Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

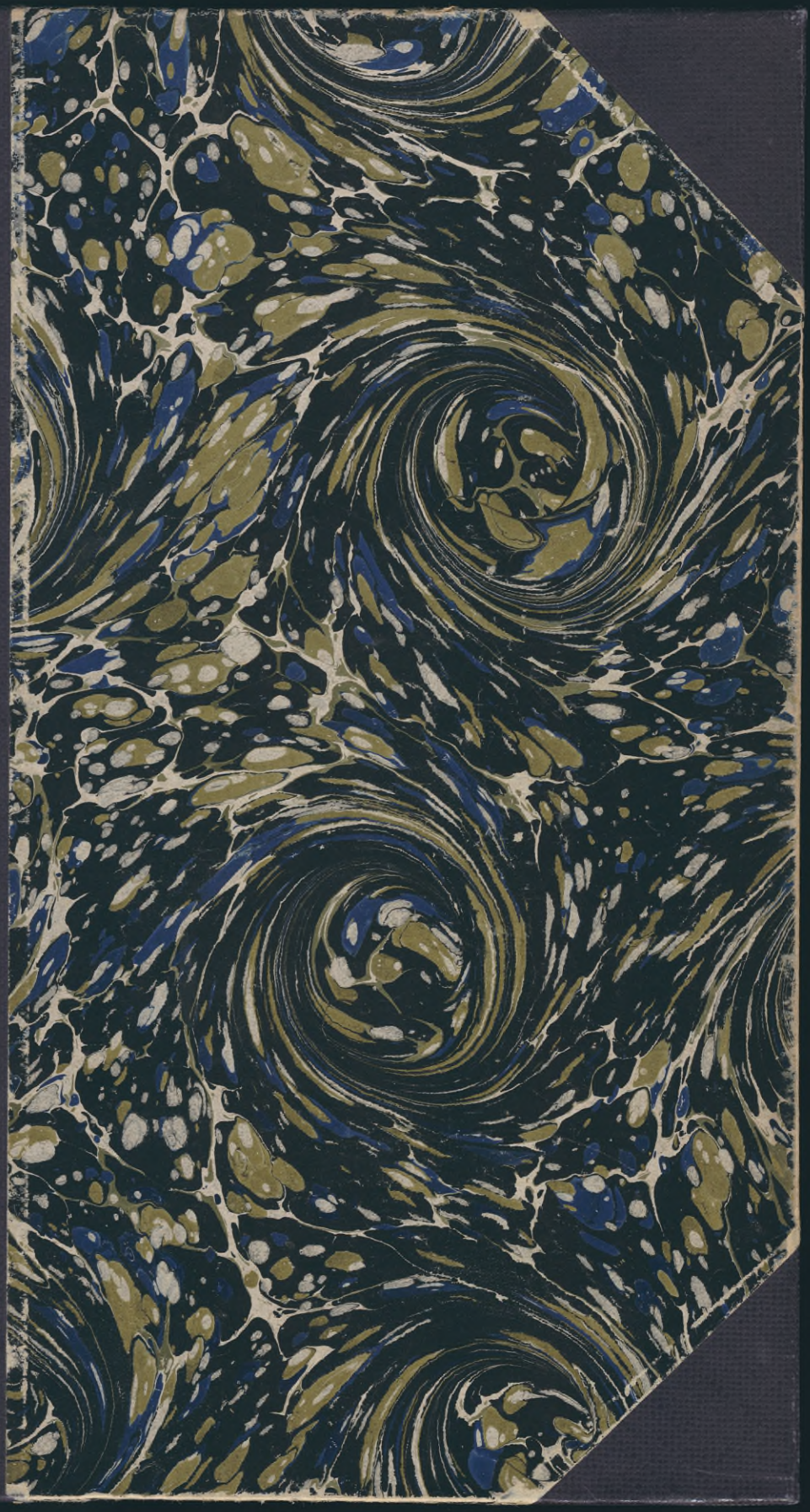

BIBLIOTEK · GÖTEBORGS · UNIVERSITETS ·

Allmänna Sektionen

Biogr.
Sv.
[Munthe, Axel]
Ex. B

[Munthe, Axel] Ek. A.
Biogr. Sv.

PUCK MUNTHE

BOKEN OM SAN MICHELE

STOCKHOLM · ALBERT BONNIERS FÖRLAG

PUCK MUNTHE

BOKEN OM SAN MICHELE

Ex. B-.

BOKEN
OM
SAN MICHELE

AV

PUCK MUNTHE

Ce n'est rien donner aux hommes
que de ne pas se donner soi-même.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1930.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1930

Till

DROTTNINGEN

de förtryckta djurens beskyddare

alla hundars vän

Dagen före sin död tog Drottningen mitt löfte att denna tillägnan skulle oförändrad kvarstå i boken.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBL.

Efter nio månaders funderingar har jag motvilligt samtyckt till utgivandet av en svensk upplaga av The Story of San Michele. Det tog mig förresten nästan lika lång tid att gå in på utgivandet av den engelska originalupplagan. Hade förläggarna lämnat mig i fred, skulle boken aldrig sett dagens ljus. Själv var jag nöjd och belåten med att vara min egen publik och njuta av Flauberts "delices de l'inédit" — en stillsam och oförarglig förströelse för ensamma människor, ej tillräckligt uppskattad av moderna författare.

Men penningens makt är stor! Jag har dukat under för frestelsen, jag har sålt mitt manuskript till den högstbjudande, jag har sålt mig själv. Jag har sålt mig själv att föras ikring och visas för pengar på bokmarknaderna i åtta olika länder och dansa på bakbenen som en tam gammal björn med kedja om halsen och en järnring i näsan. Hittills har turnén gått över all förväntan bra — engelsmännen äro ju stora djurvänner. Publiken har applåderat, recensenterna ha klappat den gamle slagbjörnen på ryggen, slantarna ha haglat över honom. I sommar skola hundratals flyttfåglar sjunga The Story of San Micheles lov på fält och ängar och djupt inne i Sveriges skogar — boken som räddade deras liv denna vår på klippön i Medelhavet, när

faran var som störst. På Napolis gator hämta redan nu hundratals gamla utslitna åsnor vederkvickelse och tröst från The Story of San Michele, och i flera byar runt om Vesuvius livnära sig många av deras olycksbröder nästan uteslutande på den engelska upplagan av boken. Om detta ej skall kallas litterär succés, vet jag sannerligen ej vad som menas med litterär succés.

Huruvida turnén i Sverige skall avlöpa lika bra, beror på tur och reklam — ingen är profet i sitt eget land. Tur har jag alltid haft. Reklamen har anförtrotts åt en flock vildänder som med en ljungpipare i spetsen fly för sina liv i havsbandet för att köpa sig en holme — kanske i Kalmar sund — att vila ut en stund i fred för sina förföljare. Vet du, att människorna mörda varje höst över hundratusen dykänder och över trettiotusen ljungpipare i Nordens farvatten? Människorna hemma i Sverige säga sig ha sinne för poesi, men de känna ej ens namnet på Nordens störste skald. Finns det i hela vår litteratur en mer gripande dikt än de rytmiska vingslagen av en flyttfågel uppe i skyn?

Engelska kritici ha gjort sig mycket huvudbry att söka klassificera The Story of San Michele, och jag undrar ej därpå. Några ha kallat boken En självbiografi, andra ha kallat den En läkares memoirer. Boken är varken det ena eller det andra. Mitt livs historia skulle varit undangjord på långt mindre än fem hundra sidor, även om jag ej strukit de viktigaste och de sorgligaste kapitlen. Än mindre lämplig är den pompösa benämningen En läkares memoirer. Redan det självsvåldiga nästan pojkaktiga tonfallet i boken talar däremot. En läkare liksom alla andra människor har väl rätt att skratta åt sig själv ibland för att hålla modet uppe. Men han får inte skratta åt sina patienter. Att gråta med dem är ändå värre, en gråtmild doktor är en dålig doktor. En gammal läkare gör förresten nog klokare i att inte

skriva några memoirer alls. Det är nog bättre, att han behåller för sig själv vad han sett av livet och döden och lämnar de döda i ro och de levande åt sina illusioner.

Åtskilliga episoder i denna bok utspelas på det illa utstakade gränsområdet mellan det sannolika och det osannolika, det farliga No mans land, där så många memoirförfattare stupat. Det vore mig en stor lättnad, om läsaren ville utan vidare förvisa dessa episoder till diktens fridlysta område. Jag har förresten gjort mig mycken teknisk möda att underlätta detta. Jag begär ej bättre än att inte alltid bli trodd, jag har i alla fall alldeles tillräckligt att svara för. Det skall smickra min författarefåfänga om jag lyckats i dessa mina bemödanden. Livet är en berättare av rang.

Det är nog så att åtskilliga av bokens sidor, enkannerligen i kapitlet om Lappland göra sig bättre på originalspråket än på ren svenska. Våra dagars Abisko-turister skola nog finna björnarna och vargarna i boken något för närgångna. Gamle Lars Anders i Forsstugan gjorde också nog klokast i att ej längre lämna öppet om natten sitt ensliga härbre med Mor Kerstins vackra gamla bruddräkt och alla helgdagskläderna och vargskinnspälsarna. Men jag har svårt att tro, att någon kritiker av boken skall ha panna att våga betvivla, att det var en riktig tomte jag såg sitta på bordet i min kammare över kostallet och rycka försiktigt i min klockkedja. Visst var det en tomte, vem skulle det annars ha varit, jag såg honom ju livslevande med båda mina ögon, när jag satte mig upp i sängen. Gamle Lars Anders i Forsstugan och Mor Kerstin äro döda för länge sedan, men tomten jag såg, lever än den dag som är. Det är blott vi människor som dö.

Villa Svezia, Roma, mars 1930.

INNEHÅLL.

Förord XV

I. Ungdom 1

Gioia. — De feniciska trappstegen. — Maria Porta-Lettere. — Don Dionisios vin. — I Mastro Vincenzos vingård. — Mannen i den röda manteln.

II. Quartier Latin 17

Den obeveklige fienden. — Den eviga sömndrycken. — Salle St. Claire.

III. Avenue de Villiers 26

Appendicitis. — Grevinnan. — Faubourg St. Germain. — Loulou. — Familjen Salvatore. — Grevinnan skäms.

IV. En doktor på modet 40

Monsieur l'Abbé. — Tur. — Framgång. — Ménagerie Pezon. — Jack.

V. Patienter 51

Hundar. — Rabies. — Moujikerna. — Den finske målaren. — En felaktig diagnos. — Vivisektion. — Apdoktorn.

VI. Château Rameau 71

Difteri. — På väg hem. — Ferier. — Björnhistorien. — Lärkan. — Vicomte Maurice. — I rökrummet. — Bydoktorn. — Spratts hundkex. — Romeo och Julia. — Le vieux marcheur. — Tillbaka till Paris. — Spöket.

VII. Lappland 105

Gamle Turi. — Lapphundar. — Helbrägdagörare. — Ristin. — Asken av masurbjörk. — Två förnäma resenärer. — Dimma. — Farbror Lars och Mor Kerstin. — Skogsrået. — I kostallet. — I barnkammaren. — Sexhundra år gammal. — Gulddosan. — Nattliga visiter — Lappland-Napoli.

VIII. Napoli 136
Rädd. — Renhållningshjonen. — Farmacia di S. Gennaro. — Doktor Villari. — Osteria dell'Allegria. — Il Convento delle Sepolte Vive. — Ögonens skyddshelgon. — Suora Ursula. — Abbedissan. — Dödens kärlekselixir.

IX. Tillbaka till Paris 156
Min vän Norström. — Om kvinnor. — Mera om kvinnor. — Mademoiselle Flopette.

X. Der Leichenbegleiter 168
I Heidelberg. — Lustresa till Sverige. — Den ryske generalen. — Resan till Lübeck. — Mellan kollegor. — På visit hos min bror. — Sista gången jag var på en begravning.

XI. Madame Réquin 185
Diamantbroschen.

XII. Jätten 189
Ett bröllopssällskap. — Två klocksamlare.

XIII. Mamsell Agata 199
Tyrannen i sitt hem. — Den svenske prästen. — Överste Staaff. — Hjälten från Gravelotte.

XIV. Vicomte Maurice 208
Loulou än en gång. — Samtal med M. l'Abbé. — Månsken i Monte Carlo. — Bois de St. Cloud. — Alltid tur. — Den gamla hatten.

XV. John 221
Madame Réquin igen. — Den blåögda gossen. — Joséphine. — Avskedande mamsell Agata. — Konsultation i London. — Den sköna damen. — Johns sköterska. — Ägarinnan till diamantbroschen.

XVI. En resa till Sverige 240
Nattåget till Köln. — Hamlet i Lund.

XVII. Doktorer 246
Att skriva räkningar. — Reformerande societeten. — Arvode. — Några ryktbara läkare. — Vilokur i Schweiz. — Spallanzanis experiment. — Tillbaka till Paris.

XVIII. La Salpêtrière 264
Guy de Maupassant. — I operans kulisser. — St. Lazare och Maison Blanche. — Charcots tisdagsföreläsningar. — Geneviève. — Posthypnotisk suggestion. — Fiasko.

XIX. Hypnotism 280
Hypnotisk suggestion. — Hypnotismens faror.

XX. Sömnlöshet 288
Massage. — Utsliten. — Dubbelgångaren.

XXI. Sant' Antonios mirakel 299
San Micheles arkitekt. — Uppsyningsmannen. — Telegrammet. — Långfredag. — Den svenske ministern.

XXII. Piazza di Spagna 312
I Keats' hus. — Några kollegor. — Billy och hans herre.

XXIII. Bland kollegor 323
Mrs. Jonathan. — Signor Cornacchias dilemma. — En annan doktor på modet. — Döden och därefter. — Privatkliniken vid Porta Pia. — En farlig rival.

XXIV. Grand Hôtel 337
Ett nytt serum. — Checken på 1 000 pund. — Protestantiska kyrkogården. — Mrs. Charles Washington Perkins Jr.

XXV. De Små fattigsystrarne 347
Monsieur Alphonse. — Pengar. — Djävulen på tornet av Notre Dame.

XXVI. Miss Hall 358
Giovannina och Rosina. — I Villa Borghese. — Ur miss Halls dagbok. — Ordnar. — Messina. — Min sympatiske värd. — Maffia. — Magna Græcia.

XXVII. Mrs. Charles W. Washington Longfellow Perkins Junior 376
Fotografier. — Mrs. Charles W. Perkins Jr. igen. — Fräulein Frida. — Minervas uggla. — Den vackraste utsikten i Rom.

XXVIII. Sommar 388
Hemma igen. — Inspekterande San Michele. — Festmiddagen. — Drömmen. — Medan jag var borta. — Billy. — Don Giacinto på parad. — Den sekelgamla fienden. — En futuristisk målare.

XXIX. Fågelberget 409
En tvåtusenårig tradition. — Fågelnäten. — Änglarnas vingar.

XXX. Kristusbarnet 416
Barnkammaren i San Michele. — Natten på Golgata.

XXXI. La festa di Sant' Antonio 420
Leve vår skyddspatron! Leve musiken! — Processionen. — Mottagning i San Michele.

XXXII. Regattan 427
Blå grottan. — Tiberius. — Lord Dufferins släkting. — "Lady Victoria." — Segelboden. — Första maj. — Gamle Pacciale.

XXXIII. Början till slutet .....
Maskinskrivning. — Vår.

I det gamla tornet 451
The last stand. — Il canto del Sole. — Den helige Franciscus. — Wolf. — Den eviga sömndrycken. — Thanatos. — Den åldrige ärkeängeln. — Kriget. — Il Poverello. — Gatsoparen. — Arcangelo Fuscos söndagskläder. — I Osiris sal. — Drömmaren från Assisi.

FÖRORD.

Jag hade skyndat över till London från Flandern för att ordna om min naturalisering för den händelse att Sverige skulle bli indraget i världskriget. Henry James hade lovat att vara en av mina "sponsors", han själv hade just blivit naturaliserad, "Civis Britannicus sum", sade han med sin djupa röst. Han visste att jag hade försökt att göra det lilla jag kunde, men att jag nu var för hjälplös själv för att kunna hjälpa andra. Han visste det öde, som väntade mig. Han lade handen på min skuldra och frågade mig, vad jag ämnade taga mig till. Jag svarade att jag skulle lämna Frankrike för att gömma mig som en desertör i mitt gamla torn, det var rätta platsen för mig. När han sade mig farväl, påminte han mig om hur han för många år sedan, när han var min gäst i Anacapri, hade försökt få mig att skriva en bok om San Michele, som han kallade den skönaste plats på jorden. Varför skulle jag inte skriva Boken om San Michele nu, om mina värsta farhågor besannades, och modet började svika? Vem kunde berätta om San Michele bättre än jag, som hade byggt det, sten på sten, med mina egna händer? Vem kunde beskriva bättre än jag alla dessa ovärderliga antika marmorfragment, som lågo strödda i trädgården, där en av Tiberius' villor en gång stod? Och den dystre, gamle kejsaren, vars trötta fot trampat mosaikgolvet, som jag bragt i dagen under vinrankorna, vilket fascinerande studium vore han ej för mig,

som var så intresserad av psykologi! Ingenting gick upp mot att skriva en bok om man ville glömma sitt eget elände, ingenting gick upp mot att skriva en bok om man ej kunde sova.

Dessa voro min väns sista ord till mig, jag såg honom aldrig mer.

Jag vände åter till det gamla tornet, förödmjukad och modlös. Medan alla andra voro redo att offra lemmar och liv för sitt land, vandrade jag fram och tillbaka i mitt torn, rastlös som ett fångat djur, medan ständigt nya sorgebud om lidande och död lästes upp för mig. Ibland om kvällarna, när dagens obevekliga ljus hade upphört pina mina ögon, brukade jag gå upp till San Michele i hopp om bättre nyheter. Engelska Röda Korsets flagga svajade över San Michele, där tappra och stympade män sökte hjälp av samma sol, som drivit mig bort från mitt älskade hem. Hur lång var ej väntan för oss, som intet annat kunde göra än vänta!

Men hur mången av oss vågar bekänna sanningen, att bördan av hans eget lidande syntes honom lättare att bära, då alla män och kvinnor omkring honom voro sänkta i sorg, att såret i hans egen sida föreföll läkas, då blodet sipprade fram ur så många andras gapande sår? Vem vågade knota över sitt eget olycksöde, medan hela världens öde stod på spel? Vem vågade gnälla över sin egen plåga, medan alla dessa stympade män lågo tysta på sina bårar, med hopbitna tänder?

Äntligen bedarrade stormen. Allt var tyst som förr i det gamla tornet, jag var återigen ensam med min fruktan.

Mannen är skapad att bära sitt eget kors, det är därför han fått sina starka skuldror. En man kan stå ut med en hel del, så länge han kan stå ut med sig själv. Han kan leva utan hopp, utan vänner, utan böcker, till och med utan musik, så länge han

kan lyssna till sina egna tankar, till sången av en fågel utanför fönstret och rösterna från havet i fjärran. Man sade mig i St. Dunstans,[1] att en man kan till och med leva utan ljus, men mina sagesmän voro hjältar. Men en man kan ej leva utan sömn. När jag hörde upp att sova, började jag skriva denna bok, sedan alla mildare läkemedel visat sig overksamma. Vad mig själv beträffar, har resultatet varit utmärkt. Många gånger har jag välsignat Henry James för hans råd, jag har sovit mycket bättre hela tiden. Det har till och med roat mig att skriva boken. Jag undrar ej längre på, varför så många människor slå sig på att skriva böcker i våra dagar. Olyckligtvis har boken tillkommit under särskilt svåra omständigheter. Redan vid första kapitlet blev jag störd av ett oväntat besök, en ung man som helt ogenerat slog sig ned mittemot mig vid skrivbordet och började tala om sig själv och sina egna affärer, som om det kunde intressera andra än honom själv. Det var någonting synnerligen irriterande i det självbelåtna sätt, varmed han med flödande svada bredde ut sig om sina mer eller mindre otroliga och befängda äventyr, där han som oftast tycktes ha varit hjälten — för mycket Ego i ditt Cosmos, unge man, sade jag för mig själv. Han orerade vitt och brett om antik konst, arkitektur, musik, psykologi, Döden och vad som kommer därefter. Medicin tycktes han också ha fuskat i, han försökte inbilla mig, att han var nervspecialist och skröt av att vara en lärjunge av Charcot, som alla göra. Gud hjälpe hans patienter, tänkte jag för mig själv. När han nämnde namnet på den ryktbare läkaren vid La Salpêtrière, kom det plötsligt för mig, att jag måtte ha sett honom förr, för länge, länge sedan. Men jag sade till mig själv, att det måste vara ett misstag, ty han

[1] Hemmet för blinda officerare och soldater vid Regent's Park.

såg så ung och yster ut, och jag kände mig så gammal och utsliten. Hans nonchalanta skroderande, till och med hans pojkaktighet började irritera mina nerver. Värre blev det, när jag så småningom fick klart för mig, att denna ungdom tog sig friheten att driva med mig hela tiden, som ungt folk ofta gör med gammalt folk. Han gick så långt att han försökte få mig att tro, att det var han och inte jag, som byggt San Michele! Han sade, att han älskade San Michele, och att han skulle leva där för alltid. Det slutade med, att jag bad honom gå sin väg och lämna mig i fred och låta mig fortsätta med Boken om San Michele och min beskrivning av mina ovärderliga marmorfragment från Tiberius' villa.

"Stackars gamle man", sade min unge gäst med sitt mest beskyddande småleende, "ni pratar i nattmössan! Jag börjar tro, att ni inte ens kan läsa er egen handstil! Det är ej om San Michele och edra ovärderliga marmorfragment ni har suttit och skrivit hundratals sidor, det är blott några fragment av lera, som ni bragt i dagen bland spillrorna av ert eget sönderbrutna liv."

Torre di Materita. 1928.

I.

UNGDOM.

Postbåten från Sorrento firade ned sitt latinska segel och jag sprang upp på stranden. Svärmar av nakna pojkar badade sina glänsande bronskroppar i vågsvallet, och bland de uppdragna båtarna sutto gamla fiskare i röda frygiska ylleluvor och lagade nät. Mittemot den lilla bryggan stod ett halvt dussin åsnor med sadlar på ryggarna och blomkvastar instuckna i betslen och kring dem skrattade och sjöngo lika många flickor med silverspadellan i de svarta flätorna och en röd halsduk om axlarna. Den lilla åsnan som skulle föra mig upp till Capri hette Rosina och flickan hette Gioia. Hennes blanka svarta ögon gnistrade av ungdom, hennes läppar voro röda som korallerna kring hennes hals, hennes starka vita tänder glimmade som pärlor vid hennes skratt. Hon sade, att hon var femton år och jag sade, att jag var yngre än jag någonsin varit. Men Rosina var gammal, è antica, sade Gioia. Så jag gled ur sadeln och klättrade i sakta mak uppför den slingrande stigen till byn. Framför mig dansade Gioia på nakna fötter med en krans blommor i håret som en backantinna, och bakom mig stapplade Rosina i sina nätta svarta skor, med hängande huvud och slokande öron, försänkt i djupa tankar. Jag hade ingen tid att tänka, mitt huvud var fullt av hänryckning, mitt hjärta fullt av livsglädje, världen var skön

och jag var aderton år. Vår väg gick genom blommande ginestra och myrten, och här och där lyfte många små blommor, som jag aldrig sett i Linnés land, sina vackra huvuden bland det doftande gräset och sågo på oss när vi gingo förbi.

— Vad heter den här blomman, sade jag till Gioia. Hon tog blomman ur min hand, såg ömt på den och sade: — Fiore!

— Och vad heter den här? Hon såg på blomman lika kärleksfullt och sade: — Fiore!

— Och den här?

— Fiore. Bello! Bello!

Hon plockade en knippa doftande myrten, men ville inte giva den till mig. Den var för San Costanzo, sade hon, Capris skyddshelgon som var av rent silver och gjort så många underverk, San Costanzo, Bello, bello!

En rad flickor med väldiga tuffblock på huvudena kommo långsamt emot oss i en ståtlig procession liksom karyatiderna på Erechteion. En av flickorna log vänligt mot mig och stack en apelsin i min hand. Hon var syster till Gioia och ännu vackrare, tyckte jag. Ja, de voro åtta systrar och bröder hemma och två voro in Paradiso. Deras far var på korallfisket i Barbaria, se vilket vackert halsband han just skickat henne, "che bella collana, bella, bella!"

— Och du är också bella, Gioia, bella, bella!

— Si, sade hon.

Min fot snavade mot en sönderbruten marmorpelare, "Roba di Timberio", förklarade Gioia. — "Timberio cattivo, Timberio mal'occhio, Timberio camorrista",[1] sade hon och spottade på marmorn.

[1] Den gamle kejsaren, som tillbragte sina sista elva år på Capri och ännu lever på folkets läppar, heter där Timberio, ej Tiberio.

— Ja, sade jag, med min Tacitus och Suetonius i friskt minne, Tiberio cattivo!

Vi kommo ut på stora vägen och stodo snart på Piazzan. Några sjömän lutade sig över bröstvärnet mot marinan, ett par sömniga caprioter sutto framför Don Antonios osteria och i kyrkporten stodo ett halvt dussin präster, vilt gestikulerande i ivrigt samspråk: — Moneta, Moneta. Molto moneta, poco moneta, niente moneta! Gioia sprang fram och kysste handen på Don Giacinto, hennes biktfader, un vero santo, fastän han inte såg så ut. Hon biktade sig två gånger i månaden, hur ofta biktade jag mig?

— Inte alls.

— Cattivo, cattivo!

Tänkte hon tala om för Don Giacinto att jag hade kysst hennes bruna kind under citronerna?

— Visst inte.

Vi gingo genom byn och stannade vid Punta Tragara.

— Jag måste klättra upp till toppen av den där klippan, sade jag och pekade på den brantaste av de tre Faraglioni, som glänste som ametister under våra fötter. Men Gioia var säker på att jag inte skulle kunna göra det. En fiskare hade försökt klättra dit efter måsägg, men han hade kastats ned i havet av en ond ande, som bodde där i skepnad av en blå ödla, lika blå som Blå grottan, och vakade över en guldskatt, gömd där av Timberio själv.

Högt över den vänliga lilla byn avtecknade sig i väster Monte Solaros väldiga kontur med dess stränga stup och dystra klippor.

— Jag vill klättra upp på det där berget med detsamma, sade jag.

Men Gioia delade ej min iver. Sjuhundrasjuttiosju branta trappsteg, huggna i klippan av Timberio själv, ledde dit upp, och halvvägs i en mörk grotta bodde en varulv, som ätit upp en hel mängd "cristiani". Där trappan slutade låg Anacapri, men där bodde bara gente di montagna och rövare, inga forestieri kommo någonsin dit, själv hade hon aldrig varit där. Det vore bra mycket bättre att ge sig av upp till Villa di Timberio eller till Arco Naturale, eller till Grotta di Matromania.

— Nej, jag har inte tid, jag vill klättra upp på Monte Solaro med detsamma.

Tillbaka till Piazzan just som kampanilens gamla klockor ringde tolv för att tala om att makaronerna voro färdiga. Ville jag åtminstone inte äta lunch först under den stora palmen i Albergo Pagano? Tre piatti, vino a volontà, prezzo una lira. Nej, jag behövde ingen mat, jag måste upp på toppen av det där berget med detsamma.

— Addio, Gioia bella, bella! Addio Rosina!

— Addio, addio e presto ritorno. Ack! presto ritorno!

— È un pazzo inglese, voro de sista ord jag hörde från Gioias röda läppar, när jag, driven av mitt öde, sprang uppför de feniciska trappstegen till Anacapri. Halvvägs uppför den branta vägen hann jag fatt en kvinna med en stor korg apelsiner på huvudet. — Buon giorno, signorino. Hon ställde ned korgen och gav mig en apelsin. Ovanpå apelsinerna låg en packe brev och tidningar inknutna i en röd duk. Det var gamla Maria Porta-lettere, som två gånger i veckan bar posten till Anacapri, sedermera min vän för livet; jag såg henne dö vid nittiofem års ålder. Hon fumlade bland breven, valde ut det största kuvertet och ville veta om det var till Nanina la Crapara som väntade

på la lettera från sin man i Amerika. Nej, det var det inte. Kanske det här? Nej, det var till Signora Desdemona Vacca.

— Signora Desdemona Vacca, upprepade Maria Porta-lettere misstroget. Kanske mena de la Moglie dello Scarteluzzo, tillade hon betänksamt. Nästa brev var till Signor Ulisse Desiderio. — Jag undrar om de inte mena Capolimone, funderade Maria Porta-lettere, han fick ett precis lika stort brev förra månaden. Nästa brev var till Gentilissima Signorina Rosina Mazzarella. Denna dam tycktes svårare att identifiera. Kunde de mena la Cacciacavallara? Eller la Zopparella? Eller la Capatosta? Eller la Femmina Antica? Eller Rosinella Pane Asciutto? Eller kanske la Fesseria? föreslog en annan gumma med en stor fiskkorg på huvudet, som just hunnit upp oss. Ja, det var säkert till la Fesseria, såvida det inte var till la moglie di Pane e Cipolla. Men fanns det då inget brev till Peppinella'ncoppo u camposanto eller till Mariucella Caparossa eller Giovannina Amazzacane, som alla väntade på *la lettera* från Amerika?[1] Jag var ledsen, men det fanns det inte. De två tidningarna voro till il Reverendo parroco Don Antonio di Giuseppe och il Canonico Don Natale di Tommaso, det hade hon reda på, ty de voro de enda tidningsabonnenterna i byn. Parrocon var en mycket lärd man, han visste alltid vem breven voro till, men i dag hade han farit till ärkebiskopen i Sorrento, det var därför hon hade bett mig hjälpa sig. Maria Porta-Lettere visste inte hur gammal hon var, men hon visste att hon hade burit posten sedan hon var femton år, då hennes mor fick lov att sluta. Natur-

[1] Getvakterskan. — Puckelryggens hustru. — Citronhuvudet. — Ostgumman. — Den halta. — Hårdhuvud. — Den antika käringen. — Rosinella Torrt Bröd. — Lortgumman. — Bröd och lökhustrun. — Peppinella ovanför kyrkogården. — Mariucella träskalle. — Giovannina Hunddödare.

ligtvis kunde hon inte läsa. När jag talat om för henne att jag seglat över med postbåten från Sorrento och inte ätit något sedan dess, gav hon mig ännu en apelsin, som jag åt upp med skal och allt, och den andra gumman gav mig en handfull frutti di mare, som gjorde mig förskräckligt törstig. Fanns det någon osteria i Anacapri? Nej, men Annarella, la moglie del sagrestano, kunde förse mig med utmärkt getost och ett glas förträffligt vin från sin onkels, prästen Don Dionisios, vingård, un vino meraviglioso. För resten fanns ju La Bella Margherita, naturligtvis hade jag hört talas om henne och hennes tant som var gift med un lord inglese. Nej, det hade jag inte, men jag begärde ej bättre än att göra bekantskap med La Bella Margherita.

Till sist kommo vi upp för de sjuhundrasjuttiosju trappstegen och gingo genom en välvd port där den forna vindbryggans gångjärn ännu sutto nitade fast i klippan. Vi voro i Anacapri. Under våra fötter låg Golfo di Napoli, omsluten av Ischia, Procida, det pinjeklädda Posilippo, Napolis glittrande vita linje, Vesuvius med sitt rosenfärgade rökmoln, Sorrentos orangelundar och längst i det vida fjärran Apenninerna, ännu täckta med snö. Rakt över våra huvuden såg jag ruinerna av ett litet kapell, nitat vid den branta klippan som ett örnbo. Det välvda taket hade fallit in, men i egendomligt nätmönster formade tuffblock stödde ännu dess murar.

— Roba di Timberio, upplyste Maria Porta-Lettere.

— Vad heter kapellet? frågade jag ivrigt.

— San Michele.

"San Michele, San Michele", ljöd det i mitt hjärta. I vingården under kapellet höll en gubbe på att plantera nya vinstockar i den fårade jorden. "Buon giorno, Mastro Vincenzo."

Vingården var hans, och så var det lilla vita huset i dess mitt, han hade byggt det med sina egna händer av stenarna och marmorblocken av "Roba di Timberio", som lågo strödda över hela trädgården. Maria Porta-Lettere berättade honom allt vad hon visste om mig, och Mastro Vincenzo inbjöd mig till ett glas vin i sin trädgård. Jag såg upp till kapellruinen, mitt hjärta började slå så våldsamt att jag knappast kunde tala.

— Jag vill genast upp till det där kapellet, sade jag. Men Maria Porta-Lettere tyckte det var bättre, att jag först gick med henne in i byn för att få litet mat. Driven av hunger och törst följde jag hennes råd och vinkade till Mastro Vincenzo att jag snart skulle komma tillbaka. Vi gingo genom några tomma gränder och stannade på en piazzetta. "Ecco la Bella Margherita."

La Bella Margherita satte en flaska rosenfärgat vin och en knippa blommor på bordet i sin trädgård och lovade att makaronerna skulle vara färdiga om fem minuter. Hon var blond som Tizians Flora, hennes profil var rent grekisk. Hon satte ett stort fat makaroni på bordet och slog sig ned vid min sida och såg på mig med sina strålande ögon, medan jag åt och drack. — Vino del Parroco, sade hon varje gång hon fyllde mitt glas. Jag drack parrocons skål, hennes skål och La Bella Giulias skål, hennes syster, som kommit fram till oss med en handfull apelsiner jag sett henne plocka i trädgården. Föräldrarna voro döda och deras bror Andrea var till sjöss, Gud vet var, men deras tant bodde i sin egen villa nere i Capri. Jag visste naturligtvis, att hennes tant varit gift med un lord inglese? Ja, visst visste jag det, men jag hade glömt hennes namn. — Lady Grantley, sade La Bella Margherita stolt. Jag kom ihåg att i tid dricka Lady Grantleys skål, men sedan kom jag

inte ihåg någonting mer än att himlen över mitt huvud var blå som en safir, att parrocons vin var rött som rubinen och att La Bella Margherita satt vid min sida med gyllene hår och leende läppar.

"San Michele" ringde det plötsligt i mina öron. "San Michele, San Michele", ljöd det som svar från mitt hjärta.

— Addio, Bella Margherita! Addio, e presto ritorno! Ack! presto ritorno!!

Jag vandrade tillbaka genom de tomma gränderna, styrande så rak kurs jag kunde på Mastro Vincenzo's vingård och det lilla kapellet. Det var siesta-timmen, hela den lilla byn sov i glödande solsken. Kyrkan var stängd, endast genom den halvöppna dörren till folkskolan trumpetade genom tystnaden Canonico Don Natales stentorsstämma i sömnig enformighet: "Io mi ammazzo, tu ti ammazzi, egli si ammazza, noi ci ammazziamo, voi vi ammazzate, loro si ammazzano", upprepade i rytmiskt chorus av ett dussin barbenta pojkar, som sutto på golvet i ring vid skollärarens fötter.

Längre ned i gränden stod en ståtlig romersk matrona och vinkade åt mig att komma in. Det var Annarella själv. Varför hade jag gått till La Bella Margherita och inte kommit till henne i stället? Visste jag inte att hennes cacciacavallo var den bästa osten i hela byn och att Don Dionisios vin var mycket bättre än Parrocons? — Altro che il vino del parroco, sade Annarella och ryckte på sina starka skuldror. Knappt hade jag suttit en stund under pergolan framför en flaska av Don Dionisios vino bianco, förrän det började gå upp för mig, att Annarella nog hade rätt, men jag måste tömma hela flaskan för att vara säker på min sak. När Gioconda, hennes svartögda dotter, räckte mig det andra glaset från den nya flaskan, hade jag

kommit på det klara. Ja, Don Dionisios vino bianco var det bästa! Det såg ut som flytande solsken, det smakade som gudarnas nektar och Gioconda liknade en ung Hebe när hon fyllde mitt glas.

— Altro che il vino del parroco!

— Var det inte vad jag sa, skrattade Annarella. È un vino miracoloso.

Mirakulöst i sanning, ty plötsligt började jag tala flytande napolitanska med svindlande fart under stormande skrattsalvor från mor och dotter. Jag kände mig mer och mer vänligt stämd mot Don Dionisio, jag tyckte om hans vin, jag tyckte om hans namn, jag trodde jag skulle tycka om att göra hans bekantskap. Ingenting var lättare, han skulle predika samma kväll för "le Figlie di Maria" i kyrkan.

— Han är en mycket lärd man, sade Annarella. Han kände namnen på alla helgon och martyrer och hade varit i Rom för att kyssa Påvens hand. Hade hon varit i Rom? Nej. I Napoli? Nej. Hon hade varit nere i Capri en gång, det var på hennes bröllopsdag, men Gioconda hade aldrig varit där, Capri var fullt av "gente malamente". Jag talade om för Annarella, att jag kände väl till deras skyddspatron och hur många underverk han gjort och hur vacker han var, helt och hållet av rent silver. En pinsam tystnad följde.

— Ja, nog säger de att deras San Costanzo är av rent silver, muttrade Annarella med en föraktfull ryckning av skuldrorna, men vem vet, chi lo sa? Vad hans underverk angick kunde man räkna dem på fingrarna, medan däremot Sant' Antonio, Anacapris skyddspatron, redan gjort flera hundra mirakler. Altro che San Costanzo! Jag hade redan gått över helt och hållet till Sant' Antonio, jag väntade nu blott på ett nytt under-

verk av honom, som skulle föra mig tillbaka till hans förtjusande by så snart som möjligt. Och Annarellas tilltro till Sant' Antonios undergörande makt var så stor, att hon blankt vägrade att låta mig betala henne.

— Pagherete un'altra volta, ni kan betala mig nästa gång.

— Addio, Annarella! Addio, Gioconda!

— Arrividerla, presto ritorno, Sant' Antonio vi benedica, la Madonna vi accompagni!

Gamle Mastro Vincenzo var alltjämt ivrigt sysselsatt i sin trädgård, han grävde djupa fåror i den doftande jorden för de nya vinstockarna. Då och då plockade han upp en kulört marmorplatta eller en bit röd stucco och kastade den över muren, "Roba di Timberio", sade Mastro Vincenzo. Jag slog mig ned på en sönderbruten granitkolonn bredvid min nye vän. "Era molto duro, den var mycket svår att bryta i stycken", sade Mastro Vincenzo. Vid mina fötter gick en kyckling och krafsade i jorden efter mask och mittför min näsa petade den fram ett mynt. Jag tog upp det och kände genast igen Augustus' ädla huvud, "Divus Augustus Pater". Mastro Vincenzo sade att det icke var värt en baiocco. Jag har det ännu i min ägo. Han hade planterat alla sina vinstockar och alla sina fikonträd med egna händer. "Hårt arbete", sade Mastro Vincenzo och höll upp sina valkiga händer, hela trädgården var full av Roba di Timberio, pelare, kapitäler, bitar av statyer och teste di cristiani, och all den där bråten måste han gräva upp och kasta över branten innan han kunde plantera sitt vin. Marmorkolonnerna hade han kluvit till trappsteg, och naturligtvis hade han också använt många av marmorbitarna när han byggde huset. En riktig tur var att han kommit på ett underjordiskt rum just under huset, med röda väggar som den där biten under persikoträdet

och målade med en hel rad cristiani med händerna fulla av blommor och druvklasar, tutti spogliati, ballando come dei pazzi, spritt nakna och dansande som galningar. Det tog honom flera dagar att skrapa bort allt det där och täcka muren med cement, men detta var lätt arbete i jämförelse med att spränga in en ny källare i berget, småskrattade Mastro Vincenzo. Nu började han bli gammal och kunde knappt sköta vingården längre, och hans son som bodde i Piano di Sorrento med tre kor och tolv barn, ville att han skulle sälja huset och flytta till honom. Återigen började mitt hjärta klappa våldsamt. Var kapellet också hans? Nej, det tillhörde ingen och folk sade att där spökade. Själv hade han en gång som pojke sett en munk stå lutad över bröstvärnet, och några sjömän som sent en natt kommo uppför trappan, hade hört klockor ringa i kapellet. Saken var den, att när Timberio bodde där, hade han låtit ammazzare Gesù Cristo, låtit döda Jesus Kristus, och sedan dess kom hans fredlösa själ ofta dit för att tigga förlåtelse från munkarna som lågo begravna under golvet i kapellet. Folk sade också att han brukade komma dit i skepnad av en stor svart orm. Munkarna hade i sin tur blivit ammazzati av en brigante vid namn Barbarossa, som kommit till ön med sina skepp och fört bort byns befolkning som gömt sig i borgen däruppe på bergstoppen, det var därför den hette än i dag Castello Barbarossa. Padre Anselmo, eremiten, en mycket lärd man och dessutom hans släkting, hade berättat för honom om allt det här och berättat också om engelsmännen, som förändrade kapellet till en fästning och som i sin tur blivit ammazzati av fransmännen.

— Titta på det där, sade Mastro Vincenzo pekande på en massa kanonkulor, som staplats vid trädgårdsmuren, titta på det här, tillade han plockande upp en engelsk uniformsknapp av

mässing. Fransmännen hade släpat upp en kanon till kapellet och skjutit en hel dag på Capri, som var besatt av engelsmännen. Bra gjort, småskrattade han, Capriborna äro alla ett riktigt pack. Efteråt hade fransmännen haft krutmagasin i kapellet, det var därför det än i dag kallades La Polveriera. Nu var det ju bara en ruin, stor tur, ty han hade kunnat taga stenarna till sina trädgårdsmurar därifrån.

Jag gick upp till kapellet. Golvet var till manshöjd täckt med stenar och murbruk från det infallna takvalvet, väggarna voro övervuxna med murgröna och vild kaprifolium och hundratals ödlor lekte lustigt bland buskar av myrten och rosmarin. Då och då stannade de och sågo på mig med blanka ögon och flämtande bröst. En uggla lyfte på ljudlösa vingar från ett mörkt hörn och en stor svart orm som låg och sov på terrassens solbelysta mosaikgolv, ringlade långsamt tillbaka in i kapellet med en varnande väsning åt inkräktaren. Var det den dystre gamle kejsarens vålnad, som spökade ännu bland ruinerna från hans forna villa?

Jag såg ned på den förtrollande ön vid mina fötter. Hur kunde han leva här och dock vara så grym, tänkte jag. Hur kunde hans själ vara så mörk, med ett sådant underbart ljus strålande över himmel och jord? Hur kunde han någonsin övergiva sin villa här för att draga sig tillbaka till sin andra, ännu otillgängligare boning däruppe på östra branten vari han levde de tre sista åren av sitt liv och som ännu bär hans namn?

Att leva här, att dö här, om man någonsin skulle kunna dö här! Vilken vild dröm hade kommit mitt hjärta att klappa så våldsamt när Mastro Vincenzo hade sagt att han började bli gammal och trött och att hans son ville, att han skulle sälja vingården och huset? Vilken djärv tanke hade korsat min oroliga

hjärna, när han sade att kapellet inte hörde till någon? Varför inte till mig? Varför skulle jag inte köpa Mastro Vincenzos hus och länka det tillsammans med kapellet med girlander av vinrankor och rosor och dunkla cypresser och kolonnader och loggior befolkade av marmorgudar och kejsare av brons och... Jag slöt mina ögon för att hålla kvar den underbara synen och verkligheten gled långsamt bort mot drömmarnas skymning.

En högrest gestalt, svept i vid mantel, stod vid min sida.

— Kapellet, vingården, det lilla vita huset i dess mitt skall allt bli ditt om du är villig betala priset, sade han med melodisk stämma.

— Vem är du, fantom från det osynliga?

— Jag är en odödlig ande, tid och rum betyda intet för mig. För två tusen år sedan stod jag där vi nu stå vid sidan av en annan människa, som förts hit av sitt öde liksom du förts hit av ditt. Han sökte ej lycka som du, han sökte endast glömska och ro på denna ensliga ö. Jag sade honom det pris han måste betala; hans obefläckade namns brännmärkande med vanära för alla tider.

— Han betalade priset. I elva år levde han här, sluten inom sig själv, ensam och bitter. Två gånger bröt han upp för att vända åter till sitt kejsarpalats på den Palatinska kullen. Två gånger svek honom modet. Rom såg honom aldrig mer. Han dog på hemfärden i sin vän Lucullus villa på andra sidan golfen. Hans sista ord inneburo en önskan att bäras ned till båten och föras tillbaka till sin ö.

— Vad för pris begär du av mig?

— Att du avstår från din framtid.

— Vad skall jag då bli?

— Ett oinfriat löfte, en Kunde-Ha-Blivit.

— Du tar från mig allt som gör livet värt att leva.

— Jag skänker dig allt som gör livet värt att leva.

— Vill du åtminstone låta mig få behålla medlidandet? Jag kan ej bli läkare om du tar det ifrån mig.

— Du skall få behålla medlidandet, men du skulle få det mycket bättre om jag toge det ifrån dig.

— Begär du något mer av mig?

— Innan du dör skall jag kräva ett annat pris av dig, ett högt pris. Men innan dess skall du i många år se solen gå ned över molnfria dagar av lycka och månen gå upp över stjärnlysta nätter av drömmar.

— Skall jag dö här?

— Sök ej svaret på denna fråga. Människan kunde ej härda ut med livet om hon visste stunden för sin död.

Han lade handen på min skuldra, en lätt rysning flög genom min kropp.

— Jag kommer igen i morgon efter solnedgången för att få ditt svar. Tänk dig noga för, innan du ger mig det.

— Mina ferier äro slut, redan i kväll måste jag lämna detta sköna land. Att tänka har förresten aldrig varit min svaga sida, jag går in på ditt anbud, jag skall betala priset vad det än är. Men med vad skall jag bygga mitt hem, mina händer äro tomma.

— Dina händer äro tomma, men de äro starka, din hjärna är orolig men den är klar, din vilja är sund, du skall nå ditt mål.

— Men hur skall jag kunna bygga mitt hus, jag vet intet om arkitektur.

— Jag skall hjälpa dig, vilken stil föredrar du, varför inte den gotiska, jag tycker om gotikens mystik och dämpade ljus.

— Jag vill bygga mitt hus i min egen stil, en stil som inte

ens du skall kunna ge ett namn. Ingen medeltidsskymning för mig. Mitt hem skall vara öppet för sol och vind och havets röster, liksom ett grekiskt tempel och ljus, ljus, ljus överallt!

— Akta dig för ljuset! Akta dig för ljuset! För mycket ljus är farligt för människoögat.

— Jag vill ha vita loggior och arkader med antika marmorkolonner, ovärderliga fragment från gångna tiders skulptur strödda överallt i min trädgård. Kapellet skall jag göra till ett tyst bibliotek med klosterstolar kring väggarna och melodiska klockor som ringa Ave Maria över varje lycklig dag.

— Jag tycker inte om klockor.

— Och just här vid bröstvärnet där vi stå blickande ned på denna underbara ö, som reser sig som en sfinx ur havet, här ämnar jag placera en kolossal sfinx av röd granit från faraonernas land. Men var skall jag finna alla dessa skatter?

— Du står på ruinerna av en av Tiberius' villor. Glömda skatter ligga begravna under vinrankorna, under kapellet, under huset. Den gamle kejsarens trötta fot har trampat marmorplattorna du såg Mastro Vincenzo kasta över muren. Frescen med de dansande bacchanterna och faunerna som Mastro Vincenzo täckte över med cement, smyckade en gång den kejserliga villans väggar. Se, sade han, pekande ned mot det klara vattnet 1000 fot under våra fötter. Lärde du ej av din Tacitus att när budskapet om kejsarens död nådde Capri vräktes hans villor i havet?

Jag ville genast klättra ned för branten och störta mig i sjön för att söka efter mina marmorkolonner.

— Gör dig ej så bråttom, skrattade han i tvåtusen år ha korallerna spunnit sina nät omkring dem och vågorna begravt dem djupare och djupare i sanden. Där vänta de på dig, tills din tid kommer.

— Och sfinxen? Var skall jag finna sfinxen?

— På en ödslig slätt stod en gång en praktfull villa tillhörande en annan romersk kejsare, som låtit föra dit en sfinx från Nilens stränder för att pryda sin trädgård. Av villan finns intet kvar, men djupt nere i jordens innandöme ligger sfinxen ännu. Sök, och du skall finna den! Det skall nästan kosta dig livet att föra sfinxen hit, men du skall göra det.

— Du tycks känna framtiden lika väl som det förflutna.

— Det förflutna och det framtida äro en och samma sak för mig, jag vet allt.

— Jag avundas dig ej den kunskapen.

— Ditt tal är äldre än dina år, varifrån har du fått de orden?

— Från vad jag lärt på denna ö i dag, jag har lärt att dessa vänliga människor, som varken kunna läsa eller skriva, äro långt lyckligare än jag som sedan jag var barn har tröttat mina ögon för att vinna kunskap. Så har också du, efter vad jag kan förstå av ditt tal. Du är slängd i latin, du kan din Tacitus utantill.

— Jag är egentligen filosof men har också sysslat med teologi, jag är hedersdoktor vid universitetet i Yena.

— Talar du tyska flytande?

— Det är mitt modersmål, skrattade han.

Jag betraktade honom noga. Han såg ut som en gentleman och nu först observerade jag svärdet under hans röda mantel. Jag lade också märke till en viss sträv klang i hans stämma, som jag tyckte mig ha hört förr.

— Förlåt min fråga, Herr Riddare, men ha vi inte träffats en gång förut i Auerbachs källare i Leipzig? I samma ögonblick började klockorna i Capri ringa Ave Maria.

Han hade försvunnit.

II.

QUARTIER LATIN.

Quartier Latin. Ett studentrum i Hôtel de l'Avenir, böcker överallt, på bord, stolar och golv, och på väggen en bleknad fotografi av Capri. Morgnar på La Salpêtrière och Hôtel-Dieu och La Pitié, gående från säng till säng för att läsa nya kapitel i det mänskliga lidandets bok, skriven med blod och tårar. Eftermiddagar på Institut Pasteur skådande i mikroskopet den osynliga världens under, de oändligt små varelser som råda över liv och död. Sömnlösa nätter i Hôtel de l'Avenir, dyrbara mödosamma nätter för att bemästra de klassiska sjukdomssymptomen, vilkas inlärande är så nödvändigt och så otillräckligt för en som vill bli läkare. Arbete! Arbete! Arbete! Sommarferier: tomma kaféer vid Boulevard St. Michel, Ecole de Médecine stängd, övergivna laboratorier och föreläsningssalar, halvtomma kliniker. Men inga ferier för de sjuka, inga ferier för döden, inga ferier i Hôtel de l'Avenir. Inga förströelser utom någon enstaka promenad under Jardin du Luxembourgs lindar, eller någon girigt utnyttjad fritimme i Musée du Louvre. Inga vänner. Ingen hund. Inte ens en mätress. Henri Murgers "Vie de Bohême" var dött, men hans Mimi levde ännu och promenerade leende vid varannan students arm på Boulevard St. Michel, när apéritiftimmen nalkades, och lagade hans rock och tvättade hans linne i vindskupan, medan han läste på tentamen.

Men ingen Mimi för mig. De kunde taga livet lätt, mina sorglösa kamrater, sitta och prata vid kaféborden om kvällarna, skratta, leva, älska. Deras latinska hjärnor voro mycket snabbare än min, och de hade ingen bleknad fotografi av Capri på väggen i sitt vindsrum, inga antika marmorkolonner som lågo och väntade på dem under sanden vid Palazzo al Mare. Ofta under mina sömnlösa nätter, när jag satt där i Hôtel de l'Avenir med huvudet lutat över Charcots "Maladies du Système Nerveux" eller Trousseaux's "Clinique de l'Hôtel-Dieu" flög plötsligt en fasansfull tanke genom min hjärna: Mastro Vincenzo är gammal, tänk om han skulle dö, medan jag sitter här, eller sälja till någon annan sitt hus, som är nyckeln till mitt framtida hem! En iskall svett bröt fram på min panna och mitt hjärta stod nästan stilla av skräck. Jag stirrade på den bleknade fotografien av Capri på väggen, jag tyckte att trollön sjönk djupare och djupare i havet, mystisk och sfinx-lik, tills dess allt vad jag såg var konturen av en sarkofag, under vilken en dröm låg begraven ... Jag gned mina svidande ögon och dök åter ned i boken med raseri, liksom kapplöpningshästen, som störtar fram mot målet med blödande länder. Ja, det blev en kapplöpning om pris och troféer. Mina kamrater började hålla på mig som vinnare. Till och med Mästaren med cæsarhuvudet och örnblicken trodde sig i mig se en framtidsman — den enda felaktiga diagnos jag såg Charcot ställa under de många år jag följde hans arbete på la Salpêtrière eller i mottagningsrummet vid Boulevard St. Germain, fullt av patienter från hela världen. Det stod mig dyrt, detta hans misstag. Det kostade mig min sömn och närapå min syn — denna sista fråga är förresten ännu oavgjord. Så stark var min tro på Charcots ofelbarhet, han som visste mer än någon annan om människohjärnan, att jag för en tid trodde att han hade

rätt. Sporrad av min ambition att motsvara hans förväntningar, okänslig för trötthet, sömn, ja till och med hunger, spände jag varje fiber i kropp och själ till bristningsgräns för att vinna trots allt. Inga promenader under lindarna i Luxembourgparken, inga fristunder i Louvren. Från morgon till kväll fyllde jag lungorna med den skämda luften i sjuksalarna, från kväll till morgon med röken av hundratals cigarretter i mitt kvava rum på Hôtel de l'Avenir. Tentamen efter tentamen i snabb följd, alltför snabb för att ha något värde. Arbete! Arbete! Arbete! Jag skulle taga min examen till våren. Tur i allt jag rörde vid, en häpnadsväckande, nästan onaturlig tur. Redan började jag känna strukturen till människokroppens underbara maskineri, det harmoniska arbetandet av dess kuggar och hjul i hälsa, dess rubbningar i sjukdom och dess slutliga söndergång i döden. Redan började jag bli förtrogen med de flesta av sjukdomarna, som fjättrade de lidande vid deras sängar. Redan började jag hantera kirurgiens försvarsvapen mot den Obeveklige, som gick sin rond i salarna med lien i handen natt och dag. Han tycktes ha slagit ned sina bopålar på allvar i det dystra gamla sjukhuset, som under århundraden härbärgerat så mycket lidande och sorg. Ibland kom han rusande som en galning genom salarna, slående till höger och vänster, gammal och ung, gripande det ena offret om strupen med ett grymt grepp, slitande bandaget från en annans gapande sår, tills den sista blodsdroppen förrunnit. Ibland kom han tyst och stilla på tå och slöt med en nästan öm tryckning av fingret ögonlocken på en annan stackare vars läppar logo när han gick. Ofta visste jag ej ens att han var därinne. Endast barnen vid mödrarnas bröst tycktes förstå, när han nalkades och sprutto till i sömnen med ett gällt skrik. Och ofta nog hände det att någon av de gamla nunnorna,

som levat där hela sitt liv, såg honom komma, nätt och jämnt i tid för att hinna lägga ett krucifix på sängen. I början, när han stod där segerrik på den ena sidan av sängen och jag, hjälplös på den andra, brukade jag ej taga någon vidare notis om honom. Livet betydde då ännu allt för mig, jag visste att min mission var slut när hans tog vid, och harmsen över mitt nederlag, vände jag bort huvudet från min dystre kollega. Men när jag hunnit bliva mer van vid honom, började jag iakttaga honom med allt större uppmärksamhet, och ju mera jag såg av honom, desto mera önskade jag lära känna honom, förstå honom. Jag började inse att han också hade sin uppgift att fylla så väl som jag min, att vi när allt kom omkring voro kamrater, att, när kampen om ett liv var slutad med hans seger, var det bättre att se varandra rakt i ögonen och vara vänner. Det kom en tid då jag till och med tyckte att han var min ende vän, då jag längtade efter honom och nästan älskade honom, ehuru han aldrig tycktes bry sig det allra minsta om mig. Vad kunde jag ej lära av honom, om jag blott kunde tyda hans dystra ansikte, om jag blott kunde förstå honom, som ensam läst det sista felande kapitlet i mina medicinska handböcker, där allt får sin förklaring, där lösningen gives på alla gåtor, svaret på alla frågor.

Men hur kunde Han vara så grym, Han som kunde vara så mild? Hur kunde Han med ena handen taga bort så mycket glädje och liv, då Han med den andra kunde skänka så mycken frid och lycka? Varför var Hans grepp kring det ena offrets strupe så långsamt och det slag Han delade ut till en annan så blixtsnabbt? Varför brottades Han så länge med ett litet barn och lät den gamles liv ebba bort i barmhärtig sömn? Var det Hans mission att straffa likaväl som att slå? Var Han domare

likaväl som bödel? Vad gjorde Han med dem Han slagit? Voro de förintade eller sovo de endast? Vart förde Han dem? Var Han Dödsrikets envåldshärskare eller var Han endast en vasall, ett redskap i handen på en än mäktigare härskare, Livets Furste? Han hade vunnit i dag, men var Hans seger definitiv? Vem skulle vinna till sist, Han eller Livet?

Men var det verkligen så att min mission upphörde när Hans började? Måste jag vara en overksam åskådare till den sista ojämna kampen, stå hjälplös och se på, medan Han begynte sitt förstörelseverk? Måste jag vända bort ansiktet från ögon, som anropade min hjälp, långt sedan talet förstummats? Måste jag lösgöra min hand från fingrar, som klamrade sig fast vid mina som en drunknande vid ett halmstrå? Jag var besegrad, men jag var ej avväpnad, jag hade ännu ett vapen i min hand. Han hade sin eviga sömndryck, men jag hade också min, som jag fått mig anförtrodd av Moder Natur. Om Han dröjde med sitt narkotikum, vad hindrade mig från att komma med mitt, som kunde förbyta ångest i frid, kamp i vila? Var det ej min uppgift att hjälpa dem att dö, som jag ej kunde hjälpa att leva?

Den gamla nunnan hade sagt mig, att jag begick en fruktansvärd synd, att Vår Herre i sin outrannsakliga vishet bestämt det så, att ju mer lidande Han tillfogade i dödstimmen, ju mer förlåtande skulle Han visa sig på den yttersta domens dag. Till och med Syster Philomène hade sett ogillande på mig, när jag ensam av kamraterna kommit med min morfinspruta, sedan den gamle padren gått bort från bädden med sitt Sakrament.

De funnos ännu kvar i Paris' sjukhus, de milda, uppoffrande systrarna från St. Vincent de Paul med sina stora vita huckllen. Krucifixet hängde ännu på väggarna, padren läste ännu mässan varje morgon framför det lilla altaret i Salle St. Claire.

La Mère Supérieure, Ma Mère, som vi alla kallade henne, gick ännu sin rond från säng till säng, när klockorna ringde Ave Maria.

"La Laïcisation des Hôpitaux" var ännu ej dagens brinnande fråga, ropet: "Bort med prästerna! Bort med krucifixet! Ut med nunnorna!" hade ännu icke höjts. Tyvärr fick jag snart se dem alla gå. Utan tvivel hade de sina fel, dessa nunnor. Det är nog sant, att de voro mera vana att hantera sina radband än sina nagelborstar, att doppa sina fingrar i vigvattnet än i karbollösningen — operationssalarnas dåvarande allsmäktiga universalmedel, snart nog ersatt av ett annat. Men deras tankar voro så rena, deras hjärtan så ömma, de hade vigt hela sitt liv åt de sjuka, de begärde endast att få hjälpa dem och be för dem. Icke ens deras värste motståndare, vågade någonsin förneka deras allt uppoffrande kärlek och deras allt uthärdande tålamod. Man brukade säga, att nunnorna gingo omkring med buttra ansikten, att deras tankar sysslade mer med själens än med kroppens frälsning, att deras tal rörde sig mer om resignation än om hopp. Det var misstag. Nunnorna, gamla och unga, voro tvärtom alltid i gott humör, muntra och fulla av barnslig glädje och skratt, och det var underbart att se huru de förstodo att dela med sig av sin glädje åt andra. De voro också toleranta. Troende och icke troende voro lika för dem. Snarare syntes de ännu ivrigare att hjälpa de senare, ty de tyckte så synd om dem och aldrig togo de illa upp om de förbannade och hädade. Mot mig voro de alla rörande snälla och vänliga. De visste väl, att jag ej tillhörde deras religion, att jag ej biktade mig och att jag ej gjorde korstecknet, när jag gick förbi det lilla altaret. I början hade La Mère Supérieure gjort några blyga försök att omvända mig till den tro, som bjudit henne att offra sitt liv för

andra, men med en medlidsam skakning på sitt gamla huvud hade hon snart givit upp allt hopp. Till och med padren hade slutat hoppas på min räddning, sedan jag sagt honom, att jag var villig att diskutera skärseldens befintlighet, men blankt vägrade att tro på helvetet, och att jag i alla händelser var besluten att giva fulla doser morfin, när dödskampen var för svår. Den gamle padren var ett helgon, men bevisföring var icke hans starka sida, och vi övergåvo snart dessa samtal. Han kände alla helgonens liv och det var han som för första gången berättade mig legenden om Sancta Chilara, som givit sitt namn åt sjuksalen. Det var också han som för första gången lät mig skåda de underbara dragen av hennes älskade S. Franciskus av Assisi, de förtrycktas och djurens vän, han som sedan också blev min för livet. Men det var syster Philomène, så ung och skär i sin vita novisdräkt, som lärde mig mest, ty hon lärde mig att älska sin Madonna, vars drag hon bar. Jag såg henne dö i kolera ett par år senare i Napoli. Icke ens döden vågade vanställa henne. Hon gick till himlen just som hon var.

Frère Antoine, som kom till sjukhuset var söndag för att spela orgeln i det lilla kapellet, var min specielle vän. Det var under den tiden det enda tillfället jag hade att få höra litet musik, och jag underlät sällan att begagna mig därav, jag som tycker så mycket om musik. Jag kunde ej se nunnorna där de sutto och sjöngo nära altaret, men jag kände väl igen Sœur Philomènes klara röst. Dagen före jul hade Frère Antoine blivit förkyld, och från säng till säng i Salle St. Claire viskades den stora hemligheten att jag, efter en lång rådplägning mellan La Mère Supérieure och padren fått tillåtelse att ersätta honom vid orgeln för att rädda situationen.

Annars hörde jag ingen annan musik än när gamle Don

Gaetano två gånger i veckan kom och spelade på sitt positiv under min balkong på Hôtel de l'Avenir. "Misereret" ur "Trubaduren" var hans paradnummer och den melankoliska melodien passade bra ihop både med honom och hans lilla apa, som satt huttrande på positivet i sin röda Garibaldiskjorta:

Ah! che la morte ogn'ora
E tarda nel venir!

Lika bra passade den till stackars gamle Monsieur Alfredo, som vandrade omkring på de snötäckta gatorna i sin slitna bonjour med manuskriptet till sin sista femaktstragedi under armen. Och lika bra passade den till mina vänner i italienska fattigkvarteret i Montparnasse, nedhukade omkring sitt halvslocknade fyrfat utan ett öre att köpa litet mera träkol för. Där kom också dagar, då den melankoliska melodien tycktes vara just det rätta ackompanjemanget till mina egna tankar; när jag satt lutad över mina böcker i Hôtel de l'Avenir utan mod att möta en ny dag, när allting syntes mig så hopplöst och den bleknade fotografien av Capri så långt borta. Till slut brukade jag då kasta mig på sängen och sluta ögonen. Snart var Sant' Antonio i full fart med ett nytt underverk, snart seglade jag ifrån alla mina bekymmer bort mot mina drömmars ö. Gioconda räckte mig leende ett glas av Don Dionisios vin och än en gång började blodet rinna, rikt och varmt, genom min trötta hjärna. Världen var skön och jag var ung, färdig att slåss, säker om att vinna. Mastro Vincenzo vinkade åt mig från sin vingård, när jag gick uppför den lilla stigen till kapellet. Jag satt en stund på terrassen och såg ned på den förtrollande ön vid mina fötter, undrande hur jag skulle kunna släpa granitsfinxen ända dit upp. Nog skulle det bli ett hårt arbete, men visst skulle jag gå

i land därmed och alldeles ensam om det gällde. "Addio, bella Gioconda! Addio, e presto ritorno!" Ja, visst skulle jag snart komma tillbaka, mycket snart, i min nästa dröm! Den nya dagen blickade in genom fönstret och såg skarpt på drömmaren. Jag öppnade ögonen och sprang upp, glatt hälsande ljuset satte jag mig ned vid bordet med boken i hand. Så kom våren och lät gatans knoppande träd fälla sina första kastanjeblommor på min balkong. Det var signalen. Jag gick upp i examen och lämnade Hôtel de l'Avenir med diplomet i fickan, Frankrikes yngste medicine doktor.

III.

AVENUE DE VILLIERS.

Avenue de Villiers. Doktor Munthe. Mottagning 2—3 e. m. Dörrklockan ringer, bud komma och gå, dag och natt, med brev och med sjukbud. Telefonen, detta farliga vapen i händerna på sysslolösa damer, hade ännu inte börjat sin nervslitande kampanj mot en kort stunds välförtjänt vila. Patienter av alla slag, till största del nervösa fall, det svaga könet i majoritet. Många voro sjuka, svårt sjuka. Jag lyssnade till vad de hade att säga, undersökte dem så noga jag kunde, fullt övertygad om att kunna hjälpa dem, vad än som stod på. Om dessa fall är jag ej hågad att tala här, en dag kanske kommer, när jag kan ha något att säga om dem. Många voro inte sjuka alls, och skulle kanske aldrig ha blivit det, om de icke kommit till Avenue de Villiers. Många inbillade sig att de voro sjuka. De hade mest att berätta, de talade om sina morföräldrar, sina tanter och sin svärmor, togo ur fickan ett litet papper och började läsa upp en oändlig lista på sina symptom — le malade au petit papier, som Charcot brukade säga. Allt detta var nytt för mig, som hade min enda erfarenhet från sjukhusen, där det icke var tid till dylikt nonsens, och jag begick mången blunder. Längre fram, när jag visste mer om den mänskliga naturen, lärde jag mig att behandla dessa patienter litet bättre, men vi

kommo aldrig riktigt bra överens. De tycktes illa till mods när jag sade dem, att de sågo riktigt krya ut och att deras hy var frisk, men de kvicknade till när jag tillade att deras tunga var dålig — vilket vanligen var fallet. Min diagnos i de flesta dylika fall var: för mycket mat, för mycket kakor och sötsaker under dagen, för tunga middagar på kvällen. Det var sannolikt den korrektaste diagnos jag ställde på den tiden, men den hade ingen framgång. Ingen ville höra på det örat. Vad de alla däremot tyckte om var blindtarmsinflammation. Appendicitis var på den tiden mycket i ropet bland damer i de högre samhällsklasserna på jakt efter en åkomma. Många av dessa patienter hade den i hjärnan, om ej i magen, och trivdes utmärkt med den, lika väl som deras läkare. Så småningom drev också jag mer och mer i riktning mot appendicitis och behandlade ett stort antal sådana fall med växlande resultat. Men när ryktet spred sig att de amerikanska kirurgerna plockade bort varenda blindtarm i Förenta Staterna, började mina appendicitisfall tunna av på ett betänkligt sätt. Bestörtning:

"Taga bort blindtarmen! Min blindtarm!" sade de mondäna damerna klamrande sig fast vid sin processus vermicularis, som en moder vid sitt barn. "Vad skall jag taga mig till utan min appendicitis?"

"Taga bort deras blindtarmar! Mina blindtarmar!" sade doktorerna konsulterande listan på sina patienter. "Aldrig har jag hört sådant nonsens. Det är ju inget fel på deras blindtarmar, det måtte jag väl veta, jag som måste undersöka dem två gånger i veckan. Jag opponerar mig på det bestämdaste!"

Det blev snart tydligt att appendiciten gick på sina sista ben, och att en ny sjukdom måste uppfinnas för att tillfredsställa den allmänna efterfrågan. Fakulteten förlorade ingen tid, en

ny sjukdom lanserades genast på marknaden, ett nytt ord präglades, ett gyllene ord, COLITIS![1] Det var en nätt och bekväm åkomma, trygg för kirurgens kniv, alltid till hands när den behövdes, avpassad för allas smak. Ingen visste när den kom, ingen visste när den gick. Jag visste, att flera av mina kolleger redan prövat Colitis på sina patienter med stor framgång, men hittills hade jag ej haft tillfälle att diagnostisera sjukdomen.

Ett av mina sista appendicitisfall var, tror jag, Grevinnan X., som kom för att konsultera mig, enligt uppgift på rekommendation av Charcot. Professorn brukade då och då skicka mig patienter och jag skulle naturligtvis varit angelägen att göra mitt allra bästa med denna nya patient, även om hon inte varit så vacker, som hon var. Hon såg på det unga oraklet med illa dold besvikelse i sina stora smäktande ögon och sade att hon önskade tala med "Monsieur le Docteur lui-même" och icke med hans assistent, en hälsning som jag var van att få från nya patienter. Till att börja med visste hon ej om hon hade appendicitis, och Monsieur le Docteur lui-même ej heller, men snart var hon säker på att hon hade appendicitis och jag att hon inte hade det. När jag kanske något för bryskt sade henne min mening, blev hon mycket upprörd. Professor Charcot hade sagt henne, att jag säkert skulle komma underfund med vad som fattades henne, och att jag skulle hjälpa henne, och i stället... hon brast i gråt och jag tyckte mycket synd om henne.

— Vad är det egentligen för fel på mig? snyftade hon och sträckte emot mig sina båda tomma händer.

— Jag skall säga er det om ni lovar att inte gråta.

[1] Colitis, i detta ords nuvarande betydelse, var föga känd på den tiden, det fanns ej ens i våra medicinska handböcker. Många synder hava begåtts under skyddet av detta ord av både läkare och patienter i det första stadiet av denna åkommas lysande karriär.

Torkande de sista tårarna ur sina stora ögon sade hon tappert:

— Jag kan tåla allt, jag har redan tålt så mycket, var inte rädd, jag skall inte gråta mer. Vad är det?

— Colitis.

Hennes ögon blevo ännu större, ehuru jag inte skulle trott det möjligt.

— Colitis! Det är precis vad jag alltid trott! Jag är övertygad om att ni har rätt! Colitis! Säg mig vad är colitis? Jag aktade mig noga för att besvara den frågan, för jag visste det inte själv, lika litet som någon annan på den tiden. Men jag sade henne, att denna åkomma var långvarig och svår att bota, och däri hade jag rätt. Grevinnan log älskvärt mot mig; och Monsieur le Comte som sade att det var bara nerverna. Grevinnan ansåg att ingen tid var att förlora och ville börja behandlingen genast. Det gjordes upp att hon skulle komma till Avenue de Villiers två gånger i veckan. Hon kom tillbaka redan nästa dag, och till och med jag som började bli van vid blixtsnabba förändringar hos mina patienter, kunde ej undgå att med förvåning se på hennes strålande uppenbarelse och leende ansikte. Jag frågade henne hur gammal hon var.

Hon var just fyllda tjugufem år. Hon kom bara för att fråga om colitis var smittosamt?

— Ja, mycket. Orden hade knappast gått över mina läppar, förrän jag upptäckte, att denna unga dam var mycket intelligentare än jag.

Ville jag inte säga till greven, att det var säkrast att de inte sovo i samma rum?

Jag försäkrade henne, att det inte alls var säkrast, oaktat jag ej hade den äran att känna Monsieur le Comte var jag över-

tygad om, att han inte skulle bli smittad. Det var smittosamt endast i fråga om mottagliga och mycket nervösa personer liksom hon själv.

Inte kunde jag väl kalla henne nervös, invände hon, med de stora ögonen irrande kring rummet.

Jo, absolut.

Kunde jag inte bota henne för det?

Nej.

"Käraste Ann!

Kan du tänka dig att jag fått colitis! Jag är så glad... så glad att du rekommenderade mig le Suédois, eller var det kanske Charcot? I alla fall sade jag åt honom att det var Charcot för att vara säker på att han skulle ägna mig mera tid. Du har rätt, han är mycket intelligent, fastän han inte ser så ut. Jag har redan rekommenderat honom till alla mina vänner. Jag är säker på att han kunde göra mycket för min svägerska, som ännu ligger till sängs efter sitt fall under din kotiljong, jag är säker på att hon har colitis! Jag är så ledsen, älskling, att vi inte kunna träffas på Joséphines middag i morgon; jag har redan skrivit till henne, att jag har fått colitis och omöjligt kan komma. Kanske kunde hon skjuta upp middagen tills i övermorgon.

Din *Juliette.*

P. S. Det slog mig just att le Suédois borde se på din svärmor, som har det så svårt med sin dövhet. Jag vet ju att markisinnan inte vill se några flera doktorer, och vem vill det! Men kunde det inte ordnas så att han fick råka henne på något oofficiellt sätt? Det skulle inte alls förvåna mig om roten till alltsammans vore colitis.

P. S. Jag skulle till och med kunna låta le Suédois dinera här någon dag, om du kunde övertala Markisinnan att äta middag här, en petit comité naturligtvis. Kan du tänka dig att han upptäckte, att jag hade colitis bara genom att stirra på mig genom sina glasögon? För resten vill jag att min man skall göra hans bekantskap, fastän han tycker lika litet om läkare som din svärmor och jag själv. Jag tror säkert, att han skall tycka om den här doktorn."

En vecka senare hade jag den oväntade äran att bli inviterad till middag till grevinnans hôtel i Faubourg St. Germain, och att bli placerad bredvid änkemarkisinnan, som jag vördnadsfullt observerade med min örnblick, medan hon slukade en enorm portion pâté de foie gras under majestätisk tystnad. Mina blygsamma försök att öppna en konversation upphörde, när jag upptäckte, att hon var stendöv. Efter middagen förde monsieur le Comte mig till rökrummet. Han var en artig liten herre, mycket korpulent, med ett fridsamt, nästan blygt ansikte. Han var åtminstone dubbelt så gammal som grevinnan och en gentleman i varje tum. Han bjöd mig en cigarrett och sade mycket hjärtligt:

— Jag kan ej nog tacka er för att ni botat min hustru för appendicitis — jag hatar själva ordet. Jag bekänner uppriktigt, att jag har en stark antipati för läkare. Jag har sett så många och hittills tycks ingen ha varit i stånd att hjälpa grevinnan, ehuru jag i rättvisans namn måste tillägga, att hon aldrig givit någon av dem en chans, innan hon redan vänt sig till en annan. Det är bäst att jag varnar er, ty säkerligen kommer det att gå på samma sätt med er.

— Jag är inte så säker på det.

— Så mycket bättre. Hon har synbarligen fattat stort förtroende till er, och det är i hög grad till er favör.

— Det betyder allt.

— Vad mig själv angår, erkänner jag öppet, att jag ej kände någon sympati för er från början, men nu sedan vi träffats, är jag mån om att få rätta mitt första intryck och, tillade han artigt, jag tror att vi äro en bonne voie. Apropå, vad är colitis?

Jag kom ifrån svaret när han godmodigt tillade:

— Vad det än må vara, kan det ej vara värre än appendicitis, och ni kan lita på att jag snart kommer att veta lika mycket om colitis som ni själv.

Han begärde inte mycket. Jag var så tilltalad av hans öppna, artiga sätt, att jag ställde en genfråga till honom.

— Nej, svarade han med en viss förlägenhet i rösten, men jag önskar vid Gud, att vi hade det! Vi ha nu varit gifta i fem år och ännu inga tecken därpå. Jag önskar vid Gud, att vi hade det! Ni skall veta, att jag är född i det här gamla huset och så var min far, och mitt gods i Touraine har tillhört oss i trehundra år. Jag är den siste av familjen och det är mycket sorgligt och... kan ingenting göras för de där förbaskade nerverna? Har ni ingenting att föreslå?

— Jag är övertygad om att den enerverande Parisluften ej är bra för grevinnan. Varför slå ni er inte ned på slottet i Touraine för omväxlings skull?

Hela hans ansikte lyste upp.

— Ni är min man, sade greven och räckte mig båda sina händer. Jag begär ingenting bättre. Där har jag min jakt och min stora egendom att sköta om. Jag älskar att vistas där, men det tråkar ihjäl grevinnan, och naturligtvis är det ganska ensamt för henne, hon som tycker om att träffa sina vänner var dag

och gå bort eller på teatern var kväll. Men hur hon kan stå ut med det livet månad efter månad, hon som säger att hon alltid är så trött, är mer än jag kan förstå. Mig skulle det ta livet av. Nu säger hon, att hon måste stanna i Paris för att behandla sin colitis, förut var det hennes appendicitis. Men jag vill inte att ni skall tro, att hon är självisk, tvärtom, hon tänker alltid först på mig, och nu vill hon till och med att jag skall fara ensam till Château Rameaux, därför att hon vet hur lycklig jag är när jag är där. Men hur skulle jag lämna henne ensam i Paris, hon som är så ung och oerfaren.

— Hur gammal är grevinnan?

— Bara tjugunio år och hon ser till och med yngre ut.

— Ja, hon ser ju ut som en ung flicka.

Han satt tyst en stund.

— Apropå, när ämnar ni taga edra ferier?

— Jag har ej haft några ferier på tre år.

— Så mycket större skäl att taga er ledigt nu. Är ni god skytt?

— Jag dödar aldrig ett djur, om jag kan slippa. Varför frågar ni det?

— Därför att vi ha utmärkt jakt på Château Rameaux och jag är övertygad om, att en veckas grundlig vila skulle göra er gott, det tror åtminstone min hustru, hon säger, att ni är förfärligt överansträngd, och så ser ni för resten ut.

— Det är mycket vänligt av er, Monsieur le Comte, men jag mår mycket bra, det fattas mig ingenting annat än att jag inte kan sova.

— Sova! Jag önskar jag kunde giva er något av min sömn! Jag har mer av den varan än jag behöver. Jag hinner knappast luta huvudet mot kudden, förrän jag sover och ingenting kan

sedan väcka mig. Min hustru är tidig om morgnarna, men jag hör henne aldrig stiga upp, och betjänten, som kommer in med kaffet klockan nio, måste ruska mig innan jag vaknar. Jag beklagar er verkligen. Apropå, ni vet väl intet medel mot snarkning?

Det var ett typiskt fall, diagnosen var lätt, vi återvände till damerna i salongen. Jag bjöds att sitta ned bredvid den vördnadsvärda markisinnan i och för den oofficiella konsultation, som så knepigt arrangerats av grevinnan. Efter ännu ett försök att öppna en konversation med den gamla damen, skrek jag i hennes örtrumpet, att hon inte hade colitis, men att jag var säker på att hon skulle få det, om hon ej lät bli sin pâté de foie gras.

— Vad var det jag sade, viskade grevinnan, är han inte märkvärdig?

Markisinnan ville genast ha reda på alla symptomen på colitis och log vänligt emot mig, medan jag dröp det förrädiska giftet i örtrumpeten. När jag reste mig upp för att gå, hade jag förlorat rösten, men funnit en ny patient.

En vecka senare stannade en elegant coupé vid Avenue de Villiers och en betjänt sprang uppför trappan med en biljett från grevinnan, att jag genast måste komma till markisinnan, som insjuknat på natten i tydliga symptom på colitis. Jag hade gjort min entré i Parissocieteten.

Colitis spred sig som en löpeld över hela det eleganta Paris. Mitt väntrum var så fullt med patienter, att jag måste ordna om matsalen till ett extra väntrum. Det var redan då ett mysterium för mig hur alla dessa människor kunde ha tid och tålamod att sitta där och vänta på mig så länge, ofta i timtal. Grevinnan kom regelbundet två gånger i veckan, men alltemellanåt

kände hon sig klen och måste komma på extra dagar dessutom. Det var tydligt att Colitis passade henne mycket bättre än appendicitis, hon hade förlorat sin sjukliga blekhet och hennes stora ögon strålade av ungdom.

En dag när jag kom ut från markisinnans hôtel — hon skulle just resa till landet och jag hade varit där för att säga adjö — fann jag grevinnan stående bredvid min vagn i vänligt samspråk med Tom, som satt på ett stort paket, halvt gömd under vagnsfilten. Grevinnan var på väg till Magasins du Louvre för att köpa en present åt markisinnan, som hade sin födelsedag dagen därpå, och hon visste ej alls vad hon skulle hitta på att ge henne. Jag föreslog en hund.

— En hund! Vilken briljant idé! Hon kom ihåg att när hon som barn brukade komma och hälsa på markisinnan, hade hon alltid funnit henne med en mops i knäet, en mops som var så fet att han knappt kunde gå, och som snarkade så fruktansvärt, att det hördes över hela huset. Hennes tant hade gråtit i veckor, när han dog. En briljant idé. Vi gingo utför gatan till hörnet av Rue Cambon, där en välkänd hundhandlare hade sin affär. Där, ibland ett dussin rackor av alla slag, satt just den hund jag sökte efter, en aristokratisk liten mops, som snörvlade förtvivlat för att draga vår uppmärksamhet till sin sorgliga belägenhet och med sina runda blodsprängda ögon anropade oss att taga honom ifrån detta blandade sällskap, som han råkat i av ren otur och utan egen förskyllan. Han nästan kvävdes av glädje, när han förstod sin lycka och sattes i en droska för att skickas till hotellet i Faubourg St. Germain. Grevinnan skulle emellertid till Magasins du Louvre i alla fall för att prova en ny hatt. Hon sade, att hon ville gå till fots. Därpå förklarade hon, att hon ville ha en droska, och jag föreslog att hon skulle

åka dit i min vagn. Hon tvekade ett ögonblick — vad skulle folk säga om de sågo henne köra omkring i Paris i doktorns vagn — men accepterade strax med bonne grâce. Nej, det var inte alls någon omväg för mig att fara till Louvren, jag hade ingenting alls att göra just då. Vad är det i det stora paketet, frågade grevinnan med kvinnlig nyfikenhet. Jag ämnade just säga henne ännu en lögn, när Tom, eftersom hans mission som vaktare över paketet var slut, hoppade upp på sin vanliga plats på sätet bredvid mig. Paketet gick upp och huvudet på en docka tittade ut.

— Varför i all världen åker ni omkring med dockor, vem skall ha den?

— Barnen.

Hon visste inte att jag hade några barn och såg nästan stött ut över min förbehållsamhet angående mina privata affärer. Hur många barn hade jag? Omkring ett dussin. Det fanns ingen möjlighet att komma undan, hela hemligheten måste fram.

— Kom med mig, föreslog jag djärvt, och på återvägen skall jag taga er till min vän Jack, gorillan i Jardin des Plantes. Grevinnan var tydligen på sitt allra bästa humör den dagen och redo till allt. Hon gick genast in på mitt förslag. Sedan vi passerat Gare Montparnasse, började hon känna sig vilsekommen och snart visste hon inte alls var hon var. Vi åkte genom mörka, illaluktande gränder. En mängd trasiga ungar lekte i rännstenarna, och nästan framför varje dörr satt en kvinna med ett litet barn vid bröstet och ett par andra småttingar hopkrupna kring fyrfatet.

— Är detta Paris? frågade grevinnan med en nästan förskräckt blick.

— Ja, detta är Paris, la Ville Lumière! Och detta är l'Impasse

Rousselle, tillade jag, när vi stannade framför en återvändsgränd, fuktig och mörk som bottnen av en brunn. Salvatores hustru satt på familjens enda stol med Petruccio, sorgebarnet i knäet, och rörde i polentan, som ivrigt bevakades av Petruccios två äldsta systrar, medan det yngsta barnet kravlade kring på golvet och jagade en kattunge. Jag talade om för Salvatores hustru, att jag tagit med mig en snäll dam, som ville giva barnen en present. Jag förstod av grevinnans blyghet att det var första gången hon satte sin fot i ett fattigt hem. Hon rodnade, när hon räckte Petruccios mor dockan, ty Petruccio själv kunde ingenting hålla i sina förtvinade händer, han hade varit lam sedan han föddes. Petruccio visade inga tecken till glädje, ty hans hjärna var lika förlamad som hans lemmar, men hans mor var säker på, att han tyckte mycket om dockan. Hans två systrar fingo också var sin docka och sprungo och gömde sig bakom sängen för att leka mamma och barn. När trodde jag att Salvatore skulle komma från sjukhuset? Det var nu nära sex veckor sedan han fallit från byggnadsställningen och brutit benet. Jo, jag hade just sett honom på Hôpital Lariboisière, han kryade på sig bra och jag hoppades att han snart skulle komma hem. Hur kom hon överens med sin nya värd? Gudskelov, mycket bra, han var mycket snäll, hade till och med lovat att sätta in en kamin till nästa vinter. Och var det inte hyggligt av honom att ha tagit upp det där lilla fönstret under taket, kom jag ihåg hur mörkt rummet var förut?

— Se, så glatt och trevligt här är nu, siamo in Paradiso, sade Salvatores hustru. Var det sant som Arcangelo Fusco berättat henne, att jag hade sagt till den förre värden, den dagen då han vräkte henne ut på gatan och lade beslag på allt vad hon hade, att den stund skulle komma, när Gud skulle straffa honom

för hans grymhet mot oss fattiga människor och att jag hade förbannat honom så fruktansvärt att han fick lov gå och hänga sig några timmar efteråt? Ja, det var alldeles sant, och jag ångrade inte vad jag gjort. När vi skulle gå, kom just min vän Arcangelo Fusco, som delade rummet med familjen Salvatore, tillbaka från sitt dagsarbete med sin stora kvast på axeln. Hans yrke var att fare la scopa — på den tiden voro nästan alla gatsopare i Paris italienare. Jag var glad att få presentera honom för grevinnan, det var det minsta jag kunde göra för att återgälda den obetalbara tjänst han gjort mig, när han gått med mig till polisstationen för att bekräfta mitt vittnesmål om den förre värdens död. Gud vet i vilken obehaglig historia jag kunde blivit invecklad, om inte Arcangelo Fusco varit. Det hade i alla fall hängt på ett hår. Det var mycket nära att jag hade blivit arresterad för mord.[1] Arcangelo Fusco, som hade en ros instucken över örat på italienskt maner, räckte sin blomma med sydländskt galanteri till grevinnan, som såg ut som om hon aldrig fått mottaga en elegantare tribut till sin ungdom och skönhet. Nu var det för sent att gå till Jardin des Plantes, och jag körde grevinnan direkt till hennes hôtel. Hon var mycket tyst och jag försökte muntra upp henne med att berätta den lustiga historien om den snälla amerikanskan, som av en händelse läst min artikel om dockor i "Blackwoods Magazine" som stått översatt i "Le Figaro", och genast börjat sy dockor i stor skala åt de fattiga barn jag talat om. Hade hon inte lagt märke till hur fint dockorna varit klädda? Jo, det hade hon. Var damen vacker? Ja, mycket. Var hon i Paris? Nej, jag hade varit tvungen att stoppa dockfabrikationen, eftersom jag till slut hade flera dockor än patienter, och nu hade jag skickat damen

[1] Denna egendomliga historia har jag berättat på annat håll.

till St. Moritz för luftombyte. När jag tog farväl av grevinnan utanför hennes hôtel, beklagade jag att det inte blivit någon tid över för att besöka gorillan i Jardin des Plantes, men jag hoppades att hon i alla fall inte skulle ångra sin dag.

— Visst inte, jag är så tacksam, men, men, men... jag skäms så, snyftade hon då hon sprang in genom porten till sitt hôtel.

IV.

EN DOKTOR PÅ MODET.

Jag hade en stående inbjudan att dinera i hotellet i Faubourg St. Germain var söndag. Greven hade för länge sedan övervunnit sin avoghet mot läkare, i själva verket var han utsökt vänlig mot mig. Familjemiddag: endast M. l'Abbé och någon gång grevinnans kusin, Vicomte Maurice, som behandlade mig med nästan oförskämd nonchalans. Jag tyckte illa om honom från första stund jag såg honom och jag upptäckte snart att jag ej var den ende. Det var tydligt, att greven och han hade mycket litet att säga varandra. Abbén var en präst av gamla skolan, en man av värld, som visste mycket mera om livet och människonaturen än jag. I början var han ganska reserverad, och ofta när jag kände hans kloka ögon fästa på mig, föreföll det mig som om han visste mer om colitis än jag själv. Jag kände mig nästan skamsen inför denne gamle man och skulle gärna velat tala öppet med honom och lägga mina kort på bordet. Men jag hade aldrig något tillfälle därtill, jag träffade honom aldrig ensam. En dag när jag kom in i min matsal för att kasta i mig min lunch före konsultationen, fann jag honom till min förvåning sitta där och vänta på mig. Han sade att han kommit på eget initiativ i egenskap av gammal vän till familjen, och bad att jag inte skulle tala om hans besök.

— Ni har haft en förvånansvärd framgång med grevinnan, började han, och vi äro allesammans mycket tacksamma. Jag måste också komplimentera er för er behandling av markisinnan. Jag kommer just från henne, jag är hennes biktfar, och jag måste säga att jag är förvånad över hur mycket bättre hon är på alla sätt. Men egentligen är det om greven jag kom för att tala i dag. Jag är säker på il file un mauvais coton. Han går nästan aldrig ut, sitter hela dagen i sitt rum, rökande sina stora cigarrer, han sover timtals efter lunch, och ofta finner jag honom vilken tid på dagen som helst sovande i sin länstol med en cigarr i munnen. På landet är han en helt annan människa, tar sin morgonritt var dag efter mässan, är verksam och glad och intresserar sig livligt för skötseln av sin stora egendom. Hans enda önskan är att få fara till sitt slott i Touraine, och, vilket jag fruktar är fallet, jag har kommit till den övertygelsen att om grevinnan inte kan övertalas att lämna Paris, är det bäst att han far dit ensam. Han har stort förtroende till er, och om ni säger honom att det är nödvändigt, att han för sin hälsas skull lämnar Paris, så gör han det. Det är detta jag kommit för att be er om.

— Jag är ledsen, Monsieur l'Abbé, men det kan jag icke.

Han såg på mig med oförställd förvåning, nästan med misstänksamhet.

— Får jag fråga varför?

— Grevinnan kan inte lämna Paris nu och det är endast naturligt att hon är där greven är.

— Varför kan hon inte behandlas för colitis på landet; där är en mycket bra och pålitlig doktor, som ofta skötte henne förr, när hon hade appendicitis.

— Med vilket resultat?

Han svarade ej.

— Får jag i stället, sade jag, göra er en annan fråga? Antag att grevinnan plötsligt kunde bli botad för sin colitis, skulle ni då kunna förmå henne att lämna Paris?

— Uppriktigt sagt, nej. Men varför detta antagande, då jag tror mig förstå, att sjukdomen är långvarig och svårbotlig?

— Jag kan bota grevinnans colitis på en dag.

Han såg häpen på mig.

— Men varför i alla helgons namn gör ni inte det? Ni påtager er ett enormt ansvar.

— Jag är ej rädd för ansvar, i motsatt fall skulle jag ej vara här. Låt oss tala öppet med varandra. Ja, jag skulle kunna bota grevinnan på en dag, hon har inte colitis mer än ni eller jag, inte heller har hon någonsin haft appendicitis. Hela sjukdomen sitter i huvudet, i nerverna. Om jag toge ifrån henne hennes colitis alltför hastigt, så skulle hon kunna alldeles förlora sin andliga jämvikt och taga till någonting värre, låt oss säga morfin eller en älskare. Om jag skall kunna vara grevinnan till någon nytta, återstår att se. Att ordinera grevinnan att resa till landet nu, skulle vara ett psykologiskt misstag. Hon skulle vägra och sedan hon en gång motsatt sig min ordination, skulle mitt inflytande över henne vara slut. Giv mig fjorton dagar och jag skall laga att hon lämnar Paris av egen fri vilja — eller åtminstone kommer hon att tro det själv. Det är helt och hållet en fråga om taktik. Att låta greven fara ensam skulle vara ett misstag av annan art, och ni, Monsieur l'Abbé, vet det likaväl som jag.

Han såg uppmärksamt på mig med sina kloka ögon, men sade ingenting.

— För att övergå till markisinnan, så var ni vänlig nog att

komplimentera mig för vad jag gjort för henne och jag tar emot er komplimang. Ur medicinsk synpunkt har jag ingenting gjort, och det skulle ingen annan heller kunnat. Döva personer lida svårt av sin nödtvungna isolering, speciellt om de ej ha några egna andliga resurser, och de äro i majoriteten. Att draga deras uppmärksamhet ifrån deras lyte är det enda man kan göra för dem. Markisinnans tankar syssla nu med colitis i stället för med dövhet och ni har själv sett resultatet. Jag för min del börjar ha mer än nog av colitis, och nu då markisinnan reser till landet, ämnar jag ersätta hennes colitis med en knähund, som bättre lämpar sig för lantlivet.

När Abbén gick vände han sig om i dörren och såg uppmärksamt på mig.

— Hur gammal är ni?

— Tjugusex år.

— Vous irez loin, mon fils! Vous irez loin!

"Ja", tänkte jag, "jag kommer att gå långt, långt bort från detta förödmjukande liv av humbug och bedrägeri, bort från alla dessa artificiella människor, tillbaka till den förtrollande ön, tillbaka till gamla Maria Porta-Lettere, till Mastro Vincenzo och till Gioconda, för att rena min själ i det lilla vita huset uppe på toppen av klippan. Hur länge till skall jag vara tvungen att öda bort min tid i denna gräsliga stad? När skall Sant' Antonio göra sitt nya underverk?"

På mitt bord låg ett avskedsbrev från markisinnan, inte farväl men au revoir, fullt av tacksamhet och lovord. Brevet innehöll en stor sedel. Jag såg på den bleknade fotografien av Capri på väggen och stoppade sedeln i fickan. Vad blev det av alla pengarna jag förtjänade under dessa år av välstånd och framgång? Jag skulle sparat dem för att köpa Mastro Vincenzos

hus, men faktum är att jag aldrig hade några pengar att spara. Syndapengar? Måhända, men i så fall borde hela fakulteten gjort bankrutt, ty vi voro alla i samma klämma, professorerna såväl som mina kolleger, som hade samma slags klientel som jag. Som väl var, hade jag även fullt upp med andra patienter, nog för att rädda mig från att bli en charlatan. På den tiden fanns det mycket färre specialister än nu. Jag ansågs förstå mig på allting, även på kirurgi. Det tog mig två år att inse, att jag inte dög till kirurg, jag fruktar det tog kortare tid för mina patienter. Ehuru jag var nervspecialist, sysslade jag med allt man kan begära av en doktor, till och med obstetrik, och Vår Herre hjälpte moder och barn. Det var rent märkvärdigt att se, hur väl mina patienter stodo ut med behandlingen. När Napoleons örnblick överfor listan på de officerare, som voro föreslagna till befordran till generaler, brukade han skriva i marginalen bredvid ett namn: "Har han tur?" Jag hade tur, en häpnadsväckande, nästan onaturlig tur med allt jag rörde vid, med varenda patient jag skötte. Jag var ej en skicklig läkare, mina studier hade varit för hastiga, min sjukhusutbildning hade varit för kort, men det råder ej det ringaste tvivel att jag hade stor framgång som läkare. Vad är hemligheten med framgång? Att ingiva förtroende. Vad är förtroende? Var kommer det ifrån, från huvudet eller från hjärtat? Härleder det sig ifrån de övre lagren av vår mentalitet, eller är det ett mäktigt kunskapens träd på gott och ont med rötter i vår varelses djupaste skikt? Genom vilka kanaler meddelar det sig med andra? Är det synligt i ögat, kan det höras i det talade ordet? Jag vet ej, jag vet endast att det inte kan förvärvas genom böcker, inte heller vid patientens säng. Det är en magisk gåva, som förlänats den ena människan och förvägrats den andra. Den läkare som äger

denna gåva kan nästan uppväcka de döda. Den läkare som inte äger den, måste finna sig i tillkallandet av en kollega för ett fall av mässling. Jag upptäckte snart, att denna ovärderliga gåva kommit på min lott utan min egen förtjänst. Jag gjorde upptäckten i grevens tid, ty jag började bli bortskämd och mycket belåten med mig själv. Det lärde mig förstå hur litet jag egentligen visste och lärde mig att allt mer och mer lita på Moder Natur för råd och hjälp. Kanske kunde jag till och med ha blivit en skicklig läkare i sinom tid, om jag hållit fast vid mitt sjukhusarbete och mina fattiga patienter. Men i stället lät jag alla chanser gå mig ur händerna, ty jag blev en doktor på modet. Om ni råkar ut för en doktor på modet, så studera honom på behörigt avstånd, innan ni anförtror er åt honom. Han kan vara en skicklig läkare, men i många fall är han det inte. För det första emedan han i regel är alltför upptagen för att ha tid att lyssna till er långa historia. För det andra emedan han är på väg att bli en snobb, om han inte redan är det, låter grevinnan komma in före er, undersöker grevens lever med större omsorg än hans betjänts och går hellre till garden party't på engelska ambassaden än till er sistfödde, vars kikhosta blivit värre. För det tredje, emedan hans hjärta, såvida det icke råkar vara ovanligt sunt, snart kommer att visa omisskännliga tecken på förhårdning; han blir lika likgiltig och okänslig för andras lidanden, som hans nöjeslystna omgivning. Man kan ej vara en skicklig läkare utan medlidande.

Ofta när dagens långa släp var över, brukade jag, som alltid varit intresserad av psykologi, fråga mig, varför alla dessa dumma människor sutto och väntade i timmar på mig i mitt väntrum? Varför lydde de mig, varför kunde jag så ofta få dem att känna sig bättre genom den blotta beröringen av min hand?

Varför blevo de, till och med sedan de mist talförmågan, och dödsångesten lyste ur deras ögon, så lugna när jag lade min hand på deras panna? Varför blevo galningarna i Asile St. Anne, som skummade av raseri och skreko som vilda djur, fogliga när jag lossade deras tvångströjor och höll deras hand i min? Det var ett vanligt trick av mig, alla vaktarna kände till det och många av mina kamrater och till och med professorn brukade säga om mig: "Ce garçon-là a le diable au corps!" Jag har alltid haft en viss svaghet för sinnessjuka och jag brukade promenera omkring i Salle des Agités liksom bland goda vänner. Mer än en gång hade jag blivit varnad att det skulle sluta illa, men jag visste naturligtvis bättre. En dag slog en av mina bästa vänner mig i bakhuvudet med en hammare, som han kommit över på något oförklarligt sätt, och jag bars medvetslös ur salen. Det var ett fruktansvärt slag, min vän var en för detta hovslagare, som kunde sitt yrke. Man trodde först att jag spräckt skallen. Nej, inte jag! Det var endast en hjärnskakning och mitt äventyr inbragte mig en komplimang från klinikchefen: "Ce sacré suédois a le crâne d'un ours, faut voir s'il n'a pas cassé le marteau!"

"Det kanske ändå sitter i huvudet och inte i handen", tänkte jag för mig själv, när tankemekanismen började fungera efter att ha stått stilla i tjugufyra timmar. När jag låg där på sjukhuset en hel vecka med en isblåsa på min björnskalle, utan besökande eller böcker att sällskapa med, började jag tänka noga på saken, men inte ens hovslagares hammare kunde få mig att övergiva min teori, att det satt i handen.

Hur kom det sig att jag kunde sticka in min hand mellan gallret i den svarta panterns bur i Ménagerie Pezon och, om ingen kom nära oss och irriterade honom, få den stora katten

att lägga sig på rygg och spinna belåten och gäspa åt mig med vidöppen mun? Hur kom det sig att jag kunde öppna abscessen i Léonies tass och draga ut träflisan, som kommit den stora lejoninnan att hoppa omkring på tre ben i en veckas tid, vrålande av smärta? Lokalbedövning hade visat sig verkningslös, Léonie jämrade sig som ett barn, när jag pressade ut varet ur tassen. Först när jag desinficierade såret blev hon litet otålig, men det fanns ingen ilska i hennes dova rytande, endast besvikelse över att hon inte fick slicka såret med sin vassa tunga. När operationen var över och jag lämnade menageriet med babianungen under armen, som M. Pezon skänkt mig såsom honorar, sade den ryktbare lejontämjaren:

— Monsieur le Docteur, vous avez manqué votre profession, vous auriez dû être dompteur d'animaux!

Och Ivan, den stora isbjörnen i Jardin des Plantes, kom han inte plumsande upp ur sin vattenbassäng, så snart han såg mig, fram till sitt fängelsegaller och ställde sig upprätt på bakbenen och lade sin svarta nos emot min och tog fisken ur min hand som från en gammal vän? Vaktaren sade att han inte gjorde det med någon annan, säkert betraktade han mig som en landsman. Kom inte med att det var fisken och ej handen, ty när jag ingenting hade att bjuda på, stod han där ändå i samma ställning, så länge jag hade tid att stanna, och tittade stadigt på mig med sina blanka svarta ögon under de vita ögonhåren och nosade på min hand. Naturligtvis talade vi svenska med en slags polaraccent som jag lärt mig av honom. Jag är övertygad om att han förstod vartenda ord jag sade, när jag med låg, entonig röst talade om för honom att jag tyckte synd om honom och att jag som pojke hade sett två av hans släktingar simma tätt intill vår båt bland isflaken i vårt gemensamma fädernesland.

Och stackars Jack, den ryktbara gorillan i Zoo, den första av sitt släkte som blivit tillfångatagen och förd till sina fienders sollösa land! Lade han inte förtroendefullt sin hand i min så snart han såg mig? Tyckte han inte om, att jag sakta kliade honom på ryggen? Han kunde sitta alldeles stilla i minuter och hålla min hand utan att säga ett ord. Ibland studerade han insidan av min hand uppmärksamt, böjde mina fingrar, den ena efter den andra, för att se hur lederna verkade. Därpå brukade han släppa min hand och betrakta sin egen lika uppmärksamt, liksom för att säga att han egentligen inte såg någon vidare skillnad på våra händer, vari han hade rätt. För det mesta satt han alldeles stilla och fingrade på ett halmstrå i ett hörn av buren, där de besökande inte kunde se honom; sällan begagnade han den gunga man försett honom med i det naiva hoppet att han skulle taga den för den svängande grenen av sykomorträdet, där han hade sin siesta under frihetens dagar. Han sov på en låg bambubädd, som liknade arabernas sêrir, men han steg tidigt upp om morgnarna, jag såg honom aldrig till sängs förrän när han blev sjuk. Han hade av sin vaktare instruerats att intaga sitt middagsmål sittande vid ett lågt bord med en servett knuten under hakan. Han hade till och med försetts med kniv och gaffel av hårt trä, men hade aldrig velat använda dem, han föredrog att äta med fingrarna, liksom våra förfäder gjort ända till för ett par hundra år sedan och som majoriteten av människosläktet gör ännu i dag. Sin mjölk drack han med största korrekthet ur sin egen kopp och likaså morgonkaffet med mycket socker i. Det är visserligen sant, att han snöt sig i fingrarna, men det gjorde också Romeos Julia, Petrarcas Laura, Maria Stuart av Skottland och Le Roi Soleil. Stackars Jack! Vår vänskap varade livet ut. Han hade varit dålig ända

sedan jul, hans hy hade blivit askgrå, hans kinder håliga och ögonen sjönko djupare och djupare in i sina hålor. Han blev orolig och retlig, magrade alltmer och snart tillstötte en torr, olycksbådande hosta. Jag tog hans temperatur flera gånger, men måste vara mycket försiktig, ty i likhet med barn ville han gärna bryta sönder termometern för att se hur den såg ut inuti. En dag när han satt i mitt knä och höll min hand, fick han ett våldsamt hostanfall, som medförde en lätt lungblödning. Åsynen av blodet skrämde honom, liksom de flesta människor. Jag lade ofta under kriget märke till, huru till och med de tappraste Tommies, som obekymrade betraktade sina gapande sår, kunde blekna när de fingo se några droppar färskt blod. Han förlorade mer och mer aptiten och kunde endast med största svårighet förmås att äta en banan eller ett fikon. En morgon fann jag honom liggande i sängen med filten uppdragen över huvudet, precis som mina patienter i Salle St. Claire brukade ligga, när de voro dödströtta och utledsna på allting. Han måtte ha hört mig komma, ty han sträckte fram handen och fattade min. Jag ville ej störa honom utan satt där en lång stund med hans hand i min och lyssnade till hans oregelbundna andhämtning och till rosslingen i hans strupe. Plötsligt skakade ett våldsamt hostanfall hela hans kropp. Han satte sig upp i bädden och höll båda händerna för tinningarna med en gest av förtvivlan. Han hade kastat av sin djurmask och blivit en döende människa. Så nära mig hade han kommit, att han till och med berövats det enda privilegium Vår Herre beviljat djuren som kompensation för de lidanden människorna tillfoga dem: en lätt död. Hans dödskamp var fruktansvärd, han dog strypt av samme bödel som jag så ofta sett i arbete i Salle St. Claire, jag kände igen honom på hans långsamma grepp.

4. — *Munthe, Boken om San Michele.*

Och efteråt? Vad blev det sedan av min stackars vän Jack? Jag vet, att hans utmärglade kropp kom till Anatomiska Institutet och att hans skelett med sin stora huvudskål ännu står upprätt i Musée Dupuytren, men är detta allt?

V.

PATIENTER.

Jag saknade mycket mina söndagsmiddagar i Faubourg St. Germain. Ungefär fjorton dagar efter mitt samtal med abbén hade grevinnan med sin impulsiva natur plötsligt fått för sig att hon behövde luftombyte och beslutat följa med greven till deras slott i Touraine. Det kom som en överraskning för oss alla, endast abbén måste ha anat något, ty jag såg en glimt i hans gamla kloka öga den sista söndagen jag dinerade där. Grevinnan var vänlig nog att varje vecka sända mig rapport om hur hon mådde, och även abbén lät då och då höra av sig. Allting gick utmärkt. Greven tog sin ridtur varje morgon, sov aldrig på dagen och rökte mycket mindre. Grevinnan hade tagit upp sin musik igen, sysselsatte sig ivrigt med byns fattiga och klagade aldrig över sin colitis. Abbén gav mig också goda nyheter om markisinnan, vars gods var beläget en knapp timme från slottet. Hon mådde utmärkt. I stället för att sitta hela dagen i dyster avskildhet i en länstol och sörja över sin dövhet tog hon nu en lång promenad två gånger om dagen för sin älskade Loulous skull. Loulou höll på att bli för fet och behövde motioneras.

"Han är ett riktigt odjur", skrev abbén, "sitter i hennes knä och morrar och gläfser åt alla, har till och med bitit kammarjungfrun två gånger. Alla avsky honom, men markisinnan av-

gudar honom och pysslar med honom hela dagen. I går blev han plötsligt sjuk mitt under det hon biktade och kräktes på hennes vackra teklänning, och hans matmor blev så upprörd att jag måste avbryta bikten. Nu vill markisinnan veta, om ni tror att det möjligen kan utveckla sig till colitis och hon ber er vara så god och ordinera någonting åt honom. Hon säger ni förstår fallet bättre än någon annan."

Markisinnan var inte långt ifrån sanningen, ty jag hade redan börjat få ett namn såsom hunddoktor, ehuru jag ännu inte uppnått den framstående position, som jag intog längre fram i livet, när jag blev konsulterande hunddoktor för alla hundvänner i mitt klientel. Jag är medveten om att meningarna om min skicklighet som läkare för mina medmänniskor varit delade, men jag vågar påstå, att mitt anseende som en pålitlig hunddoktor aldrig varit allvarligt bestritt. Jag är ej nog inbilsk att vilja förneka, att detta till stor del kan bero på frånvaron av jalousie de métier inom denna specialitet — på andra områden led jag mer än nog därav.

För att bli en god hunddoktor är det nödvändigt att älska hundar, men det är också nödvändigt att förstå dem — det är detsamma i fråga om oss med den skillnaden att det är lättare att förstå en hund än en människa och lättare att älska honom. Man bör aldrig glömma, att den ena hundens mentalitet är totalt olik den andras. Den skarpa intelligens som gnistrar i en foxterriers kvicka öga, återspeglar en psykisk aktivitet som är vitt skild från den lugna filosofi som lyser i en S:t Bernhardshunds eller en gammal fårhunds klara blick. Hundarnas intelligens har blivit ett ordspråk, men bland dem finns en stor gradskillnad, vilken redan kan spåras hos valparna, så snart de öppna ögonen. Det finns till och med dumma hundar, ehuru

procenttalet är mycket lägre än hos människan. På det hela taget är det lätt att förstå hunden och lära att läsa hans tankar. Hunden kan inte förställa sig, kan inte bedraga, kan inte ljuga, därför att han inte kan tala. Hunden är ett helgon. Han är uppriktig och hederlig av naturen. Om det i undantagsfall hos en hund skulle uppträda spår av arvsynd, medärvd från hans vilda förfäder, som voro hänvisade att bruka list i kampen för tillvaron, så försvinna dessa spår, när hans erfarenhet lärt honom att han kan lita på rättvis behandling från oss. Om dessa symptom kvarstå hos en hund som blivit väl behandlad — sådana fall äro ytterst sällsynta — så är hunden icke normal, han lider av moral insanity och borde förhjälpas till en smärtfri död. En hund erkänner villigt sin husbondes överlägsenhet, accepterar hans domar såsom slutgiltiga, men i motsats till vad många hundälskare tro, anser han sig icke som någon slav. Hans underkastelse är frivillig och han väntar sig att hans små rättigheter skola respekteras. Han ser upp till sin husbonde som till sin kung, nästan sin gud, han väntar sig att hans gud skall vara sträng, men rättvis. Han vet, att hans gud kan läsa hans tankar och han vet, att det inte tjänar något till att dölja dem. Kan han läsa sin guds tankar? Sällskapet för psykisk forskning må säga vad det vill, men telepati emellan människor har ännu icke blivit bevisad. Men telepati mellan hund och människa har påvisats gång på gång. Hunden kan läsa sin husbondes tankar, kan förstå hans växlande sinnesstämningar och förutsäga hans beslut. Han förstår av instinkt, när man inte vill veta av honom, ligger alldeles stilla i timtal, när hans kung arbetar strängt, som kungar ofta göra eller åtminstone borde göra. Men när hans kung är nedstämd, vet han att hans stund är inne, och kommer fram och lägger huvudet i hans knä. Var inte ledsen! Bry dig

inte om att alla övergiva dig, jag stannar kvar, jag skall ersätta alla dina vänner och bekämpa alla dina fiender! Kom låt oss gå ut och gå och glömma alltihop!

Det är gripande att se en hund, när hans husbonde är sjuk. Hunden, varnad av sin osvikliga instinkt, är rädd för sjukdom, rädd för döden. En hund som i åratal varit van att sova i sin husbondes säng, vill inte gärna stanna där, när husbonden är sjuk. Även i de få undantagen från denna regel, lämnar han sin husbonde när döden nalkas, gömmer sig i ett hörn av rummet och gnäller ömkligt. Det har till och med hänt mig, att jag av en hunds uppträdande fått en varning om att döden nalkades. Vad vet han om döden? Åtminstone lika mycket som vi, troligen en hel del mera. När jag skriver detta, erinrar jag mig en stackars kvinna i Anacapri, en främling i byn, som låg döende i lungsot, men så långsamt att den ena efter den andra av de få grannkvinnorna, som brukade gå och se till henne, tröttnade och lämnade henne åt sitt öde. Hennes enda vän var en gammal hund, som i strid mot den regel jag just nämnt, aldrig lämnade foten av hennes säng. Det var för övrigt den enda plats som fanns att ligga på utom jordgolvet i det eländiga kyffe, där den stackars kvinnan levde och dog. En dag när jag av en händelse kom att gå förbi, fann jag Don Salvatore där, den ende av vår lilla bys tolv präster, som visade det ringaste intresse för de fattiga och sjuka. Kvinnan såg ut ungefär som vanligt, hon sade till och med att hon känt sig litet bättre de sista dagarna — la miglioria della morte, förklarade Don Salvatore. Jag hade länge förvånat mig över den otroliga seghet, varmed hon hängde fast vid livet, och jag sade prästen att hon mycket väl kunde leva en eller två veckor till, varför vi kommo överens om att vänta med den sista smörjelsen. Just när vi skulle gå, hoppade

hunden ned från sängen och kröp ihop i ett hörn av rummet, ynkligt gnällande. Jag kunde ej upptäcka någon förändring i kvinnans utseende, men märkte till min förvåning att hennes puls nu var så gott som omärklig. Hon gjorde en förtvivlad ansträngning att tala, men jag kunde ej förstå vad hon menade. Hon såg på mig med vidöppna ögon och sträckte flera gånger ut sin utmärglade arm och pekade på hunden. Nu förstod jag, och jag tror att hon också förstod mig, när jag lutade mig ned över henne och sade, att jag skulle taga hand om hunden. Hon nickade belåtet, slöt ögonen och dödens frid bredde sig över hennes ansikte. Hon drog ett djupt andetag, några droppar blod sipprade fram mellan läpparna och allt var slut. Den omedelbara orsaken till hennes död var uppenbarligen en inre blödning. Hur visste hunden det före mig? När man på aftonen kom för att föra bort henne, följde hunden sin matmor till camposanton, den ende sörjande. Nästa dag berättade gamle Pacciale, dödgrävaren, som redan då var min specielle vän, att hunden alltjämt låg kvar på hennes grav. Regnet öste ned hela dagen och följande natt, men på morgonen var hunden alltjämt där. På kvällen skickade jag Pacciale med ett koppel för att försöka locka honom med sig till San Michele, men hunden morrade argt åt honom och vägrade att röra sig ur stället. På tredje dagen gick jag själv till kyrkogården och lyckades med stor svårighet förmå honom att följa med mig hem. Han kände mig för övrigt mycket väl. Det fanns redan förut åtta hundar i San Michele och jag var orolig över det mottagande de skulle giva nykomlingen. Men allt gick väl tack vare Billy, babianen, som av någon oförklarlig anledning genast fattade tycke för främlingen, vilken, sedan han övervunnit sin första bestörtning, snart blev Billys oskiljaktige vän. Alla mina hundar hatade och

fruktade den stora apan, som regerade enväldigt i San Micheles trädgård, och snart upphörde även Barbarossa, Maremmahunden, att morra åt nykomlingen. Han levde lycklig där i två år och ligger begraven under murgrönan tillsammans med mina andra hundar.

En hund kan läras att göra nästan vad som helst genom vänlig uppmuntran, tålamod och en skorpa, när han villigt lärt sin läxa. Man får aldrig förlora tålamodet eller bruka våld av något slag. Kroppslig bestraffning av en intelligent hund är en ovärdighet som återfaller på husbonden. Den är för övrigt ett psykologiskt misstag. Jag vill emellertid tillägga, att okynniga hundvalpar likaväl som småbarn, som ännu inte börjat tänka, inte alls fara illa av litet smäll då och då, när de visa sig för obenägna att lära de första reglerna för ett gott uppförande. För egen del har jag aldrig lärt mina hundar några konster, ehuru jag erkänner att många hundar, sedan de en gång lärt sin läxa, finna stort nöje i att förevisa sina konster. Att uppträda på en cirkus är en helt annan sak och en förnedring för en intelligent hund. Likväl få dessa cirkushundar i regel god omvårdnad på grund av de pengar de inbringa och ha det oändligt mycket bättre än deras vilda olycksbröder i menagerierna. När en hund är sjuk, underkastar han sig nästan vad som helst, till och med en smärtsam operation, om man förklarar för honom vänligt men bestämt att det måste ske och varför. Man bör aldrig försöka förmå en sjuk hund att äta. Han gör det ofta blott för att göra sin husbonde till viljes, även om hans instinkt säger honom, att han bör låta bli, vilket vanligen blir hans räddning. Var ej orolig, hundar liksom nyfödda barn kunna vara utan föda i flera dagar utan någon större olägenhet. En hund kan uthärda smärta med stort tålamod, men han tycker naturligtvis om, att

man säger att det är synd om honom. Kanske det kan vara en tröst för hundvänner att höra att jag är övertygad att hundarna känna smärta mindre än vi tro. Man bör aldrig störa en sjuk hund, om det ej är alldeles nödvändigt. I de flesta fall hindrar en oläglig inblandning naturen i hennes ansträngning att hjälpa honom att bli frisk. Alla djur vilja vara ensamma, när de äro sjuka, liksom när de skola dö. Ack! Hundens liv är så kort och det finns väl knappast någon bland oss som icke sörjt en förlorad vän. Ens första impuls och ens första ord, när man lagt honom till vila under trädet i parken, är att man aldrig, aldrig vill ha någon annan hund; ingen annan hund kan någonsin ersätta honom, ingen annan hund kan vara för en, vad han varit. Det är ett misstag. Det är inte *en* hund vi älska, det är *hunden.* De äro allesammans tämligen lika, de äro alla redo att älska dig och bli älskade av dig. De äro alla representanter för Guds älskvärdaste och moraliskt sett mest fulländade skapelse. Om du älskade din döde vän på det rätta sättet, får du ingen frid förrän du fått en ny. Även denne måste skiljas från dig, ty den gudarna älska dör ung. Kom ihåg, när hans tid kommer, vad jag nu säger. Sänd honom icke till avlivningsanstalten, bed icke din läkare att se till att han får en smärtfri död under bedövning. Det är ingen smärtfri död, det är en upprörande död. Hundar motstå ofta dessa gasers och gifters verkan på det mest hjärtslitande sätt. En dosis, som skulle döda en fullvuxen människa, låter ofta en hund leva under flera minuters själsliga och kroppsliga plågor. Jag har flera gånger varit närvarande vid dessa massmassakrer i avlivningsanstalterna, och jag har själv dödat många hundar med gift, jag vet vad jag talar om. Jag skall aldrig göra det mera. Bed vem som helst du kan lita på och som tycker om hundar, vilket senare är ett oeftergivligt

villkor, att han tar din gamle hund med sig ut i parken, ger honom ett ben och, medan han äter på det, skjuter honom med en revolver genom örat. Det är en ögonblicklig och smärtfri död, livet slocknar som ett ljus blåses ut. Många av mina gamla hundar ha dött så för min egen hand. De ligga alla begravna under cypresserna i Materita och över deras gravar står en antik marmorkolonn. Där ligger också en annan hund, som under tolv år var en trogen vän till en hög Dam, som, ehuru hon är Moder för ett helt land, mitt eget land, har rum i sitt hjärta för att lägga en knippa blommor på hans grav, var gång hon kommer till Capri.

Ödet har velat, att det mest sympatiska av alla djur, skall vara bärare av den mest fasansfulla av alla sjukdomar — vattuskräck. Jag följde på Institut Pasteur det första stadiet i den långa kampen mellan vetenskapen och den fruktade sjukdomen, men jag var också vittne till den slutliga segern. Den var dyrköpt. Hekatomber av hundar måste offras och kanske även några människoliv. Jag brukade besöka de dödsdömda djuren och giva dem den lilla lindring jag kunde, men det blev till slut så pinsamt för mig att jag för någon tid måste upphöra att överhuvud gå till Institut Pasteur. Dock tvivlade jag aldrig på att vad som gjordes var rätt, att det måste göras. Jag bevittnade många negativa resultat, såg många människor dö både före och efter behandlingen med den nya metoden. Pasteur blev skarpt angripen inte blott av alla slags okunniga men välmenande hundvänner utan också av många bland sina egna kolleger, han anklagades till och med för att med sitt serum ha förorsakat åtskilliga av sina patienters död. Själv gick han sin väg rakt fram, utan att nedslås av motgångar, men de, som sågo honom under denna tid, visste väl hur han led av de plågor, han

var nödsakad att tillfoga hundarna, ty han var själv en stor hundvän. Han var den mest godhjärtade människa jag någonsin sett. Jag hörde honom en gång säga, att han aldrig skulle ha mod att skjuta en fågel. Allt som möjligen kunde göras för att minska laboratoriehundarnas lidanden blev gjort. Så hade till och med kennelskötaren i Villeneuve de l'Étang, en före detta gendarm vid namn Pernier, utsetts till denna post av Pasteur själv på grund av att han var känd för att vara stor hundvän. Dessa stallar rymde sextio hundar, ympade med serum, vilka regelbundet fördes till hundstallarna i det gamla Lycée Rollain för bettprov. I de senare höllos fyrtio rabiesangripna hundar. Skötseln av dessa hundar, alla skummande av raseri, var en farlig historia, och jag beundrade ofta det mod som visades av alla som hade med dem att göra. Pasteur själv var absolut orädd. En gång, när han var angelägen att få ett salivprov direkt ur munnen på en rabiesangripen hund, såg jag honom med pipetten mellan läpparna uppsuga några droppar av den dödande saliven från en galen bulldogg, som hölls fast på bordet av två assistenter med händerna skyddade av tjocka skinnhandskar. De flesta av dessa laboratoriehundar voro hemlösa kringstrykande stackare, som av polisen tillvaratagits på Paris' gator, men många av dem sågo ut att ha sett bättre dagar. Här ledo och dogo de obemärkt, Okända Soldater i människans kamp mot sjukdom och död. Nära intill, vid La Bagatelle, på den eleganta hundkyrkogården, som grundats av Sir Richard Wallace, lågo hundratals knähundar och salongshundar begravna med inskriptioner om deras onyttiga och luxuösa liv inristade av älskande händer på minnesstenarna över deras gravar.

Sedan kom den förskräckliga historien med de sex ryska

bönderna, som blivit bitna av en flock galna vargar, och sänts till Pasteur på tsarens bekostnad. De voro alla fruktansvärt sönderbitna i ansiktet och på händerna och utsikten att de skulle kunna räddas var från början så gott som ingen. Det var redan då känt, att rabies hos vargar är farligare än hos hundar och att de, som bitits i ansiktet, kunde vara säkra om att dö. Pasteur visste det bättre än någon annan, och hade han inte varit den man han var, skulle han säkerligen ha vägrat att taga sig an dem. De lades in på en särskild sal på Hôtel-Dieu under uppsikt av professor Tillaux, den mest framstående och mest humane kirurgen i Paris på den tiden och en av Pasteurs mest orädda medhjälpare och allra bästa vänner. Pasteur kom varje morgon med Tillaux för att giva dem insprutningar, och iakttog dem ängsligt dag från dag. Ingen förstod ett ord av vad de sade. En eftermiddag, det var på nionde dagen, höll jag på att försöka hälla en droppe mjölk i halsen på en av moujikerna, en jätte med nästan hela ansiktet bortslitet, när plötsligt något vilt lyste till i hans ögon. Käkarna öppnade och slöto sig spasmodiskt med ett smällande ljud och ett hemskt skri, vars like jag aldrig hört från människa eller djur, ljöd från hans fradgande mun. Han gjorde en våldsam ansträngning att springa ur sängen och närapå knuffade omkull mig, när jag försökte hålla honom tillbaka. Hans armar, starka som björnramar, slöto sig kring mig som ett skruvstäd. Jag kände hans vämjeliga andedräkt intill min mun och den giftiga saliven drypa över mitt ansikte. Jag grep honom om strupen, bandaget gled bort från hans ohyggliga sår och när jag drog tillbaka händerna, voro de röda av blod. En konvulsivisk darrning genomfor hela hans kropp, och armarnas grepp slappnade. Jag vacklade till dörren för att få fatt i det starkaste desinfektionsmedel jag kunde komma

över. I korridoren satt Sœur Marthe och drack sitt eftermiddagskaffe. Hon såg förfärad på mina blodiga händer, medan jag stjälpte i mig hennes kopp kaffe just som jag höll på att svimma. Det fanns ej en skråma på mitt ansikte eller mina händer. Sœur Marthe var en mycket god vän till mig. Hon höll sitt ord; såvitt jag vet, kom hemligheten aldrig ut. Jag hade goda skäl att hålla saken tyst, order voro givna att ingen obehörig fick gå intill moujikerna. Längre fram talade jag om saken för professorn själv, med full rätt gav han mig en våldsam skrapa, men som han hade en viss svaghet för mig, förlät han mig snart, som han gjort så ofta förut, när jag begått någon dumhet.

— Sacré Suédois, muttrade han, tu es aussi enragé que le moujik. På aftonen bars moujiken, fastbunden vid järnsängen till en avskild paviljong och isolerades från de andra. Jag besökte honom morgonen därpå samman med Sœur Marthe. Rummet var halvmörkt. Förbandet täckte hela hans ansikte, man såg endast hans ögon. Jag skall aldrig glömma uttrycket i dessa ögon, jag brukade se dem för mig åratal efteråt. Hans andning var kort och oregelbunden med långa uppehåll som vid Cheyne-Stokesandningen — ett av dödens välkända förebud. Han talade med svindlande fart, då och då uppgav han ett vilt tjut som kom mig att rysa. Jag lyssnade en stund till strömmen av obegripliga ord, halvt dränkta i saliv, och så småningom tyckte jag mig igenkänna ett och samma, med ett förtvivlat tonfall ständigt upprepade ord:

— Crestitsa! Crestitsa! Crestitsa! Jag såg in i hans ögon, goda, ödmjuka, bönfallande ögon.

— Han har medvetande, viskade jag till Sœur Marthe. Han vill någonting. Om jag bara visste vad det vore. Hör!

— Crestitsa! Crestitsa! Crestitsa! ropade han oupphörligt.

— Spring efter ett krucifix! sade jag till nunnan.

Vi lade krucifixet på sängen. Ordflödet stannade ögonblickligen. Han låg där alldeles tyst med ögonen fästade på krucifixet. Hans andning blev svagare och svagare. Plötsligt stelnade musklerna i hans jättelika kropp i en sista kramp och hjärtat stod stilla.

Nästa dag visade en annan av moujikerna omisskännliga tecken på hydrofobi och snart ännu en och tre dagar senare voro de alla galna. Deras tjut kunde höras över hela Hôtel-Dieu, ja, till och med på Place Nôtre Dame, sades det. Hela sjukhuset var i uppror. Ingen ville gå i närheten av sjuksalen, till och med de modiga systrarna flydde skräckslagna. Jag kan ännu se Pasteurs vita ansikte, när han gick från säng till säng och betraktade de dödsdömda med ett oändligt medlidande i blicken. Han sjönk ned på en stol med ansiktet i händerna. Van som jag var att se honom varje dag, hade jag icke förr lagt märke till hur sjuk och uttröttad han såg ut, ehuru jag av en nästan omärklig tvekan i hans tal och en lätt darrning i hans hand hade gissat att han redan erhållit första varningen om det öde, som snart skulle drabba honom. Tillaux, som blivit eftersänd mitt under en operation, kom springande in i salen med blodbestänkt förkläde. Han gick fram till Pasteur och lade handen på hans axel. De båda männen sågo på varandra under tystnad. Den store kirurgens vänliga blå ögon, vana att se så mycket elände, vandrade kring salen. Hans ansikte blev vitt som ett lakan.

— Jag står inte ut med det, ropade han med bruten stämma och sprang ut ur salen.

Samma afton höllo dessa båda män rådslag. Det är ej många som veta, vilket beslut de fattade, men det var det enda rätta och det hedrade dem båda. Nästa morgon var allt tyst därinne.

Under natten hade de döende moujikerna förhjälpts till ett smärtfritt slut.

Saken väckte ett oerhört uppseende i Paris. Alla tidningar voro fulla av de hemskaste beskrivningar om de ryska moujikerna och under flera dagar talades det ej om annat.

Sent en kväll veckan därpå kom en känd finsk djurmålare rusande till Avenue de Villiers i ett fruktansvärt upprört tillstånd. Han hade blivit biten i handen av sin älskade hund, en kolossal bulldogg, som såg oerhört argsint ut, men som hittills varit mycket godsint, förresten god vän med mig — hans porträtt, målat av hans husbonde, hade hängt på Salongen året förut. Vi körde genast till ateljén vid Avenue Courcelles. Hunden var instängd i sovrummet och hans husbonde ville, att jag genast skulle skjuta honom, han hade inte mod att göra det själv, sade han. Hunden sprang fram och tillbaka och då och då kröp han under sängen, ilsket morrande. Rummet var så mörkt, att jag stoppade revolvern i fickan och beslöt att vänta till nästa morgon. Jag desinficerade och förband såret och gav finnen ett sömnmedel för natten. Nästa morgon observerade jag hunden mycket noga och beslöt att vänta med att skjuta honom till följande dag, eftersom jag inte var alldeles säker på att han verkligen hade hydrofobi, ehuru det onekligen såg så ut. Diagnosmisstag under de första stadierna av rabies äro mycket vanliga. Till och med det klassiska symptom, som givit sjukdomen dess namn — hydrofobi betyder vattuskräck — är inte tillförlitligt. Den rabiessmittade hunden har ej alltid skräck för vatten. Jag har ofta sett galna hundar begärligt dricka ur en skål vatten, som jag satt in i deras bur. Det är endast hos rabiesangripna människor som detta symptom är konstant. Ett stort antal hundar som misstänkas för att ha rabies, lida i själva verket av

andra, relativt ofarliga sjukdomar. Men även om detta kan bevisas vid en obduktion — som inte en på ett dussin vanliga doktorer eller veterinärer är i stånd att utföra — är det i regel mycket svårt att övertyga den hundbitne därom. Fruktan för den förfärliga sjukdomen kvarstår, och skräcken för rabies är nästan lika farlig som sjukdomen själv. Det enda rätta är att stänga den misstänkta hunden bakom lås och bom och förse honom med mat och dryck. Om han lever efter tolv dagar, är det säkert, att han ej har rabies och allt är gott och väl.

När jag nästa morgon iakttog hunden genom den halvöppna dörren viftade han med svansstumpen och såg på mig riktigt vänligt med sina blodsprängda ögon. Men just när jag sträckte fram handen för att klappa honom, drog han sig morrande tillbaka under sängen. Jag visste inte vad jag skulle tro. Likväl sade jag hans husbonde, att jag inte trodde att hunden hade rabies. Han ville ej höra på det örat och bad mig omigen att jag genast skulle skjuta hunden. Jag sade, att jag ville vänta en dag till. Hans husbonde hade tillbragt natten med att gå fram och tillbaka i sin ateljé och på bordet låg en läkarbok med symptomen på rabies hos människor och djur understrukna. Jag kastade boken i brasan. Hans granne, en rysk skulptör, som lovat att stanna hos honom hela dagen, berättade mig på aftonen att han vägrat att äta och dricka, ideligen torkat saliv från läpparna, och bara talat om rabies. Jag försökte få honom att dricka en kopp kaffe. Han såg förtvivlad på mig och sade att han inte kunde svälja, och när jag räckte honom koppen såg jag hans käkmuskler stelna i kramp. Han började darra i hela kroppen och sjönk ned i en stol. Jag gav honom en morfininjektion och sade att jag var övertygad om att det inte var något farligt med hunden, att jag var villig att gå in i rummet till honom igen,

ehuru jag dock inte tror, att jag skulle vågat det. Morfinen började verka och jag lämnade honom halvsovande i sin stol. När jag återvände, sent på kvällen, omtalade den ryske skulptören att hela huset varit i uppror, att värden hade skickat portvakten för att säga till om att hunden ögonblickligen måste dödas och att han just skjutit honom genom fönstret. Hunden hade kravlat sig fram till dörren, där hade han avfärdat honom med ännu en kula. Och där låg han ännu i en blodpöl. Hans husbonde satt i sin stol och stirrade framför sig utan att säga ett ord. Jag tyckte inte om blicken i hans ögon, och tog hans revolver och stoppade den i fickan, där var ännu ett skott kvar. Jag tände ett ljus och bad den ryske skulptören hjälpa mig att bära ned den döda hunden till min vagn, jag ville genast fara med honom till Institut Pasteur för obduktion. Jag såg en stor blodpöl vid dörren, men hunden var ej där.

— Stäng dörren, skrek ryssen bakom mig just som hunden sprang fram under sängen med blodet strömmande ur munnen. Jag tappade ljusstaken, sköt på måfå in i mörkret och hunden föll död vid mina fötter. Vi buro ned honom i vagnen och jag körde till Pasteurinstitutet. Doktor Roux, Pasteurs högra hand och senare hans efterträdare, sade att det såg illa ut och lovade att obducera genast och sedan låta mig veta resultatet så snart som möjligt. När jag kom till Avenue Courcelles nästa morgon, fann jag ryssen utanför ateljédörren. Han hade tillbragt natten tillsammans med sin vän, som hela tiden gått av och an, tills han slutligen fallit i sömn i sin stol för en timme sedan. Ryssen hade då gått till sitt eget rum för att tvätta sig och när han kom tillbaka för ett par minuter sedan, hade han funnit ateljédörren låst inifrån.

— Hör, sade han liksom för att ursäkta sig att han inte lytt

min order att ej lämna honom ensam en sekund, det är all right, han sover ännu, hör ni inte hur han snarkar?

— Hjälp mig att bryta upp dörren, skrek jag. Han snarkar inte, det är...

Dörren gav vika och vi störtade in i ateljén. Han låg på chäslongen och andades tungt med revolvern ännu i handen. Han hade skjutit sig genom ögat. Vi buro ned honom till min vagn. Jag körde i full fart till Hôpital Beaujon, där han genast opererades av Professor Labbé. Revolvern som han skjutit sig med var lyckligtvis av en smärre kaliber än den, jag tagit från honom, kulan blev uttagen. Han var ännu medvetslös, när jag lämnade honom. Samma afton fick jag ett brev från Doktor Roux, att obduktionen givit negativt resultat, hunden hade icke haft rabies. Jag åkte genast till Hôpital Beaujon. Finnen yrade — prognosis pessima, sade den ryktbare kirurgen. På tredje dagen utbröt hjärninflammation. Han dog inte, men lämnade sjukhuset en månad senare, blind. Det sista jag hörde om honom var, att han var på ett dårhus.

Min egen roll i denna sorgliga affär var icke tillfredsställande. Jag gjorde så gott jag kunde, men det var icke nog. Hade det varit några år senare, skulle finnen inte ha skjutit sig. Jag skulle förstått att få bukt med hans skräck och varit den starkare av oss två, liksom jag varit det mer än en gång sedan, när jag hejdat en hand, som gripit om revolvern i fruktan för livet.

När skola antivivisektionisterna inse, att då de yrka totalt förbud för experiment på levande djur, begära de något som är omöjligt att gå med på. Pasteurs vaccin mot rabies har reducerat dödligheten inom denna fruktansvärda sjukdom till ett minimum och Behrings antidifteriserum räddar årligen livet på över

hundratusen barn. Äro inte enbart dessa två fakta tillräckliga för att få dessa välmenande djurvänner att förstå, att upptäckare av nya världar, som Pasteur, uppfinnare av nya läkemedel mot förut obotliga sjukdomar, såsom Koch, Ehrlich och Behring, måste ha rätt att fullfölja sina forskningar obundna av restriktioner och ostörda av utomståendes inblandning. De som böra lämnas full frihet äro för övrigt så få att de kunna räknas på fingrarna; för de övriga stränga restriktioner, kanske till och med totalt förbud. Men jag går ännu längre. Ett av de tyngst vägande argumenten mot åtskilliga av dessa experiment på levande djur är, att deras praktiska värde väsentligt reduceras av den fundamentala fysiologiska och patologiska olikheten mellan människans och djurens kroppar. Varför skola dessa experiment begränsas endast till djuren, varför skulle de inte också kunna göras på människor? Varför skulle inte födda brottslingar, obotligt kriminella individer, dömda att tillbringa sina återstående dagar i fängelser, onyttiga och ofta farliga för sig själva och andra, varför skulle inte dylika oförbätterliga lagbrytare kunna erbjudas en reducering av sina straff, om de äro villiga att under bedövning låna sig till vissa experiment till människosläktets bästa? Om domaren, innan han uttalar dödsdomen, hade i sin makt att erbjuda mördaren valet mellan galgen och så och så många års straffarbete, skulle det säkerligen icke fattas kandidater. Varför skulle inte Doktor Voronoff, vad än nu det praktiska värdet av hans uppfinning må vara, kunna få skicka omkring en lista i fängelserna där de finge anteckna sig som voro villiga att ersätta hans stackars apor? Varför börja inte dessa välmenande djurvänner med att sätta in sina ansträngningar på att få slut på förevisningen av vilda djur i cirkusar och menagerier? Så länge denna skandal tolereras av

våra lagar, kunna vi inte göra anspråk på att kallas civiliserade människor, av en kommande generation. Om man vill få klart för sig, vilka barbarer vi äro, behöver man endast se in i ett kringresande menagerietält. Det grymma djuret är ej bakom burens järngaller, det står därutanför.

Apropå apor och menagerier vågar jag i all blygsamhet berömma mig av att ha varit en pålitlig apdoktor. Det är en synnerligen svår specialitet, full av vanskligheter och oväntade fällor. Blixtsnabb diagnos och grundlig människokännedom äro oeftergivliga villkor för framgång i denna branch. Det är nonsens att påstå att den största svårigheten här, liksom i barnpraktik, ligger i att patienten ej kan tala. Apor kunna tala mycket bra, om de vilja. Den största svårigheten ligger i att de äro mycket för intelligenta för våra tröga hjärnor. Man kan lura en människa — bedrägeri utgör tyvärr en nödvändig ingrediens i vårt yrke, sanningen är ofta för sorglig för att kunna omtalas. Man kan lura en hund som blint tror varje ord man säger, men man kan inte lura en apa, ty apan genomskådar oss ögonblickligen. Men apan kan lura oss när han vill och han begär ej bättre, ofta bara på skoj. Min vän Jules, den gamle babianen i Jardin des Plantes, lägger händerna på sin mage med den ynkligaste min, räcker ut tungan — det är mycket lättare att få en apa räcka ut tungan än ett litet barn — säger att han alldeles förlorat aptiten och bara ätit mitt äpple för att göra mig till viljes. Innan jag hunnit öppna munnen för att säga hur ledsen jag är, har han snappat ifrån mig min sista banan, ätit upp den och kastat skalet i huvudet på mig uppifrån burens högsta pinne.

"Var snäll och titta på den här röda fläcken på min rygg", säger Edward. "Jag trodde först att det bara var ett loppbett, men nu bränner det som eld. Jag står inte ut längre, kan doktorn

inte ge mig någonting som tager bort smärtan? — nej inte där, högre upp, kom närmare, jag vet att doktorn är litet närsynt, låt mig visa Er var det är." Ögonblicket därpå sitter han i trapetsen och grinar åt mig genom mina glasögon, innan han sedan bryter dem i småbitar, att utdelas som souvenirer åt beundrande kamrater. Apor älska att driva med oss. Men den minsta misstanke, att vi driva med dem, irriterar dem. Man bör aldrig skratta åt en apa, aporna tåla det ej. Hela deras nervsystem är utomordentligt känsligt. En plötslig skrämsel kan göra dem nästan hysteriska, konvulsioner äro icke sällsynta hos dem, jag har till och med skött en apa som led av fallandesot. Ett oväntat buller kan komma dem att blekna. De rodna mycket lätt, icke av blygsamhet, ty Gud skall veta att de icke äro blyga av sig, utan av ilska. För att iakttaga detta fenomen, är det ej nog att bara observera apans ansikte, apan rodnar ofta på ett annat, ganska oväntat ställe. Varför deras Skapare, av orsaker som han själv bäst vet, valt just denna plats för en så yppig färgprakt, för ett sådant slöseri med rött, blått och orange, är ett mysterium för våra oupplysta ögon. Många häpna åskådare tveka ej att vid första ögonkastet tycka det är fult. Men vi få ej glömma, att meningarna om vad som är vackert eller fult, variera med olika tider och länder. Grekerna, som väl om några voro specialister på skönhet, målade Afrodites hår blått. Vad tycker ni om blått hår? Bland aporna själva är tydligen denna färgprakt ett tecken på skönhet, oemotståndligt för det täcka könet och man kan ofta se den lycklige ägaren till en sådan blomstrande hy a posteriori med upplyftad svans vända sin bakdel åt åskådaren för att bli beundrad. Aporna äro utmärkta mödrar, men man bör aldrig försöka närma sig deras barn, ty i likhet med de arabiska och till och med de napolitanska kvinnorna, tro de att vi ha det

"onda ögat'. Det starkare könet är ganska böjt för flirt och fruktansvärda "drames passionels" utspelas ständigt i det stora aphuset i Zoo, där till och med den minsta lilla markatta kan bli förvandlad till en rasande Otello, färdig att utmana den största babian. Damerna följa tourneringen med uppmuntrande ögonkast åt sina respektive kavaljerer och med rasande gräl, sins emellan. Apor i fångenskap föra på det hela taget ett drägligt liv, så länge de ha sällskap. De ha så bråttom med att lista ut allt som försiggår innanför och utanför deras bur, äro så fulla av intriger och skvaller att de knappast ha tid att vara olyckliga. Gorillans, chimpansens och orangutangens liv i fångenskap är ett martyrium, rätt och slätt. De hemfalla alla åt hypokondri, om tuberkulosen dödar dem alltför långsamt. Lungsot är, som var man vet, de flesta fångna apors död, små som stora. Sjukdomens symptom, utveckling och slut äro precis de samma som hos människorna. Det är ej den kalla luften utan bristen på luft som dödar dem. De flesta apor uthärda kylan märkvärdigt väl, om de endast äro försedda med goda möjligheter till rörelse samt ett varmt nattkvarter, gärna delat med en kanin till sängkamrat för värmens skull. Så snart hösten kommer, förser moder natur, som sörjer för aporna liksom för oss, deras huttrande kroppar med extra pälskappor, lämpade för de nordliga vintrarna. Detta gäller förresten om de flesta tropiska djur i fångenskap i nordliga klimat. De skulle alla leva mycket längre, om de finge vistas ute i friska luften. I de flesta zoologiska trädgårdar äro vederbörande okunniga om detta faktum. Kanske det är bättre så. Huruvida ett förlängande av dessa olyckliga djurs liv är önskvärt, överlåter jag åt er själva att grubbla över. Mitt svar är nekande. Döden är barmhärtigare än vi.

VI.

CHÂTEAU RAMEAUX.

Paris sommartiden är en mycket angenäm stad för dem som höra till Paris qui s'amuse, men om man råkar höra till Paris qui travaille blir det en annan sak. I all synnerhet om man har att handskas med en tyfoidfeberepidemi i La Villette bland de hundratals skandinaviska arbetarna där och en difteriepidemi i Quartier Montparnasse bland sina italienska vänner och deras otaliga barn. För resten var det ingen brist på skandinaviska barn i La Villette heller, och de få familjer som inte hade några barn, tycktes ha valt just denna tid att skaffa dem till världen, oftast utan någon annan hjälp än mig, inte ens en barnmorska. De flesta av barnen, som voro för små att få tyfoidfeber, fingo skarlakansfeber och resten kikhosta. Som det ej fanns pengar till en fransk doktor, föll det naturligtvis på min lott att sköta om dem så gott jag kunde. Det var i sanning ej ett lätt göra, det var över trettio tyfoidfeberfall enbart bland de skandinaviska arbetarna i La Villette. Jag gjorde i alla fall mitt bästa för att bevista gudstjänsten varje söndag i den svenska kyrkan vid Boulevard Ornanot för att göra min vän pastorn till viljes och vara ett gott föredöme för andra. Församlingen hade smält ihop till hälften, den andra hälften låg till sängs eller skötte någon som låg till sängs. Pastorn var på benen från morgon till kväll,

hjälpande och bistående de fattiga och sjuka. En mera hjärtegod människa har jag aldrig sett, och utan pengar var han alltid. Den enda belöning, han fick, var att han förde smittan till sitt eget hem. De två äldsta av hans åtta barn fingo tyfoidfeber, fem fingo skarlakansfeber och hans sistfödde passade på att svälja ett tvåfrancsstycke och höll på att dö av tarmocclusion. Till råga på olyckan blev den svenske konsuln, en fridfull och stillsam liten man, plötsligt spritt galen, men den historien skall jag berätta en annan gång.

Uppe i Quartier Montparnasse var läget ännu mycket värre, ehuru mitt arbete där på många sätt tycktes mig lättare. Jag skäms att säga att jag kom mycket bättre överens med de stackars italienarna än med mina egna landsmän, som ofta voro svårhanterliga, buttra, missbelåtna och ganska anspråksfulla och självviska. Italienarna däremot, som ingenting medfört från sitt hemland annat än sitt oändliga tålamod, sitt glada humör och sitt sympatiska sätt, voro alltid belåtna och tacksamma och otroligt hjälpsamma mot varandra. När difteri bröt ut i Salvatores familj, slutade Arcangelo Fusco, gatsoparen, genast med sitt arbete och blev deras uppoffrande sjukvårdare. Alla tre småflickorna fingo difteri, den äldsta flickan dog och dagen därpå insjuknade modern. Endast sorgebarnet, Petruccio, idioten, skonade Vår Herre i sitt outrannsakliga råd. Hela Impasse Rousselle blev infekterad, difteri i vartenda hus och ingen familj utan massor av småbarn. Paris' båda barnsjukhus voro redan överfulla, men även om det funnits en ledig säng skulle chanserna för dessa utländska barn att komma in där varit mycket små. De voro hänvisade till den vård de fingo av Arcangelo Fusco och mig, och de vi inte hade tid att se till, och de voro många, fingo leva eller dö bäst de kunde. Ingen läkare som haft

att kämpa ensam med en difteriepidemi i ett fattigkvarter, nästan utan möjlighet att desinfektera varken andra eller sig själv, kan tänka på denna sin erfarenhet utan en rysning, hur förhärdad han än må vara. Jag satt där i timtal, penslande och skrapande det ena barnet efter det andra i halsen, det var inte mycket annat att göra på den tiden. Och när det sedan inte längre var möjligt att skrapa bort de förgiftade membranerna, som hindrade lufttillförseln, när barnet blev blått i ansiktet och var nära att kvävas och kravet på ögonblickligt strupsnitt trängde sig på en! Måste jag operera genast, utan ens ett bord att lägga barnet på, i den låga sängen eller i moderns knä, utan annan belysning än en usel fotogenlampa och utan annan assistent än en gatsopare? Kan jag vänta tills i morgon och försöka få tag i någon som är mera kirurg än jag? Kan jag vänta, törs jag vänta? Ack! Jag har väntat tills i morgon, det har varit för sent och jag har sett barnet dö inför mina ögon. Jag har också opererat genast och sannolikt räddat livet på ett barn, men jag har också opererat genast och sett barnet dö under kniven. Mitt fall var värre än det skulle varit för många andra läkare i samma predikament, ty jag var själv förskräckligt rädd för difteri, en rädsla som jag aldrig kunnat övervinna. Men Arcangelo Fusco var inte rädd. Han kände faran lika väl som jag, ty han hade sett den fruktansvärda infektionen sprida sig från den ena till den andra, men han hade aldrig haft en tanke på sig själv, han tänkte endast på andra. När allt var över, fick jag komplimanger från höger och vänster, till och med från Assistance Publique, men ingen sade ens så mycket som tack till Arcangelo Fusco, som hade sålt sina söndagskläder för att betala den lilla flickans likkista.

Det kom dock en tid när allt var över, då Arcangelo Fusco

återvände till sin gatsopning och jag till mina mondäna patienter. Under det jag tillbringat mina dagar och nätter i La Vilette och Montparnasse hade det eleganta Paris packat sina koffertar och rest till sina château'n eller favoritbadorter vid havet. Boulevarderna hade tagits i besittning av nöjeslystna utlänningar, som skockat sig till Paris från alla den civiliserade och ociviliserade världens hörn för att göra av med sina överflödiga pengar. Många av dem sutto i mitt väntrum, otåligt bläddrande i sina Bædekrar, alltid insisterande på att få komma in först, sällan med ett viktigare ärende än att få en "pick me up", vad jag sannerligen behövde mycket bättre än de. Andra lågo i sina eleganta teklänningar, dernière création Worth, bekvämt utsträckta på sina chäslonger i sina mondäna hotell och sände efter mig alla timmar på dygnet, för att jag skulle hjälpa dem på benen till operamaskeraden dagen därpå. I regeln skickade de ej efter mig två gånger, och det undrar jag inte på.

"Vilken bortkastad tid!" tänkte jag för mig själv, när jag släpade hem mina trötta ben över boulevardens glödande asfalt under de dammiga kastanjeträden, som med slokande blad kippade efter luft.

"Jag skall säga er", sade jag till kastanjeträden, "vad det är för fel med både er och mig, vi behöva luftombyte, vi måste bort från denna glödande storstad! Men hur komma bort från detta inferno, ni med edra värkande fötter fastkedjade vid järnringen under asfalten, och jag med alla dessa rika amerikaner i mitt väntrum och med massor av andra patienter i deras sängar? Om jag gav mig i väg, vem skulle då se efter aporna i Jardin des Plantes? Vem skulle muntra upp den flämtande isbjörnen, nu när hans värsta tid har börjat? Han förstår ju inte ett ord av vad andra vänliga människor säga till honom,

han som bara förstår svenska! Och hur skulle det gå med Quartier Montparnasse? Montparnasse! Jag ryste till när ordet flög genom min hjärna, jag såg ett blått barnansikte i skenet av en liten fotogenlampa, jag såg blodet spruta fram ur snittet jag just gjort i barnets strupe och jag hörde moderns ångestrop. Och vad skulle grevinnan säga?... Grevinnan? Nej, med sådana hallucinationer mitt på Boulevard Malesherbes var det sannerligen hög tid att sköta mina egna nerver i stället för andras! Vad i all världen hade jag att göra med grevinnan? Hon hade det utmärkt bra i sitt château i Touraine efter vad det stod i Monsieur l'Abbé's sista brev, och jag hade det utmärkt bra i Paris, världens skönaste stad. Det enda jag behövde var en smula sömn. Men vad skulle greven säga, om jag skreve till honom i kväll och sade att jag tacksamt accepterade hans vänliga inbjudan till Château Rameaux och skulle komma i morgon? Om jag bara kunde få sova i natt! Varför skulle jag inte ordinera för mig själv ett av de där utmärkta sömnmedlen, som jag i dussintal skrev ut åt mina patienter, och sova i tolv timmar och glömma bort allt ihop, Montparnasse, slottet i Touraine, grevinnan och hela resten! Jag lade mig på sängen, jag klädde ej ens av mig, så trött var jag. Men jag tog inte sömnmedlet, les cuisiniérs n'ont pas faim, säger man i Paris. Morgonen därpå fann jag bland min post ett brev från M. l'Abbé med ett P. S. av grevens hand:

"Ni sade att ni tyckte bäst om lärkans sång. Lärkan sjunger ännu, men det varar inte länge till. Det är bäst ni kommer snart."

Lärkan! Och jag som på två år inte hade hört några andra fåglar sjunga än sparvarna i Tuileriesträdgården!

*

Hästarna som förde mig från stationen voro superba. Slottet från Richelieu's tid låg i en magnifik park av sekelgamla lindar. Möblerna i mitt rum voro i praktfull Louis XVI stil, St. Bernhardshunden som följde mig i hälarna uppför trappan var vacker — allting var vackert. Så var grevinnan i sin enkla vita klänning med en enda La France-ros i skärpet. Jag tyckte att hennes ögon voro större än någonsin. Greven var som en annan människa med rosiga kinder och vakna ögon. Hans älskvärda välkomsthälsning tog bort min blyghet, jag var ännu en barbar från Ultima Thule och hade aldrig förr gästat ett slott. M. l'Abbé hälsade mig som en gammal vän. Greven sade att vi hade lagom tid för att göra ett slag i parken innan teet eller ville jag kanske hellre se på stallet? Jag fick en korg med morötter för att dela ut till ett dussin magnifika hästar, som stodo där i eleganta täcken i polerade ekspiltor.

— Giv den där en extra morot för att göra er god vän med honom genast, sade greven. Han tillhör er så länge ni är här och detta är er groom, tillade han, pekande på en engelsk pojke, som förde handen till mössan för att hälsa.

Jo, grevinnan mådde förvånansvärt bra, sade greven medan vi gingo tillbaka genom parken. Hon talade nästan aldrig om sin colitis, hon besökte de fattiga i byn varje morgon och rådgjorde med bydoktorn om möjligheten att ändra om en gammal bondgård till ett sjukhus för barn. På hennes födelsedag hade alla byns barn varit inbjudna till slottet på kaffe och kakor och innan de gingo hade hon givit en docka till varje barn. Var det inte en förtjusande idé?

— Om hon talar med er om sina dockor, så glöm inte att säga något vänligt till henne.

— Nej, det skall jag inte glömma, je ne demande pas mieux.

Teet serverades under den stora linden framför huset.

— Här är en god vän till dig, kära Anne, sade grevinnan till damen vid sin sida, när vi kommo fram till bordet. Dessvärre tycks han föredraga hästarnas sällskap framför vårt; hittills har han inte haft tid att säga ett enda ord till mig, men han har talat en halv timme med hästarna i stallet.

— Och de tycktes ofantligt uppskatta konversationen, skrattade greven, till och med min gamle hunter, som brukar vara mycket reserverad mot främlingar, lade mulen till doktorns ansikte och nosade på honom så vänligt som helst.

Baronessan Anne sade att hon var glad att se mig och kunde ge mig goda nyheter angående sin svärmor, änkemarkisinnan.

— Hon tror till och med att hon hör bättre, men det är jag ej säker på, för hon hör inte hur Loulou snörvlar och blir riktigt ond, när min man säger att han hör det ända ned till rökrummet. I alla fall är hennes älskade Loulou en välsignelse för oss alla, förr ville hon aldrig vara ensam och det var så tröttsamt att hela tiden sitta och skrika i hennes lur. Nu sitter hon ensam i timmar med sin Loulou i knäet och om ni kunde se henne galoppera omkring i trädgården varenda morgon för att motionera Loulou skulle ni inte tro edra ögon, hon som förr aldrig lämnade sin stol. Jag kommer ihåg när ni sade, att hon måste taga en liten promenad varje dag och hur ond ni såg ut, när hon sade att hon inte orkade. Det är verkligen en underbar förändring. Ni säger förstås att det är de otäcka medikamenterna ni givit henne, men jag säger att det är Loulou, Gud välsigne honom, han får snarka så mycket han vill.

— Titta på Leo, sade greven för att byta om samtalsämne, titta på hur han lägger huvudet i doktorns knä, som om han hade

känt honom sedan han föddes. Han har till och med glömt att komma och tigga sin skorpa.

— Vad kommer åt dig, Leo, sade grevinnan. Det är bäst att du tar dig i akt, gamle gosse, annars kanske doktorn hypnotiserar dig. Han har arbetat under Charcot på la Salpêtrière och kan få folk att göra vad han vill bara genom att titta på dem. Varför försöker ni inte att få Leo att tala svenska med er?

— På inga villkor. Intet människospråk är så sympatiskt för mina öron som hans tystnad. Jag är ingen hypnotisör, jag är bara djurvän och det förstå djuren genast och återgälda min kärlek.

— Jag antar att ni håller på att hypnotisera ekorren där på grenen över ert huvud, skrattade baronessan, ni har suttit och stirrat på honom hela tiden utan att ägna den ringaste uppmärksamhet åt oss. Varför säger ni inte åt honom att klättra ned från sin gren och komma och sitta i ert knä bredvid Leo?

— Om ni ger mig en nöt och går er väg allesammans, tror jag att jag skall kunna få honom att komma ned och taga den ur min hand.

— Ni är mycket artig, Monsieur le Suédois, skrattade grevinnan, kom kära Anne, han vill att vi allesammans skola gå ifrån honom och lämna honom ensam med sin ekorre.

— Skämta ej med mig, jag är den siste som skulle vilja att ni ginge er väg, jag är så glad att se er igen.

— Vous êtes très galant, monsieur le Docteur, det är den första komplimang ni någonsin sagt mig, och jag tycker om komplimanger.

— Här är jag ej er doktor utan er gäst.

— Kan inte ens doktor säga en komplimanger?

— Inte om patienten ser ut som ni, fru grevinna, och doktorn är yngre än er far, inte ens om han skulle vara aldrig så frestad.

— Nåja, det enda jag kan säga är att om ni någonsin varit frestad, så har ni tappert motstått frestelsen. Ni har grälat på mig nästan var gång jag sett er. Första gången jag såg er, var ni så ohövlig att det var nära att jag gått min väg, kommer ni ihåg det? Kära Anne, vet du vad han sade till mig? Han såg strängt på mig genom sina glasögon och sade med sin allra rysligaste svenska accent: "Madame la Comtesse, ni är mer i behov av disciplin än av medikamenter." Disciplin! Bruka svenska läkare tala så till unga damer första gången de rådfråga honom?

— Jag är ingen svensk läkare, jag har tagit min grad i Paris.

— Jag har konsulterat dussintals Paris-läkare, men ingen har vågat tala till mig om disciplin.

— Det är just därför ni varit tvungen att konsultera så många.

— Vet du vad han sade till min svärmor? inföll baronessan. Han sade i barsk ton, att om hon inte lydde honom skulle han gå sin väg och aldrig komma tillbaka, även om hon fick colitis! Jag hörde det själv från salongen och när jag kom in trodde jag att markisinnan skulle få en nervattack. Ni vet ju att jag rekommenderar er till alla mina vänner, men tag inte illa upp om jag säger, att ni är alldeles för råbarkad för oss av latinsk ras. Mer än en av edra patienter har sagt mig, att ni är allt för sträv mot dem. Vi äro inte vana vid att bli behandlade som skolflickor.

— Varför försöker ni inte vara en liten smula älskvärdare? log grevinnan.

— Jag skall försöka!

— Berätta en historia för oss, sade baronessan efter middagen, medan vi sutto i salongen. Ni läkare träffa så många konstiga människor och bli inblandade i så många egendomliga situationer. Ni vet mer om livet än någon annan. Jag är säker på att ni kunde ha en massa intressanta saker att tala om, bara ni ville.

— Kanske ni har rätt, men vi bruka ej tala om våra patienter, och vad livet angår, är jag ännu för ung för att veta mycket därom.

— Berätta åtminstone vad ni vet, insisterade baronessan.

— Jag vet att livet är skönt, men jag vet också att vi ofta krångla bort det och förvandla det till en dum fars eller en hjärtslitande tragedi eller båda delarna, så att man inte vet om man skall skratta eller gråta. Det är lättare att gråta, men mycket bättre att skratta, så länge man inte skrattar högt.

— Tala om en djurhistoria, sade grevinnan, för att hjälpa mig över på säkrare mark. Man säger att ert land är fullt av björnar, tala om någonting för oss om björnarna.

— Det var en gång en dam, som bodde på en gammal herrgård i utkanten av en stor skog högt uppe i Norden. Hon hade en tam björn, som hon var mycket fästad vid. Han hade blivit funnen i skogen halvdöd av hunger, när han var så liten och hjälplös att han måste födas upp med diflaska av damen och hennes gamla kokerska. Detta var för åtskilliga år sedan, och nu hade han vuxit upp till en stor björn, så stor och stark att han kunde ha dödat en ko och burit bort den mellan ramarna om han velat. Men han ville inte, han var en snäll björn, som inte ville göra någon illa, vare sig människa eller djur. Han brukade sitta utanför sin koja och titta vänligt med sina små kloka ögon på boskapen som betade på ängen i närheten. De tre

raggiga små norrlandshästarna i stallet kände honom väl och togo inte illa upp när han kom inlunkande i stallet med sin matmor. Barnen brukade rida på hans rygg och hade mer än en gång funnits sovande i hans koja. De tre lapphundarna tyckte om att leka med honom, draga honom i öronen och i svansstumpen och driva med honom på alla möjliga vis, utan att han tog det illa upp. Han hade aldrig smakat kött, han åt samma mat som hundarna och ofta från samma fat, bröd, gröt, potatis, kol, rovor. Han hade en härlig aptit, och hans vän köksan såg till att han fick äta sig mätt. Björnar äro vegetarianer om de ha möjlighet därtill, bäst av allt tycka de om frukt. Om höstarna brukade han sitta och se med längtansfulla ögon på äpplena i fruktträdgården och i sina yngre dagar hade han ibland ej kunnat motstå frestelsen att klättra upp i trädet och lägga sig till med några äpplen. Björnar se klumpiga ut, men låt en björn försöka sig i ett äppelträd, så skall ni snart finna att han slår vilken skolpojke som helst i den sporten. Nu visste han att det var förbjuden frukt, men han höll noga utkik på alla äpplen som föllo till marken. Det hade också varit litet trassel med bikuporna; han hade blivit straffad med att sitta bunden i två dagar med blödande nos och sedan hade han aldrig gjort om det igen. Annars hölls han aldrig kedjad annat än om natten och det med rätta, ty en björn liksom en hund blir lätt argsint om han hålles bunden, vilket inte är att undra på. Han hölls även bunden om söndagseftermiddagarna, när hans matmor gick på besök till sin gifta syster, som bodde på en enslig gård på andra sidan fjällsjön, en god timmes promenad genom skogen. Det ansågs inte vara nyttigt för honom att få spatsera omkring i skogen med alla dess frestelser, det var bättre att hålla sig på den säkra sidan. Han var dålig sjöman och hade en gång blivit så förskräckt över en

plötslig vindstöt att båten stjälpte och han och hans matmor fått simma i land. Nu visste han mycket väl vad det betydde, när hans matmor kedjade honom på söndagarna med en vänlig klapp på hans huvud och löfte om ett äpple, när hon kom tillbaka, om han varit snäll under hennes bortovaro. Han var ledsen men undergiven som en snäll hund, när hans matmor talar om för honom, att han inte kan få gå med på promenad. En söndag när damen bundit honom som vanligt och hunnit ungefär halva vägen genom skogen, tyckte hon sig höra knakandet av en trädgren på stigen bakom sig. Hon vände sig om och blev mycket förvånad att se björnen komma luvsande efter henne i full fart. Björnar se ut som om de rörde sig långsamt, men de springa fortare än en travande häst. På en minut hade han hunnit fatt henne, flämtande och flåsande, och intagit sin vanliga plats vid hennes hälar på hundfason. Damen var mycket ond, hon var redan för sen till lunchen, hon hade inte tid att gå hem med honom igen, hon ville inte att han skulle gå med henne och dessutom var det mycket styggt av honom att ha varit olydig och slitit sig lös. Med sin allra strängaste röst befallde hon honom att genast gå hem igen och hotade honom med parasollet. Han stannade och såg på henne med sina småsluga ögon men vände inte utan fortsatte att nosa på henne. När damen såg att han till och med tappat sitt nya halsband, blev hon ännu ondare och slog honom på nosen med parasollet, så att det gick mitt av. Han stannade igen, ruskade på huvudet och öppnade sin stora mun flera gånger liksom för att säga något. Därpå vände han och började lunka tillbaka samma väg han kommit, då och då stannande för att titta på damen tills hon slutligen förlorade honom ur sikte. När damen kom hem på kvällen, satt han på sin vanliga plats utanför sin koja och

såg mycket ledsen ut. Damen var fortfarande ond, gick fram till honom och började läxa upp honom strängt och sade att han inte skulle få varken äpple eller kvällsvard och att han dessutom skulle få stå bunden i två dagar. Den gamla köksan som älskade björnen som om han varit hennes son kom utrusande från köket mycket ond.

— Vad grälar frun på honom för? sade hon, han har varit så god som guld hela dagen. Han har suttit här alldeles stilla på sin bak så snäll som en ängel och tittat mot grinden om frun inte skulle komma tillbaka snart.

— Det var en annan björn.

Klockan i slottstornet slog elva.

— Tid att gå till sängs, sade greven. Jag har beställt hästarna till klockan sju i morgon bittida.

— Sov gott och ljuva drömmar, sade grevinnan, när jag gick upp till mitt rum.

Jag sov inte mycket, men jag drömde så mycket mera.

Leo kravsade på min dörr klockan sex nästa morgon och på slaget sju redo greven och jag nedför allén av ståtliga gamla lindar, som ledde ut till markerna. Snart voro vi i en riktig skog av almar och bokar med en väldig ek här och där. I skogen var allt tyst, endast då och då hörde vi en hackspetts rytmiska hackande eller en skogsduvas kuttrande, en nötskrikas gälla skrik eller en koltrasts altröst, sjungande de sista stroferna av sin ballad. Snart kommo vi ut på en vid, öppen, solbelyst sträcka av fält och ängar. Och där var han, min älsklingsfågel på osynliga vingar högt uppe i skyn, i drillar av livsglädje sjungande ut hela sitt hjärta till himmel och jord. Jag såg på den lilla fågeln och välsignade honom än en gång som jag gjort så ofta

förr högt uppe i Norden, när jag som barn satt och såg på sommarens lilla grå budbärare, säker på att den långa vintern äntligen var över.

— Det är hans sista koncert, sade greven. Hans tid är ute, snart måste han ta' itu med att skaffa ungarna föda och det blir inte längre tid till sång och lek. Ni har rätt, han är den största konstnären i fågelvärlden, han sjunger rakt ur sitt hjärta.

— Tänk att det finns människor, som kunna döda denne lille oskyldiga sångare. Man behöver ej gå längre än till hallarna i Paris för att finna dem i hundratal, till salu åt andra människor, som ha mage att äta dem. Deras röster fylla hela rymden med jubel, men deras döda kroppar äro så små att ett barn kan hålla dem i sin slutna hand och ändå äta vi dem med glupskhet som om det inte funnes någonting annat att äta. Vi rysa vid blotta ordet kannibalism och vi skjuta vildarna som hålla fast vid sina fäders sed, men mördandet av småfåglar det får fortgå ostraffat.

— Ni är en idealist, min käre doktor.

— Nej, man kallar det sentimentalitet och rycker föraktfullt på axlarna däråt. Låt dem rycka på axlarna så mycket de vilja, det bryr jag mig inte om. Men sanna mina ord, herr greve! Den dag skall komma, när man inte längre skall rycka på axlarna, när man skall förstå att djurvärlden av Skaparen ställdes under vårt beskydd och icke under vår fria domvärjo, att djuren ha lika stor rätt att leva som vi och att vår rätt att taga deras liv är strängt begränsad till självförsvar och uppehälle. Den tid kommer när lusten att döda skall dö ut hos människan. Så länge den finns, har hon ingen rätt att kalla sig civiliserad, hon är endast en barbar, en felande länk mellan sina vilda förfäder, som dödade varandra med stenyxor för ett stycke rått kött, och

framtidens människa. Nödvändigheten att döda vilda djur är odisputabel, men bödlarne, vår tids stolta jägare, skola sjunka ned till samma nivå som husdjurens slaktare intaga i dag.

— Kanske ni har rätt, sade greven när vi vände hästarna och redo tillbaka till slottet.

Vid lunchen kom en betjänt in med ett telegram till grevinnan, vilket hon utan ett ord räckte till greven.

— Jag tror att ni redan träffat min kusin Maurice, sade grevinnan. Han kommer hit till middagen om han kan hinna med fyratåget. Han ligger i garnison i Tours.

Ja, Vicomte Maurice kom till middagen, i allra högsta grad. Han var en ståtlig ung man med en sluttande panna, kolossala öron, en grym underkäke och en mustasch à la général Gallifet.

— Quel plaisir inattendu, Monsieur le Suédois, att träffa er här! Denna gång nedlät han sig till att räcka mig handen, en slapp, mjuk hand med ett obehagligt grepp, som underlättade min klassificering av mannen. Återstod blott att höra hans skratt och han förlorade ingen tid att erbjuda mig tillfälle därtill. Hans högljudda, monotona flinande ljöd genom salen hela middagen. Han började strax med att berätta grevinnan en mycket vågad historia om ett obehagligt äventyr, som just hänt en av hans kamrater, vilken funnit sin mätress i sängen hos sin ordonnans. Monsieur l'Abbé började se mycket plågad ut, då greven avbröt med att berätta för grevinnan om vår morgonritt, om att vetet såg utmärkt ut, klövern var riklig, och att vi hört en försenad lärka sjunga sin sista aria.

— Dumheter, sade vicomten. Det finns ännu massor av lärkor i luften, jag sköt en i går och ett bättre skott har jag aldrig gjort, fågeln såg inte större ut än en fjäril.

Jag blev blodröd i ansiktet, men abbén hejdade mig i tid genom att lägga sin hand på mitt knä.

— Du är ett odjur, Maurice, sade grevinnan, att kunna döda en lärka.

— Och varför skulle jag inte skjuta en lärka? Det finns gott om dem och de äro dessutom en utmärkt skottavla att öva sig på, den bästa jag vet näst svalan. Du vet ju, kära Juliette, att jag är den bäste skytten på mitt regemente, och om jag inte tränar, kommer jag snart att ligga av mig. Lyckligtvis finns det så mycket svalor som helst omkring kasärnerna, hundratals ha sina bon under stalltaket. De ha bråttom nu med att mata sina ungar och flyga fram och tillbaka utanför mitt fönster hela dagen. Det är mycket lustigt, jag övar mig en stund på dem var morgon utan att ens behöva lämna mitt rum. I går slog jag vad med Gaston om tusen francs att jag skulle fälla sex av tio, tro mig om du vill, jag träffade åtta. Det finns ingen bättre träning än att skjuta på svalor. Jag brukar alltid säga att det borde vara obligatoriskt i alla Ecoles de Tir. Han tystnade ett ögonblick för att noga räkna dropparna han hällde i sitt vinglas ur en liten medicinflaska.

— Hör på, kära Juliette, var inte dum nu, kom med mig till Paris i morgon, du behöver ut och lufta på dig ett tag efter att i veckor ha suttit ensam här i denna gudsförgätna lilla by. Det kommer att bli en magnifik syn, den finaste tävling som någonsin hållits, alla de bästa skyttarna i hela Frankrike komma att deltaga, och lika säkert som jag heter Maurice kommer du att få se Republikens president dela ut guldmedaljen till din kusin Maurice. Vi äta en trevlig middag på Café Anglais och sedan gå vi på Palais Royal och se "Une nuit de noces". Det är en charmant pjes, jag har sett den redan fyra gånger, men jag

skulle gärna se om den med dig bredvid mig. Brudsängen står mitt på scenen, älskaren ligger gömd under sängen och brudgummen som är en gammal...

Greven, synbart irriterad, gjorde ett tecken åt grevinnan och vi reste oss från bordet.

— Jag skulle aldrig kunna skjuta en lärka, sade greven torrt.

— Nej, käre Robert, skrek vicomten, det skulle du visst inte kunna, du skulle skjuta bom.

Jag gick upp på mitt rum nästan gråtfärdig av undertryckt raseri och av skam över att ha undertryckt det. Medan jag packade min väska kom abbén in i rummet. Jag bad honom säga greven att jag blivit kallad tillbaka till Paris och var tvungen att taga natt-tåget.

— Om jag någonsin mer kommer att återse den där barbaren, skall jag klämma hans oförskämda monokel in i hans tomma skalle!

— Akta er noga för det, han dödar er på fläcken. Det är alldeles riktigt att han är en berömd skytt, jag vet ej hur många dueller han haft, han råkar alltid i gräl, han har en mycket elak tunga. Allt jag begär är att ni behärskar edra nerver i trettiosex timmar. Han reser i morgon kväll till tävlingen i Paris och jag kan säga er i förtroende att jag skall bli lika glad som ni att se honom fara.

— Varför?

Abbén svarade icke.

— Gott, Monsieur l'Abbé, jag skall säga er varför. Därför att han är kär i sin kusin och därför att ni avskyr och misstror honom.

— Eftersom ni, Gud vet hur, gissat sanningen, kan jag lika

gärna tala om för er att han friade till grevinnan, men hon gav honom korgen. Lyckligtvis tycker hon inte om honom.

— Men hon är rädd för honom, vilket är nästan värre.

— Greven ser med oblida ögon hans vänskap med grevinnan, och det var därför han inte ville, att hon skulle stanna ensam i Paris, där han går med henne på bjudningar och teatrar varje kväll.

— Jag tror inte att han reser i morgon.

— Jo, det gör han säkert, han är alltför angelägen om sin guldmedalj, som han troligen får, ty det är fullkomligt sant, att han är en mästerskytt.

— Jag önskar jag vore det, det skulle vara mig ett stort nöje att skjuta ihjäl honom för att hämnas på svalorna. Vet ni någonting om hans föräldrar? Jag gissar det var någonting på tok med dem.

— Hans mor var en tysk grevinna och mycket vacker, det är från henne han fått sitt ståtliga utseende, men jag har förstått, att det var ett mycket olyckligt äktenskap. Hans far var alkoholist och en hetlevrad, besynnerlig man. Han blev nästan galen på slutet, folk säger att han begick självmord.

— Låt oss hoppas, att hans son skall följa hans exempel, ju förr dess hellre. Vad galenskap angår, så är han inte långt därifrån.

— Ni har rätt, det är sant att vicomten är mycket konstig på många sätt. Så till exempel, ehuru stark som en jätte, pysslar han alltid med sin hälsa och går i ständig ängslan för alla möjliga sjukdomar. Sista gången han var här, fick trädgårdsmästarens son tyfoidfeber och vicomten for genast sin väg. Han tar oupphörligt medikamenter, ni såg kanske hur han hällde någon slags medicin i sitt vinglas.

— Ja, det var den enda gången han höll munnen, medan han räknade dropparna.

— Han konsulterar ständigt nya doktorer, det är otur att han inte tycker om er, annars är jag säker om att ni hade fått en ny patient... Vad i all världen skrattar ni åt?

— Jag skrattar åt något lustigt som just flög genom mitt huvud. Det finns intet bättre botemedel mot ilska än ett gott skratt. Ni såg hur uppretad jag var, när ni kom in i rummet. Det kanske skall glädja er att höra, att jag nu är vid ett briljant humör igen. Jag har ändrat mig, jag reser inte i natt. Låt oss gå ned till de andra i rökrummet. Jag lovar er att vara stillsam som ett lamm.

Vicomten, blossande röd i ansiktet, stod framför den stora spegeln, vridande nervöst sin mustasch à la général Gallifet. Greven satt framme vid fönstret och läste sin "Figaro".

— Quel plaisir inattendu, Monsieur le Suédois! fnissade vicomten och skruvade in sin monokel i ögonvrån för att se hur mycket jag kunde tåla. Jag hoppas att det inte är något nytt fall av colitis, som fört er hit.

— Nej, inte än så länge, men man kan aldrig veta.

— Jag förstår att ni är specialist på colitis, det är synd att inte någon annan tycks veta något om denna intressanta sjukdom, ni behåller tydligen hemligheten för er själv. Skulle ni vara så vänlig att säga mig vad colitis är? Är det smittosamt?

— Nej, inte i ordets vanliga bemärkelse.

— Är det farligt?

— Nej, inte om den blir omhändertagen omedelbart och får sin rätta behandling.

— Av er förmodar jag?

— Jag är inte här i egenskap av läkare. Greven har varit nog vänlig att invitera mig som sin gäst.

— Verkligen. Men hur går det under tiden med alla edra patienter i Paris?

— Jag antar att de hålla på att tillfriskna.

— Det är jag säker på att de göra, hånskrattade vicomten.

Jag fick lov att gå och sätta mig bredvid abbén och taga fatt i en tidning för att lugna mina nerver. Vicomten såg på klockan över kaminen.

— Jag går och hämtar Juliette för en promenad i parken, det är synd att stanna inomhus i detta vackra månsken.

— Min hustru har gått och lagt sig, sade greven torrt från sin stol, hon kände sig inte riktigt bra.

— För tusan, varför sade du inte det förut? sade vicomten i irriterad ton och hällde i sig ännu ett glas konjak och vichy-vatten. Abbén satt tyst och läste sin "Journal des Débats", men jag märkte att hans kloka ögon följde oss hela tiden.

— Någonting nytt, Monsieur l'Abbé?

— Jag sitter just och läser om tävlingen, som anordnas av La Société du Tir de France i övermorgon och att första priset är en guldmedalj som givits av Republikens president.

— Jag slår vad om tusen francs att den blir min, skröt vicomten och slog sig med handen för sitt breda bröst, såvida det inte inträffar en järnvägsolycka på Parisexpressen i morgon natt, eller, grinade han åt mig, såvida jag inte får colitis.

— Låt bli konjaken, Maurice, avbröt greven från sitt hörn, du har redan fått mer än nog, tu es saoul comme un polonais!

— Gaska upp er, Doktor Colitis, flinade vicomten, se inte så ledsen ut. Tag er en grogg, än finns det hopp för er! Jag beklagar, att jag inte kan stå er till tjänst, men varför försöker ni er inte

på Abbén, som alltid klagar över sin lever och sin matsmältning. Monsieur l'Abbé, vill ni inte vara en smula hjälpsam, ser ni inte hur doktor Colitis längtar efter att se på er tunga?

Abbén läste fortfarande sin "Journal des Débats" under tystnad.

— Ni vill inte? Och hur är det med dig, Robert? Du såg minsann tillräckligt dyster ut under middagen. Vill du inte räcka ut tungan åt le Suédois? Vem vet, om du inte har fått Colitis? Inte? Det är verkligen synd om er, doktor Colitis, ni har ingen tur i kväll. Eftersom ingen annan vill räcka ut tungan åt er, så skall jag göra det för att muntra upp er.

Han räckte ut tungan åt mig med ett diaboliskt grin, han såg ut som djävulen på taket av Notre Dame.

Jag reste mig upp och såg noga på hans tunga.

— En ful tunga, sade jag allvarligt efter en stunds tystnad. Mycket ful.

Han vände sig ögonblickligen om mot spegeln och såg på sin tunga — rökarens fula, belagda tunga. Jag tog hans hand och kände på hans puls, uppdriven till febertakt av en flaska champagne och tre konjaksgroggar.

— Ni har en snabb puls, sade jag.

Jag lade handen på hans sluttande panna.

— Huvudvärk?

— Nej.

— Det kommer nog, när ni vaknar i morgon.

Abbén släppte sin "Journal des Débats".

— Knäpp upp byxorna, befallde jag.

Han lydde automatiskt, foglig som ett lamm.

Jag gav honom ett lätt slag över mellangärdet och han började hicka.

— Ah! Fixerande honom i ögonen, tillade jag långsamt: Tack, det är nog.

Greven släppte sin "Figaro".

Abbén höjde armarna mot himlen med vidöppen mun.

Vicomten stod mållös framför mig.

— Knäpp igen byxorna, kommenderade jag, och tag er en grogg, ni kommer att behöva det. Han knäppte byxorna mekaniskt och stjälpte i sig groggen jag räckte honom.

— Er skål, Monsieur le Vicomte, sade jag och förde mitt glas till läpparna, à votre santé!

Han torkade kallsvetten ur pannan och vände sig mot spegeln för att se på sin tunga. Han gjorde en förtvivlad ansträngning att skratta, vilket inte lyckades.

— Menar ni, tror ni, säger ni att...

— Jag säger ingenting, jag har inte sagt någonting, jag är inte er läkare.

— Men vad skall jag taga mig till, vad skall jag..., stammade han.

— Ni skall gå till sängs, ju förr dess hellre, annars måste ni bli buren dit. Jag gick till kaminfrisen och ringde.

— För vicomten till sitt rum, sade jag till betjänten, och säg till hans kammartjänare att genast hjälpa honom i säng.

Lutande tungt på betjäntens arm, raglade vicomten ur rummet.

Tidigt nästa morgon red jag ensam ut på fälten och där var min vän lärkan igen högt uppe i skyn, sjungande sin morgonhymn till solen.

— Jag har hämnats dina bröder, sade jag till lärkan, det blir svalornas tur nästa gång.

Medan jag satt i mitt rum och åt frukost med Leo, knackade det på dörren och in trädde en blyg liten man, som hälsade ytterst artigt på mig. Det var bydoktorn, som sade att han kommit för att betyga sin Paris-kollega sin vördnad. Jag var mycket smickrad och bjöd honom sitta ned och röka en cigarrett. Han berättade mig om några intressanta fall, som han nyligen haft i sin praktik, varefter konversationen började tyna av och han reste sig upp för att gå.

— Apropå, jag blev efterskickad till Vicomte Maurice sent i går kväll och har just nu besökt honom igen.

Jag sade, att jag var ledsen att höra att vicomten ej mådde bra, men hoppades att det inte var något allvarligt. Jag hade haft nöjet att se honom föregående kväll vid middagen vid strålande hälsa och humör.

— Jag vet inte, sade doktorn, fallet är en smula dunkelt, jag tror att det är säkrast att uppskjuta en definitiv diagnos.

— Ni är en klok man, mon cher confrère, ni håller honom väl till sängs?

— Naturligtvis. Det var otur att vicomten just skulle resa till Paris i dag, men det kan ju inte komma i fråga.

— Naturligtvis inte. Är han klar i huvudet?

— Si och så.

— Så mycket som man kan vänta av honom, förmodar jag.

— För att säga sanningen tog jag det först för en embarras gastrique, men han vaknade med en häftig huvudvärk och nu har en envis hicka tillstött. Han ser eländig ut och själv är han övertygad om att han har colitis. Jag erkänner att jag aldrig behandlat något colitisfall. Jag tänkte först ge honom en dosis ricinolja, ty hans tunga såg ful ut, men om colitis är något i stil med appendicitis, förmodar jag att det är bäst att vara försiktig

med ricinoljan. Vad säger ni, min ärade kollega? Han känner sig på pulsen hela tiden, när han inte ser på sin tunga i spegeln. Han säger att han är förskräckligt hungrig, han var rasande när jag inte ville låta honom få sin frukost.

— Ni har alldeles rätt, det är bäst att vara bestämd och hålla sig på den säkra sidan. Ingenting annat än vatten under de närmaste fyrtioåtta timmarna.

— Alldeles så.

— Det tillkommer inte mig att ge er några råd, det är tydligt att ni förstår ert yrke, men jag kan inte dela er tvekan om ricinoljan. Om jag vore som ni, skulle jag ge honom en duktig dosis, tre fulla matskedar är just vad han behöver.

— Sade ni verkligen tre fulla matskedar?

— Ja, minst, och framför allt absolut ingen mat, bara vatten.

— Alldeles så.

Jag tyckte mycket om bydoktorn och vi skildes som goda vänner.

På eftermiddagen åkte jag med min värdinna för att avlägga visit hos änkemarkisinnan. Vi åkte genom lummiga häckar fulla av fågelkvitter och surrande insekter. Grevinnan hade tröttnat på att göra narr av mig, hon var i briljant lynne och tycktes inte alls oroa sig över sin kusins plötsliga insjuknande. Markisinnan mådde utmärkt, sade hon, men hade fått en ryslig chock för en vecka sedan, då Loulou plötsligt försvann. Hela huset hade varit på benen under natten för att söka efter honom. Markisinnan hade ej fått en blund i sina ögon och låg ännu till sängs när Loulou dök upp på eftermiddagen med ett kluvet öra och ena ögat nästan utrivet. Hans matmor hade genast telegraferat efter veterinären från Tours och nu var Loulou bra igen. Loulou och

jag blevo formellt presenterade för varandra av markisinnan. Hade jag någonsin sett en så förtjusande hund? Nej, aldrig.

"Hör på", snörvlade Loulou förebrående åt mig, "du som ger dig ut för att vara en sådan hundkännare, vill du försöka få mig att tro att du inte känner igen mig? Kommer du inte ihåg, när du räddade mig ifrån den där förfärliga hundbutiken på Rue Cambon? . . ."

Jag avbröt honom med att hålla fram handen för Loulou att nosa på. Han nosade uppmärksamt på det ena fingret efter det andra.

"Visst känner jag igen din speciella lukt. Jag kommer mycket väl ihåg den sedan sist, och jag tycker egentligen riktigt bra om den . . . Ah!" Han nosade ivrigt. "Vid St. Rocco, hundarnas skyddshelgon, jag luktar ett ben, ett stort ben! Var är benet? Varför har du inte givit benet till mig? De här dumma människorna ge mig aldrig några ben, de inbilla sig att det inte är bra för små hundar! Åt vem gav du benet?" Han skuttade upp i mitt knä, frenetiskt luktande. "Jag har aldrig hört på maken! En annan hund! Och bara huvudet av en hund! En stor hund! En koloss till hund, med saliven drypande ur mungiporna! Kan det vara en St. Bernhardshund! Jag är en liten hund och lider en smula av astma, men hjärtat sitter på rätta stället, jag är inte rädd och det är bäst att du säger åt den där elefanten att han håller sig undan och inte kommer nära mig och min matmor, annars kommer jag att äta upp honom levande!" Han fnös föraktfullt. "Spratts hundkex! Jaså, det var vad du fick till middag i går, underklassare! Jag får ont i magen av blotta lukten av de där avskyvärda kakorna, som de tvingade mig att äta i hundbutiken. Inga Spratts hundkex för mig, tack så mycket! Jag föredrar Albertkex och pepparkakor eller en bit av mandel-

kakan på bordet. Spratts hundkex!" Han kravlade sig tillbaka på markisinnans knä så fort hans små ben tillåto honom.

— Kom igen, innan ni far tillbaka till Paris, sade den snälla markisinnan.

"Ja, kom igen", snörvlade Loulou, "du är inte så dum när allt kommer omkring!" "Apropå", signalerade Loulou till mig när jag reste mig upp för att gå, "det är fullmåne i morgon, jag känner mig en smula orolig i kroppen, och skulle inte ha något emot att smita ut på äventyr en gång till." Han blinkade förstående åt mig. "Vet du händelsevis om det finns några små mopsfröknar i trakten? Säg ingenting till min matmor, hon förstår inte alls sådant där... Förresten får man inte vara så noga här på bondlandet, storleken spelar ingen roll om det gäller."

Loulou hade rätt, det var fullmåne. Jag tycker inte om månen. Den mystiska främlingen har stulit för mycken sömn från mina ögon och viskat för många drömmar i mina öron. Det är ingen mystik med solen, dagens skimrande gud, som skänkte liv och ljus åt vår mörka värld och ännu vakar över oss med sitt strålande öga, långt sedan alla gudarna från Nilens stränder, från Olympen och från Valhalla försvunnit i dunklet. Men ingen vet varifrån månen kommer, den bleke nattvandraren bland stjärnorna, som ser ned på oss med sina kalla, sömnlösa ögon och sitt gäckande leende.

Greven hade ingenting emot månen, om han blott fick sitta i fred i sin länstol med sin cigarr och sin "Figaro". Grevinnan älskade månen, hon älskade dess trolska dunkel, dess veka drömmar. Hon älskade att ligga tyst i båten och se upp på stjärnorna, medan jag rodde henne långsamt över den glänsande sjön. Hon älskade att vandra omkring under de gamla lindarna i parken,

än skimrande i silverljus, än så dunkel att hon fick lov taga min arm för att finna vägen. Hon älskade att sitta på en bänk och stirra ut i den tysta natten med sina stora ögon. Då och då sade hon några ord, men jag tyckte lika mycket om hennes tystnad som om hennes tal.

— Varför tycker ni inte om månen?

— Jag vet ej. Jag tror att jag är rädd för den.

— Vad är ni rädd för?

— Jag vet inte. Det är så ljust att jag kan se edra ögon glimra som två stjärnor och dock så mörkt att jag är rädd att gå vilse. Jag är en främling i detta drömland.

— Giv mig er hand och låt mig visa er vägen. Jag trodde att er hand var så stark, varför darrar den så? Ja, ni har rätt, det är bara en dröm, tala ej, eller drömmen flyger sin väg. Tyst! Hör ni näktergalen?

— Nej, det är trädgårdssångaren.

— Jag är säker om att det är näktergalen. Tyst! Tyst!

Och Juliette sjöng med sin mjuka röst, smekande som nattvinden bland löven:

"Non, non, ce n'est pas le jour,
"Ce n'est pas l'alouette,
"Dont les chants ont frappé ton oreille inquiète,
"C'est le rossignol
"Messager de l'amour."

— Tala ej! Tala ej!

En ugglas varningsrop ljöd genom natten. Grevinnan sprang upp. Vi gingo tysta tillbaka till slottet.

7. — *Munthe, Boken om San Michele.*

— God natt, sade grevinnan när hon lämnade mig i hallen. I morgon är det fullmåne. À demain.

Leo sov i mitt rum, det var en stor hemlighet och vi kände oss båda en smula skuldmedvetna.

"Var har du varit och varför är du så blek?" frågade Leo när vi smögo oss upp för trappan. "Alla ljusen i slottet äro släckta och alla hundarna i byn äro tysta. Det måste vara mycket sent."

"Jag har varit långt borta i ett främmande land, fullt av under och drömmar, jag var nära att gå vilse."

"Jag slumrade just till i min koja, när ugglan väckte mig i rätt tid för att hinna smyga in i hallen när du kom."

"Ugglan väckte också mig i rättan tid, min vän Leo. Tycker du om ugglor?"

"Nej", sade Leo, "jag tycker bättre om fasaner. Jag har just ätit en fasankyckling, som kom springande i månskenet mitt framför nosen på mig. Jag vet, att det är förbjudet, men jag kunde inte motstå frestelsen. Du förråder mig väl inte för skogvaktaren?"

"Nej, min vän, och du förråder väl inte för hovmästaren att vi kommo hem så sent?"

"Naturligtvis inte."

"Leo, är du åtminstone ledsen att du stal fasankycklingen?"

"Jag försöker vara ledsen."

"Men det är inte lätt", sade jag.

"Nej", mumlade Leo och slickade sig om läpparna.

"Leo, du är en tjuv, och du är inte den ende här. Du är också en dålig vakthund. Du som är här för att hålla tjuvar på avstånd, varför varskor du inte din husbonde med din starka röst i stället för att sitta här och se på mig med dina vänliga ögon?"

"Jag kan inte hjälpa det. Jag tycker om dig."

"Leo, min vän, det är alltsammans den sömnige nattvaktens fel där uppe i skyn. Varför riktade han inte sin blindlykta mot vartenda hörn i trädgården, där det finns en bänk under en gammal lind i stället för att draga sin moln-nattmössa över sitt gamla skalliga huvud och dåsa till, överlåtande vakten åt sin vän ugglan? Eller låtsade han bara sova och satt där hela tiden och spejade på oss två, en utbrunnen gammal Don Juan, struttande kring bland stjärnorna, som le vieux marcheur på boulevarden, själv för utlevad att kunna älska, men ännu finnande nöje uti att se andra göra sig till narrar."

"Somliga påstå att månen är en vacker ung dam vid namn Luna", sade Leo.

"Tro det inte, min vän. Månen är en förvissnad gammal mamsell, spionerande från fjärran på den odödliga tragedi vi dödliga kalla kärlek."

"Månen är en vålnad", sade Leo.

"En vålnad? Vem har sagt dig det?"

"En av mina förfäder hörde det för länge sedan av en gammal björn i St. Bernhardspasset, som hade hört det av Atta Troll, som hade hört det av själva den Stora Björnen som regerar över alla björnar. De äro alla rädda för månen där uppe i skyn. Det är sannerligen inte underligt, att vi hundar äro rädda för månen och skälla på den, när till och med strålande Sirius, hundstjärnan, som regerar över alla hundar, bleknar när månen höjer sitt hemska ansikte ur sin grav. Tror du, att du är den ende som inte kan sova när månen skiner? Vet du inte, att alla vilda djur och allt småkryp i skogar och på fält vandra omkring i fruktan för dess illvilliga strålar. Du måste verkligen ha sett dig blind på någon annan i parken i natt, annars skulle du nog

ha märkt att det var en vålnad som spejade på er hela tiden. Han tycker om att smyga kring under lindarna i parken och bland ödemurarna av gamla slott eller stryka omkring på kyrkogårdarna för att läsa namnen på de döda. Han tycker om att sitta i timtal och stirra med sina stålgrå ögon på snöfälten som täcka den döda jorden med sin svepning eller att titta in genom ett fönster för att skrämma en sovande människa med en hemsk dröm."

"Nog, Leo, låt oss inte tala mer om månen, annars få vi ej en blund i ögonen i natt. Kyss mig god natt, min vän, och låt oss gå till sängs."

"Men du stänger väl luckorna, inte sant?" sade Leo.

"Ja, det gör jag alltid när månen skiner."

Medan vi åto vår frukost nästa morgon, talade jag om för Leo, att jag måste fara tillbaka till Paris genast. Det var säkrast så, det var fullmåne i kväll och jag var tjugusex år och hans matmor var tjugufem — eller var det tjugunio? Leo hade sett mig packa min väska och alla hundar veta vad det betyder. Jag gick ned till abbén och berättade honom den vanliga lögnen, att jag blivit kallad till en viktig konsultation och måste lämna slottet med morgontåget. Abbén var mycket ledsen, och greven, som just skulle stiga i sadeln för sin morgonritt, hoppades jag skulle komma igen om ett par dagar. Naturligtvis kunde det inte bli fråga om att störa grevinnan så tidigt på morgonen.

På väg till stationen mötte jag min nye vän, bydoktorn, som återvände i sin dogcart från sitt morgonbesök hos vicomten. Patienten kände sig mycket dålig och tiggde om mat, men doktorn hade vägrat att taga annat än vatten på sitt ansvar. Grötarna på magen och isblåsan på huvudet hade mycket stört patientens sömn under natten. Hade jag någonting att föreslå?

Nej, jag var övertygad om att vicomten var i de bästa händer. Om tillståndet förvärrades, kunde man kanske omväxla med isblåsan på magen och grötarna på huvudet.

Hur länge trodde jag, att patienten borde hållas till sängs, om inga komplikationer tillstötte?

"Åtminstone en vecka, tills månen gått bort."

Dagen hade varit lång. Jag var glad att vara hemma i Avenue de Villiers.

Jag gick genast till sängs. Jag kände mig inte riktigt bra, jag undrade om jag inte hade feber, men läkare förstå aldrig om de ha feber eller ej. Jag somnade genast, så trött var jag. Jag vet inte hur länge jag sovit, när jag plötsligt blev medveten om att jag ej var ensam i rummet. Jag öppnade ögonen och såg borta vid fönstret ett likblekt ansikte stirra på mig med sina vita ögon, för en gångs skull hade jag glömt att stänga luckorna. Långsamt och ljudlöst kröp någon in i rummet och sträckte ut en lång vit arm, som tentackeln på en enorm bläckfisk, tvärs över golvet fram mot sängen.

"Jaså, du vill fara tillbaka till slottet i alla fall", hånskrattade spöket med sin tandlösa mun och sina blodlösa läppar. "Ni hade det trevligt ni bägge i går kväll under lindarna, inte sant, med mig till marskalk och körsång av näktergalar ikring er. Näktergalar i augusti! Ni måtte sannerligen ha varit långt borta i ett fjärran land, ni två! Och nu vill du vända tillbaka dit i natt? Nåväl, kläd på dig och klättra upp på min vita månstråle, som du var nog artig att kalla tentackeln av en bläckfisk, så skall jag föra dig tillbaka under lindarna på mindre än en minut, mitt ljus far lika snabbt genom rymden som dina drömmar."

"Jag drömmer inte längre, jag är fullt vaken, och jag vill ej tillbaka, Mephistos vålnad!"

"Jaså, du drömmer att du är vaken! Och du har inte ännu uttömt ditt förråd av speglosor! Mephistos vålnad! Du har redan kallat mig 'vieux marcheur', Don Juan och spionerande gammal mamsell! Ja, jag spionerade verkligen på dig förra natten i parken och jag skulle gärna vilja veta vem av oss två, som var Don Juan, såvida du inte vill att jag skall kalla dig Romeo? Vid Jupiter, du ser sannerligen inte så ut. Blind dåre är ditt rätta namn, dåre som inte ens kan se vad ditt odjur till hund kunde se, att jag ej har någon ålder, något kön, något liv, att jag är en vålnad!"

"En vålnad av vad?"

"Vålnaden av en död värld. Hör upp med ditt hån, eller jag slår dig blind med ett slag av mina strålar, långt farligare för människors ögon än själva solgudens guldpilar. Det ljusnar redan i öster, jag måste tillbaka till min grav, annars finner jag ej längre vägen bland de slocknande stjärnorna. Jag är gammal och utsliten, tror du det är ett lätt göra att vara på benen från kväll till morgon, medan alla andra sova? Du kallade mig dyster, tror du det är lätt att vara glad, när man lever i en grav, om du kallar det att leva, som somliga dödliga göra? Du skall själv en dag gå till din grav och det skall jorden du trampar på, dömd att dö liksom du själv."

Jag såg på vålnaden och märkte för första gången, hur gammal och trött han såg ut, och jag skulle nästan ha tyckt synd om honom, om inte hans hot att slå mig med blindhet gjort mig ursinnig.

"Packa dig i väg, gamle begravningsentreprenör", röt jag, "du har ingenting att göra här, jag är full av liv."

"Vet du, Romeo", hånskrattade vålnaden och kröp fram till sängen och lade sin långa vita arm på min axel, "vet du varför du ordinerade vicomten till sängs med en isblåsa på huvudet? För att hämnas svalorna? Jag vet bättre. Du är en humbug, Otello. Det var för att hindra honom från att flirta i månskenet med..."

"Drag in dina klor, giftige gamle spindel, annars springer jag ur sängen och gör processen kort med dig."

Jag gjorde en förtvivlad ansträngning att väcka mina sovande lemmar och öppnade mina ögon badande i kallsvett.

Rummet var fyllt med ett milt silvervitt sken. Plötsligt föllo fjällen från mina förhäxade ögon och genom det öppna fönstret såg jag fullmånen skina in i rummet från en molnfri himmel.

Jungfruliga Luna! Kan du höra mig i nattens stillhet? Du ser så mild ut, men så sorgsen. Kan du förlåta? Kan du hela sår med dina strålars balsam? Kan du lära mig att glömma? Kom syster och sätt dig ned vid min sida, jag är så trött! Lägg din svala hand på min brännande panna och söv mina vilda tankar till ro! Viska i mitt öra vad jag skall taga mig till för att glömma sirenens sång."

Jag gick fram till fönstret och stod en stund och betraktade nattens drottning, där hon skred sin väg bland stjärnorna. Jag kände dem väl från mången sömnlös natt och den ena efter den andra kallade jag dem vid namn: den flammande Sirius, Castor och Pollux, älskade av de gamla sjöfararne, Arcturus, Aldebaran, Capella, Vega, Cassiopeia! Vad hette den där strålande stjärnan just över mitt huvud, som lyste ned på mig med sitt klara, stilla sken? Jag visste det väl. Mången natt hade samma stjärna styrt min båt i hamn över upprörda vågor, mången dag

hade samma stjärna lett min väg över öde snöfält och genom djupa skogar i min barndoms land — Stella Polaris, Polstjärnan.

Följ mitt sken och var trygg!

*

Le docteur sera absent pendant un mois.
Prière s'adresser à Dr. Norström,
Boulevard Haussmann 66.

VII.

LAPPLAND.

Solen hade redan gått ned bakom Vassojärvi, men rymden var ännu fylld av flammande ljus, som långsamt bleknade till sommarnattsskymning. Här och där mellan de dunkelblå fjällen blänkte en purpurröd strimma av nyfallen snö eller en klunga dvärgbjörkar, gnistrande i höstens första rimfrost.

Dagens arbete var över. Männen återvände till lapplägret med sina fångstrep över skuldrorna och kvinnorna med sina mjölkstävor. Hjorden på tusen renar stod samlad kring lägret, vaktad av hundarna för varg och lo. Kalvarnas ideliga rop och klövarnas knastrande dog långsamt bort: allt var tyst, då och då hördes blott ett hundskall, en nattskärras skärande skri eller tutandet av en berguv långt bort i fjällen.

Jag satt på hedersplatsen vid sidan av Turi själv i den rökfyllda kåtan. Ellikare, hans hustru, kastade en bit renost i den stora kitteln över elden, och räckte oss, männen först och sedan kvinnorna och barnen, en tallrik tjock soppa, som vi åto under tystnad. Vad som var kvar i kitteln fördelades bland hundarna, som ej voro på vakt, och som den ena efter den andra hade krupit in och lagt sig vid elden. Sedan drucko vi i tur och ordning var sin kopp utmärkt kaffe ur hushållets två koppar, och alla togo fram sina små pipor ur läderpungarna och läto sig

tobaken väl smaka. Männen drogo av sig sina pjexor och bredde ut skohöet att torka framför elden — lapparna ha inga strumpor. Återigen beundrade jag deras små fötters fulländade form, de elastiska vristerna och de starkt framskjutande hälarna. Några av kvinnorna togo sina barn ur nävervaggorna, fyllda med mjuk mossa och upphängda vid tältstängerna, och lade dem till bröstet. Andra undersökte noggrant håret på sina halvvuxna barn, som lågo med huvudena i deras knän.

— Det är tråkigt att du reser så snart, sade gamle Turi, jag tycker om dig.

Turi talade god svenska; han hade till och med för många år sedan varit i Luleå för att framlägga lapparnas klagomål mot nybyggarna inför landshövdingen, som var en trogen försvarare av deras hopplösa sak och för övrigt en släkting till mig. Turi var en mäktig man, envåldshärskare över sitt läger på fem kåtor, där hans fem gifta söner bodde med hustrur och barn, alla i arbete från morgon till kväll med skötseln av hjorden på tusen renar.

— Snart få vi också tänka på att bryta upp, fortsatte Turi. Jag tror vi få en tidig vinter i år. Snön under björkarna blir snart för hård för renarna att komma åt mossan, vi få nog ge oss av ner till skogen innan månskiftet. Jag hör på hundarnas skall, att de redan fått väderkorn på vargen. Sade du inte, att du såg spåret av den gamle björnen i Sulmö-passet i går? frågade han en ung lapp, som just krupit in i kåtan och hukat sig ned vid elden.

Jo, det hade han sett och också många spår av varg.

Jag var glad att höra, att det ännu fanns björn här; jag hade hört att endast några få funnos kvar i denna trakt. Turi sade, att jag hade rätt. Den här björnen var en gammal slagbjörn,

som hade hållit till här i åratal — folk såg honom ofta lufsa omkring i passet. Tre gånger hade de ringat honom, när han låg i sin vintersömn, men han hade alltid kommit undan, han var en mycket listig gammal björn. Turi hade en gång till och med lyckats få skott på honom, men han hade bara ruskat på huvudet och tittat på Turi med sina sluga ögon. Han visste mycket väl, att en vanlig kula inte kunde döda honom. Endast en silverkula, stöpt en lördagsnatt vid kyrkogården, kunde ha kraft med honom, ty han stod väl hos uldrorna.

— Uldrorna?

Kände jag inte till uldrefolket, som levde under jorden? När björnen låg i ide om vintern, buro uldrorna mat till honom om nätterna, ty inte kunde ett så stort djur leva i månader utan mat, menade Turi. Men uldrorna hade förbjudit björnen att döda en människa. Om han bröt mot den lagen, fick han ingen mat av uldrorna, och han måste lämna idet. Björnen var inte listig och lömsk som vargen. Björnen hade tolv mans styrka och en mans vett. Vargen hade tolv mans vett och en mans styrka. Björnen tyckte om ärligt spel. Om han mötte en lapp, och lappen gick fram till honom och sade: "Kom och låt oss slåss ett tag, jag är inte rädd för dig", så slog björnen bara omkull honom med tassen och gav sig i väg utan att göra honom något ont. Björnen rörde aldrig en kvinna, hon behövde blott visa honom, att hon inte var en karl, så gick han genast sin väg.

Jag frågade Turi, om han hade sett några uldror.

Nej, det hade han inte, men Ellikare hade sett dem, och barnen sågo dem ofta. Men han hade hört dem under marken. De voro uppe hela natten och sovo hela dagen, de kunde inte se någonting, så länge det var dagsljus. Ibland hände det, att lapparna råkat slå upp lägret just på en plats, där uldrorna

bodde, och då hade småfolket genast sagt dem, att de måste flytta lägret. Uldrorna voro snälla, så länge man lämnade dem i fred, men om man retade dem, strödde de ett pulver över renmossan, som gjorde att renarna dogo i hundratal. Det hade till och med hänt, att de fört bort ett litet lappbarn och lagt ett av sina egna i vaggan i stället. Uldrebarnet hade långa, spetsiga tänder och ansiktet täckt av svart hår. Somliga påstodo att man skulle slå uldrebarnet med ett brinnande björkris, till dess barnets mor inte längre kunde uthärda att höra dess skrik utan kom tillbaka med lappbarnet och tog igen sitt eget. Andra påstodo, att man skulle behandla uldrebarnet, som om det vore ens eget barn; uldremodern skulle då känna sig tacksam och komma tillbaka med ens barn. Medan Turi berättade detta, utspann sig mellan mödrarna en livlig diskussion, om vilket var det bästa sättet, allt under det de sågo på sina barn med oroliga ögon.

Vargen var lapparnas värsta fiende. Vargen anföll aldrig en renhjord utan stod alldeles stilla i vindriktning mot denna, till dess renarna väl fått väderkorn på honom. Så fort de fått lukt på vargen, spridde de sig i förskräckelse åt alla håll, och då kom vargen fram och dödade dem en efter en, på en enda natt ibland ända upp till ett dussin. Gud hade skapat alla djur utom vargen, som avlats av djävulen. Om en människa hade en annan människas blod på sitt samvete, kom djävulen till honom i skepnad av en varg, om han inte bekände sin synd. Vargen kunde söva en lapp, som vaktade hjorden om natten, bara genom att stirra på honom genom mörkret med sina glödande ögon. Man kunde inte döda en varg med en vanlig kula, förrän man hade haft den med sig i fickan under två söndagar i kyrkan. Det bästa sättet var att ränna efter honom på skidor i lös snö och slå honom över nosen med staven. Han föll då genast omkull och

dog. Själv hade Turi dödat flera dussin vargar på det sättet; endast en gång hade han slagit fel, och vargen hade huggit honom i benet. Medan han talade, visade han mig ett stort ärr över knäet. Förra vintern hade en lapp blivit biten av en varg i dödsryckningar, och lappen hade förlorat så mycket blod, att han fallit i sömn och frusit ihjäl i snön vid sidan av den döda vargen.

Så var det järven, som hugger sig fast vid strupen på renen, just vid pulsådern, och hänger kvar tills renen förlorat så mycket blod, att han stupar och dör. Där var också kungsörnen, som kunde föra bort en nyfödd renkalv i sina klor och där var lodjuret, som smög sig fram som en katt och sprang på en ren, som skilts från hjorden och gått vilse.

Turi sade, att han aldrig kunde förstå, hur lapparna kunnat hålla samman sina renhjordar förr i tiden, innan de ännu slagit sig ihop med hunden. I forna dagar jagade hunden ren i sällskap med vargen. Men hunden, som är det klokaste av alla djur, förstod snart, att det skulle passa honom bättre att arbeta tillsammans med lapparna än med vargarna. Därför erbjöd sig hunden att träda i lapparnas tjänst, på villkor att de skulle behandla honom som en vän och att de skulle hänga honom, när han ej orkade arbeta längre. Det är därför som lapparna ännu i dag hänga sina hundar, när de börja bli för gamla, även de överflödiga nyfödda valparna bli alltid hängda. Hunden hade förlorat talförmågan, när han kommit i människans tjänst, men han förstod vartenda ord, man sade till honom. Förr i världen kunde alla djur tala, och det kunde också blommorna, träden, stenarna och alla döda ting, som voro skapade av samma Gud, som skapat människan. Därför måste människan vara vänlig mot alla djur och behandla alla döda ting, som om de ännu

kunde tala och förstå. På den Yttersta Dagen skulle Gud först kalla fram djuren för att vittna om den döda människan. Först sedan djuren hade sagt, vad de hade att säga, skulle den dödes medmänniskor kallas fram för Gud.

Jag frågade Turi om där fanns några stalo i närheten, jag hade hört så mycket om dem i min barndom, och jag skulle giva mycket för att få träffa en av de där jättarna.

— Gud bevare dig, sade Turi ängsligt. Den stora forsen, som du skall över i morgon, kallas ännu i dag Stalo-forsen efter den gamle jätten, som levde där i forna dagar med sin häxa till hustru. De hade bara ett öga tillsammans, så de grälade ständigt och jämt om vem som skulle ha ögat. De åto upp sina egna barn, men de åto lika gärna ett lappbarn, om de kommo åt något. Stalo tyckte bättre om lappbarn, ty hans egna smakade för mycket svavel. En gång när de åkte över sjön i en släde, dragen av tolv vargar, började de gräla om ögat som vanligt, och Stalo blev så ond, att han slog hål i botten på sjön, så alla fiskarna simmade ut genom hålet. Det är därför sjön än i dag kallas Sivasjön. Du kan själv se, när du ror över sjön i morgon, att inte en enda fisk finns kvar.

Jag frågade Turi, hur de buro sig åt utan någon läkare, när en lapp blev sjuk. Han svarade, att de mycket sällan voro sjuka och nästan aldrig under vintern, det hände dock ibland, när vintern var mycket sträng, att ett nyfött barn frös ihjäl. Doktorn besökte dem på kungens befallning två gånger om året, och Turi tyckte det var tillräckligt. Han var tvungen att rida två dagar över myrarna och sedan gå till fots över fjället. Förra året när han rodde över älven höll han på att drunkna.

Lyckligtvis funnos där bland lapparna många helbrägdagörare, som botade alla sjukdomar mycket bättre än kungens

doktor. De hade lärt konsten att bota sjuka av uldrorna, som tyckte särskilt mycket om dem. De kunde ta bort sjukdomen bara genom att lägga handen på det onda stället. Åderlåtning och gnidning hjälpte för de flesta åkommor. Kvicksilver och svavel voro mycket bra botemedel, så var också en sked snus i en kopp kaffe. Två grodor kokade i mjölk med mycket salt var utmärkt mot hosta, en padda var ändå bättre, om man kunde få tag på en. Paddorna kommo från molnen; när molnen gingo låga, föllo paddorna ned på snön i hundratal. På annat sätt kunde man inte förklara det, ty man kunde komma över dem på de mest ödsliga snöfält, där det inte fanns spår av något slags liv. Tio löss kokta i mjölk med peppar och tobak och tagna på fastande mage hjälpte bra mot gulsot, en mycket vanlig åkomma bland lapparna om våren. Hundbett botades med att gnida såret med blod från den hund som bitit. Om man gned det onda stället med litet lammull, gick värken genast bort, ty Jesus Kristus tyckte mycket om små lamm. Om någon skulle dö, blev man alltid varnad på förhand av en korp eller en kråka, som kom och satte sig på tältstången. Man fick inte tala högt, när någon höll på att dö, ty då kunde man skrämma bort livet, och den döende människan kunde bli dömd att leva mellan två världar under en veckas tid. Om man fick lukten av en död människa i näsan, kunde man dö själv.

Jag frågade Turi, om det fanns någon sådan där helbrägdagörare i trakten; jag skulle så gärna vilja tala med honom.

Nej, den närmaste var en gammal lapp, som hette Mirko, och som bodde på andra sidan fjället. Han gjorde underbara kurer och stod mycket väl hos uldrorna. Alla djur kommo fram till honom utan fruktan, och inte ens vargen eller björnen skulle våga sig på honom, ty alla djur känna genast igen en människa,

som står väl hos uldrorna. Man kunde alltid känna igen en helbrägdagörare på hans hand. Om man lade en vingskjuten fågel i hans hand, så satt fågeln alldeles stilla, därför att han förstod, vems hand det var.

Jag sträckte fram min hand mot Turi, som inte hade en aning om, att jag var läkare. Han såg uppmärksamt på min hand utan att säga ett ord, böjde det ena fingret efter det andra, mätte avståndet mellan tummen och pekfingret och muttrade någonting till Ellikare, som i sin tur tog min hand i sin bruna lilla fågelklo med ett oroligt uttryck i de små mandelformiga ögonen.

— Var du född med segerhuva? Varför gav din mor dig inte bröstet? Vem gav dig bröstet? Vilket tungomål talade din amma? Hängde hon en vargklo om halsen på dig? Slog hon några droppar korpblod i din mjölk? Rörde du någonsin vid en dödskalle, när du var liten? Har du någonsin sett uldrorna? Har du hört silverklockorna på deras vita renar långt bort i skogen?

— Han är en helbrägdagörare, han är en helbrägdagörare, ropade Ellikare med en snabb blick på mig.

— Han är i förbund med uldrorna, viskade kvinnorna, seende på varandra med skrämda ögon.

Jag kände mig nästan en smula skrämd själv, när jag drog tillbaka min hand.

Turi sade, att det var tid att sova, dagen hade varit lång, och vi skulle ge oss i väg i gryningen. Vi lade oss alla ned kring den halvt slocknade elden. Snart var allt mörkt i den rökfyllda kåtan. Jag såg ej annat än polstjärnan, som lyste ned på mig genom rökhålet. Jag kände i sömnen den kalla nosen av en hund i min hand.

Vi voro alla på benen i daggryningen. Jag delade ut bland

mina vänner mina högt värderade små presenter av tobak och karameller, och alla önskade mig lycklig resa. Om allt gick väl, skulle jag följande dag nå Forsstugan, den närmaste människoboningen i den vildmark av myrar, sjöar, forsar och skogar, som utgjorde de hemlösa lapparnas hem. Ristin, Turis sextonåriga dotterdotter, skulle bli min vägvisare. Hon kunde några svenska ord och hade en gång förut varit i Forsstugan, nu skulle hon vidare till lappskolan i kyrkbyn.

Ristin gick framför mig i sin långa vita rennskinnskolt och röda yllemössa. Om livet bar hon ett brett läderbälte, broderat med blått och gult garn och smyckat med bucklor av silver. Vid bältet hängde hennes kniv, tobakspung och mugg. Jag lade också märke till en liten yxa, instucken under bältet. Hennes sockor voro av vitt renskinn, fästade vid de vida skinnbyxorna. Hennes små fötter voro instuckna i vackra pjexor med röda sömmar. På ryggen bar hon en näverränsel, som innehöll hennes små tillhörigheter samt vår proviant. Hennes laukos var dubbelt så stor som min ryggsäck, men tycktes inte besvära henne på minsta vis. Hon gick utför den branta sluttningen med ett djurs snabba, ljudlösa steg och hoppade med harens lätta språng över de kullfallna träden. Då och då sprang hon vig som en get upp på en brant klippa och såg sig omkring åt alla håll. Vid foten av åsen kommo vi till en strid bäck och innan jag hann undra, hur vi skulle komma över den, var hon redan i vattnet till höfterna, och jag efter henne i det iskalla vattnet. Jag blev snart varm igen, medan vi halvsprungo uppför sluttningen på andra sidan bäcken. Ristin sade knappt ett ord till mig, och det gjorde för resten detsamma, ty jag hade den största svårighet att förstå henne, hennes svenska var lika dålig som min lappska. Vi slogo oss ned på den mjuka mossan till en härlig frukost av

rågskorpor, färskt smör och ost, rökt rentunga och iskallt vatten från fjällbäcken ur Ristins mugg. Vi tände våra pipor och försökte återigen förstå varandra.

— Vet du vad den där fågeln heter? sade jag.

— Lahol, smålog Ristin, när hon hörde den flöjtlika visslingen av fjällpiparen, den ensliga fågeln som delar lapparnas ödemarksliv och är mycket avhållen av dem. Från ett videsnår hörde vi blåhakens underbara sång.

— Jilau! Jilau! skrattade Ristin.

Lapparna påstå, att blåhaken har en klocka i strupen, och kan sjunga över hundra olika sånger. Högt över våra huvuden hängde ett svart kors, fastnitat på den klarblå himmeln. Det var kungsörnen, på orörliga vingar spejande över sitt ödsliga rike. Från fjällsjön kom den långdragna locktonen av en lom.

— Ro, ro, Raik, ro, ro, Raik! upprepade Ristin. Hon sade, att det betydde: "Vackert väder i dag, vackert väder i dag!" — När lommen säger: var luck, var luck, luck, luck! betyder det: nu kommer det regn, nu kommer det regn, regn, regn! förklarade Ristin.

Jag låg där på den mjuka mossan, rökande min pipa och följande med ögonen Ristin, medan hon packade om sina tillhörigheter i sin laukos. En blå schal, ett annat par nätta renskinnsskor, ett par vackert broderade röda skinnvantar att bära i kyrkan, en bibel. Återigen frapperades jag av hur fint formade hennes små händer voro, något som är vanligt bland lapparna. Vad hade hon i den lilla runda asken av masurbjörk? Som jag inte förstod ett ord av hennes långa förklaring på blandad svenska, finska och lappska, satte jag mig upp och öppnade asken. Den innehöll en handfull jord, vad skulle hon göra med den?

Återigen gjorde Ristin sitt bästa för att få mig att förstå,

men jag begrep tyvärr inte ett ord. Hon skakade otåligt på huvudet liksom för att säga, att jag var mycket dum. Därpå lade hon sig raklång på mossan och låg alldeles stilla och stel med slutna ögon och armarna i kors över bröstet. Så satte hon sig upp och kravsade fram under mossan en handfull mull, som hon visade mig med mycket allvarlig min. Nu förstod jag, vad det var i asken. Asken innehöll litet jord från en grav under snön, där en lapp blivit lagd till vila sistlidna vinter. Ristin skulle ta med sig mullen till prästen, som skulle läsa Fader Vår över den och sedan strö den över kyrkogården.

Vi axlade våra renslar och fortsatte vår färd. Landskapet ändrade sig mer och mer ju längre vi kommo nedför sluttningen. Vi vandrade över milslånga myrar bevuxna med carexgräs och fulla av klargula hjortron, som vi plockade och åto under vägen. Snart kommo vi in bland dungar av dvärgbjörkar, asp och ask och snår av vide, hägg och vilda vinbär. Ett par timmar senare vandrade vi genom en tät skog av ståtliga furor. Snart kommo vi till ett trångt bergpass mellan branta mossbelupna klippor. Himlen över våra huvuden var ännu ljus, men det började redan mörkna inne i sänkan. Ristin såg sig oroligt omkring, jag förstod hon var angelägen att komma ut ur bergpasset innan natten var över oss. Plötsligt tvärstannade hon. Jag hörde knastrandet av en trädgren och såg någonting mörkt skymta fram på mindre än femtio fots avstånd.

— Spring! viskade Ristin, vit i ansiktet, med sin lilla hand på yxan.

Jag begärde inte bättre, men en våldsam kramp i vadorna naglade mig fast, där jag stod.

Jag kunde se honom tydligt där han stod ända till knäna i blåbärsriset, med en kvist av sina favoritbär stickande ut ur käften.

Vi hade tydligen stört honom mitt i hans kvällsvard. Det var en stor slagbjörn och att döma av den luggslitna pälsen sannolikt en mycket gammal björn, utan tvivel samma björn som Turi talat om.

— Spring, viskade jag i min tur till Ristin, i den ridderliga avsikten att betäcka reträtten. Det moraliska värdet av denna avsikt var dock betydligt reducerat av det faktum, att jag fortfarande var ur stånd att röra mig ur fläcken. Ristin sprang inte. Hon lät mig i stället bli vittne till något, som ensamt det var värt en resa från Paris till Lappland, det är mig fullkomligt likgiltigt, om jag blir trodd eller ej. Med handen på yxan gick Ristin några steg fram mot björnen. Med den andra handen lyfte hon upp sin kolt och pekade på de vida skinnbyxor, som hon som alla lappkvinnor bar. Björnen tappade blåbärskvisten, fnyste högljutt ett par gånger och luvsade i väg mellan furorna.

— Han tycker bättre om blåbär än om mig, skrattade Ristin, när vi satte i väg igen, så fort vi kunde.

Ristin berättade mig nu, att förra året på hemvägen från lappskolan med sin mor, hade de stött på den gamle björnen precis på samma ställe och så fort hennes mor hade visat honom sina vida skinnbyxor, hade han gått sin väg.

Snart kommo vi ut ur passet och vandrade genom den mörknande skogen på en matta av silvergrå mossa, mjuk som sammet, med inflätade knippor av Linnea och Pyrola. Det var varken ljust eller mörkt, det var den nordiska sommarnattens underbara halvskymning. Hur Ristin kunde hitta vägen genom den stiglösa skogen var mer än min dumma hjärna kunde förstå. Plötsligt stötte vi på vår vän bäcken igen, och jag hann just böja mig ned och kyssa hans nattsvala ansikte, när han sprang förbi oss. Ristin förklarade, att det var tid för kvällsvard. Med

otrolig snabbhet högg hon litet ved med sin yxa och tände en lägereld mellan två stenar. Vi åto vår kvällsvard, rökte en pipa och somnade med våra renslar under huvudena. Jag vaknade vid att Ristin räckte mig sin röda luva full med blåbär. Intet under, att den gamle björnen tyckte om blåbär; jag har aldrig fått en bättre frukost. Vi satte i väg igen. Där kom vår vän fjällbäcken, dansande över stockar och stenar, sjungande i våra öron, om vi inte ville göra sällskap med honom ned till fjällsjön? Det gjorde vi också för att se till, att han inte skulle gå vilse i dunklet. Då och då förlorade vi honom ur sikte, men vi hörde hela tiden hur han sjöng för sig själv. Då och då stannade han framför en klippvägg eller en kullfallen fura för att vänta på oss, men så satte han i väg igen fortare än någonsin för att ta igen tiden. Snart var det längre ingen fara, att han skulle gå vilse i mörkret, ty natten hade redan flytt på snabba dvärgfötter djupare in i skogen. Ett gyllene sken flög över trädtopparna.

— Piavi! ropade Ristin, Solen går upp!

Djupt ned bland dimmorna i dalen under våra fötter öppnade en insjö sitt ögonlock.

Jag närmade mig sjön med onda aningar om ett nytt, iskallt bad. Lyckligtvis slapp jag undan den här gången. Ristin stannade framför en liten eka, halvgömd under en kullfallen fura. Ekan tillhörde ingen och alla och användes av lapparna, när de skulle ned till kyrkbyn ett par gånger om året för att byta sina renskinn mot kaffe, socker och tobak, de tre lyxartiklarna i deras karga tillvaro. Vattnet i sjön var koboltblått, ännu vackrare än det safirblå vattnet i Capris Blå Grotta, så kristallklart att jag lutade mig ned över båten för att se, om jag inte kunde upptäcka hålet, som den förfärlige Stalo hade slagit i bottnen. Halvvägs över sjön mötte vi två förnäma resenärer simmande

sida vid sida med de ståtliga kronorna högt över vattnet. Lyckligtvis togo de mig för en fredlig lapp och sågo på oss med sina vackra ögon utan rädsla. Det är något egendomligt med älgens och renens ögon, de se en människa rakt i ögat, från vilken synvinkel man än betraktar dem. Vi stego i land och klättrade raskt uppför den branta stranden och vandrade ännu en gång över en vidsträckt myr utan annan vägledare än solen. Mina försök att få Ristin att förstå nyttan av min fickkompass hade mött så föga framgång, att jag redan upphört att se på den, förlitande mig helt och hållet på Ristins instinkt. Det var tydligt, att hon hade mycket bråttom, och snart fick jag det intrycket, att hon var osäker om riktningen. Då och då sprang hon åt ett håll, så fort hon kunde, tvärstannade och vädrade i luften med skälvande näsborrar och störtade sedan i väg i en annan riktning för att upprepa samma manöver. Ibland lade hon sig på knä och nosade som en hund på marken.

— Rog! sade hon plötsligt och pekade på ett moln, som på låg höjd rörde sig i riktning mot oss med en förvånande hastighet.

Ett par minuter därefter voro vi insvepta i en tjock dimma, ogenomtränglig som en november-fog i London. Vi fingo lov hålla varandra i hand för att inte tappa bort varann. Vi strävade framåt ett par timmar, till knäna i det iskalla vattnet. Till slut sade Ristin, att hon förlorat riktningen, och att vi måste vänta till dess dimman lättade. Hur länge kunde det dröja?

Det visste hon inte, kanske en dag, en natt, kanske en timme, det berodde på vinden. Det var en av de värsta upplevelser jag någonsin varit med om. Jag visste väl att med vår knappa utrustning var mötet med dimma på den öde myren långt farligare än mötet med björnen i skogen. Jag visste också, att det inte

fanns något annat att göra än att vänta, där vi voro. Vi sutto i timtals på våra renslar, med dimman klibbande mot huden som en våt handduk. Till råga på olyckan fann jag min västficka full av vatten, när jag tog fram tändsticksasken för att tända min pipa. Medan jag modfälld stirrade på mina våta tändstickor, hade Ristin redan slagit eld med sitt elddon och tänt sin pipa. Ett nytt nederlag för civilisationen var, när jag skulle ta på mig ett par torra strumpor och upptäckte att min vattentäta ryggsäck av bästa Londonfabrikat var genomvåt, men att alla Ristins tillhörigheter i hennes hemgjorda näverkont voro torra som hö. Vi höllo just på att koka oss en kopp kaffe, när en plötslig vindstöt blåste ut lågan på min spritlampa. Ristin sprang några steg mot vinden och vände åter med order, att vi skulle genast bryta upp. På mindre än en minut blåste en stadig nordanvind oss rakt i ansiktet och dimman försvann som genom ett underverk. Djupt nere i dalen under våra fötter glimrade en bred älv som ett svärd i solen. På motsatta stranden sträckte sig en mörk barrskog, så långt ögat kunde se. Ristin pekade på en smal rökpelare över trädtopparna.

— Forsstugan, sade Ristin.

Hon sprang utför sluttningen, och utan en sekunds tvekan störtade hon sig i vattnet ända upp till skuldrorna. Jag efter. Snart förlorade vi fotfästet och simmade över älven sida vid sida, liksom älgarna hade simmat över fjällsjön. Efter en halv timmes vandring genom skogen, kommo vi fram till en glänta, som tydligen var åstadkommen av människohand. En stor lapphund kom rusande emot oss, häftigt skällande. Knappt hade han nosat på oss, förrän han blev förtjust att se oss och visade vägen med vänliga viftningar på svansen.

*

Framför sin rödmålade stuga stod Lars Anders i Forsstugan i sin långa fårskinnspäls, sex fot fem tum i sina träskor.

— Goddag i skogen! sade Lars Anders. Var kommer du ifrån? Varför lät du inte lappjäntan simma ensam över älven och hämta båten? Lägg en kubbe till på elden, Kerstin, ropade han till hustrun inne i stugan, de ha simmat över älven och måste torka kläderna.

Ristin och jag satte oss ned på den låga bänken framför elden.

— Han är våt som en utter, sade mor Kerstin, medan hon hjälpte mig att dra av mig strumpor, knäbyxor, tröja och flanellskjorta och hängde upp dem att torka på repet i taket. Ristin hade redan tagit av sig renskinnskolten, sockorna, läderbyxorna och ylletröjan. Skjorta hade hon ingen. Där sutto vi sida vid sida på träbänken framför den flammande elden, nakna, som vi kommit ur Skaparens hand. De två gamla tyckte det var helt naturligt, och det var det också.

En timme senare inspekterade jag mitt nya kvarter i farbror Lars' långa, svarta vadmalsrock och träskor, medan Ristin satt vid ugnen i köket, där mor Kerstin höll på att baka bröd. Den främmande herrn, som kommit dit i går med en finnlapp, hade ätit upp allt brödet i huset. Deras son var borta på timmerhuggning på andra sidan sjön, jag skulle få sova i hans kammare ovanför kostallet. Farbror Lars hoppades, jag inte skulle tycka illa om lukten från korna. Nej, tvärtom, jag tyckte snarare om den. Farbror Lars sade, han skulle gå till härbret för att hämta ett extra fårskinn för min säng; han var säker på att jag skulle behöva det, ty nätterna började redan bli kalla. Härbret stod på fyra timmerstolpar, en manshöjd över marken, som skydd mot fyrfota besökare och den djupa vintersnön. Härbret var fullt av kläder och pälsverk, i största ordning upphängda på

älghorn på väggarna. Farbror Lars' långa vargskinnspäls, Mor Kerstins vinterpäls av blåräv, ett halft dussin vargskinn. På ett annat horn hängde Mor Kerstins bruddräkt, livstycket av rött siden, broderat med silvertråd, hennes gröna yllekjol, hennes pälskrage av mård, hennes hätta kantad med vackra spetsar, hennes röda läderskärp med bucklor av silver. När vi klättrade nedför härbre-stegen, sade jag till farbror Lars, att han glömt att låsa dörren. Han svarade, att det behövdes inte, varken vargen, räven eller vesslorna buro bort deras kläder, och det fanns intet ätbart i härbret. Efter ett långt strövtåg i skogen, satte jag mig ned under den stora tallen vid köksdörren till min kvällsvard, fjällforell, den bästa i världen, hembakat bröd, färskt ur ugnen, mesost och hembryggt öl. Jag ville, att Ristin skulle äta med mig, men det var mot etiketten, hon skulle äta i köket med barnbarnen. De två gamla sutto bredvid mig och sågo på mig medan jag åt.

— Har du sett kungen?

— Nej, det hade jag inte. Jag hade inte rest över Stockholm, jag hade kommit direkt från ett annat land, från en annan stad många gånger större än Stockholm.

Farbror Lars visste inte, att det fanns någon stad, som var större än Stockholm.

Jag talade om för mor Kerstin, hur mycket jag hade beundrat hennes vackra bruddräkt. Hon smålog, och sade att hennes mor hade burit samma dräkt på sitt eget bröllop för, Gud vet hur många år sedan.

— Men ni lämna väl inte härbret öppet om natten? frågade jag.

— Varför inte? sade farbror Lars. Det finns ingen mat i

härbret, och jag sade dig ju att vargar och rävar inte bry sig om kläder.

— Men någon annan kunde ju vilja åt dem, härbret ligger ju flera hundra alnar från huset. Bara den där björnskinnsfällen är värd en massa pengar, och vilken handelsman som helst i Stockholm skulle med glädje betala flera hundra riksdaler för bruddräkten.

De två gamla sågo mycket förvånade på mig.

— Men hörde du inte, att jag sade, att jag skjutit björnen själv och likaså alla vargarna? Förstår du inte, att det är Mor Kerstins bruddräkt, och att hon fått den av sin egen mor? Förstår du inte, att alltsammans tillhör oss och inte någon annan, så länge vi äro i livet, och att det går till vår son, när vi dö? Vem skulle kunna ta våra egna kläder från oss?

De båda gamla tycktes nästan stötta över min fråga. Plötsligt kliade Lars Anders sig i håret med en slug glimt i sina gamla ögon.

— Nu förstår jag, vad han menar, sade han till Mor Kerstin. Han menar tockna där, som de kalla tjuvar.

Jag frågade Lars Anders, om det var sant, vad Turi berättat mig, att den store Stalo slagit hål i botten på Siva-sjön och släppt ut alla fiskarna. Jo, det var nog sant, det fanns inte en enda fisk i sjön, fastän alla de andra fjällsjöarna voro fulla med fisk. Men om det var en Stalo, som släppt ut fiskarna, kunde han inte svära på. Lapparna voro fulla av trollkonster och vidskepelse. De voro inte en gång kristna, ingen visste varifrån de kommit, och de talade ett språk, som inte liknade något annat tungomål på hela jorden.

Fanns det några jättar eller troll på denna sidan älven?

— Förr i världen fanns det nog, sade Farbror Lars. När han

var pojke, hade han hört åtskilligt om ett stort troll, som bodde i fjället därborta. Trollet var mycket rikt och hade hundratals fula dvärgar, som vaktade hans guld inne i berget och tusentals snövita kor med silverklockor om halsen. Men sedan kungen börjat spränga i fjället efter järnmalm och börjat bygga en järnväg hit upp, hade han inte hört någonting mer om trollet. Där fanns naturligtvis ännu några skogsrån, som försökte locka folk in i skogen, för att de skulle gå vilse. Ibland lockade skogsråret med fågelstämma, ibland med en kvinnas röst. Många påstodo att skogsråret verkligen var en kvinna, mycket elak och mycket vacker. Om man mötte henne i skogen, måste man springa sin väg med detsamma, om man vände sig om för att se på henne, och det bara för ett ögonblick, så var man förlorad. Man borde aldrig sätta sig under ett träd i skogen, när det var fullmåne. Skogsråret kom då och slog sig ned vid ens sida och lade armarna kring ens hals, som en kvinna gör, när hon vill att en man skall famna henne. Men vad hon ville var att suga blodet ur ens hjärta.

Hade hon mycket stora ögon och en ros i skärpet? frågade jag oroligt.

Det visste inte Lars Anders, han hade aldrig sett henne, men hans svåger hade en gång sett skogsråret en månljus natt. Han hade förlorat sin sömn och varit en smula konstig i huvudet alltsedan dess.

Fanns det några tomtar i trakten?

Jo, där var fullt av småfolk, som tassade omkring i skymningen; och en liten tomte bodde i kostallet, barnbarnen hade ofta sett honom. Han var snäll och beskedlig, så länge han fick vara i fred, och man satte ut ett fat gröt åt honom. Men det gick inte an att tala illa om honom. Järnvägsingenjören, som höll

på att bygga bron över älven, hade sovit över natten i Forsstugan en gång förra vintern. Han söp sig full och spottade i tomtens grötfat och sade, att Fan skulle ta honom, om det fanns några tomtar. När han på kvällen körde tillbaka över den frusna sjön, halkade hästen omkull på isen och slets i stycken av en flock vargar. Folk som återvände från kyrkan på morgonen, hittade honom sittande ihjälfrusen i släden. Han hade skjutit två av vargarna, och hade det inte varit för hans bössa, skulle de ha ätit upp honom också.

Hur långt var det från Forsstugan till närmaste gård?

Åtta timmars ritt genom skogen på en bra häst.

— Jag tyckte jag hörde kobjällror i skogen för en stund sen, det måtte vara många kreatur häromkring.

Lars Anders spottade snuset ur munnen och sade att jag tagit miste; det fanns inga kreatur i skogen på närmare håll än en tio mil och hans egna fyra kor voro i kostallet.

Jag sade, jag var säker på att jag hört klockorna i skogen. Jag hade till och med lagt märke till, att de haft så vacker klang, som om de varit av silver.

Lars Anders och Mor Kerstin sågo oroligt på varandra men sade ingenting. Jag önskade dem god natt och gick till kammaren. Skogen stod tyst och mörk utanför det lilla fönstret. Jag tände talgljuset på bordet och lade mig på fårskinnen, trött och sömnig efter den långa färden. Jag lyssnade en stund till de sovande kornas flåsande. Jag tyckte jag hörde en uggla långt bort i skogen. Det gjorde mig gott att se på talgljuset, som brann på bordet, jag hade inte sett ett talgljus, sedan jag var barn. Snart tyckte jag mig se genom mina slutna ögonlock en liten pojke, som plumsade fram genom snödrivorna, med en väska full av böcker på ryggen, på väg till skolan och ett sådant där

talgljus i handen. Varje pojke måste ha med sig sitt eget talgljus att tändas på hans pulpet i klassrummet. Somliga pojkar hade ett tjockt talgljus, andra ett smalt, lika smalt som danken som brann på bordet. Jag, som kom från ett rikt hem, hade ett tjockt ljus på min pulpet, men på pulpeten bredvid mig brann det smalaste ljuset i hela klassen, ty den pojkens mor var mycket fattig. Jag blev kuggad vid terminens slut, men han tog de högsta betygen i hela klassen, därför att han hade mera ljus i huvudet.

Jag tyckte, jag hörde någonting rassla på bordet. Jag måtte ha sovit en stund, ty talgljuset höll just på att flämta ut. Men jag kunde tydligt se en liten man, inte större än min hand, sitta på bordet, med benen i kors, och rycka försiktigt i min klockkedja, med huvudet åt sidan för att lyssna till klockans tickande. Han var så intresserad, att han inte ens lade märke till, att jag satte mig upp i sängen och tittade på honom. Plötsligt måtte han dock fått syn på mig. Han släppte klockkedjan, halade sig på sjömansmanér nedför bordsbenet och sprang mot dörren så fort de små benen kunde bära honom.

— Var inte rädd, lilla tomte, det är bara jag. Vänta ett tag, så skall jag visa dig, vad som är inuti den där gulddosan på bordet, som du var så intresserad av. Den kan ringa i en klocka liksom de göra i kyrkan om söndagarna.

Han tvärstannade och tittade på mig med sina små, vänliga ögon.

— Det här begriper jag inte, sade tomten, jag var säker på att jag kände lukten av ett barn i rummet, annars skulle jag minsann inte ha vågat mig in. Men du är ju en fullvuxen karl! Men vad i all världen vill det här säga!... utropade tomten och hissade sig upp på stolen vid sängen. Vem skulle någonsin kunna ha trott, att du och jag skulle träffas igen och så långt borta

från ditt gamla hem. Så vitt jag förstår är du än i dag samma barn som när jag såg dig sist i din barnkammare, annars skulle du aldrig kunnat få syn på mig, när jag satt på bordet. Känner du inte igen mig? Det var jag som kom i barnkammaren varenda kväll, när du var liten för att hjälpa dig till rätta med alla dina små bestyr och reda ut alla dagens trassel. Det var mig du gav vart år en bit av din födelsedagstårta och alla valnötterna, russinen och karamellerna från din julgran, och aldrig glömde du att bära till mig mitt fat med gröt. Varför stannade du ej kvar i det gamla hemmet mitt i skogen? Du var så glad och munter, när du var liten, varför ser du så mörk ut nu?

— Därför att jag inte har någon ro. Jag kan inte stanna någonstans, jag kan inte glömma, jag kan inte sova.

— Det är just som din far, hur ofta hörde jag honom inte vandra fram och tillbaka i sitt rum hela natten.

— Tala om för mig om min far, jag minns så litet av honom.

— Din far var en underlig man, tystlåten och dyster. Han var godhjärtad och snäll mot alla fattiga och alla djur, men många av hans gelikar trodde, att hans sinne var hårt. Du fick ofta stryk, men du var också ett svårt barn att handskas med. Du lydde ingen människa. Du tycktes varken bry dig om din far eller din mor eller din syster eller din bror eller någon annan. Jo, jag tror du tyckte om din amma, minns du henne, Lena. Ingen annan tyckte om henne, alla voro rädda för henne. Hon hade tagits som amma i sista stund, då det visade sig att din mor inte kunde ge dig bröstet. Ingen visste varifrån hon kom. Hon var mörk i ansiktet som lappjäntan, men stor till växten. Hon brukade sjunga för dig hela tiden, medan hon gav dig bröstet, och hon fortsatte att amma dig tills du var två år. Inte ens din egen mor vågade närma sig henne, när hon gav dig bröstet;

hon blev vild som en varginna, om någon ville ta dig från henne. Till slut blev hon avskedad och natten därpå smög hon sig in i huset och försökte stjäla dig. Din mor blev så förskräckt, att hon fick lov taga henne i sin tjänst igen. Hon bar till dig alla möjliga djur att leka med, läderlappar, igelkottar, ekorrar, råttor, ormar, ugglor och korpar. En gång såg jag själv, hur hon skar halsen av en korp och dröp några droppar av blodet i din mjölk. En dag, när du var fyra år gammal, kom länsman med två fjärdingsmän och förde henne bort i handbojor. Folk sade att det hade någonting att göra med hennes eget barn. Alla voro glada, men du yrade i flera dar. De flesta av dina bekymmer kommo från dina djur. Ditt rum var fullt av alla slags djur, du hade dem till och med i sängen om natten. Minns du inte, hur ofta du fick stryk för att du låg på ägg? Alla fågelägg, du kunde komma åt, försökte du kläcka ut i sängen. Ett litet barn kan ju inte hålla sig vaket, och din säng var varje morgon en enda röra av krossade ägg, och var morgon fick du stryk för det, men ingenting hjälpte. Minns du inte den kvällen, när dina föräldrar kommo hem sent från en bjudning och funno din syster uppkrupen på bordet under ett paraply, skrikande av rädsla. En läderlapp hade fastnat i din systers hår, alla dina ormar, paddor och råttor kröpo omkring på golvet och i din egen säng hittade barnpigan en hel kull möss. Din far gav dig en fruktansvärd avbasning och du flög på honom och bet honom i handen. I daggryningen smög du dig ut ur huset, efter att på natten ha brutit dig in i skafferiet och fyllt din ränsel med all den mat du kunde komma åt. Du hade slagit sönder dina syskons sparbössa och stulit alla pengarna. Själv hade du aldrig några sparpengar. Hela dagen och natten voro alla tjänarna ute och sökte efter dig, men förgäves. Din far, som ridit till byn för att tala

med länsmannen, fann dig till slut sovande i en snödriva vid landsvägen. Din hund hade skällt till, när han red förbi. Jag hörde själv, hur din fars ridhäst berättade för de andra hästarna i stallet, att din far hade lyft upp dig i sadeln utan att säga ett ord och ridit hem i sporrsträck och stängt dig in i ett mörkt rum. På tredje dagen skickade din far efter dig och frågade dig, varför du rymt ur huset. Du svarade, att ingen förstod dig, och att du ville emigrera till Amerika. Han frågade, om du ångrade, att du bitit honom i handen, men du svarade nej. Följande dag skickades du till skolan i staden och fick inte komma hem förrän till jul. På juldagen åkte ni allesammans till julottan. En flock vargar följde efter släden, när ni åkte över sjön, det var en sträng vinter, och vargarna voro hungriga. I kyrkan brunno hundratals ljus och framför altaret stodo två julgranar. Hela församlingen sjöng "Var hälsad sköna morgonstund". När psalmen var slut, sade du till din far, att du var ledsen, att du bitit honom i handen, och han klappade dig på huvudet. På vägen hem över sjön försökte du hoppa ur släden; du sade att du ville följa spåren efter vargarna för att se, vart de tagit vägen. På eftermiddagen var du försvunnen igen, och man sökte dig förgäves hela natten. På morgonen hittade skogvaktaren dig sovande under en gran. Det var vargspår runtomkring i snön och skogvaktaren sade, att det var ett rent under, att de inte ätit upp dig. Men det värsta var under sommarferierna, när pigan hittade en dödskalle under din säng, en skalle med en röd hårtofs i nacken. Din mor svimmade och din far gav dig det värsta kok stryk, du någonsin fått, och låste in dig i ett mörkt rum på vatten och bröd. Det uppdagades att du natten förut hade ridit till kyrkogården, brutit dig in i gravkapellet och tagit skallen från en benhög nere i källaren. Prosten, som varit rektor i en stor-

skola, sade till din far, att det var något oerhört, att en pojke på tio år hade begått en sådan synd mot Gud och människor. Din mor, som var mycket gudfruktig, kunde aldrig glömma det. Hon var nästan rädd för dig allt sedan dess, och hon var inte den enda. Hon sade att hon inte förstod, hur hon kunnat ge livet åt ett sådant vidunder. Din far sade, att du icke hade blivit avlad av honom utan av djävulen själv. Hushållerskan påstod att alltsammans var ammans fel; hon hade förhäxat dig genom att hälla någonting i din mjölk, och hon hade också hängt en vargklo om halsen på dig.

— Men är det verkligen sant, allt vad du nu berättat om min barndom? Jag måtte sannerligen ha varit ett underligt barn!

— Vartenda ord jag sagt dig är sant, svarade tomten, vad du berättar för andra är jag inte ansvarig för, du blandar alltid ihop verklighet och dröm, som alla barn bruka göra.

— Men jag är inte längre något barn, jag fyller tjugusju år nästa månad.

— Visst är du ett stort barn, annars skulle du aldrig kunnat se mig. Endast barn kunna se oss tomtar.

— Hur gammal är du, tomte?

— Sexhundra år. Jag vet det bestämt, eftersom jag var född samma år som den stora tallen utanför barnkammarfönstret, du minns väl, där ugglan bodde. Din far sade alltid, att det var det äldsta trädet i hela skogen. Kommer du inte ihåg den stora ugglan, minns du inte, hur hon brukade sitta och blinka åt dig genom fönstret med sina runda ögon?

— Är du gift?

— Nej. Jag är ungkarl, sade tomten. Och du?

— Inte ännu, men...

— Akta dig! Min farfar brukade alltid säga, att det äkta

ståndet var mycket riskabelt, och en vis man har sagt, att man inte kan vara nog försiktig i valet av sin svärmor.

— Sexhundra år gammal! Sannerligen, du ser mycket yngre ut. Det kunde jag aldrig ha trott, när jag såg dig hala dig utför bordsbenet och springa över golvet, när du fick se mig sitta i sängen.

— Tack så mycket, det är inte något fel på mina ben, det är bara ögonen som börja bli litet svaga. Jag kan knappt se någonting på dagen. Det susar också ständigt i öronen på mig, alltsedan människorna började med det där förskräckliga sprängandet i bergen runtomkring. Somliga säga, att det är för att röva guld och järn från trollen. Andra påstå, att det är för att bryta väg för den där eldsprutande draken med de två svarta strimmorna på ryggen, som ringlar fram genom skogarna och över floder och sjöar. Vi tomtar äro alla rädda för honom. Alla djur i skog och på hed, alla fåglar i luften, alla fiskar i floder och sjöar, till och med trollen in i bergen fly sin väg, när han kommer. Vad skall det bli av oss, stackars tomtar? Hur skall det gå för barnen, när vi inte längre hålla till i barnkammaren för att tala om sagor för dem, medan de somna och för att vaka över deras drömmar? Vem skall se efter hästarna i stallet, vem skall se till, att de inte falla omkull på isen och bryta benen? Vem skall väcka korna och hjälpa dem att sköta de nyfödda kalvarna? Det är hårda tider skall jag säga dig, jag tror det är någonting på tok med världen. Det är ingen ro någonstans, allt det här bullret och bråket tar på mina nerver. Jag törs inte stanna längre hos dig. Ugglan börjar redan bli sömnig, alla småkryp i skogen hålla på att gå till sängs, ekorrarna knapra redan på sina grankottar, snart börjar tuppen gala, och det förskräckliga sprängandet i berget på andra sidan sjön sätter i gång igen.

Jag står inte längre ut med det. Det är min sista natt här. Jag måste ta mig fram till Kebnekajse, innan solen går upp.

— Kebnekajse! Kebnekajse ligger Gud vet hur många mil längre norrut, hur i all världen skall du komma dit med dina små ben?

— Jag skall försöka få en trana eller en vildgås att skjutsa mig ett stycke på vägen. De samlas däruppe just nu för att göra sig i ordning för den långa resan till landet, där det inte finns någon vinter. I värsta fall får jag nog rida en bit på vägen på ryggen av en björn eller en varg. De äro alla goda vänner till oss tomtar. Nu måste jag gå.

— Nej, gå inte, stanna litet längre så skall jag visa dig vad som är inuti gulddosan du var så intresserad av.

— Ja, vad är det? Är det ett djur? Jag tyckte jag hörde slagen av ett hjärta inne i dosan.

— Det var tidens hjärta du hörde slå.

— Vad är tiden för någonting? frågade tomten.

— Det kan jag ej förklara för dig, och det kan inte någon annan heller. Det påstås, att tiden består av tre olika delar: det förflutna, det närvarande och det kommande.

— Bär du alltid tiden med dig i dosan?

— Ja, den följer mig överallt, den vilar aldrig, sover aldrig och upprepar ständigt samma ord i mina öron.

— Förstår du vad den säger?

— Ack, endast alltför väl! Den säger mig varje sekund, varje minut, varje timme på dagen och natten, att jag blir äldre, och att jag skall dö. Säg mig, tomte, innan du går, är du rädd för döden?

— Rädd för vad för slag?

— Rädd för den dag då ditt eget hjärtas slag skall stanna,

kuggarna och hjulen i maskineriet falla sönder, dina tankar stå stilla och ditt liv flämta ut som talgljuset på bordet.

— Vem har satt alla de där dumheterna i huvudet på dig? Bry dig inte om att lyssna till rösten i gulddosan med sin galimatias om det förflutna, det närvarande och det tillkommande. Förstår du inte, att allt det där är precis samma sak! Förstår du inte, att det är någon inne i gulddosan som driver med dig. Om jag vore som du, skulle jag kasta dosan i älven och dränka sattyget som är instängt i den. Tro inte ett ord vad den säger, det är bara lögner! Du blir aldrig gammal, du skall aldrig dö. Följ mitt råd och lägg dig ned och dröm en stund medan mörkret varar. Snart stiger solen upp igen över trädtopparna, en ny dag blickar in genom fönstret och du skall se allting i långt klarare ljus än du ser det nu i skenet av talgdanken på bordet.

— Nu måste jag ge mig i väg. Farväl drömmare, och väl mött!

— Väl mött, lille man!

Han halade sig ned från stolen vid min säng och larvade i väg mot dörren i sina små träskor. Medan han trevade i byxfickan efter sin barnkammarnyckel, brast han plötsligt ut i ett sådant gapskratt, att han måste hålla sig för magen med båda händerna.

— Döden! fnissade han för sig själv. Jag har aldrig hört på maken! Vilka kortsynta dårar äro icke dessa stora människor i jämförelse med oss små tomtar! Döden! Vid jätten Finn! det var det dummaste jag någonsin hört!

När jag vaknade och såg ut genom fönstret, var marken vit av nyfallen snö. Högt upp i skyn hörde jag vingslag och rop från en flock vildgäss. Lycka på resan, lille tomte!

Jag satte mig ned till min frukost: en tallrik gröt, nysilad mjölk och en kopp utmärkt kaffe. Farbror Lars talade om att han stigit upp två gånger på natten, lapphunden hade morrat hela tiden, som om han såg eller hörde någonting. Själv hade han tyckt sig se, vad som kunde ha varit en varg smyga omkring utanför huset. En gång tyckte han sig höra ljudet av röster från ladugården, men han lugnade sig, när han förstod, att det var jag som talade i sömnen. Hönsen hade kacklat hela natten.

— Ser du där, sade farbror Lars och pekade på ett spår i snön, som ledde fram till mitt fönster. Det måste ha varit åtminstone tre av dem. Jag har bott här i över trettio år, och jag har aldrig sett vargspår så nära gården. Och se på det här! sade han och pekade på ett annat spår, stort som av en människofot. Jag trodde, att jag drömde när jag såg det. Så sant jag heter Lars Anders i Forsstugan, har björnen varit här i natt. Det är tio år sedan jag sköt en björn i den här skogen. Hör du hur de smacka och knapra på kottarna uppe i tallen vid lagården. Jag har aldrig i hela mitt liv sett så många ekorrar i ett träd. Hörde du hur ugglan tjöt i skogen hela natten, och hur lommen lockade ideligen borta från fjällsjön? Hörde du nattskärran surra omkring ladugården i gryningen? Jag begriper inte allt det här, i vanliga fall är skogen tyst som en grav, sedan det mörknat. Varför ha alla de här djuren kommit till Forsstugan i natt? Varken Kerstin eller jag ha sovit en blund. Kerstin tror, att det är lappjäntan, som har förhäxat gården, men jäntan påstår, att hon blev döpt i Rukne förra sommaren. Men man vet aldrig, var man har de där lapparna. De äro fulla av trolldom och djävulstyg. Hur som helst skickade jag i väg henne i gryningen. Hon är snabbfotad och är nog framme vid lappskolan före solnedgången. När skall du fara?

Jag sade, att jag inte hade någon brådska; jag skulle gärna vilja stanna ett par dar, jag tyckte så mycket om Forsstugan. Farbror Lars sade, att hans son skulle komma hem från timmerhuggningen på kvällen, så det fanns inte längre något rum för mig att sova i. Jag svarade, att jag inte hade något emot att sova i ladan, jag tyckte om doften av hö. Varken farbror Lars eller mor Kerstin tycktes gilla mitt förslag. Jag hade tydligt intryck av, att de ville bli av med mig. De sade knappast ett ord till mig, de föreföllo nästan rädda för mig. Jag frågade farbror Lars om främlingen som kommit till Forsstugan för två dagar sedan, och som ätit upp allt deras bröd. Han kunde inte tala ett ord svenska, sade Lars Anders. Finnlappen, som bar hans metspön och fiskegrejor sade, att de hade gått vilse, de voro halvdöda av hunger och hade ätit upp all mat, som fanns i huset. Farbror Lars visade mig myntet, som främlingen envisats att ge barnbarnen. Var det möjligt att det var rent guld?

Det var en engelsk sovereign. På golvet vid fönstret låg en "Times" adresserad till Sir John Scott. Jag öppnade tidningen och läste i väldiga bokstäver:

FRUKTANSVÄRD KOLERAEPIDEMI I NAPOLI
ÖVER TUSEN DÖDA OM DAGEN

En timme senare stod Pelle, farbror Lars' sonson, på gården med en liten lurvig norskhäst. Farbror Lars blev stum av häpnad, när jag ville betala åtminstone för provianten i min ränsel; han sade, att han aldrig hört talas om något liknande.

Jag skulle inte vara orolig, ty Pelle kände mycket väl till vägen. Vid den här tiden på året var det en lätt och bekväm resa. Åtta timmars ritt genom skogen till Rukne, tre timmars färd utför älven i Liss Jockums båt, sex timmars vandring över

fjället till kyrkbyn och två timmars rodd över sjön till Luossojärvi och därifrån åtta timmars åkning till den nya järnvägsstationen. Något persontåg fanns det inte ännu, men jag fick nog stå på lokomotivet till närmaste godstågsstation.

Farbror Lars hade rätt, det var en lätt och bekväm resa, åtminstone föreföll det mig så på den tiden. Hur skulle en dylik resa förefallit mig nu? Lika lätt och bekväm var resan genom Centraleuropa, i den tidens primitiva järnvägsvagnar, med ringa utsikt till någon sömn. Lappland till Napoli — se på kartan!

VIII.

NAPOLI.

Om någon skulle vilja veta något mera om min vistelse i Napoli så står det att läsa därom i "Letters from a Mourning City", om han kan få tag i ett exemplar, vilket inte är troligt, ty boken är för länge sedan utgången i bokhandeln. Jag har nyligen själv med stort intresse läst dessa "Bref från Napoli", som de kallades i den svenska upplagan. Jag skulle inte kunna skriva en sådan bok i dag, om det också gällde mitt liv. Boken är full av pojkaktig ysterhet, men också av självberöm, jag stack sannerligen inte under stolen med mina bedrifter. Jag var tydligen mycket belåten med att ha rusat från Lappland till Napoli, när alla andra flydde från staden. Jag beskriver, hur jag vandrade omkring dag och natt i de smittade fattigkvarteren, med mina kläder fulla av löss, och huru jag livnärde mig med rutten frukt och sov i en smutsig locanda. Allt detta är fullkomligt sant, jag har intet att taga tillbaka. Skildringen av det kolerasmittade Napoli är exakt, jag beskrev blott vad jag såg, med nordbons entusiastiska ögon.

Men skildringen av mig själv är långt ifrån exakt. Jag hade panna att skriva, att jag inte var rädd för koleran, inte var rädd för döden. Det är ej sant. Jag var fruktansvärt rädd för både kolera och död från första dagen till den sista. Jag beskrev i

det första brevet hur jag, halvt medvetslös av karbollukten i det tomma tåget, steg ut på den öde piazzan sent på kvällen, hur jag mötte på gatorna långa karavaner och vagnar och omnibussar, fulla med lik, på väg till kolerakyrkogården och hur jag tillbragte hela natten bland de döende i fattigkvarterens fondaci. Men jag aktade mig väl för att beskriva, hur jag ett par timmar senare på nytt befann mig på stationen ivrigt frågande efter nästa tåg till Rom, Kalabrien eller Abruzzerna, vart som helst, ju längre dess bättre, bara jag kom bort från detta helvete. Hade där funnits något tåg, skulle det icke ha funnits några "Bref från Napoli". Men det fanns intet tåg förrän nästa dag: kommunikationerna voro nästan helt avbrutna. Det var ingenting annat att göra än att hoppa i sjön vid Santa Lucia i soluppgången och att med kallt huvud och darrande lemmar återvända till fattigkvarteren. På eftermiddagen antogs mitt erbjudande som frivillig läkare vid kolerasjukhuset Santa Maddalena. Två dagar senare försvann jag från sjukhuset efter att ha upptäckt att den rätta platsen för mig var inte bland de döende på sjukhuset, men bland de döende i fattigkvarteren.

Hur mycket lättare skulle det inte ha varit både för dem och för mig, tänkte jag för mig själv, om bara deras dödskamp inte varit så lång, så fruktansvärd! De lågo där i timmar, ja, i dagar, i stadium algidum, kalla som lik med vittuppspärrade ögon och vidöppen mun, till synes redan döda och dock ännu vid liv. Kände de någonting, förstodo de någonting? Så mycket bättre för de få, som ännu kunde svälja den sked opium någon av Croce Biancas frivilliga rusade in och hällde i munnen på dem. Kanske hjälpte den ibland att göra slut på dem, innan soldaterna eller de halvt druckna beccamorti kommo på natten för att kasta dem alla i en hög i massgraven på Camposanto dei

Colerosi. Hur många voro ännu vid liv när de kastades ned? Hundratals är jag viss om. De som redan voro döda och de som ännu voro vid liv sågo precis likadana ut. Här var ingen tid att förlora med medicolegala undersökningar och ingen som kunde göra dem, där fanns dussintals döda i varje gränd, orderna voro stränga, alla måste föras bort under natten.

Men när epidemien nådde sin klimax, kunde jag icke längre klaga över, att dödskampen var för lång. De stupade på gatorna, som träffade av blixten; de plockades upp av poliser och soldater och fördes till kolerasjukhuset för att dö där några timmar senare. Kusken, som tidigt en morgon i rasande fart körde mig till Granatello-fängelset vid Portici, där koleran hade brutit ut, och som skulle föra mig tillbaka till Napoli på kvällen, låg död i droskan, när jag slutat min inspektion av den infekterade straffanstalten. Ingen i Portici ville ha någonting att göra med honom, ingen ville hjälpa mig att lyfta honom ur vagnen. Jag måste klättra upp på kuskbocken och själv köra honom tillbaka till Napoli. Två gånger ramlade han ur droskan under vägen. I Napoli ville heller ingen ha något att göra med honom, det slutade med, att jag måste själv köra honom till kolerakyrkogården, innan jag blev av med honom.

Ofta när jag på kvällen återvände till locandan, var jag så trött, att jag kastade mig på sängen, som jag var, utan att kläda av mig, utan att ens tvätta mig. Vad tjänade det till att tvätta sig i detta smutsiga vatten, vad tjänade det till att desinficiera sig, när allt och alla omkring mig voro infekterade, födan jag åt, vattnet jag drack, sängen jag sov i, själva luften jag inandades! Ofta var jag så rädd att jag ej ens kunde gå till sängs, så rädd att jag ej kunde vara ensam. Jag fick lov att rusa ut på gatan igen och sitta resten av natten i någon kyrka. Santa Maria del

Carmine var mitt speciella nattkvarter; den bästa sömn jag någonsin fick under denna tid, fick jag på en bänk i vänstra sidoskeppet av den gamla kyrkan. Det var fullt av kyrkor att sova i, när jag inte vågade gå hem. Alla Napolis hundratals kyrkor och kapell voro öppna hela natten, strålande av votivljus och fullpackade med skräckslagna människor. De hundratals olika madonnorna och helgonen voro på benen natt och dag för att besöka de döende i sina respektive stadsdelar. Ve dem, om de vågade visa sig i ett kvarter, som helgats åt någon av deras rivaler! Till och med den vördnadsvärda Madonna della Colera, som räddat Napoli under den fruktansvärda epidemien 1834, hade för några dagar sedan blivit spottad i ansiktet vid Bianchi Nuovi.

Men det var icke endast för koleran jag var rädd, jag levde också under hela tiden i förfäran för råttorna. De voro lika hemmastadda i fattigkvarterens fondaci, bassi och sotterranei, som de arma människorna, som levde och dogo där. På det hela taget måste jag erkänna, att de betedde sig som tillbakadragna och väluppfostrade råttor, ägnande sig uteslutande åt det yrke som renhållningshjon, vilket gått i arv till dem från romartiden, de enda medlemmar av samhället med goda utsikter att äta sig mätta. De voro tama som kattor och nästan lika stora. En gång fann jag en gammal kvinna, ett levande skelett, på en rutten halmmadrass i en halvmörk källare. Det var "vavama", farmodern. Hon var lam och blind och hade legat där i flera år. På det smutsiga jordgolvet bredvid henne sutto ett halvt dussin kolossala råttor runtomkring sin frukost, som det är bättre att ej närmare beskriva. De fortsatte att äta med god aptit, då och då sneglande på mig med intresse, nästan med sympati. Far-

modern sträckte ut sin skelettarm från sina trasor och skrek med hes röst: — Pane! Pane!

Men när hälsovårdsnämnden satte igång med ett försök att desinficiera kloakerna, förändrades situationen: min rädsla växte till fasa. Millioner råttor, som levat ostörda i kloakerna sedan romarnas tid, översvämmade plötsligt de lägre delarna av Napoli, yra av svavelångorna och karbollukten rusade de omkring i fattigkvarteren som galna hundar. De sågo inte ut som vanliga råttor, de voro alldeles flintskalliga, med ovanligt långa, röda svansar, blodsprängda ögon och spetsiga svarta tänder, långa som på en stor vessla. När jag slog efter dem med käppen, vände de sig om och höggo sig fast vid käppen som bulldoggar. Aldrig i mitt liv har jag varit så rädd för något djur som för dessa råttor, jag är förresten säker på, att de voro galna. Hela Basso Porto-kvarteret var slaget med skräck. Under första dagen av råttinvasionen infördes till Pellegrini-sjukhuset över ett hundra mer eller mindre svårt bitna män, kvinnor och barn. Dussintals små barn blevo bokstavligen uppätna. Jag skall aldrig glömma en natt i en fondaco i Vicolo della Duchessa. Rummet, eller rättare sagt källaren, var halvmörk, endast upplyst av den lilla oljelampan framför madonnan. Liket av fadern, som dött i kolera två dagar förut, låg ännu kvar under en hop trasor. Familjen hade lyckats dölja honom för polisen, som kom för att föra bort de döda — en mycket vanlig metod i fattigkvarteren. Jag satt på jordgolvet bredvid dottern och försökte jaga bort råttorna från henne med min käpp. Flickan var redan kall, men vid medvetande. Jag hörde hela tiden, hur råttorna gnagde på faderns lik. Jag lyfte upp honom och ställde honom upprätt i hörnet som ett dalkarlsur. Genast började råttorna ge sig på hans fötter. Till slut blev jag så nervös, att jag sprang min väg.

Farmacia di San Gennaro var ett av mina favorittillhåll, när jag var rädd att vara ensam. Apoteket var öppet dag och natt. Don Bartolo var alltid i farten, sysselsatt med att koka hop sina undergörande mixturer, vars ingredienser han hämtade ur en rad fajansburkar från 1600-talet, som buro namn på droger, till stor del okända för mig. Ett par stora glasflaskor med ormar och ett missfoster i sprit prydde disken. Framför en liten staty av San Gennaro, Napolis skyddspatron, brann en oljelampa, och bland spindelvävarna i taket hängde en uppstoppad katt med två huvuden. Farmacians specialitet var Don Bartolos berömda koleramixtur, med en etikett av San Gennaro och en dödskalle med orden: "Morte al Coléra!" Ingredienserna var en familjehemlighet, som gått i arv från far till son ända sedan epidemien 1834, då denna mixtur, i samarbete med San Gennaro hade räddat Napoli. En annan av farmacians berömda specialiteter var en mystisk butelj med ett hjärta, genomstunget av Amors pil på etiketten, ett "filtro d'amore". Elixirets sammansättning var också en familjehemlighet, det var mycket efterfrågat, efter vad jag kunde förstå. Don Bartolos kunder tillhörde nästan uteslutande de många klostren och kyrkorna i kvarteret. Ett par präster, munkar eller frati sutto ständigt på stolarna framför disken, i animerad diskussion om dagens händelser, och de senaste underverk som gjorts av det eller det helgonet, eller den eller den Madonnan — la Madonna del Carmine, la Madonna dell'Aiuto, la Madonna della Buona Morte, la Madonna del Coléra, l'Addolorata, la Madonna Egiziaca. Sällan, mycket sällan, hörde jag Guds namn nämnas och aldrig Hans Sons. Jag tog mig en gång friheten att påpeka detta faktum för en trasig gammal frate, som jag var särskilt god vän med. Frate Anastasio gjorde ingen hemlighet av sin privata åsikt att Jesus Kristus'

reputation berodde helt och hållet på att Han var Madonnans son. Frate Anastasio hade aldrig hört talas om, att Jesus Kristus hade räddat en människa från koleran. Hans Heliga Moder hade gråtit blodstårar för Hans skull. Vad hade Han gjort för Henne i gengäld. "Kvinna", sade Han, "kvinna, vad haver jag med dig att göra?"

— Perciò ha finito male, därför slutade Han illa, muttrade Frate Anastasio.

Mot veckans slut försvunno även Madonnans och de olika helgonens namn mer och mer ur konversationen. På fredagskvällen var farmacian alltid full av präster, vilt gestikulerande i ivrig dispyt om chanserna för morgondagens Banco di Lotto. Trentaquattro, sessantanove, quarantatre, diciasette!

Don Antonio hade drömt, att hans faster plötsligt avlidit och testamenterat honom femtusen lire, plötslig död — 49, pengar — 70! Don Onorato hade konsulterat puckelryggen i Via Forcella, han var säker på sin terno — 9, 39, 20! Don Bartolos katta hade fått sju ungar på natten — nummer 7, 36, 64! Don Dionisio hade just läst i "Pungolo", att en camorrist stuckit ihjäl en barberare vid Immacolatella. Barberare — 21, kniv — 41! Don Pasquale hade varit på kyrkogården och tydligen hört en röst från en av gravarna — il morto che parla — 48!

Det var i Farmacia di San Gennaro jag gjorde Doktor Villaris bekantskap. Don Bartolo hade talat om för mig, att den unge doktorn kommit till Napoli för två år sedan, såsom assistent åt gamle Doktor Rispù, den välkände läkaren för kvarterets alla kloster och kongregationer. Vid sin död hade han lämnat sin stora praktik åt den unge assistenten. Jag var alltid glad att träffa min kollega, jag tyckte om honom från första stund. Han var en ovanligt vacker man, lugn och tystlåten, alldeles olik den

vanliga napolitanska typen. Han kom från Abruzzerna. Det var genom Doktor Villari jag först hörde talas om Il Convento delle Sepolte Vive, Klostret för de Levande Begravna, en dyster, gammal byggnad i gathörnet bredvid, med små gotiska fönster och en massiv järnport, mörk och tyst som en grav. Var det sant, att nunnorna buros in genom järnporten, liggande i likkistor i dödssvepning, och att ingen nunna någonsin lämnat klostret levande?

Ja, det var sant, nunnorna hade absolut ingen förbindelse med yttervärlden och fingo varken se eller bliva sedda av någon människa. Vid de få sjukbesök han själv gjort i klostret, hade alltid portvakterskan gått några steg framför honom, ringande i en klocka för att varsko nunnorna att stänga in sig i sina celler.

Var det sant, vad Padre Anselmo, deras biktfader, hade berättat mig, att klosterträdgården var full av antika marmorfragment?

Ja, det var nog sant, han hade hört sägas att klostret var uppfört på ruinerna av ett romerskt tempel.

Min kollega tycktes finna nöje i att tala med mig, han sade, att han hade inga vänner i Napoli. Liksom alla från hans provins, föraktade han napolitanarna. Vad han varit vittne till sedan kolerans utbrott, kom honom att avsky dem mer än någonsin. Det var svårt att ej tro, att Guds straff drabbat syndastaden. Sodom och Gomorra voro ingenting i jämförelse med Napoli. Hade jag inte sett vad som försiggick i fattigkvarteren, på gatorna, i de infekterade husen, till och med i kyrkorna, medan man bad till ett helgon och förbannade ett annat? En våg av lusta svepte över hela Napoli, sedeslöshet och last hade fritt spel inför själva dödens ansikte. Överfall på kvinnor var så vanligt, att ingen anständig kvinna vågade sig ut på gatan.

Han tycktes icke vara rädd för koleran; han sade att han kände sig fullkomligt säker under Madonnans beskydd. Hur avundades jag honom ej hans tro! Han visade mig två små medaljonger hans hustru hängt kring hans hals, den dag koleran bröt ut, den ena av Madonna del Carmine, den andra av Santa Lucia, hans hustrus skyddshelgon, hon hette Lucia. Hon hade själv burit den lilla medaljongen om halsen, sedan hon var barn. Jag sade, att jag väl kände till Santa Lucia, jag visste att hon var ögonens skyddshelgon. Jag, som under åratal levat i ständig fruktan att förlora min syn, hade ofta önskat tända ett ljus framför hennes altare. Han sade, att han skulle bedja sin hustru komma ihåg mig i sina böner till Santa Lucia, som själv förlorat synen men återskänkt den till så många andra. Han talade om för mig, att från det ögonblick han lämnade sitt hem på morgonen, satt hans hustru vid fönstret och väntade ängsligt på hans återkomst. Hon hade ingen annan i världen än honom; hon hade gift sig mot sina föräldrars vilja. Han hade velat skicka bort henne från den smittade staden, men hon hade vägrat att lämna honom. Jag frågade honom, om han var rädd för döden. Han svarade, att han icke var rädd för sin egen skull, men för sin hustrus skull. Om bara inte koleradöden vore så hemsk! Hellre föras till kyrkogården med detsamma än bli sedd av ögon som älskat en!

— Ni kommer nog att klara er, sade jag, ni har åtminstone någon som ber för er, jag har ingen.

En skugga fördystrade hans vackra ansikte.

— Lova mig, om jag...

— Nej, låt oss inte tala om döden, avbröt jag honom med en rysning.

Den lilla Osteria dell'Allegria bakom Piazza Mercato var ett

av mina vanliga vilosställen mellan strapatserna. Maten var usel, men vinet utmärkt, sex soldi litern, och en liter räckte inte länge. När jag inte vågade gå hem, satt jag ofta halva natten där. Cesare, nattkyparen var min gode vän. Det slutade med att jag efter det tredje kolerafallet i min locanda flyttade in i ett ledigt rum i huset, där han bodde. Min nya bostad var lika smutsig som locandan, men Cesare hade rätt, det var bättre att vara "in compagnia". Hans hustru var död, men Mariuccia, hans dotter, levde, i allra högsta grad. Hon trodde själv, att hon var femton år, men hon var redan i full blom, högbarmad, med svarta, strålande ögon och röda läppar, hon såg ut som den lilla kapitolinska Venus. Hon tvättade mitt linne, kokade mina makaroni och bäddade min säng, när hon inte glömde bort det. Hon hade aldrig sett en forestiere förut. Hon kom ständigt dansande in i mitt rum med några vindruvor, en vattenmelon eller en handfull fikon. När hon inte hade något annat att bjuda på, tog hon den röda rosen ur sitt svarta hår och räckte mig den med en glittrande fråga i ögonen, om jag inte ville ha också hennes röda läppar. Hela dagen hörde jag henne sjunga i köket med sin gälla röst:

"Amore! Amore!"

Om natten hörde jag henne kasta sig av och an i sin säng på andra sidan väggen. Hon sade, att hon inte kunde sova, hon sade, att hon var rädd för att vara ensam om natten, hon var rädd för att dormire sola. Var inte jag också rädd för att dormire solo.

— Dormite, signorino? viskade hon från sin säng.

Nej, jag sov inte, jag låg klarvaken, jag kunde icke "dormire solo" mer än hon.

Vad var det för en ny oro, som kom mitt hjärta att klappa så

våldsamt och blodet att rusa genom mina ådror, som om jag hade feber? Varför hade jag aldrig förut, när jag satt halvsovande i Santa Maria del Carmine, lagt märke till alla dessa vackra flickor i svarta mantiljer, som knäböjde på marmorgolvet runt ikring, och logo åt mig i smyg mitt under sina böner och besvärjelser? Hur hade jag kunnat gå förbi fruttivendolan i gathörnet under flera veckor, utan att stanna och prata med Nannina, hennes vackra dotter, med kinder av samma färg som persikorna hon sålde. Varför hade jag aldrig förut upptäckt, att fioraian på Piazza Mercato hade samma förtrollande leende i ögonen och på läpparna som Botticellis Primavera? Hur hade jag kunnat sitta så många kvällar i Osteria dell'Allegria utan att förstå, att det var Carmelas ögon och inte Gragnanovinet, som steg mig åt huvudet? Hur var det möjligt att under hela denna tid jag endast hört de döendes jämmer och kyrkornas klockor, när från varje gata ljödo sånger och skratt, när i varje portico stod en flicka, viskande med sin amoroso?

"O, Mari', O, Mari', quanto sonno ho perso per te.
Fammi dormire
Abbracciato un poco con te"

sjöng en pojke under Mariuccias fönster.

"O, Carmé! O, Carmé!"

sjöng en annan utanför Osterian dell'Allegria.

"Vorrei baciare i tuoi capelli neri",

hördes det från Piazza Mercato.

"Vorrei baciare i tuoi capelli neri",

ljöd det i mina öron när jag låg i min säng och lyssnade till den sovande Mariuccias andning på andra sidan väggen.

Vad hade skett med mig? Var jag förhäxad av en strega? Hade en av dessa flickor hällt ett par droppar av Don Bartolos

kärlekselixir i mitt vin? Vad hade kommit över alla dessa människor omkring mig? Hade de förlorat besinningen? Voro de berusade av il vino nuovo, eller yra av lusta, ansikte mot ansikte med Döden?

È morto il coléra! evviva la gioia, koleran är död, leve glädjen!

Jag satt halvsovande vid mitt vanliga bord i Osterian dell'Allegria med en flaska Gragnano framför mig. Det var redan midnatt, och jag tyckte det var bäst att vänta, där jag var, för att återvända hem med Cesare när han slutat sitt arbete. En pojke sprang fram till mitt bord och räckte mig en papperslapp.

"Vieni subito", "kom genast", stod på papperet med nästan oläsliga bokstäver.

Fem minuter senare stod pojken och jag utanför den stora järnporten till Klostret Sepolte Vive. Jag släpptes in av en gammal nunna, som gick före mig genom klosterträdgården och ringde i en klocka. Vi gingo genom en lång, öde korridor; en annan nunna höll upp en lykta mot mitt ansikte och öppnade dörren till ett svagt upplyst rum. På en madrass på golvet låg Doktor Villari. Jag kände knappast igen honom. Padre Anselmo hade just givit honom sakramenten. Han var redan i stadium algidum, men jag kunde se på hans ögon, att han ännu hade medvetande. Jag ryste till, när jag såg hans ansikte, det var ej min vän jag såg, det var Döden, den förfärliga Döden. Han lyfte handen flera gånger och pekade på mig, och hans ansikte förvreds i en förtvivlad ansträngning att tala. Från hans läppar kom till slut ordet: "Specchio! Specchio!" Nunnan kom med en liten spegel, och jag höll den framför hans halvöppna ögon. Han skakade på huvudet. Det var det sista livstecken han gav, en timme senare hade hjärtat upphört att slå.

Likvagnen stod framför porten för att föra de båda döda nunnorna till kolerakyrkogården. Det berodde på mig om han skulle föras bort på samma gång eller lämnas kvar till följande morgon. Jag kunde mycket väl ha sagt, att han ännu levde, ty han såg precis lika ut som när jag kom. Jag sade ingenting. Två timmar senare kastades hans lik med hundratals andra i massgraven på kolerakyrkogården. Jag hade förstått, varför han lyft handen och pekat på mig, och varför han skakat på huvudet, när jag höll spegeln framför hans ögon. Han ville ej, att hans hustru skulle se, vad han själv sett i spegeln, och han ville, att jag skulle gå till henne och tala om, att han var död, när allt var slut.

När jag stod framför porten till hans hus ett par timmar senare, såg jag det vita ansiktet av en kvinna, nästan ett barn, i fönstret. Hon ryggade tillbaka med ångestfyllda ögon, när jag öppnade dörren.

— Ni är den främmande doktorn, som han talat så mycket om, han har inte kommit hem, jag har stått i fönstret hela natten. Var är han?

Hon kastade en schal över axlarna och sprang mot dörren.

— För mig genast till honom, jag måste genast se honom!

Jag höll henne tillbaka och sade, att jag först måste tala med henne. Jag sade, att han låg sjuk i Sepolte Vive, att hela klostret var infekterat, att hon absolut inte kunde gå dit, hon måste tänka på det barn hon skulle ge livet åt.

— Hjälp mig nedför trappan! Hjälp mig nedför trappan! Jag måste gå till honom genast! Varför hjälper ni mig inte nedför trappan? snyftade hon.

Plötsligt uppgav hon ett ångestskrik och sjönk ned på en stol, halvt avsvimmad.

— Det är ej sant, det kan ej vara sant, han är inte död, varför säger ni inte att han lever, ni ljuger, han kan inte ha dött, utan att jag fått se honom först.

Hon sprang upp och vacklade mot dörren.

— Jag måste se honom! Jag måste se honom!

Jag höll henne tillbaka.

— Ni kan inte se honom, han är inte där längre, han är ...

Hon sprang på mig som ett sårat djur.

— Ni hade ingen rätt att låta föra bort honom, innan jag fått se honom, skrek hon utom sig av raseri. Han var mina ögons ljus, ni har tagit bort ljuset från mina ögon! Ni är en lögnare, en mördare! Heliga Lucia, tag hans ögons ljus från honom, liksom han tagit ljuset från mina ögon! Stick ut hans ögon, liksom du stack ut dina egna, Heliga Lucia!

En gammal kvinna rusade in och flög på mig med uppspärrade fingrar som om hon ville klösa ut ögonen på mig.

— Heliga Lucia, tag synen från honom! Gör honom blind! skrek hon med gäll röst.

— Potess'essere ciecato, potess'essere ciecato, skrek hon ännu i dörren, när jag raglade nedför trappan.

Den fruktansvärda förbannelsen, den mest fruktansvärda av alla förbannelser, som kunde slungats mot mig, ringde i mina öron hela natten. Jag vågade ej gå hem. Jag vågade ej vara i mörkret. Jag satt återstoden av natten i Santa Maria del Carmine, jag trodde att det aldrig skulle bli dag igen.

När jag vacklade in i Farmacia di San Gennaro på morgonen för att få min vanliga styrkedryck, en annan av Don Bartolos högst effektiva specialiteter med en verkan som påminte om dynamit, hade Padre Anselmo just skickat bud från klostret, att jag genast skulle komma dit.

Hela klostret var skräckslaget, tre nunnor hade sjuknat i kolera under natten. Padre Anselmo talade om, att efter en konferens med abbedissan, hade de beslutat att skicka efter mig. Förskräckta nunnor sprungo fram och tillbaka i korridorerna, andra sjöngo böner i kapellet. De tre sjuka nunnorna lågo på halmmadrasser i sina celler. En av dem dog på eftermiddagen. Nästa natt kom turen till den gamla nunnan, som hade hjälpt mig med de tre sjuka. Hon ersattes av en annan nunna, som jag redan lagt märke till vid mitt första besök — det var ej svårt att lägga märke till henne, ty hon var ung och ovanligt vacker. Hon sade ej ett ord till mig, hon svarade ej ens på min fråga vad hon hette, men jag hörde Padre Anselmo kalla henne Syster Ursula. Senare på dagen bad jag få tala med abbedissan och fördes av Syster Ursula till hennes cell. Den gamla abbedissan såg på mig med sina kalla, genomträngande ögon, stränga som en domares. Hennes ansikte var hårt och livlöst, som om det varit hugget i sten, hennes tunna, hoppressade läppar sågo ut, som om de aldrig skilts i ett leende. Jag sade till abbedissan, att hela klostret var infekterat, att de sanitära förhållandena voro fruktansvärda, att hela klostret måste utrymmas, om de inte alla skulle dö i kolera.

Hon svarade, att det var i strid mot ordensreglerna, att någon nunna lämnade klostret levande. De måste alla stanna, där de voro, deras liv var i Madonnans och San Gennaros händer.

Med undantag av ett par hastiga besök i Farmacia di San Gennaro för att kasta i mig en dubbel dosis av Don Bartolos undergörande styrkedryck, satte jag ej min fot utom klostret under flera fasansfulla dagar, som jag aldrig skall glömma. Jag sade till Padre Anselmo, att jag måste ha vin, och snart fick jag mer därav än jag kanske borde haft. Sömn fick jag nästan

ingen, jag tycktes inte ha något behov därav. Jag tror ej ens, att jag skulle kunnat sova, rädslan och oräkneliga koppar svart kaffe hade bragt hela mitt nervsystem i ett tillstånd av upphetsning, som gjorde mig okänslig för trötthet. Min enda vederkvickelse var, när jag kunde stjäla mig ut i klosterträdgården, där jag satt och rökte otaliga cigarretter på en bänk bland cypresserna. Antika fragment lågo överallt i trädgården, till och med marmorbrunnen var urholkad från en cippo, ett litet romerskt altare — det står nu i San Micheles trädgård. Framför mina fötter låg torson av en faun av rosso antico, och till hälften gömd bland cypresserna stod en liten Eros, ännu kvar på sin kolonn av afrikansk marmor. Ett par gånger hade jag funnit Syster Ursula sittande på bänken; hon sade, att hon kommit ut för att få litet frisk luft, när hon kände sig färdig att svimma av den gräsliga stanken. En gång kom hon och räckte mig en kopp kaffe och stod kvar och väntade på koppen som jag tömde så långsamt som möjligt för att få henne att stanna litet längre. Det föreföll mig som om hon blivit mindre skygg, som om hon inte tyckte, att jag var för långsam i att räcka henne koppen tillbaka. Det var en vila för mina trötta ögon att se på henne. Snart blev det en glädje, ty hon var strålande vacker. Förstod hon, vad mina ögon sade, och mina läppar ej vågade säga? Det var stunder, jag nästan trodde det.

Jag frågade henne, varför hon begravt sitt unga liv bland Le Sepolte Vive. Visste hon ej, att utanför denna dödens och fasans boning var världen skön, var livet fullt av glädje och icke blott av sorg?

— Syster Ursula, vet ni vem den gossen är? frågade jag och pekade på den lille Eros under cypresserna.

Hon trodde, att det var en angelo.

— Nej, han är en gud, den mäktigaste av alla gudar och kanske den äldste. Han härskade över Olympen, och han härskar ännu över vår värld den dag som är.

— Ert kloster står på ruinerna av ett antikt tempel. Marmorkolonner och mosaikgolv ha slagits i stycken och krossats till grus av tiden och människorna, men denne lille gud står kvar, där han stod, färdig att taga pilen från kogret och höja bågen. Han är oförstörbar, ty han är odödlig. Grekerna kallade honom Eros, han är kärlekens gud.

Just som det hädiska ordet kom från mina läppar, ringde klockan från kapellet, kallande nunnorna till aftonbön. Hon korsade sig och sprang ut ur trädgården.

Några minuter därefter kom en annan nunna för att föra mig till abbedissan, som hade svimmat i kapellet, de hade just burit henne till sin cell. Abbedissan såg på mig med sina förfärliga ögon. Hon lyfte handen och pekade på krucifixet på väggen; man gav henne sakramenten. Hon talade ej, hjärtslagen blevo svaga och oregelbundna, hon förlorade snart medvetandet. Hon låg där hela dygnet i stadium algidum, med slutna ögon, med krucifixet på bröstet och radbandet mellan fingrarna. En eller ett par gånger trodde jag mig höra några svaga hjärtslag, men snart hörde jag ingenting mer. Jag såg på det stela, stränga ansiktet, som ej ens döden kunnat mildra. Det var nästan en lättnad för mig, att hennes ögon slutits för alltid, det var någonting i dessa ögon, som skrämde mig. Jag såg på den unga nunnan vid min sida.

— Jag kan ej stanna här längre, sade jag. Jag har inte sovit sedan jag kom hit. Det går runt i huvudet på mig. Jag är inte mig själv, jag är rädd för er, jag är rädd för...

Jag hann inte sluta, hon hann inte draga sig undan, mina

armar voro redan omkring henne, jag kände hennes hjärtas snabba slag mot mitt.

— Pietà! mumlade hon.

Plötsligt pekade hon på den döda abbedissan, slet sig ur mina armar och sprang ut ur rummet med ett skrik av fasa. Abbedissans ögon stodo vidöppna, förfärliga, hotande. Jag böjde mig ned över henne. Jag tyckte jag hörde hjärtat skälva svagt. Var hon död eller levande? Kunde dessa förfärliga ögon se? Hade de sett? Skulle dessa läppar kunna tala än en gång? Jag vågade ej längre se på hennes ögon, jag drog lakanet över ansiktet och sprang från cellen, från Sepolte Vive, för att aldrig mer återvända dit.

Följande dag svimmade jag på Strada Piliero. När jag kom till sans igen, låg jag i en droska och en skräckslagen poliskonstapel satt mitt emot mig. Vi voro på väg till Santa Maddalena, kolerasjukhuset.

Jag har på annat ställe berättat om, hur denna åktur ändade och hur tre veckor senare min vistelse i Napoli slutade med en härlig seglats över Napoligolfen i Sorrentos bästa båt, tillsammans med ett dussin Caprisjömän och huru vi lågo en hel oförgätlig dag framför Capris Marina, hindrade att gå i land av karantänsbevakningen.

Jag aktade mig noga att berätta i "Bref från Napoli" vad som hände i klostret Sepolte Vive. Jag har aldrig haft mod att tala om det för någon, inte ens för min trogne vän, Doktor Norström, som annars höll noggrant register över mina många ungdomssynder. Minnet av mitt missdåd förföljde mig i åratal. Ju mer jag tänkte på det, desto ofattbarare föreföll det mig. Vad hade kommit över mig? Vilken okänd makt hade kommit mig att förlora kontrollen över min hjärna? Jag var ingen nykomling i

Napoli, jag hade ofta pratat och skämtat med dessa söderns varmblodiga barn, mången sommarkväll hade jag dansat tarantella med dem. I värsta fall hade jag stulit en kyss från dem, men jag hade alltid förblivit kapten på skutan, fullt kapabel att undertrycka varje tecken till insubordination från besättningen. Under min studenttid i Quartier Latin hade jag nästan blivit kär i Sœur Philomène, den vackra unga systern i Salle St. Claire, men allt, vad jag vågat göra, var att blygt räcka henne handen till farväl den dag jag lämnade sjukhuset — förresten tog hon den ej. Under mina sista dagar i Napoli hade jag velat taga varenda flicka jag fick syn på i famnen, och jag skulle kanske gjort det, om jag inte svimmat på Strada Piliero, dagen efter jag kysst en nunna vid hennes abbedissas dödsbädd.

När jag ser tillbaka på denna tid efter loppet av så många år, kan jag naturligtvis ej ursäkta mitt beteende mer i dag än då, men kanske kan jag till en viss grad förklara det. Kanske funnos där förmildrande omständigheter.

Jag har ej i åratal bevittnat kampen mellan Liv och Död utan att så småningom lära känna något om de två motståndarna. När jag först började iakttaga Döden i hans arbete på sjukhusen, var det endast en envigskamp mellan de två, en ren barnlek jämfört med vad jag senare såg. Jag såg Döden under koleratiden i Napoli taga livet av mer än tusen människor om dagen. Jag såg Honom i Messina begrava på en minut under de fallande husen över hundra tusen män, kvinnor och barn. Längre fram såg jag Honom i Verdun, med armarna röda av blod till armbågarna, slakta fyrahundratusen man, och meja ned blomman av en hel armé på Flanderns slätter och vid Somme. Det är först sedan jag sett Honom arbeta i stor skala, som jag börjat förstå något av de krigförandes taktik. Det är ett fascinerande stu-

dium, fullt av motsägelser och svårlösta gåtor. I början ter sig det hela som ett fullständigt kaos, fullt av oreda och förvirring, ett blint, meningslöst slaktande. Ena stunden rycker Livet fram, svängande segerrikt ett nytt vapen i handen, blott för att i nästa stund retirera, förföljt hack i häl av den triumferande Döden. Men så går det ej till. I själva verket är den evinnerliga kampen reglerad i sina minsta detaljer av en oföränderlig jämviktslag mellan Livet och Döden. När helst denna jämvikt störes av någon tillfällig rubbning: massmord genom pest, jordbävning eller krig, griper naturen genast in för att återställa balansen, kallande ut nya årsklasser att intaga de stupades platser. Drivna fram mot sitt öde av en obeveklig naturlag, falla män och kvinnor i varandras armar, yra av lusta, omedvetna om att det var Döden som tände elden i deras ådror och nu står på vakt vid deras bilager med sitt kärlekselixir i ena handen och sin sömndryck i den andra. Döden, Livets upphovsman, Livets baneman, begynnelsen och slutet.

IX.

TILLBAKA TILL PARIS.

Jag hade varit borta tre månader i stället för en. Jag var säker på att många av mina patienter skulle stanna kvar hos min vän, Doktor Norström, som skött dem under min frånvaro. Men jag hade gissat fel; de kommo alla tillbaka till mig, somliga bättre, andra sämre, alla talande väl om min kollega men också om mig. Jag skulle inte ha brytt mig om ifall de föredragit Norström, ty jag hade mina händer fulla ändå och visste att hans praktik minskades mer och mer, han hade till och med blivit tvungen att flytta från Boulevard Haussmann till en billigare våning på Rue Pigalle. Norström hade alltid varit en trofast vän och hade hjälpt mig ur många svårigheter under de första åren, då jag ännu fuskade i kirurgi, och var alltid färdig att dela ansvaret för mina misstag. Jag kommer till exempel ihåg fallet Baron B., jag talar om det för att visa, vilken hedersman Norström var. Baron B., en av den svenska koloniens äldsta medlemmar, vars hälsa alltid varit vacklande, hade skötts av Norström sedan flera år. En dag föreslog Norström med sin olycksdigra brist på självförtroende, att jag skulle kallas till konsultation. Baronen fattade genast tycke för mig, en patient tror alltid, att en ny läkare är en utmärkt läkare, tills dess han hunnit bevisa motsatsen. Norström ville ha omedelbar operation, jag var emot det.

Kort därpå skrev Baronen till mig, att han tröttnat på Norströms pessimistiska ansikte och bad mig bli hans läkare. Jag svarade naturligtvis nej, men Norström insisterade på att draga sig tillbaka. Baronens allmänna tillstånd förbättrades märkbart, och jag fick mottaga gratulationer från alla håll. Två månader senare blev det mig klart, att Norström haft rätt, men att det nu var för sent för en operation och att mannen var dömd. Jag skrev till hans brorson i Stockholm att komma till Paris och föra honom hem att dö i sitt eget land. Det var med den största svårighet jag lyckades förmå den gamle herrn att resa hem. Han ville inte lämna mig, jag var den ende läkare, som förstod hans sjukdom. Fram på våren skrev hans brorson till mig från Stockholm, att hans farbror hade testamenterat till mig ett mycket värdefullt repeterur av guld, till tack för vad jag gjort för honom. Jag låter det ofta slå för att påminna mig om, av vilket material en läkares reputation är gjord.

På sista tiden hade Norströms position inom den skandinaviska kolonien mer och mer försämrats. Jag blev allt oftare kallad till hans patienter, allt för ofta.

En av Norströms patienter hade helt oväntat dött, så mycket större otur för Norström, efter som patienten var en av de mest inflytelserika medlemmarna av kolonien. Norström var mycket nedstämd, jag bjöd honom på middag på Café de la Régence för att pigga upp honom med en flaska av Veuve Clicquot.

— Jag önskar du kunde förklara för mig, varför dina patienter kvickna till och mina stryka med? sade Norström i dyster ton, medan jag fyllde på hans glas.

— Det är framför allt en fråga om tur och otur, svarade jag. Det är förresten en väsentlig olikhet i ditt och mitt temperament, som gör att jag ibland hinner gripa Fortuna i lockarna,

medan du sitter med händerna i byxfickorna och låter gudinnan flyga förbi dig. Jag är säker på, att du vet långt mer än jag om människans kropp i hälsa och i sjukdom, men det är inte omöjligt, att jag, som är hälften så gammal som du, vet mer än du om hennes mentalitet. Varför talade du om för den ryske professorn, att han hade angina pectoris? Varför höll du långa föreläsningar för honom om symptomen på hans ödesdigra sjukdom?

— Han ville nödvändigt veta sanningen, och jag måste säga honom den, annars skulle han inte ha lytt mig.

— Jag talade inte om någonting för honom, och mig lydde han ändå. Han ljög när han sade, att han ville veta allt, och att han inte var rädd för döden. Ingen vill ha reda på, hur sjuk han verkligen är, alla människor äro rädda för döden, och det är sannerligen inte att undra på. Mannen är mycket värre nu än när jag lämnade honom i dina händer. Han är helt förlamad av rädsla för döden, och det är alltsammans ditt fel.

— Du bråkar alltid om nerver och mentalitet, som om hela vår kropp inte bestod av annat. Men angina pectoris kommer från arteriosklerosis i coronararterierna.

— Fråga professor Huchard, vår största auktoritet på detta område, vad som hände på hans klinik i förra veckan, medan han demonstrerade ett fall av angina pectoris! Kvinnan fick plötsligt en fruktansvärd attack, som professorn själv trodde skulle få dödlig utgång. Jag bad att få försöka med suggestion. Han sade det tjänade ingenting till, men lät mig hållas. Efter några minuter försvann ångesten ur hennes ögon, hon drog ett djupt andedrag och sade, att hon kände sig alldeles bra. Du påstår naturligtvis, att det var ett fall av pseudo-angina, fausse angine de poitrine, men jag kan bevisa motsatsen. Fyra

dagar senare hörde jag, att hon fått ett nytt anfall, av allt att döma identiskt med det förra. Hon dog efter några minuter. Du försöker alltid förklara för dina patienter, vad du inte kan förklara för dig själv. Du glömmer att alltsammans är en fråga om tro, inte om kunskap, alldeles som tron på Gud. Den katolska kyrkan ger sig inte in på några förklaringar och är än i dag den starkaste makten i världen. Den protestantiska kyrkan försöker förklara allting och faller sönder. Ju mindre dina patienter känna till om sina sjukdomar, desto bättre för dem. Det var aldrig meningen, att våra kroppsorgans arbete skulle övervakas av vårt psyke; när du inriktar dina patienters tankar på deras sjukdomssymptom, tummar du på naturlagarna. Säg till dina patienter, att de måste följa dina råd för att bli bättre, och om de inte följa dina råd, gå din väg! Besök dem ej, såvida de ej behöva dig. Prata inte för mycket med dem, ty då komma de snart underfund med, hur litet vi egentligen ha att säga. Läkare, liksom kungliga personer, göra klokare i att hålla sig för sig själva, om de vilja bevara sin prestige. Vi äro alla mer till vår fördel i dämpat ljus. Se på läkarens egen familj! Den konsulterar alltid en annan doktor. Just nu sköter jag i smyg hustrun till en av de mest berömda läkarna i Paris, och senast i dag visade hon mig hans sista recept och frågade, om jag trodde, att det skulle göra henne någon nytta.

— Du har alltid fullt med damer i hälarna på dig. Jag önskade jag stode så väl hos dem som du gör, till och med min gamla kokerska är blixt kär i dig, alltsedan du botade hennes bältros.

— Jag begär ej bättre än att de inte tyckte om mig; du kan mer än gärna få dem allihop. Jag vet väl, att jag i viss mån har alla dessa neurotiska damer att tacka för att jag är "på modet", men jag skall säga dig, att de utgöra ingen avunds-

värd klientel. Jag trivs mycket bättre bland mina fattiga italienska patienter i Montparnasse. Du säger att du önskade, att kvinnorna tyckte om dig. Nåväl, akta dig väl för att tala om det för dem, ta inte för mycket notis om dem, låt dem inte inbilla sig, att du är där för att springa deras ärenden. Fastän kvinnorna ej tyckas förstå det själva, vilja de hellre lyda än befalla. De säga, att de äro våra jämlikar, men de veta själva endast alltför väl, att de inte äro det — så mycket bättre för dem, ty om de vore våra jämlikar, skulle vi tycka mycket mindre om dem. På det hela taget sätter jag kvinnan högre än männen, jag säger det till dig, men jag aktar mig väl att säga det till dem. De ha mera mod än vi, de uthärda plågor och möta döden bättre än vi, de ha större medlidande än vi, de äro mindre fåfänga än vi. Deras instinkt är på det hela taget en säkrare vägvisare genom livet än vår intelligens, de göra inte så många dumheter som vi. Ordet kärlek betyder långt mer för en kvinna än för en man, det betyder allt. Sinnligheten spelar en mycket mindre roll i deras liv än mannen vanligen förstår. En ung kvinna kan bli kär i en ful man, även en gammal man, om han sätter hennes fantasi i rörelse. En man blir ej kär i en kvinna, såvida hon ej sätter hans sexuella instinkt i rörelse. Olyckligtvis för oss är hos den moderne mannen hans sexuella åtrå mer långlivad än hans sexuella potens — i strid mot naturens visa anordning. Det finns därför ingen åldersgräns, som hindrar mannen tappa huvudet för kvinnan. Den åttioårige Richelieu var ännu en oemotståndlig Don Juan, och Goethe var över sjuttio, när han blev blixt kär i Ulrika von Levetzow.

Kärleken är kortlivad som blomman. Hos mannen dör kärleken tyvärr alltför ofta sin naturliga död i äktenskapet, hos kvinnan överlever den alla hennes andra illusioner, omformad

till moderlig ömhet för hennes drömmars fallne hjälte. Kvinnan kan ej förstå, att mannen av naturen är polygam. Han kan tvingas till en motvillig underkastelse under den ortodoxa moralens självskrivna lag, men hans naturliga instinkt sover blott. Han förblir i grund och botten, vad hans Skapare har gjort honom till, alltid redo till aktion.

Kvinnan är ej mindre intelligent än mannen. Hon är i regel mer intelligent. Men hennes intelligens är av ett annat slag. Det går inte att bortresonera det faktum, att mannens hjärna väger mer än kvinnans. Hjärnvindlingarna äro redan hos ett nyfött barn olika hos de olika könen. De anatomiska olikheterna mellan occipitarloberna äro ännu mer slående, och det är just på grund av den relativa atrofien av denna lob i kvinnohjärnan, som Husche tillskriver den en så stor psykisk betydelse. Skillnaden mellan de bägge könen är en naturlag, som genomgår hela skapelseserien, mer och mer accentuerad ju högre utveckling typerna nå. Det har sagts, att förklaringen är att finna i det faktum, att mannen behållit kulturen för sig själv som ett könsmonopol och att kvinnan aldrig haft någon verklig chans. Har hon inte! I Athen redan var kvinnans ställning ej lägre än mannens; varje gren av kulturen stod till hennes förfogande. De joniska och doriska raserna erkände alltid hennes frihet, och hos lakedaimonierna var hon till och med alltför fri. Under hela romartiden, fyrahundra år av hög kultur, hade kvinnorna en betydlig grad av frihet, vi behöva blott påminna oss, att de disponerade över sin privata egendom. Under medeltiden var kvinnans uppfostran vida överlägsen mannens. Riddarne skötte bättre svärdet än pennan, munkarna voro ofta lärda, men det fanns också många nunnekloster med samma möjligheter för lärdom. Se på vårt eget yrke, där kvinnorna visst inte äro några

11. — *Munthe, Boken om San Michele.*

nykomlingar! Redan vid Salerno-skolan funnos kvinnliga professorer. Louise Bourgeois, Maria de Medicis läkare, skrev en dålig bok om förlossningskonst, Marguerite la Marche var sagefemme en chef i Hôtel-Dieu 1677, Madame la Chapelle och Madame Boivin skrevo långa böcker om kvinnosjukdomarna, alla av ringa värde. Under 1600- och 1700-talen funnos många kvinnliga professorer vid de berömda italienska universiteten i Bologna, Pavia, Ferrara och Napoli. De gjorde aldrig någonting, som förde deras respektive specialiteter framåt. Det är just därför, att obstetrik och gynekologi lågo i händerna på kvinnorna, som dessa två grenar av vårt yrke under så långa tider varit hopplöst stillastående. Nya landvinningar gjordes först när de togos om hand av männen. Än i dag konsultera kvinnorna hellre manliga läkare, när det gäller deras eget eller deras barns liv.

Se på musiken! Alla renässansens damer spelade luta, och deras efterkommande clavecin och harpa. I mer än hundra år har varannan överklassflicka bearbetat pianot varenda dag, men såvitt jag vet, finnes ej en enda komposition av rang av kvinnohand och ej heller har jag någonsin hört en kvinna spela Adagio Sostenuto ur Beethovens Opus 106 till min tillfredsställelse. Det finns knappast en enda ung dam, som inte sysslar med målning, men, såvitt jag vet, finns det bland alla Europas gallerier ej ett enda mästerstycke signerat av en kvinna, kanske med undantag av Rosa Bonheur, som rakade sig två gånger i veckan och bar karlkläder. Marie Baschkirtzeff, som jag kände väl, var ej den stora målarinna hon trodde sig vara.

Men jag glömmer ej, att en av alla tiders största poeter var kvinna. Av blomsterkransen kring förtrollerskans panna finnas endast kvar några rosenblad, doftande av evig vår. Vilken

odödlig glädje och vilken odödlig sorg ljuder icke i dessa sirensånger från Hellas' stränder. Tjusande Sappho, skall jag någonsin höra din röst igen? Vem vet om du ej sjunger ännu i något okänt fragment av antologien, som bevaras av Herculaneums lava!

— Jag vill inte höra något mer om din Sappho, brummade Norström. Vad jag vet om henne och hennes skola är mer än nog för mig. Jag vill inte höra något mer om kvinnorna. Du har druckit mer champagne än du tål och pratat en massa gallimatias. Kom, låt oss gå hem!

Halvvägs på boulevarden, ville Norström ha en bock, och vi slogo oss ned vid ett bord utanför ett kafé.

— Bonsoir, chéri, sade damen vid bordet bredvid oss till min vän. Vill ni inte bjuda mig på en sandwich och en bock? Norström muttrade vresigt att han ville vara i fred.

— Bonsoir, Chloë! sade jag, hur mår Flopette?

— Hon patrullerar bakgatorna, hon har inga utsikter på boulevarden före midnatt.

Straxt därpå kom Flopette och slog sig ned vid sidan av sin vapenkamrat.

— Du har druckit igen, Flopette, sade jag. Tänker du att gå till helvetet på allvar?

— Ja, varför inte, svarade hon med hes röst, det kan inte vara värre där än här.

— Du är inte vidare noga med dina bekantskaper, grymtade Norström och såg ogillande på de båda hetärerna.

— Jag har haft sämre bekanta än de där två, sade jag. Jag har förresten äran att vara deras läkare. De ha bägge syfilis: absinten kommer att göra resten, de äro bägge i St. Lazare eller i rännstenen innan årets slut. De ge sig åtminstone inte ut för

att vara annat än vad de äro. Glöm inte bort att de ha en man att tacka för vad de äro, och att en annan man bevakar oss på andra sidan gatan för att ta ifrån dem de pengar, vi ge dem. De äro förresten inte så föraktliga, som du tror, dessa hetärer, de förbli kvinnor in i det sista, med kvinnornas alla fel, men också med några av deras förtjänster, som överleva deras förfall. Otroligt, men sant, kunna de till och med bli förälskade i ordets renaste mening, och en mer gripande syn har jag sällan bevittnat. Jag skötte en gång på St. Lazare en av dessa fallna kvinnor, som slutade med att bli kär i mig, hon blev blyg som en ung flicka, hon kunde till och med rodna under sminket. Även den där stackars människan bredvid oss skulle kunnat bli en bra kvinna, om hon bara haft en chans. Jag skall berätta dig hennes historia.

— Minns du, sade jag, medan vi arm i arm gingo nedför boulevarden, minns du S. Theresa-nunnornas flickskola i Passy, där den svenska flickan dog i tyfoidfeber? I samma skola var ett annat fall kort därefter, en förtjusande vacker femtonårig fransk flicka. Sent en kväll, när jag kom ut ur skolan, antastades jag på det vanliga sättet av en kvinna, som patrullerade på motsatta trottoaren. När jag i barsk ton sade till henne att låta mig vara i fred, bad hon med ödmjuk röst att få tala ett par ord med mig. Varje eftermiddag under en veckas tid hade hon gått där och väntat på att se mig komma ut ur skolan, men som det ännu varit ljust, hade hon ej vågat gå fram till mig. Hon kallade mig monsieur le Docteur och frågade med darrande röst, hur det stod till med mademoiselle Annette? Var det farligt?

— Jag måste se henne, innan hon dör, snyftade hon, medan tårarna runno utför hennes målade kinder. Jag måste se henne, jag är hennes mor. Flickan hade kommit i nunneskola vid tre

års ålder. Nunnorna visste ingenting om hennes mor, pengarna betalades genom en bank. Själv hade hon sedan aldrig sett sitt barn utom när hon stod i gathörnet och såg henne på avstånd varje torsdag, när hela flickskolan gick ut på en lång promenad. Jag sade henne, att det stod illa till, och att jag skulle låta henne veta, om det blev sämre. Hon ville inte ge mig sin adress utan bad att få vänta på mig på gatan varje kväll för att höra hur det var. Under en veckas tid fann jag henne där, darrande av ångest. Jag måste säga henne, att flickan blev sämre och sämre. Jag visste mer än väl, att det var absolut omöjligt att låta den stackars modern besöka sitt döende barn, allt jag kunde göra var att lova låta henne veta, när slutet var nära. Först då lämnade hon mig motvilligt sin adress, en illa känd gata bakom Opéra Comique. Sent kvällen därpå for jag dit. Kusken blinkade förstående åt mig och föreslog, att han skulle hämta mig om en timme. Jag sade att en kvart var nog. Efter en hastig granskning från matronan, släpptes jag in till ett dussin halvnakna damer i genomskinliga röda, gröna och blå muslinklänningar. Ville jag göra mitt val? Jag sade att mitt val redan var gjort, jag önskade mademoiselle Flopette. Matronan beklagade mycket, men mademoiselle Flopette hade inte kommit ned ännu, hon hade på sista tiden i hög grad försummat sina plikter, hon höll ännu på att klä sig på sitt rum för natten. Jag bad att bli förd till hennes rum genast. Tjugo francs i förskott och en souvenir à discrétion à mademoiselle Flopette, om jag var nöjd med henne, vilket jag säkert skulle bli; Flopette var une fille charmante, prête à tout och mycket rigolo. Önskade jag en flaska champagne på rummet?

Flopette satt framför spegeln i färd med att sminka sig. Hon sprang upp, ryckte till sig en schal för att skyla sin förskräck-

liga gala-uniform och stirrade på mig med sitt halvt färdigmålade clown-ansikte, med fläckar av rouge på kinderna, ena ögat svart av tusch, det andra rött av tårar.

— Nej, hon lever ännu, men ... Nunnan, som gör nattvakten är alldeles uttröttad och jag har sagt henne, att hon kan gå till sängs, och att jag skall taga med mig en av mina sköterskor för natten. Skrapa bort alla edra skönhetsmedel, tvätta er ren i ansiktet, släta ut håret med olja eller vaselin, tag av er den där gräsliga muslinuniformen och sätt på er den här sjuksköterskedräkten som finns i paketet. Jag har lånat den av en av mina sköterskor, jag tror att den skall passa, ni äro ungefär av samma längd. Jag kommer och hämtar er om en halvtimme.

Hon stirrade mållös på mig, när jag gick ned för trappan.

— Redan, sade matronan och såg mycket förvånad ut. Jag sade, att jag önskade att mademoiselle Flopette skulle tillbringa natten med mig; jag skulle komma tillbaka och hämta henne. När min vagn stannade framför huset en halvtimme därefter, visade sig Flopette i den öppna dörren i en lång sjuksköterskekappa, omgiven av alla de andra damerna i sina gala-dräkter av Ingenting-Alls.

— Tänk, sådan tur du har, Flopette, fnittrade de i korus. Att få gå på bal masqué sista karnevalsnatten. Du ser riktigt stilig och respektabel ut. Om bara din monsieur ville ta oss med allesammans!

— Amusez-vous, mes enfants, log matronan, åtföljande Flopette till vagnen. Det är femtio francs i förskott.

Modern satt hela natten orörlig på en stol vid sängen och såg på sitt barn. Det var intet att göra, flickan var redan halvt medvetslös, och det var tydligt, att slutet var nära.

— Kyss henne farväl, sade jag, när dödskampen började. Det gör ingenting, hon är redan sanslös.

Hon böjde sig ned över barnets ansikte, men plötsligt hejdade hon sig och ryggade tillbaka.

— Jag törs inte kyssa henne, snyftade hon, doktorn vet ju, att jag är alldeles genomrutten.

Nästa gång jag såg Flopette var hon full. En vecka senare hoppade hon i Seinen. Hon var ännu vid liv, när man drog upp henne, jag försökte få henne inlagd på St. Lazare, men där fanns ingen ledig säng. En månad därefter drack hon ur en hel flaska opium, hon var redan halvdöd, när jag kom. Jag har aldrig förlåtit mig, att jag pumpade giftet ur magen på henne. I ena handen kramade hon en liten barnsko, och i skon låg en hårlock. Så tog hon till absint, ett tillförlitligt gift, men av långsammare verkan. I alla händelser är hon snart i rännstenen, där det går lika bra att dränka sig som i Seinen.

Vi stannade framför Norströms hus på Rue Pigalle.

— God natt, sade min vän. Tack för en trevlig kväll.

— Tack själv, sade jag.

X.

DER LEICHENBEGLEITER.

Kanske ju mindre sagt dess bättre om en resa jag gjorde till Sverige på sommaren detta år. Norström, vilken, som sagt, förde bok över mina ungdomssynder, sade alltid att det var den värsta historien, jag hittills berättat för honom. I dag kan den ej skada någon annan än mig själv och jag berättar den här på min egen risk.

Jag var ombedd av professor Bruzelius att följa hem till Sverige en av hans patienter, en lungsiktig ung student, som tillbragt vintern i Davos. Han hade haft flera svåra blodstörtningar under de sista månaderna, och jag samtyckte till att resa hem med honom endast på det villkor, att någon av hans familj eller åtminstone en kompetent svensk sjuksköterska skulle åtfölja oss, eftersom möjligheten att han skulle dö under vägen måste tagas i betraktande. Fem dagar senare anlände hans mor till Davos. Vi skulle vila ett par dagar i Basel och Heidelberg och därpå taga den svenska ångbåten i Lübeck direkt till Stockholm. Vi anlände till Basel på kvällen efter en mycket ansträngande resa. På natten fick modern en hjärtattack, och var nära att dö. Professorn, som jag tillkallade på morgonen, var ense med mig om att hon ej kunde resa vidare på ett par veckor. Valet stod mellan att stanna kvar i Basel och låta hennes son dö

där eller att fortsätta resan med honom ensam. Likt alla, som äro nära döden, längtade han hem. Med rätt eller orätt beslöt jag att fortsätta till Sverige med honom. Dagen efter vår ankomst till Hôtel Victoria i Heidelberg, fick han en mycket svår lungblödning och allt hopp om att resa vidare måste övergivas. Jag sade honom att vi skulle i Heidelberg vänta ett par dagar på hans mor. Han var mycket ovillig att uppskjuta resan en enda dag. Han studerade ivrigt tidtabellen på kvällen. Han sov lugnt, när jag gick in och tittade till honom strax efter midnatt. På morgonen fann jag honom död i sin säng, utan tvivel av en inre blödning. Jag telegraferade till min kollega i Basel att han skulle meddela modern sorgebudskapet och delgiva mig hennes instruktioner. Professorn telegraferade tillbaka, att hennes tillstånd var så allvarligt, att han ej vågade underrätta om sonens död. Övertygad som jag var att hon önskade sonen begraven i Sverige, satte jag mig i förbindelse med en begravningsentreprenör, för vidtagandet av alla nödiga anordningar. Entreprenören meddelade mig, att enligt tysk lag måste liket balsameras, pris tusen mark. Jag visste, att familjen ej var rik. Jag beslöt att balsamera liket själv. Det var ingen tid att förlora, vi voro i mitten av juli och hettan var oerhörd. Med hjälp av en vaktmästare från Anatomiska Institutet gjorde jag på natten en summarisk balsamering, som kostade omkring tvåhundra mark. Det var den första balsamering jag någonsin gjort, och det måste erkännas, att den inte var en succès, långt därifrån. Blykistan hoplöddes i min närvaro, den yttre ekkistan inneslöts i enlighet med järnvägsreglementet i en stor packlår. Begravningsentreprenören var ansvarig och väl betald för likets transport per godståg till Lübeck och därifrån per ångbåt till Stockholm, jag hade intet mera med saken att göra. Den penningsumma jag fått av

modern för resan hem, räckte knappast till att betala hotellräkningen. Jag protesterade förgäves mot den oskäligt höga summa jag nödgades betala för sängkläderna och mattan i sjukrummet. När alla räkningar voro betalda, hade jag nätt och jämt pengar kvar att betala min egen resa till Paris. Sedan min ankomst till Heidelberg hade jag ej varit utom dörren, allt jag hade sett av staden var Hôtel de l'Europes trädgård nedanför mina fönster. Jag tyckte, att jag åtminstone borde bese den ryktbara slottsruinen innan jag lämnade Heidelberg, där jag hoppades aldrig mer sätta min fot. När jag stod vid bröstvärnet på slottsterassen och såg ut över Neckardalen vid min fot, kom en taxvalp rusande fram till mig så fort hans små, krokiga ben kunde bära den långa, smala kroppen och började slicka mig över hela ansiktet. Hans illmariga ögon hade upptäckt min hemlighet så fort han såg mig. Min hemlighet var, att jag alltid längtat efter att äga just en sådan där liten Waldman, som dessa originella små hundar kallas i sitt hemland. Trots mina dåliga finanser, köpte jag Waldman för femtio mark, och vi återvände i triumf till Hôtel Victoria, Waldman tätt i hälarna på mig utan koppel, fullkomligt säker på att hans husbonde det var jag och ingen annan. På morgonen fick jag en ny räkning på någonting som hade att göra med mattan i mitt rum. Mitt tålamod var slut, jag hade redan gett ut åttahundra mark för mattor på Hôtel Victoria. Två timmar senare skänkte jag mattan i sjukrummet till en gammal skomakare, som satt och lappade skor utanför sitt fattiga hem, fullt av trasiga barn. Hotelldirektören var mållös av raseri, men skomakaren fick sin matta. Min mission i Heidelberg var till ända. Jag beslöt att ta' morgontåget till Paris. På natten ändrade jag åsikt och beslöt att fara till Sverige i alla fall. Jag hade redan ordnat för en fjorton

dagars frånvaro från Paris, Norström hade lovat se efter mina patienter, medan jag var borta, jag hade telegraferat till min bror, att jag skulle komma och tillbringa ett par dagar hos honom i det gamla hemmet, säkerligen skulle ett dylikt tillfälle till en lustresa till Sverige aldrig komma igen. Min enda tanke var nu att komma från Hôtel Victoria. Det var för sent att hinna med persontåget till Berlin. Jag bestämde mig då för att ta godståget på kvällen, samma tåg som skulle föra liket till Lübeck, och att fortsätta med samma ångare till Stockholm. Just när jag slog mig ned för min middag på järnvägsrestauranten, upplyste kyparen, att hundar voro "verboten" därinne. Jag stoppade fem mark i handen på kyparen och Waldman under bordet och hade just börjat äta med god aptit, när en stentorsstämma från dörren ropade:

— Der Leichenbegleiter! Der Leichenbegleiter!

Bordsgästerna tittade upp från sina tallrikar och mönstrade varandra misstänksamt, men ingen rörde sig.

— Der Leichenbegleiter!

Mannen slängde igen dörren för att en minut senare återvända med en person, som jag igenkände som begravningsentreprenörens biträde. Mannen med stentorsrösten kom fram till mitt bord och röt mig rakt i ansiktet:

— Der Leichenbegleiter!

Alla restaurantens gäster tittade intresserade på mig. Jag röt tillbaka, att han skulle gå sin väg och låta mig äta min middag i fred. Nej, jag måste komma genast, stationsinspektoren önskade tala med mig. En jätte med piggsvinsmustascher och guldbågade glasögon räckte mig en packe dokument och skrek i örat på mig någonting om, att godsvagnen skulle förseglas, och att jag genast måste taga plats i den. Jag sade honom på min bästa tyska, att

jag redan reserverat en plats i en andraklassens kupé. Han sade, att det var "verboten", jag måste genast låsas in i godsvagnen tillsammans med likkistan.

— Vad tusan menar ni?

— Är ni inte der Leichenbegleiter? Vet ni inte, att det är "verboten" i Tyskland att ett lik reser utan sin Leichenbegleiter, och att de måste låsas in tillsammans?

Jag visade honom min andraklass biljett till Lübeck och meddelade honom, att jag var en oberoende turist på en ferieresa till Sverige. Jag hade ingenting alls att skaffa med likkistan.

— Är ni eller är ni icke der Leichenbegleiter? röt han ilsket.

— Inte alls. Jag är villig att försöka mig på vilket yrke som helst, utom på att vara Leichenbegleiter, jag tycker inte om ordet.

Stationsinspektoren studerade ånyo sina dokument och tillkännagav, att om inte der Leichenbegleiter anmälde sig inom fem minuter, skulle godsvagnen med likkistan till Lübeck växlas in på ett sidospår och stanna i Heidelberg. I samma ögonblick rusade en liten puckelrygg med oroliga ögon och koppärrigt ansikte fram till inspektorens disk med en bunt papper i handen.

— Ich bin der Leichenbegleiter, tillkännagav han med omisskännlig värdighet.

Jag nästan omfamnade honom, jag har alltid haft en hemlig sympati för puckelryggar. Jag sade, att jag var glad att göra hans bekantskap, att jag skulle resa till Lübeck med samma tåg som han och fortsätta med samma ångbåt till Stockholm. Jag måste hålla mig fast i stationsinspektorens disk, när han sade, att han inte skulle fara till Stockholm, utan till Petersburg med den ryske generalen och därifrån till Nijni-Novgorod.

Stationsinspektoren såg upp från sina papper, hans piggsvinsmustascher reste sig som borst i förvirring.

— Potzdonnerwetter! röt han, det är ju två lik med tåget till Lübeck! Jag har bara en likkista i godsvagnen, två lik få inte resa i samma kista, det är "verboten". Var är den andra likkistan?

Puckelryggen upplyste att packlåren med den ryske generalen hade just lastats av på stationen för att sättas in i godsvagnen, det var alltsammans snickarens fel, som inte fått packlåren färdig förrän i sista stund. Vem kunde ha drömt om, att han skulle få beställning på två så stora packlårar på samma dag!

Den ryske generalen! Plötsligt erinrade jag mig ha hört, att en gammal rysk general hade dött av slag på hotellet mitt emot vårt samma dag som min patient. Jag kom till och med ihåg, att jag dagen förut från mitt fönster sett en bister gammal herre med ett långt, grått skägg i en rullstol i hotellträdgården. Portiern hade berättat, att han var en gammal berömd rysk general, en hjälte från Krimkriget, jag hade aldrig sett en man med vildare utseende.

Medan stationsinspektoren återvände till studiet av sina många dokument, tog jag puckelryggen avsides, klappade honom vänligt på ryggen och erbjöd honom femtio mark kontant och ytterligare femtio mark, som jag tänkte låna av svenske konsuln i Lübeck, om han ville åta sig att vara Leichenbegleiter till Lübeck för den svenske herrn samtidigt med den ryske generalen. Han antog genast mitt erbjudande. Stationsinspektoren sade, att det var ett fullkomligt oförutsett fall, som fordrade en grundlig undersökning, hans personliga åsikt, var att det var "verboten" för två lik att resa med en och samma Leichenbegleiter. Frågan måste underställas der Kaiserliche Eisenbahn-

Amt-Direktion-Bureau i Berlin, det skulle ta minst en vecka att få svar.

Det var Waldman som räddade situationen. Flera gånger under våra diskussioner hade jag sett en vänlig blick från stationsinspektorens guldbågade glasögon i riktning mot taxvalpen, och ett par gånger hade han till och med sträckt ut sin jättehand för att sakta stryka Waldmans långa, silkeslena öron. Jag beslöt att göra ett sista förtvivlat försök att röra hans hjärta. Utan att säga ett ord lade jag Waldman i knäet på honom. När valpen slickat honom över hela ansiktet och börjat bita i hans piggsvinsmustascher, veknade så småningom hans bistra anletsdrag till ett vänligt leende över vår hjälplöshet. Fem minuter senare hade puckelryggen undertecknat ett dussin dokument i egenskap av Leichenbegleiter till Lübeck för de bägge likkistorna, och jag med Waldman och min resväska slängdes in i en fullpackad andraklasskupé, just som tåget satte sig igång. Waldman erbjöd sig att leka med den feta damen bredvid oss, men hon såg strängt på mig och sade att det var "verboten" att medföra hundar i andraklass, var han åtminstone "stubenrein"? Naturligtvis var han "stubenrein", han hade aldrig varit något annat. Waldman vände nu sin uppmärksamhet till korgen i den feta damens knä, nosade frenetiskt och började skälla ursinnigt. Han skällde fortfarande, när tåget stannade vid nästa station. Den feta damen kallade på konduktören och pekade på golvet. Konduktören sade strängt, att det var "verboten" att resa med en hund utan munkorg. Förgäves öppnade jag Waldmans mun, för att visa konduktören hans små valptänder, förgäves stoppade jag i smyg min sista femmark i konduktörens hand. Waldman måste genast föras till hundkupén. Full av hämndlust pekade jag på den feta damens korg och frågade konduktören, om det inte var "ver-

boten" att resa med en katt utan biljett? Jo, det var "verboten". Den feta damen och konduktören grälade fortfarande, när jag klev ned på perrongen. Hundfinkan bestod av en mörk cell rakt över vagnshjulen, full med rök från lokomotivet, hur skulle jag kunna placera Waldman där? Jag sprang till bagagevagnen och bönföll konduktören att ta hand om valpen. Han sade att det var "Verboten". Skjutdörrarna på nästa godsvagn drogos försiktigt åt sidan, tillräckligt för att låta huvudet av der Leichenbegleiter sticka ut, med en lång pipa i munnen. Vig som en katt klättrade jag upp i vagnen med Waldman och min resväska.

Femtio mark extra att betalas vid framkomsten, om han ville gömma Waldman i vagnen till Lübeck! Innan han hunnit svara slogos dörrarna igen utifrån, en skarp vissling från lokomotivet, och tåget satte sig i gång. Sida vid sida i den stora godsvagnen stodo de två packlårarna. Hettan var fruktansvärd, men det var gott utrymme att sträcka ut benen. Waldman föll genast i sömn på min rock, der Leichenbegleiter tog en butelj varmt öl från sin proviantkorg, vi tände våra pipor och satte oss på golvet för att diskutera situationen. Vi voro fullkomligt säkra, ingen hade sett mig klättra upp i vagnen med Waldman och min värd försäkrade, att ingen konduktör kom någonsin i närheten av vagnen. När tåget en timme senare saktade framför nästa station, upplyste jag Leichenbegleitern att endast våld kunde tvinga mig att skiljas från honom, jag ämnade stanna, där jag var, till ankomsten till Lübeck. Timmarna gingo under angenäm konversation, som huvudsakligen hölls vid liv av der Leichenbegleiter. Jag talar dålig tyska, fast jag förstår det bra. Min nye vän sade, att han gjort denna resa många gånger, han visste till och med namnet på varje station, där vi stannade, fastän vi aldrig sågo någonting av yttervärlden från vår fångvagn. Han

hade varit Leichenbegleiter i över tio år, det var ett angenämt och bekvämt yrke, han tyckte om att resa och se nya länder. I Ryssland hade han varit sex gånger förut, han tyckte om ryssarna, de ville alltid bli begravna i sitt hemland. Ett stort antal ryssar kommo varje år till Heidelberg för att konsultera dess många berömda professorer. Ryssarna voro hans och hans hustrus bästa klienter, hans fru var Leichenwäscherin. Knappt en enda balsamering av vikt utfördes, utan att de tillkallades. Pekande med pipan på den ena packlåren, sade han, att han hade tagit mycket illa vid sig, att varken han eller hans fru hade kallats till den svenske herrn. Han misstänkte, att han var offer för någon intrig, hans två kollegor skydde intet för att lägga vantarna på hans klienter, närhelst de kunde komma åt dem. Det var förresten något mystiskt med hela denna affär, han hade inte ens lyckats få reda på vilken doktor, som balsamerat den svenske herrn. Alla voro inte lika kompetenta. En balsamering var en mycket delikat och komplicerad operation, man visste aldrig vad som kunde hända under en lång resa, i synnerhet i en sådan hetta som nu. Hade jag varit med om många balsameringar?

— Bara om en, svarade jag med en rysning.

— Ni skulle verkligen se den ryske generalen, sade Leichenbegleitern entusiastiskt och pekade med pipan på den andra packlåren. Han är helt enkelt underbar, ett riktigt mästerstycke, man skulle aldrig kunna tro, att det är ett lik, ögonen äro till och med vidöppna på honom. Jag undrar just, varför stationsinspektoren var så kinkig med er, fortsatte han. Det är visserligen sant, att ni förefaller något ung för att vara Leichenbegleiter, men ni ser ju på det hela taget tämligen respektabel ut. Allt vad som behövs, är att ni rakar er och borstar edra

kläder, de äro ju alldeles fulla av hundhår, och ni kan sannerligen inte visa er i morgon på svenska konsulatet i Lübeck med en sådan där haka, ni ser mera ut som en stråtrövare än som en respektabel Leichenbegleiter. Synd att jag inte tog med mig mina rakdon, annars skulle jag själv raka er, medan tåget håller på nästa station.

Jag öppnade min resväska och sade att jag skulle vara honom mycket förbunden, om han ville bespara mig det besväret; jag rakade mig aldrig själv, om jag kunde slippa. Han undersökte mina rakknivar med kännarmin och sade, att svenska rakknivar voro de bästa i världen, han själv använde aldrig andra. Han var mycket lätt på handen, han hade rakat hundratals klienter ur de högsta samhällsklasserna och aldrig hört några klagomål.

Jag har aldrig blivit bättre rakad i hela mitt liv, och det sade jag honom också, när tåget satte sig igång igen.

— Det finns ingenting, som går upp mot att resa utomlands, sade jag, medan jag sköljde tvållöddret från ansiktet, varje dag får man lära sig någonting nytt och intressant. Ju mer jag ser av detta land, desto mera inser jag den fundamentala skillnaden mellan Tyskland och andra nationer. De latinska och anglosaxiska raserna intaga alltid en sittande position, när de låta raka sig, i Tyskland ligger man raklång på ryggen. Det är ju en smaksak, chacun tue ses puces à sa façon, som man säger i Paris.

— Det beror på vanan, förklarade Leichenbegleitern. Ett lik kan ju inte sitta upp, ni är den förste levande människa jag någonsin rakat.

Der Leichenbegleiter bredde ut en ren servett över sin packlår och öppnade sin proviantkorg. En sammansatt doft av korv, ost och sauerkraut kittlade angenämt mina näsborrar, Waldman

vaknade ögonblickligen, vi fixerade matkorgen med hungriga ögon. Jag blev överlycklig, när han inviterade mig att deltaga i måltiden; till och med min avsky för surkål hade försvunnit. Han vann mitt hjärta, när han räckte en stor bit Blutwurst till Waldman; verkan var ögonblicklig och varade ända till Lübeck. När vi tömt vår andra flaska Mosel, hade min nye vän och jag ej längre många hemligheter kvar att avslöja för varandra. Jo, en hemlighet behöll jag för mig själv — att jag var läkare. Erfarenheter från många länder hade lärt mig, att varje antydan om klasskillnad mellan min värd och mig skulle beröva mig detta enastående tillfälle att studera livet från en Leichenbegleiters synvinkel. Det lilla jag vet om psykologi, har jag att tacka en viss medfödd lätthet att anpassa mig efter vederbörandes sociala nivå. När jag superar med en hertig, känner jag mig fullt hemmastadd med honom och vet att jag är hans jämnlike. När jag superar med en Leichenbegleiter, blir jag, i den mån det står i min makt, själv en Leichenbegleiter.

Då vi hunnit in på vår tredje flaska Mosel, berodde det faktiskt endast på mig själv, om jag skulle bli en Leichenbegleiter på allvar eller ej.

— Friskt mod, Fritz, sade min värd med en glad glimt i ögat, se inte så dyster ut! Jag vet, att du har dåliga affärer, och det är klart, att du på något sätt har kommit i knipa. Men gaska upp dig och häll i dig ännu ett glas vin och låt oss tala affärer. Jag har sannerligen inte varit Leichenbegleiter i över tio år, utan att ha lärt mig begripa, vad slags folk jag har att göra med. Se inte så ledsen ut, intelligens är inte huvudsaken här i livet, du kan klara dig i alla fall, om du har tur, och jag är säker på, att du är född under en lycklig stjärna, annars skulle du inte sitta här i vagnen. Hör nu på, gör vad jag säger, och din lycka är

gjord! Leverera din likkista i Sverige, medan jag levererar min i Ryssland, och kom direkt tillbaka till Heidelberg med första tåg. Jag skall göra dig till min kompanjon. Så länge professor Friedrich är vid liv, finns arbete i Heidelberg för ännu en Leichenbegleiter, eller mitt namn är inte Zacharias Schweinfuss. Sverige är ingenting för dig, där finns inga berömda doktorer, men Heidelberg är fullt av dem, Heidelberg är rätta platsen för dig!

Jag tackade min nye vän hjärtligt och sade, att jag skulle ge honom definitivt besked dagen därpå, när vi hade blivit litet klarare i huvudet. Några minuter senare sovo vi de rättfärdiges sömn på golvet i likvagnen. Jag hade en förträfflig natt, men inte Waldman. När tåget rullade in på stationen i Lübeck, var det ljusan dag. En tjänsteman från svenska konsulatet väntade på perrongen för att övervaka transporten av kistan ombord på ångbåten till Stockholm. Efter ett hjärtligt "Auf Wiedersehen", till Leichenbegleitern, åkte jag till svenska konsulatet. Så snart konsuln fick syn på Waldman, upplyste han mig, att införsel av hundar till Sverige var förbjuden, norra Tyskland var förklarat rabiessmittat. Jag kunde ju försöka tala med kaptenen, men konsuln var övertygad om att Waldman inte skulle få gå ombord. Jag fann kaptenen på mycket dåligt humör, som alla sjökaptener, när de ha en likkista i lasten. Allt mitt pläderande var förgäves. Uppmuntrad av min framgång med stationsinspektoren i Heidelberg beslöt jag att försöka med valpen. Förgäves slickade Waldman kaptenen över hela ansiktet, kaptenen var obeveklig. Jag beslöt då att försöka med min bror. Jo, naturligtvis kände han kommendörkapten Munthe mycket väl, de hade seglat tillsammans som kadetter på "Vanadis" och voro mycket goda vänner.

Kunde han vara så grym att vilja lämna min brors älskade tax ensam i Lübeck bland idel främmande människor?

Nej, så grym kunde han inte vara. Fem minuter senare var Waldman inlåst i min hytt för att smugglas in på mitt eget ansvar vid vår ankomst till Stockholm. Jag älskar sjön, vädret var härligt, jag åt vid kaptenens bord, alla ombord voro ytterst vänliga mot mig. Uppasserskan, som städade min hytt på morgonen, såg först litet vresig ut, men hon blev vår bundsförvant, så snart syndaren började slicka henne i ansiktet, hon hade aldrig sett en mer förtjusande valp. När Waldman tog sin spatsertur på fördäcket, började hela besättningen leka med honom, och kaptenen på kommandobryggan tittade åt ett annat håll för att inte se honom. Det var sent på natten, när vi lade till vid kajen i Stockholm, och jag hoppade i land från fören med Waldman i famnen. På morgonen besökte jag professor Bruzelius, som visade mig ett telegram från doktorn i Basel, att modern var utom fara, och att sonens begravning skulle uppskjutas till hennes hemkomst om ett par veckor. Professorn hoppades, att jag då ännu vore kvar i Sverige, modern ville säkert se mig för att höra om sonens sista stunder, och naturligtvis borde jag komma till begravningen. Jag svarade, att jag tänkte besöka min bror, innan jag återvände till Paris, jag hade bråttom att återvända till mina patienter.

Min bror var glad att se mig igen efter så många år, och varken han eller hans hustru ville höra talas om, att jag skulle stanna hos dem mindre än fjorton dagar. Två dagar efter min ankomst uttryckte han sin förvåning, att en läkare med så stor praktik som jag kunde vara borta från sina patienter så länge; när tänkte jag resa? Min svägerska hade blivit iskall. Det är ingenting att göra med folk, som inte tycker om hundar, annat

än att beklaga dem och ge sig ut på fotvandring i Dalarne med sin hund. Det finns ingenting bättre för en liten Waldman än att kampera i det fria och sova under vänliga furor på en matta av mjuk mossa, i stället för en matta från Smyrna. Min svägerska hade huvudvärk och kunde inte komma ned till frukosten den morgon jag gav mig iväg. Jag ville gå till hennes rum och säga henne ett hjärtligt farväl, men min bror avrådde mig på det bestämdaste. Jag envisades ej längre, sedan han upplyst mig att pigan just hittat under min säng hans hustrus nya söndagshatt, hennes broderade tofflor, hennes fjäderboa, två sönderrivna volymer av "Encyclopædia Britannica", resterna efter en kanin samt hennes försvunna kattunge med huvudet avbitet. Beträffande smyrnamattan i salongen, blomsterrabatterna i trädgården och de sex ankungarna i dammen, så... Jag såg på klockan och sade till min bror, att jag hade för vana att vara i god tid vid stationen.

— Olle, skrek min bror till vår gamle kusk, när vi åkte i väg, se för Guds skull till, att doktorn inte kommer för sent till tåget.

Fjorton dagar senare var jag tillbaka i Stockholm. Professor Bruzelius talade om för mig, att modern anlänt från kontinenten samma morgon, och att begravningen skulle äga rum följande dag på eftermiddagen. Naturligtvis måste jag vara närvarande. Till min förskräckelse upplyste han vidare, att den stackars modern nödvändigt ville se sin son, innan han begravdes, och att kistan skulle öppnas i hennes närvaro tidigt på morgonen. Naturligtvis skulle jag aldrig ha gjort balsameringen själv, om jag hade tänkt mig möjligheten av att kistan skulle öppnas. Jag visste att jag menat väl, men jag visste också mera. Min första tanke var att smita och taga nattåget till Paris. Min andra tanke

var att stanna, där jag var, och "play the game". Det var ingen tid att förlora. Tack vare professor Bruzelius' mäktiga hjälp lyckades jag med stor svårighet erhålla tillstånd att öppna kistan för en summarisk desinfektion, om det skulle visa sig nödvändigt, vilket jag var övertygad om var fallet. Strax efter midnatt steg jag ned i gravvalvet under kyrkan, åtföljd av en kyrkvaktare och en snickare, som skulle öppna de båda kistorna. När locket på den inre kistan lyftes upp, drogo sig de bägge männen några steg tillbaka i tyst vördnad inför döden. Jag tog lyktan i handen och lyfte lakanet, som täckte ansiktet. Lyktan föll till golvet, och jag raglade tillbaka som slagen av en osynlig hand.

Jag har ofta förundrat mig över min kallblodighet den natten, jag måtte haft nerver av stål på den tiden.

— Allt är bra, sade jag och täckte hastigt över ansiktet igen med lakanet. Det behövs ingen desinfektion, liket är väl preserverat, skruva på locket.

Tidigt på morgonen hade jag ett samtal med professor Bruzelius. Jag sade honom, att han var tvungen med alla medel förhindra kistans öppnande, och bespara modern att se vad jag sett, det skulle förfölja henne hela livet.

Jag var närvarande vid begravningen. Det är den sista begravning jag varit med om. Kistan bars till graven av sex skolkamrater till den avlidne. Prästen höll ett gripande griftetal och sade, att Gud i sin outrannsakliga vishet velat att detta unga liv, så fullt av löften och glädje skulle avskäras av den grymma döden i ett främmande land. Det var åtminstone en tröst för de sörjande, som stodo kring hans förtidiga grav, att hans jordiska

kvarlevor skulle vila bland hans eget folk i hans eget land. De skulle åtminstone veta, var de skulle lägga sina blommor, var de skulle bedja för honom. En studentkvartett från Uppsala sjöng det traditionella: "Integer vitæ, scelerisque purus."

Jag har avskytt Horatius' vackra ode allt sedan dess.

Stödd på sin åldrige faders arm, trädde den stackars modern fram till graven och lät en krans av liljekonvaljer falla på kistan.

— Det var hans älsklingsblommor, snyftade hon.

En efter en kommo de övriga sörjande fram med sina kransar och sågo ned i graven med tårfyllda ögon för ett sista farväl. Kvartetten sjöng: "Sov i ro."

Dödgrävarna började skyffla jorden över kistan, ceremonien var över.

När alla gått, gick jag fram i min tur och såg ned i graven.

— Ja, sov i ro, bistre gamle slagskämpe, sov i ro! Förfölj mig ej längre med dina stela vidöppna ögon, annars blir jag vansinnig! Varför stirrade du så vilt på mig, då jag lyfte lakanet från ditt ansikte nere i gravvalvet i natt? Tror du, att jag blev mera glad att se dig än du mig? Tog du mig för en gravplundrare, som brutit upp din kista för att stjäla den gyllene ikonen på ditt bröst? Trodde du, att det var jag som fört dig hit? Nej, det var inte jag. Vem vet om det ej var Ärkefienden själv i skepnad av en drucken puckelrygg, som förde dig hit! Ty vem utom Mefisto, den oförbätterlige gycklaren, skulle ha kunnat sätta i scen den hemska fars, som just utspelats här? Jag tyckte mig nästan höra hans hånskratt genom deras psalmer, och Gud förlåte mig, jag var inte långt ifrån att skratta själv, när din kista sänktes ned i graven. Men vad gör det dig, vems grav du ligger i? Du kan inte läsa namnet på marmorkorset, vad gör det dig

då vilket namn det är? Du kan inte höra de levandes röster kring din grav, vad gör det dig då vilket språk de tala? Du ligger ej här bland främlingar, du ligger sida vid sida med dina egna landsmän. Så gör också den svenske studenten, som sänktes till vila i hjärtat av Ryssland, medan ditt gamla regementes trumpeter blåste den sista fanfaren vid graven. Dödens rike har inga gränser, graven har ingen nationalitet. Ni höra alla till ett och samma folk, och snart skola ni allesamman se precis likadana ut. Varhelst ni läggas till vila, väntar er alla samma öde, att bli glömda och att förvandlas till stoft, ty sådan är livets lag.

XI.

MADAME RÉQUIN.

Icke långt från Avenue de Villiers bodde en utländsk läkare, efter vad jag förstod specialist i obstetrik och gynekologi.

Han var en rå och cynisk karl, som ett par gånger hade kallat mig till konsultation, inte så mycket för att lära sig något av mig, som för att överflytta en del av sitt ansvar på mina skuldror. Sista gången han tillkallat mig, var för att åse en ung flickas dödskamp. Hon dog av peritonitis under mycket dunkla omständigheter, så dunkla att det var med stor tvekan jag samtyckte till att sätta mitt namn bredvid hans under dödsattesten.

Då jag kom hem sent en kväll, fann jag en droska väntande på mig utanför porten med ett bud från min kollega att genast komma till hans privatklinik vid Rue Grenet, det gällde liv eller död. Jag hade mina goda skäl för att ej vilja ha något mer med mannen att skaffa, men jag följde med i droskan i alla fall. Jag släpptes in av en kolossal dam, som presenterade sig som Madame Réquin, sage-femme de première classe, och förde mig till en vindskammare, samma rum där den unga flickan dött. Blodfläckade handdukar, lakan och filtar överallt, blod droppande på golvet under sängen. Doktorn tackade mig varmt för att jag kommit till hans hjälp och sade, att det var ingen tid att förlora. Däri hade han rätt, ty kvinnan, medvetslös på sin "lit de travail",

verkade mer död än levande. Efter en hastig undersökning, frågade jag honom ursinnig, varför han icke skickat efter en accoucheur, eller åtminstone en kirurg, när han väl visste att varken han eller jag voro kapabla att handskas med ett dylikt fall. Kvinnan återfick sansen efter ett par kamfer- och eterinsprutningar. Efter någon tvekan beslöt jag att låta min kollega ge henne en smula kloroform, medan jag började mitt arbete. Med min vanliga tur gick allt någorlunda bra, och efter lång artificiell respiration återvände också det halvkvävda barnet till liv till vår stora förvåning. Det fanns inte mer vadd eller linne eller någon sorts förbandsartiklar för att hejda blödningen, men lyckligtvis hittade vi en halvöppen resväska, full av fint linne och damunderkläder, som vi hastigt sleto i stycken för att använda till tamponger.

— Det är det finaste linne jag någonsin sett, sade min kollega och höll upp en linonchemise, och titta, fnissade han och pekade på en adlig krona, broderad i rött ovanför bokstaven M., ma foi, mon cher confrère, vi röra oss tydligen i den högre societeten! Parole d'honneur, hon är en mycket vacker ung dam, fast det inte är mycket kvar av henne nu, en utomordentligt vacker flicka, som jag inte skulle ha något emot att förnya bekantskapen med, om hon kommer på benen igen.

— Ah, la jolie broche, utropade han, hållande upp en diamantbrosch, som tydligen fallit på golvet, då vi tömde väskan. Ma foi, den här broschen ser ut, som räckte den till att betala mitt arvode i värsta fall. Man vet aldrig, var man har dessa utländska damer, hon kunde försvinna lika mystiskt som hon kommit, Gud vet varifrån.

— Vi äro inte där ännu, sade jag och ryckte broschen från hans röda fingrar och stoppade den i fickan, enligt fransk lag

går begravningsentreprenörens räkning före läkarens; vi veta inte ännu, vilken av de två räkningarna som kommer att presenteras först. Vad beträffar barnet...

— Barnet betyder ingenting, fnissade han, vi ha gott om nyfödda barn, om det gäller. Madame Réquin expedierar ett par gånger i månaden ett halvt dussin ungar med "le train des nourrices" från Gare d'Orleans. Men jag har inte råd att låta modern gå mig ur händerna, jag måste tänka på min statistik, härifrån har jag redan undertecknat två dödsattester på fyra veckor.

Kvinnan var ännu halvt medvetslös, när jag i gryningen lämnade huset, men pulsen var stadigare, och jag sade till doktorn, att jag trodde hon skulle leva. Jag måste själv ha varit illa däran, för att ha kunnat taga emot den kopp svart kaffe, som Madame Réquin serverade mig i sitt lilla ruskiga förmak, när jag vacklade utför trappan.

— Ah, la jolie broche, sade Madame Réquin, då jag överlämnade broschen i hennes förvar. Tror doktorn, att stenarna äro äkta? undrade hon och höll broschen nära gaslågan. Det var en mycket vacker diamantbrosch med bokstaven M. under en grevlig krona av rubiner. Glansen från stenarna var tydligen den rätta, men glittret i Madame Réquins giriga ögon var misstänkt.

— Nej, sade jag för att reparera min dumhet att ha lämnat henne broschen, jag är säker på att det är bara imitation.

Madame Réquin hoppades, att jag misstog mig, damen hade inte hunnit betala i förskott enligt etablissementets regler, hon hade kommit halvt avsvimmad i allra sista stund, och det fanns intet namn på hennes bagage, där stod endast London.

— Det är tillräckligt, var inte orolig, ni kommer att få betalt.

Madame Réquin uttryckte en förhoppning att snart få återse mig, och jag lämnade huset med en rysning.

Ett par veckor senare fick jag ett brev från min kollega, i vilket han meddelade, att allt gått bra, damen hade lämnat etablissementet för okänd bestämmelseort så snart hon kunnat stå på benen, alla räkningar voro betalda, och en betydande summa hade överlämnats till Madame Réquin för barnets adoptering av respektabla fosterföräldrar. Jag återsände den inneliggande sedeln i ett kort brev, med anhållan att ej skicka efter mig nästa gång han ämnade taga livet av någon av sina patienter. Jag hoppades att aldrig mer återse varken honom eller Madame Réquin.

Min förhoppning uppfylldes i fråga om doktorn. Vad beträffar Madame Réquin återkommer jag till henne längre fram.

XII.

JÄTTEN.

Allt efter som tiden gick, blev jag mer och mer på det klara med att Norströms praktik avtog långsamt men säkert och att det kunde komma en dag då han helt enkelt måste slå igen butiken. Den skandinaviska kolonien, fattiga som rika, övergav mer och mer Rue Pigalle för Avenue de Villiers. Jag försökte förgäves hejda strömmen, och lyckligtvis tvivlade Norström aldrig på min lojalitet, vi förblevo vänner in i det sista. Gud skall veta att det var ingen inbringande praktik. Under hela min Parisertid var den som en sten kring halsen, som skulle ha dränkt mig, om jag inte redan från början haft fast fot i den engelska och amerikanska kolonien och bland fransmännen själva. I alla fall upptog denna praktik en stor del av min tid och ledde mig in i alla möjliga komplikationer och trångmål, det slutade med att den ledde mig i armarna på polisen. Jag brukar ofta berätta denna historia för mina författarvänner, såsom en slående illustration till slumpens lag, alla romanförfattares hårt anlitade cheval de bataille.

Utom den talrika skandinaviska arbetarkolonien i Pantin och La Villette, ständigt i behov av en doktor, fanns där i konstnärskolonien i Montmartre och Montparnasse flera exotiska kvarlevor av Henri Murgers "Vie de Bohème", som likaledes ofta

behövde läkare och ännu oftare pengar. Några av dem hade redan slagit igenom, Wahlberg, Salmson, och Edelfelt voro redan halvt parisare, Gustav Cederström i sin eleganta och gästfria atelier på Rue des Ternes var den pamp han alltid varit. Zorn hade redan infriat sitt löfte som en uppgående stjärna av första rangen. Josephson producerade mästerverk efter mästerverk som ingen ville köpa. Forsberg arbetade hjältemodig i sin iskalla atelier på skisserna till "En Hjältes Död". Pelle Ekström målade superba solnedgångar från Öland på gamla näsdukar, visslade och svalt. Lille Skånberg i vit väst, hatten på sned, blomman i knapphålet och pressade byxor, var målarkoloniens *arbiter elegantiarum*. Strindberg, ännu i sin Sturm- und Drangperiod bodde i Passy och syntes sällan bland kamraterna. Jag var ofta i hans hem, både som läkare och gäst, om någon kunde beskriva det sjuka geniets hemliv och kanske också hans själsliv under denna tid, vore det jag.

Störst till växten, men minst i fråga om kontanterna var min vän Jätten, med sitt blonda vikingaskägg och sina blå barnaögon. Han syntes sällan på Café de l'Hermitage, där de flesta av hans kamrater åto sina middagar på lång kredit. Hur han födde sin kolossala stofthydda var ett mysterium för alla. Han bodde i ett stort, iskallt skjul i Montparnasse, inrättat till ateljé, där han arbetade, lagade sin mat, tvättade sin skjorta och drömde sina framtidsdrömmar. Utrymme var vad han behövde mest, för sig själv och för sina statyer, alla av övermänskliga proportioner och aldrig avslutade av brist på lera. En vacker dag kom han till Avenue de Villiers och bad mig vara marskalk på sitt bröllop i svenska kyrkan följande söndag; efter vigseln skulle följa en mottagning i hans nya våning för att "pendre la cremaillère". Hans hjärtas val hade fallit på en späd liten dansk miniatyr-

målarinna, hälften så stor som han. Naturligtvis antog jag med nöje. När vigseln var över, höll den svenske pastorn ett vackert tal för de nygifta, som sutto sida vid sida framför altaret. De påminde mig om Ramses II:s granitkoloss i Luxortemplet och hans lilla drottning, som knappt räcker honom till höften. En timme senare knackade vi på dörren till ateljén, fulla av förväntan. Jätten ledde oss med stor försiktighet genom en lilleput pappvestibul in i salongen, där vi inbjödos att intaga förfriskningar och sitta ned i tur och ordning på familjens enda stol. Vi sågo oss omkring med beundrande blickar. Pappväggarna voro dekorerade av Jätten själv med allegoriska fresker med inspiration från Sixtinska Kapellet. I papperstaket brann en kinesisk papperslanterna med milt och oroande sken. Lille Skånberg, Jättens bästa vän, höll festtalet för de nygifta. Höjande sitt glas med en entusiastisk gest, råkade han sticka handen genom en av de allegoriska figurerna och genom remnan i pappersväggen kastade vi en förstulen blick in i Jättens brudgemak, helt och hållet upptaget av en kolossal säng. Med en skälmsk blick på sin rodnande brud pekade vår värd på ännu ett rum på andra sidan jättesängen. Det var barnkammaren och hade väggar av Le Petit Journal. Medan Skånberg, utan vidare missöden, avslutade sitt festtal, reparerade Jätten med van hand skadorna i väggen med ett par Figaro. Under tiden satt jag i pappersköket och kokade ihop det enda poem jag någonsin varit ansvarig för. Det sjöngs av Spada och blev den största litterära succés jag någonsin haft, vi hade lätt att skratta på den tiden. Medan jag skriver dessa rader, dyka ett par strofer plötsligt upp ur glömskans gömmen, jag aktar mig väl för att förbättra dem.

— — — — — — —
— — — — — — —
— — — — — — —

Se'n går du ut på vigilans
och snart du hemåt knogar
den allra största säng som fanns
och med solida fogar,
det övriga möblera ni
med konstnärslivets poesi.

Vad mer om du har blott en stol
om du har glömt gardiner,
dess bättre, du får mera sol,
som in i rummet skiner.
Och det är ofta sol, min vän
uti la vie bohémienne.

Tror du att Rothschild går mer mätt
ifrån sin rika taffel,
än du, som vänder din kotlett
uppå din enda gaffel?
Att ädlare är hans Burgund
än glaset från din hustrus mund?

Det är musik i slottets sal
att pigga upp aptiten
men melodien är banal
och repertoir'n utsliten.
Orkestern lyckas ej få fatt
på noterna till edert skratt.

— — — — — — dag för dag
ifrån sin papperskammar,
din hustru hör vartenda slag
i marmorn av din hammar.
Och svigtar modet dig ibland
räck henne genom murn din hand.

Du sitter i din djupa fred
och värmer dig vid härden
och blåser än din hydda ned
bland stormarna i världen.
Du bygger på en timma, glad,
ny våning av ett Aftonblad.

Men vad som modig kärlek byggt
kan trollen ej förgöra
och därför, vän, lev glatt, lev tryggt,
din dröm kan ingen störa.
Långt se'n palatsen gått i grus,
än stånda skall ditt pappershus.

Snart är det tid för oss att gå,
vi stojande kamrater
re'n Amor smyger in på tå
bland tomtar och penater.
Re'n bröllopsfacklan lyser klar
uti din pappersboudoir.

Vad hittills du har gjort, mon chèr,
i marmor eller lera

en död kopia blott det är,
en skiss och intet mera.
Nu får du forma din figur
i själva gudarnas skulptur.

Och så till nästa års Salong
skall du få exponera
ej gipsfigurer denna gång
ej marmor eller lera,
men en varmblodig amorin
som dricker modersmjölkens vin.

Grip verket an, grip verket an!
Din arbetsdag är inne.
Och visa världen vad du kan,
och visa du är finne,
och är det sant vad ryktet tror,
så blir du säkert hors concours.

Vi lämnade pappershuset en timme senare för att träffas längre fram på kvällen på Brasserie Montmartre. Jag måste dessförinnan se om några patienter, och det var nära midnatt, då jag förenade mig med sällskapet. Mitt i salen sutto mina vänner med blossande röda ansikten och sjöngo svenska folksången, så det kunde slå lock för öronen på en döv, med solopartier av åskdunder från Jättens breda bröst och gälla pipanden från lille Skånberg. När jag genom den fullpackade salen trängde mig fram till deras bord skrek en röst: — À la porte les Prussiens! À la porte les Prussiens! Ett stort ölglas flög över mitt huvud och träffade Jätten mitt i pannan. Med blodet strömmande över

ansiktet sprang han upp från stolen, högg tag i närmaste fransman och kastade honom som en tennisboll över disken i knät på värden, som skrek allt vad han orkade: — La police! La police! En andra sejdel träffade mig på näsan och slog sönder mina glasögon, och en tredje slungade Skånberg under bordet. — Kasta ut dem! Kasta ut dem! vrålade alla gästerna och rusade mot oss. Med en stol i vardera handen mejade Jätten de anfallande som mogen säd, lille Skånberg kröp fram under bordet och skrek och bet som en rasande markatta, till dess en ny sejdel slog honom sanslös till golvet. Jätten plockade upp honom, klappade sin bäste vän i ryggen, stoppade honom under ena armen och betäckte så gott han kunde vårt oundvikliga återtåg mot dörren, där vi togos om hand av ett halvt dussin poliskonstaplar och eskorterades till vaktkontoret vid Rue Douai. Sedan vi uppgivit våra namn och adresser, låstes vi in i ett rum med galler för fönstren; vi voro au violon. Efter två timmars mediterande, fördes vi inför en överkonstapel, som frågade mig med barsk röst om jag var doktor Munthe från Avenue de Villiers. Jag sade ja. Han synade mina sönderrivna, blodstänkta kläder och min näsa som svullnat till sin dubbla normala storlek och sade, att jag inte såg så ut. Han frågade mig, om jag hade någonting att anföra, eftersom jag tycktes vara den minst berusade i detta band av tyska vildar och dessutom den ende, som föreföll kunna tala franska. Jag sade honom, att vi voro ett fredligt svenskt bröllopssällskap, som blivit brutalt överfallna på brasseriet, utan tvivel hade man tagit oss för tyskar. Allt efter som förhöret fortskred, blev hans röst mindre barsk, och då och då såg han med något som nästan liknade beundran på Jätten med den halvt medvetslöse lille Skånberg i knät som ett barn. Till slut sade han med äkta fransk ridderlighet, att det

verkligen skulle vara synd att låta en brud vänta hela natten på ett sådant praktexemplar till brudgum, och att han ville släppa oss i avvaktan på utgången av undersökningen. Vi tackade honom översvallande och reste oss för att gå. Till min bestörtning sade han till mig:

— Var god och stanna kvar, jag har någonting att tala med er om. Han ögnade igen i sina papper, konsulterade ett register på bordet och sade i barsk ton:

— Ni har uppgivit ett falskt namn, jag vill påpeka för er, att det är en mycket allvarlig sak. För att visa er min goda vilja ger jag er nu ett tillfälle att ändra era uppgifter till polisen. Vem är Ni?

Jag sade, att jag var Doktor Munthe.

— Jag kan bevisa att ni inte är Doktor Munthe, svarade han strängt. Se på det här, sade han och pekade på registret. Doktor Munthe vid Avenue de Villiers är Chevalier de la Légion d'Honneur. Jag kan se en mängd röda blodfläckar på era kläder, men jag kan inte se något rött band i ert knapphål.

Jag sade, att jag sällan brukade bära det. Han såg på sitt eget tomma knapphål och sade med ett skallande skratt, att det var första gången han gjorde bekantskap med en person i Frankrike, som hade rätt att bära Hederslegionen och inte begagnade sig därav. Jag föreslog, att man skulle skicka efter min concièrge för att identifiera mig, men han svarade att det var onödigt, den saken fick poliskommissarien sköta själv följande morgon. Han ringde.

— Visitera honom, befallde han de två poliskonstaplarna.

Jag var vid full vigör på den tiden, det behövdes två konstaplar att hålla mig, medan en tredje visiterade mig. Två repeterur,

två Breguet guldur och ett engelskt sportur plockades fram ur mina fickor.

Man sade inte ett ord till mig, jag låstes genast in i en illaluktande cell. Jag kastade mig ned på madrassen och undrade vad som skulle hända härnäst. Det enda riktiga vore naturligtvis att fordra att få sätta sig i förbindelse med svenska legationen, men jag beslöt att vänta till morgonen. Dörren öppnades för att släppa in en ruskig individ, halvt apache, halvt soutenör, vars åsyn lät mig genast förstå varför jag blivit visiterad.

— Friskt mod, Charlie, sade nykomlingen, on t'a pincé, eh? Se inte så nedslagen ut, du blir återbördad till samhället om tolv månader, om du har tur med dig, och det är klart att du har tur, annars skulle du sannerligen inte ha kunnat lägga vantarna på fem klockor på en dag. Fem klockor! Fichtre! Det lönar inte mödan för någon av oss att försöka rivalisera med er engelsmän!

Jag sade, att jag inte var engelsman, och att jag samlade på klockor. Det gjorde han också, sade han. Han kastade sig ned på den andra madrassen, önskade mig en god natt och angenäma drömmar och snarkade en minut senare. På andra sidan väggen började en berusad kvinna sjunga med hes röst. Han vaknade och röt ilsket:

— Håll käften, Fifine, ou je te casserai la gueule! Sångerskan slutade ögonblickligen och viskade:

— Alphonse, jag har något viktigt att tala om för dig. Är du ensam? Han svarade, att han var i sällskap med en av sina bästa vänner, som nödvändigt ville veta, hur mycket klockan var, han hade tyvärr glömt att dra upp de fem klockor, han alltid bar på sig. Snart somnade han igen, ljudet av kvinnorösterna på andra sidan väggen dog så småningom bort, och allt var tyst, en

gång i timmen hördes endast stegen av vakten, som kom för att kasta en blick på oss genom luckan i dörren. När klockan slog sju i St. Augustin, hämtades jag ur cellen och fördes inför poliskommissarien själv. Han lyssnade uppmärksamt till berättelsen om mitt äventyr, fixerande mig hela tiden med sina intelligenta, genomträngande ögon. Då jag kom till min mani att samla klockor och talade om att jag hela dagen varit på väg till Le Roy för att få mina fem klockor översedda och att jag totalt glömt bort dem, när jag blev visiterad, brast han i skratt och sade, att det var den bästa historia han någonsin hört, det var riktigt Balzac. Han tog mina fem klockor ur skrivbordslådan och räckte mig dem.

Jag har inte suttit vid det här bordet i tjugo år utan att ha lärt mig att klassificera mina gäster, ni är all right. Han ringde på överkonstapeln, som låst mig in för natten.

— Ni är suspenderad på en vecka, för att ni ej åtlytt reglementet och satt er i förbindelse med svenske konsuln. Vous êtes un imbécile!

XIII.

MAMSELL AGATA.

Det gamla golvuret slog halv åtta, när jag smög mig in i hallen, tyst som ett spöke. Det var på minuten den tid på dagen då Mamsell Agata började gnida patinan av mitt 1600-tals refektorie bord i matsalen; det fanns en möjlighet att jag kunde smyga osedd in i mitt sovrum, min enda trygga hamn. Resten av huset var i händerna på Mamsell Agata. Tyst och rastlös som en mongoose vandrade hon omkring hela dagen från rum till rum med en dammborste i handen på jakt efter några dammkorn eller några papperslappar på golvet. Jag tvärstannade förintad när jag öppnade dörren till mitt mottagningsrum. Mamsell Agata stod lutad över skrivbordet, studerande min morgonpost. Hon lyfte på huvudet, hennes vita ögon stirrade under bister tystnad på mina blodstänkta kläder, för en gångs skull kom ej det rätta stickordet över hennes tunna läppar.

— Gud i himlen, var har han varit? fick hon till slut fram. Hon kallade mig alltid "han", när hon var ond, det var sällan hon kallade mig något annat.

— Jag har blivit överkörd på gatan, sade jag. I rättmätigt självförsvar hade jag sedan länge börjat ljuga för Mamsell Agata. Hon granskade mina sönderrivna kläder med kännare-

min, hon var ju alltid på utkik efter något att stoppa, lappa eller laga. Jag tyckte, att hennes röst lät en smula vänligare, när hon befallde mig att genast låta henne få mina kläder. Jag smet in i mitt sovrum och tog ett bad. Rosalie kom in med en kopp kaffe, ingen kunde koka kaffe som Mamsell Agata.

— Pauvre Monsieur, sade Rosalie, när jag räckte henne mina blodfläckade kläder för att lämna dem till Mamsell Agata, vad har hänt, Monsieur är väl inte sårad?

— Nej, sade jag, jag är bara rädd.

Rosalie och jag hade inga hemligheter beträffande Mamsell Agata, vi levde båda i ständig skräck för henne, vi voro vapenbröder i vår dagliga, hopplösa kamp för livet. Rosalie, vars egentliga yrke var hjälphustruns, hade kommit till min undsättning när kokerskan sprang sin väg, och nu, sedan husan också givit sig av, hade hon stannat hos mig som en slags bonne à tout faire. Kokerskan var jag mycket ledsen att förlora, men jag måste snart erkänna att jag aldrig ätit bättre mat än den jag fick, sedan Mamsell Agata tagit köket i besittning. Den avvikna husan, en duktig bondflicka från Bretagne, hade jag tyckt mycket om, hon hade alltid respekterat vår överenskommelse om att hon aldrig skulle komma i närheten av mitt skrivbord och aldrig röra mina antika möbler. En vecka efter Mamsell Agatas ankomst, hade husans hälsa börjat tackla av, hon darrade på händerna, hon tappade min dyrbaraste Faenzavas och en vacker dag flydde hon ur huset i sådan hast, att hon glömde att taga sina förkläden med sig. Redan samma dag hade Mamsell Agata börjat skrubba mina Louis XVI-fåtöljer, piska mina dyrbara persiska mattor med en stor käpp och tvätta min florentinska madonnas bleka marmoransikte med såpa och vatten. Hon hade till och med lyckats fördunkla den underbara lustren på min

Gubbiovas på skrivbordet. Om Mamsell Agata kommit till världen för fyra hundra år sedan, skulle inga spår av medeltidens konst levat kvar till våra dagar. Men när hade hon kommit till världen? Hon såg precis likadan ut i dag, som när jag såg henne som pojke i mitt gamla hem i Sverige. Min äldre bror hade ärvt henne efter våra föräldrars död. Som den modige man han är, hade han lyckats göra sig av med henne och pracka henne på mig. Mamsell Agata var just vad jag behövde, hade han skrivit, det hade aldrig funnits maken till hushållerska. Däri hade han rätt. Ända sedan dess hade jag i min tur försökt bli av med henne. Jag brukade bjuda mina ungkarlsvänner och mina nya bekantskaper på lunch, de sade alla att de aldrig ätit så god mat och att jag kunde skatta mig lycklig att ha en sådan pärla till hushållerska. Jag anförtrodde dem i hemlighet att jag snart skulle gifta mig, och att Mamsell Agata endast trivdes med ungkarlar och sökte ny plats. De voro alla mycket intresserade och ville genast se henne. Det avgjorde saken, de ville aldrig se henne igen om de kunde slippa. Att beskriva hur Mamsell Agata såg ut överstiger min förmåga. Hon hade glesa, guldgula lockar — Rosalie påstod att det var en peruk, men det får stå för hennes räkning. En ovanligt smal och hög panna, inga ögonbryn, små vita ögon och nästan inget ansikte alls, endast en häpnadsväckande haknäsa, överhängande ett smalt snitt, vilket sällan öppnades för att visa tänder, långa och spetsiga som på en vessla. Hennes hy var av mögelfärg, hennes blå händer voro iskalla och klibbiga som på ett lik. Hennes leende var likt — nej, jag tror det är bättre inte tala om vad hennes leende var likt — det var vad Rosalie och jag fruktade mest. Mamsell Agata talade och förstod endast svenska, men grälade flytande på alla levande språk. Jag tror dock, att hon till sist förstod en smula franska,

annars kunde hon inte gärna snappat upp allt hon tycktes veta om mina patienter. Jag överraskade henne ofta lyssnande bakom dörren till mitt mottagningsrum, i synnerhet när jag tog emot kvinnliga patienter. Hon hade stor förkärlek för döda människor. Hon föreföll alltid i något bättre humör när någon av mina patienter höll på att dö, hon underlät aldrig att visa sig på balkongen, när en begravningsprocession passerade Avenue de Villiers. Hon hatade barn, hon förlät aldrig Rosalie att hon givit en bit av jultårtan till portvaktens barn. Hon hatade min hund, hon gick alltid omkring och sprutade Keatings' insektspulver på mattorna och började klia sig så fort hon såg mig som tecken till protest. Min hund hatade henne från första dagen, kanske på grund av den högst besynnerliga lukt som utstrålade från hela hennes person. Den påminde mig om Kusin Pons odeur de souris i Balzacs roman, men med en personlig tillsats av en hittills okänd stank, som jag flera år senare identifierade i en övergiven egyptisk grav i Tebe, där hundratals stora flädermöss hängde i svarta klungor från taket.

Mamsell Agata gick aldrig ut, annat än på söndagarna, då hon satt ensam i en bänk i svenska kyrkan vid Boulevard Ornanot och bad till Vredens Gud. Bänken var alltid tom, ingen vågade sitta i närheten av henne. Min vän pastor Flygare berättade för mig, att när han stoppade brödet i munnen på henne under nattvarden, så blängde hon på honom så ursinnigt att han var rädd att hon skulle bita av honom fingret.

Rosalie hade förlorat all sin forna glättighet, hon såg mager och eländig ut och talade om att flytta till sin gifta syster i Touraine. Naturligtvis var det lättare för mig som var borta hela dagarna. Så fort jag kom hem, var det som om all styrka gått ur min kropp och en dödande grå försoffning föll som damm

över mina tankar. Sedan jag upptäckt att Mamsell Agata gick i sömnen blevo mina nätter ännu mera oroliga än förr, ofta tyckte jag mig känna lukten av Mamsell Agata till och med inne i mitt sovrum. Slutligen öppnade jag mitt hjärta för min vän Pastor Flygare, som ofta gästade mitt hem och, efter vad jag tror, hade en svag misstanke om den hemska sanningen.

— Varför skickar du inte iväg henne, sade pastorn en dag, det kan inte fortsätta så här, jag börjar faktiskt tro att du är rädd för henne. Om du inte har mod att säga upp henne, skall jag göra det åt dig.

Jag erbjöd honom tusen francs till hans understödsförening om han kunde få i väg henne.

— Jag skall säga upp Mamsell Agata i kväll, var lugn, kom till sakristian i morgon efter gudstjänsten så skall du få goda nyheter.

Det blev ingen gudstjänst i svenska kyrkan dagen därpå, ty pastorn hade plötsligt insjuknat kvällen förut, för sent för att finna en vikarie. Jag skyndade genast till hans hem vid Place des Termes, hans hustru sade, att hon just ämnat skicka efter mig. Pastorn hade kommit hem kvällen förut halvt avsvimmad, berättade fru Flygare, han såg ut som om han sett en vålnad.

Kanske har han sett en vålnad, tänkte jag för mig själv, när vi gingo till hans rum. Pastorn berättade att han just börjat framföra sitt ärende för Mamsell Agata, han hade väntat sig att hon skulle bli ond, men i stället hade hon bara lett mot honom. Plötsligt märkte han en besynnerlig lukt i rummet, han kände det som om han skulle svimma, han trodde det var lukten.

— Nej, sade jag, det var leendet.

Jag rådde honom att hålla sig i sängen tills jag kom igen. Han frågade vad i all världen det var med honom, jag sade att jag inte visste det — det var inte sant, jag visste det väl, jag kände igen symptomen.

— Apropå, sade jag när jag skulle gå, berätta för mig om Lazarus, du som är präst vet säkert mer om honom än jag. Finns det inte en gammal legend...

— Lazarus, sade pastorn med svag röst, var den man som återvände levande till sin boning från sin grav, där han tre dagar och tre nätter legat död. Underverket kan inte betvivlas, det bevittnades av Maria och Martha och många av hans forna vänner.

— Jag undrar hur han såg ut?

— Legenden säger, att kroppens förvandling, som hejdats av en undergörande makt, var tydligt skönjbar i ansiktets likblåa färg och hans långa, dödskalla fingrar; hans mörka naglar hade blivit onaturligt långa, den fräna gravlukten häftade ännu vid hans kläder. När Lazarus skred fram genom folkhopen, som samlats för att hälsa honom välkommen tillbaka till livet, dogo orden på deras läppar. En grå försoffning föll som damm över deras själar. En efter en flydde de, slagna av förfäran.

Medan pastorn reciterade den gamla legenden blev hans röst allt svagare och svagare, han vred sig oroligt på sitt läger och hans ansikte blev vitt som kudden under hans huvud.

— Är du säker på att Lazarus är den enda människa, som stått upp ur sin grav, sade jag, är du säker på att han inte hade en syster?

Pastorn höll händerna för ansiktet med ett skri av fasa.

I trappan mötte jag överste Staaff, den svenska militärattachén, som just kom för att höra sig för om pastorns befin-

nande. Översten bad mig åka hem med honom i hans vagn, han ville tala med mig i ett angeläget ärende. Överste Staaff hade med stor utmärkelse tjänat i franska armén under 1870 års krig och blivit sårad vid Gravelotte. Han hade gift sig med en fransk dam och var mycket väl sedd i Paris-societeten.

— Du vet, sade översten, när vi satte oss ned till teet, du vet, att jag är din vän och mer än dubbelt så gammal som du, du får inte taga illa upp, vad jag nu i ditt eget intresse ämnar säga dig. Både min hustru och jag ha ofta hört klagomål över ditt tyranniska sätt att behandla dina patienter. Ingen här tycker om att höra orden disciplin och lydnad ständigt och jämt kastade i ansiktet på sig. Damer, i all synnerhet franska damer, äro inte vana vid en dylik översittarton av en ungdom som du, de ha redan givit dig öknamnet Tiberius. Det värsta är att jag tror, att det är lika naturligt för dig att befalla, som det enligt din mening bör vara för dem att lyda. Men däri tar du fel, min unge vän, ingen tycker om att lyda, medan alla tycka om att befalla.

— Jag är av annan åsikt, de flesta män och nästan alla kvinnor tycka om att lyda.

— Vänta tills du blir gift, sade min åldrige vän med en förstulen blick mot salongsdörren.

— Men låt oss nu övergå till ett betydligt allvarligare ämne, fortsatte översten. Att du går dina egna vägar och ger fan i vad folk säger, veta vi alla. Men det får finnas en gräns för allt. Det glunkas om att du har ett mystiskt fruntimmer i huset, som du ger ut för att vara din hushållerska. Till och med den engelske konsulns hustru gjorde några anmärkningar härom till min hustru, som tog ditt försvar på det mest energiska sätt. Vad skulle Excellensen Sibern och hans fru, som behandla dig som

om du vore barn i huset, säga om de finge höra talas härom? Jag säger dig, min vän, det där går inte an för en ansedd läkare i din ställning med massor av kvinnliga patienter, både engelska och franska, i sitt mottagningsrum. Jag upprepar, det går inte an! Om du nödvändigtvis måste ha en mätress, så låt gå! Det är din sak, men för Guds skull skaffa henne ur huset, inte ens fransmännen tolerera en sådan skandal.

Jag tackade översten och sade att han hade fullkomligt rätt, jag hade ofta försökt bli av med henne, men jag hade inte haft tillräcklig styrka.

— Jag vet att det inte är lätt, medgav översten, jag har varit ung själv. Om du inte har courage att skaffa henne ur huset, skall jag hjälpa dig! Jag är rätte mannen för dig, jag har aldrig varit rädd för någon människa, varken man eller kvinna, jag var med i den sista attacken vid Gravelotte, jag har sett döden i ansiktet i sex stora drabbningar...

— Vänta tills farbror får se mamsell Agata Svensson i ansiktet, sade jag.

— Du menar väl inte att hon är svenska? Så mycket bättre, i värsta fall kan jag få henne utvisad från Frankrike med legationens hjälp. Jag kommer till Avenue de Villiers i morgon bittida klockan tio, vänta på mig tills jag kommer.

— Nej tack, jag är aldrig hemma om jag kan slippa.

— Et pourtant tu couches avec elle, utbrast översten och såg bestört på mig.

Jag var nära att kräkas på hans matta, när han räddade mig med en stadig konjaksgrogg varpå jag vacklade ut ur huset efter att ha antagit hans inbjudan att komma på middag nästa dag för att fira segern.

Jag dinerade ensam med Madame Staaff aftonen därpå. Översten mådde inte riktigt bra, jag skulle gå upp till hans rum efter middagen, hans gamla sår från Gravelotte besvärade honom igen, trodde Madame. Den ridderlige översten låg på sängen med en kall kompress på hjässan, han såg gammal och svag ut, och där var ett frånvarande uttryck i hans ögon, som jag aldrig sett förr.

— Log hon? frågade jag.

Han ryste till och sträckte handen efter sin grogg.

— Lade farbror märke till den långa, svarta klon på hennes tumnagel, precis som klon på en flädermus?

Han bleknade och torkade kallsvetten ur pannan.

— Vad skall jag ta mig till, sade jag med huvudet i händerna.

— Det finns bara en utväg för dig, svarade översten med svag stämma, gift dig, annars slår du dig på att dricka.

XIV.

VICOMTE MAURICE.

Jag gifte mig inte och jag började inte dricka. Jag började i stället med en ny taktik: jag övergav Avenue de Villiers. Rosalie kom till mitt sovrum med mitt te och min Figaro klockan sju, en timme senare satt jag i min vagn, för att inte återvända förrän till min mottagning klockan två. Jag lämnade huset med min sista patient, för att ej komma hem förrän vid midnatt, då jag smög mig till mitt rum som en tjuv. Rosalies lön hade fördubblats. Hon stannade tappert på sin post, hon klagade endast över att inte ha något annat att göra än att öppna dörren. Allting annat, piskandet av mattorna, borstningen av mina kläder, putsningen av mina skodon, tvätten av mitt linne, kokningen av min mat, utfördes av Mamsell Agata. Inseende nödvändigheten av en förbindelse med yttervärlden och fördelen av att alltid ha någon till hands att gräla på, tolererade nu Mamsell Agata Rosalies närvaro med bister resignation. Hon hade till och med smålett mot henne en gång, berättade Rosalie med en lätt darrning på rösten. Snart började också Tom överge Avenue de Villiers av skräck för Mamsell Agata. Han åkte kring med mig på sjukbesök hela dagarna, åt sällan hemma och gick aldrig in i köket, som alla hundar tycka om att göra. När han kom hem sent på kvällen smet han, lika tyst som jag själv, till sin korg i mitt sov-

rum, där han visste att han var i relativ säkerhet. Allteftersom min praktik växte, blev det allt svårare för oss att stjäla tid till vår vanliga söndagseftermiddagspromenad i Bois de Boulogne. Hundar liksom människor måste då och då få tillfälle att känna lukten av Moder Jord i sina näsborrar, för att kunna hålla modet uppe. Det finns ingenting som går upp mot en rask vandring i skogen, även om det bara är bland Bois de Boulognes halvtama träd, och då och då en improviserad kurragömmalek bland snåren med någon ny bekantskap. En dag när vi gingo genom en sidoallé, hörde vi plötsligt bakom oss ett förtvivlat flämtande och flåsande, åtföljt av svåra hostattacker och andnöd. Jag trodde först, att det var ett fall av astma, men Tom diagnosticerade genast en annalkande liten mops eller bulldogg, som med andan i halsen bönföll oss om att vänta på honom. En minut senare sjönk Loulou halvdöd ned vid mina fötter, för fet att andas, för uttröttad att tala, hans svarta tunga nästan föll ur munnen på honom, hans blodsprängda ögon strålade av återseendets glädje.

— Loulou! Loulou! ropade en förtvivlad röst från en landå borta på stora vägen.

— Loulou! Loulou! lockade en betjänt bakom snåren. Betjänten berättade, att medan han eskorterade änkemarkisinnan och Loulou på deras vanliga femminutersmotion bredvid landån, hade Loulou börjat nosa frenetiskt åt alla håll och plötsligt galopperat iväg med sådan fart, att han förlorat honom ur sikte. Markisinnan hade av sin kammarjungfru förts halvt avsvimmad tillbaka till landån, själv hade han sprungit och sökt efter Loulou i en halv timme, medan kusken kört fram och tillbaka på stora vägen och frågat alla passerande om de sett till Loulou. Markisinnan brast i en flod av glädjetårar, när jag satte Loulou, fort-

farande mållös av andnöd, ned i hennes knä. — Han får ett slaganfall, snyftade Markisinnan. Jag skrek i luren att det var bara sinnesrörelse. Sanningen var nog att Loulou var så nära ett slaganfall som en fet, gammal mops kan vara. Då jag var den ofrivilliga orsaken till alltsammans, antog jag hans matmors inbjudan till te. När Tom hoppade upp i mitt knä, fick Loulou en attack av raseri, som var nära att kväva honom. Resten av vägen låg han orörlig i sin matmors knä i ett tillstånd av fullkomlig kollaps, ilsket blängande på Tom med det ena ögat och vänligt blinkande åt mig med det andra.

"Jag har luktat på många saker i mitt liv", sade det vänliga ögat, "men jag har aldrig glömt din egen, personliga lukt, jag tycker bättre om din lukt än om någon annans lukt. Vilken fröjd att äntligen ha återfunnit dig! Tag mig i ditt knä i stället för den där svarta rackan! Var inte rädd, jag skall göra upp räkningen med honom, så snart jag kan andas!"

"Jag bryr mig inte om vad du säger, lilla trubbnosiga missfoster", sade Tom högdraget. "Jag har aldrig sett din make, man nästan skäms att vara hund! En prisbelönt pudel som jag morrar inte åt en korv, men det är bäst du håller din svarta tunga i styr, annars kan den ramla ur din fula mun."

Efter vår andra kopp te, steg abbén in i salongen på sin vanliga eftermiddagsvisit. Den snälle abbén förebrådde mig att jag ej låtit dem få veta om min återkomst till Paris. Greven hade ofta frågat efter mig och skulle bli glad att se mig igen. Grevinnan hade rest till Monte Carlo för luftombyte. Hon var nu vid utmärkt hälsa och humör. Tyvärr kunde han inte säga detsamma om greven, som återgått till sitt stillasittande liv och satt hela dagarna i sin länstol och rökte cigarrer. Abbén ansåg det bäst att varsko mig om att Vicomte Maurice var ursinnig på

mig för det spratt jag spelat honom på Château Rameaux. Jag hade hypnotiserat både honom och bydoktorn att tro att han hade colitis för att hindra honom att vinna guldmedaljen i skyttetävlingen. Abbén bad mig ivrigt att jag skulle hålla mig ur vägen för honom, vicomten var känd för sitt häftiga, obehärskade humör, han grälade med alla människor, det var inte mer än en månad sedan han duellerat igen, Gud vet vad som kunde hända, om vi träffades.

— Ingenting skulle hända, sade jag, jag har ingenting att frukta av vicomten, ty han är rädd för mig. Jag fick honom att förstå i rökrummet på Château Rameaux, att jag var den starkare av oss båda, jag är glad att höra att han inte glömt läxan. Hans enda överlägsenhet över mig består i, att han kan fälla en lärka eller en svala med sin revolver på femtio meters avstånd, under det att jag troligen skulle bomma på en elefant på samma avstånd. Men det är inte troligt att han skall begagna sig av denna sin överlägsenhet, han skulle aldrig utmana mig till duell, ty han anser mig ej som sin sociale jämlike. Ni talade om hypnotism, jag blir sjuk av att höra blotta ordet, det tutas alltid i öronen på mig, därför att jag varit lärjunge till Charcot. Försök att förstå en gång för alla, att de där dumheterna om hypnotisk makt förnekas av den moderna vetenskapen. Det här är inte ett fall av hypnotism, det är ett fall av inbillning. Den dåren inbillar sig att jag hypnotiserat honom, det är inte jag som satt dumma idéer i huvudet på honom, det har han gjort själv, det är vad vi kalla självsuggestion. Så mycket bättre för mig. Det gör honom oförmögen att göra mig någon skada, åtminstone ansikte mot ansikte.

— Men kunde ni hypnotisera honom om ni ville?

— Ja, med lätthet, han är ett utmärkt subjekt, Charcot skulle

vara glad att få demonstrera honom på sina tisdagsföreläsningar på La Salpêtrière.

— Eftersom ni påstår, att det inte finns någon hypnotisk makt, menar ni alltså att jag till exempel kunde få honom att lyda mig, som han lydde er?

— Ja, förutsatt att han trodde att ni ägde denna makt, vilket han säkerligen inte gör.

— Varför inte?

— Här börjar den verkliga svårigheten, ett tillfredsställande svar på er fråga kan inte givas i dag. Det här är en relativt ny vetenskap, som ännu befinner sig i sin barndom.

— Kunde ni få honom att begå ett brott?

— Endast i fall han vore kapabel att begå ett sådant brott av eget initiativ. Eftersom jag är övertygad om att han är en barbar med brottsliga instinkter, är svaret i detta speciella fall jakande.

— Kunde ni förmå honom att avstå från grevinnan?

— Endast i fall han önskade det själv och underkastades en metodisk behandling med hypnotisk suggestion. Även under dylika villkor skulle det taga ansenlig tid, eftersom den sexuella instinkten är människonaturens starkaste kraft.

— Lova att ni håller er ur vägen för honom, han säger, att han kommer att piska upp er första gången han träffar er.

— Han kan gärna försöka, jag skall nog klara mig, gör er inga bekymmer för mig. Jag är fullkomligt i stånd att taga vara på mig själv.

— Lyckligtvis ligger han i garnison i Tours och kommer troligen inte tillbaka till Paris på länge.

— Käre Abbé, ni är naivare än jag trodde, han är i Monte Carlo med grevinnan och kommer tillbaka till Paris, när hon kommer hit igen.

Redan nästa dag blev jag kallad till greven. Abbén hade rätt, jag fann greven i ett tillstånd, som både kroppsligt och själsligt var synnerligen otillfredsställande. Det är inte mycket man kan göra med en äldre herre, som sitter hela dagarna i sin länstol och röker starka cigarrer och tänker på sin vackra unga hustru, som rest till Monte Carlo för luftombyte. Inte heller kan man göra mycket för honom, när hans grevinna återvänder för att på nytt intaga sin ställning som en av Paris' mest beundrade och bortskämda societetsdamer och tillbringar sina dagar hos Worth med att prova nya klänningar och sina kvällar på teatrar och baler efter en kylig godnattkyss på sin mans kind. Ju mer jag såg av greven, dess bättre tyckte jag om honom, han var den mest fulländade typ av en fransk aristokrat av l'ancien régime jag någonsin sett. Verkliga skälet till min sympati var nog att jag tyckte det var synd om honom. På den tiden hade jag ännu ej fått klart för mig att de enda människor jag verkligen håller av, äro dem jag tycker synd om. Det var väl därför jag inte tyckte om grevinnan första gången jag återsåg henne efter det där mötet under lindarna i Château Rameaux' park, när månen var full och ugglan räddade mig från att tycka om henne för mycket. Nej, jag tyckte ej alls om henne, medan jag satt bredvid abbén och såg tvärs över middagsbordet, hur hon skrattade åt Vicomte Maurice's dumma skämt, delvis riktade mot mig själv, efter vad jag kunde förstå av hans oförskämda sidoblickar på mig. Ingen av dem sade ett ord till mig. Det enda tecken på igenkännande grevinnan gett mig, var en förströdd handtryckning före middagen. Vicomten hade fullständigt ignorerat min närvaro. Grevinnan var vackrare än någonsin, men hon var inte samma kvinna. Hon föreföll strålande frisk och glad, det trånande uttrycket i hennes stora, svärmiska ögon var borta. Jag

såg vid första ögonkastet, att det varit fullmåne i Monte Carloparken och ingen varnande uggla i en gammal lind. Vicomte Maurice föreföll utomordentligt självbelåten, det var någonting av segrare i hans uppträdande som irriterade mig i allra högsta grad.

— Ça y est, sade jag till abbén, när vi slogo oss ned i rökrummet efter middagen. Sannerligen kärleken måste vara blind, om detta kan kallas kärlek. Hon förtjänade ett bättre öde än att falla i armarna på den där degenererade narren.

— Vet ni av, att det inte är en månad sedan greven betalade hans spelskulder för att han inte skulle bli avskedad ur armén, det går också ett rykte om en oinfriad check. Det sägs att han gör av med fabulösa summor på en känd kokott. Att tänka sig att det är han, som skall vara grevinnans kavaljer på Le Bal Masqué på operan i kväll!

— Jag önskar att jag kunde skjuta.

— För Guds skull, tala inte på det viset. Det bästa vore att ni ginge er väg, han kommer säkert hit in för sin grogg.

— Han bör vara försiktig med sina groggar, märkte ni inte hur han darrade på handen, när han droppade sin patentmedicin i vinglaset. I alla händelser är det ett gott omen för svalorna och lärkorna. Se inte så oroligt åt dörren, Vicomten sitter i salongen och kurtiserar grevinnan. För resten måste jag fara nu, min vagn väntar vid porten.

Jag gick upp till grevens sovrum för att säga honom farväl: han höll redan på att gå till sängs och sade att han var mycket sömnig, lyckliga människa! Just som jag önskade honom god natt, hörde jag en hund tjuta nere i hallen. Jag visste att Tom väntade på mig i sitt vanliga hörn i hallen, greven som var stor hundvän hade till och med gett honom en liten matta för att han skulle

ha det bekvämt. Jag sprang nedför trapporna så fort jag kunde. Tom låg hopkrupen vid dörren, kvidande sakta och med blod rinnande ur munnen. Böjd över honom stod Vicomte Maurice och sparkade honom ursinnigt. Jag kastade mig över vilden så oväntat att han förlorade balansen och föll omkull på golvet. Ett andra välriktat knytnävsslag fällde honom till golvet för andra gången, när han sökte resa sig upp. Jag ryckte till mig min hatt och sprang med Tom i armarna till min vagn och körde i full fart till Avenue de Villiers. Det var redan från början tydligt att hunden led av svåra, inre skador. Jag satt hos honom hela natten, hans andhämtning blev svårare och svårare, och blödningen upphörde ej. På morgonen sköt jag min trogne vän med egen hand för att bespara honom vidare plågor.

Det var en lättnad för mig när jag på eftermiddagen mottog ett brev från två av Vicomte Maurice's regementskamrater med anhållan om att jag ville sätta mig i förbindelse med mina sekundanter, vicomten hade efter någon tvekan beslutat göra mig den äran etc. etc.

Jag lyckades med svårighet övertala överste Staaff att bistå mig i vad som stundade. Min vän Edelfelt skulle bli min andre sekundant. Norström skulle assistera som läkare.

— Aldrig i hela mitt liv har jag haft en sådan tur som under dessa sista tjugofyra timmar, sade jag till Norström när vi sutto och åto vår middag vid vårt vanliga bord på Café de la Régence. Sanningen att säga, var jag förskräckligt rädd, att jag skulle bli rädd. I stället har min nyfikenhet att se hur jag skulle klara mig upptagit mina tankar så helt och hållet att jag inte haft en minuts tid att tänka på något annat. Du vet hur intresserad jag är av psykologi.

Norström var tydligen inte det minsta intresserad i psykologi den kvällen, det var han förresten aldrig. Han var ovanligt tyst och högtidlig, då och då såg han på mig med ett nästan ömt uttryck, som kom mig att skämmas.

— Hör på, Axel, sade han med något osäker röst, hör på...

— Se inte på mig så där och framför allt, var inte sentimental, det passar ej din skönhetstyp! Klia dig i ditt gamla dumma huvud och försök att fatta situationen. Hur kan du för ett ögonblick inbilla dig att jag skulle vara dåraktig nog, att möta det där vilddjuret i morgon bittida i Bois de St. Cloud, om jag ej visste att han inte kan döda mig. Den tanken är för absurd för att ens behöva tagas i betraktande. De här franska duellerna äro för övrigt en ren fars, det vet du lika bra som jag. Vi ha båda assisterat som läkare vid mer än en dylik teaterföreställning, där aktörerna någon gång träffa ett träd men aldrig varandra. Låt oss dricka en flaska chambertin och gå till sängs, bourgogne gör mig sömnig, jag har knappast fått en blund i ögonen sedan Tom dog och i natt måste jag sova.

Morgonen var kall och disig. Min puls stod stadigt på åttio, men jag observerade en besynnerlig skälvning i vadorna och en viss svårighet att tala, och hur jag än försökte, kunde jag inte svälja den klunk konjak som Norström räckte mig ur sin plunta, när vi stego ur vagnen. De många förberedande formaliteterna föreföllo mig särskilt irriterande, eftersom jag inte begrep ett ord av vad de talade om. Hur fånigt det här är och vilken bortkastad tid, tänkte jag, hur mycket enklare vore det inte att ge honom ett grundligt kok stryk à l'Anglaise och så vara kvitt. Jag hörde någon säga, att dimman lättat tillräckligt för att tillåta en klar sikt. Jag blev förvånad, ty mig föreföll dimman tätare än någonsin. Dock kunde jag mycket väl se Vicomte Maurice,

där han stod mitt emot mig, med sin vanliga min av oförskämd nonchalans, cigaretten mellan läpparna, fullkomligt lugn och obesvärad, tyckte jag. I samma ögonblick började en rödhakesångare sjunga i snåret bakom mig, och jag undrade just vad i all världen den lilla sångaren hade att göra så sent på året i Bois de St. Cloud, då överste Staaff stack en lång pistol i handen på mig.

— Sikta lågt! viskade han.

— Feu! ropade en skarp röst.

Jag hörde ett skott. Jag såg cigaretten falla från vicomtens läppar och professor Labbé springa fram till honom. Ett ögonblick senare fann jag mig sitta i överste Staaffs vagn med Norström på baksätet, fnissande för sig själv. Översten klappade mig på axeln, men ingen sade ett ord.

— Vad har hänt? Varför sköt han inte? Jag tänker inte ta emot någon nåd av den vilden, jag kommer att utmana honom i min tur, jag kommer att...

— Du kommer inte att göra någonting annat än att tacka din Skapare för din underbara räddning, avbröt översten. Han gjorde sitt bästa för att döda dig och skulle säkert ha lyckats, om du givit honom tid att lossa sitt andra skott. Lyckligtvis sköt ni samtidigt. Hade du väntat bråkdelen av en sekund, skulle du inte sitta här bredvid mig nu. Hörde du inte kulan vina över ditt huvud? Titta här!

Jag såg på min hatt och plötsligt gick ridån ned över mitt gästspel som hjälte i pjäsen. Berövad sin illasittande teaterkostym, visade sig den verklige mannen, sådan han var, mannen som var rädd för döden. Darrande av fruktan, sjönk jag tillbaka i mitt vagnshörn.

— Jag är stolt över dig, min unge vän, fortsatte översten. Det

gjorde mitt gamla soldathjärta gott att se dig, jag kunde inte ha gjort det bättre själv! När vi anföllo preussarna vid Gravelotte...

Mina skallrande tänder hindrade mig att uppfatta slutet av meningen. Jag kände mig nära att svimma och ville be Norström öppna fönstret för att få mer luft, men jag kunde inte få fram ett ord. Jag ville slänga upp vagnsdörren och sätta i väg som en hare, men jag kunde varken röra armar eller ben.

— Han förlorade mycket blod, muttrade Norström, professor Labbé sade att kulan gått rakt genom högra lungbasen, han har tur om han kommer undan med två månader i sängen.

Jag spetsade öronen, mina tänder upphörde ögonblickligen att skallra.

— Jag visste inte, att du var så styv skytt, komplimenterade mig översten. Varför sade du, att du aldrig hade hållit en pistol i handen förut?

Plötsligt brast jag i gapskratt, jag visste ej varför.

— Det är ingenting att skratta åt, sade översten strängt, mannen är farligt sårad, professor Labbé såg mycket allvarlig ut, det kan sluta med en tragedi.

— Så mycket värre för honom, sade jag, som genom ett under återfick min talförmåga, han sparkade ihjäl min trogne, försvarslöse hund, han tillbringar sina dagar med att döda lärkor och svalor, han förtjänar allt vad han kan få. Vet farbror, att areopagen i Athén dömde en pojke till döden för att han plågat ihjäl en fågel?

— Men du är inte areopagen i Athén.

— Nej, men jag är heller inte orsaken till mannens död, om det värsta skulle hända. Jag hann inte ens sikta på honom, skottet gick av av sig själv. Det var inte jag, som sände kulan genom

hans lunga, det var någon annan. Förresten, eftersom farbror ömmar så för den där barbaren får jag lov att fråga om det var för att jag skulle skjuta bom, som farbror viskade åt mig att sikta lågt, när farbror räckte mig pistolen?

— Jag är glad att höra att du fått tungan på rätt plats igen, din gamle skrävlare, skrattade översten. Jag kunde inte förstå ett ord av vad du sade, när jag släpade dig till min vagn, jag tror inte du gjorde det själv heller, du muttrade hela tiden någonting om en rödhakesångare.

När vi åkte in genom Porte Maillot, hade jag fått fullt herravälde över mina dumma nerver och kände mig mycket belåten med mig själv. När vi närmade oss Avenue de Villiers, tyckte jag mig plötsligt genom dimman se Mamsell Agatas Medusaansikte hotfullt stirra på mig med sina vita ögon. Jag såg på klockan, den var halv åtta, mitt mod steg.

"Hon håller just på att skrubba patinan av refektoriebordet i matsalen", tänkte jag. "Om lyckan står mig bi på nytt så kan jag slinka osedd in i sängkammaren och ringa på Rosalie och mitt te."

Rosalie kom smygande på tå med min frukost och min Figaro.

— Rosalie, du är en krona! För Guds skull, håll Mamsell Agata borta från hallen, jag tänker smyga mig ut om en halvtimme. Borsta bara av min hatt och mina kläder en smula innan du går, det behövs!

— Men Monsieur kan verkligen inte fara till sina fina patienter i den här slokiga, gamla hatten, titta, det är ett runt hål fram och ett bak, så lustigt! Det kan inte vara malen som ätit hål på hatten, hela huset stinker av naftalin, ända sedan Mamsell Agata kom. Kan det vara en råtta? Mamsell Agatas rum är fullt av råttor, Mamsell Agata tycker mycket om råttor.

— Nej, Rosalie, det är väggsmeden, han har tänder av stål och kan bita ett likadant hål i ens skalle, som i ens hatt, om man inte har tur.

— Varför ger inte Monsieur bort hatten till gamle Don Gaetano, i dag kommer han under balkongen och spelar på sitt positiv.

— Du får gärna ge honom vilken hatt du vill, men jag behåller den här, det gör mig gott i ögonen att titta på de där två små hålen, de betyda tur.

— Varför går inte Monsieur i hög hatt, som de andra doktorerna, det ser mycket mer respektabelt ut.

— Det är inte hatten som gör mannen, utan huvudet. Mitt huvud är det inget fel på, så länge jag bara slipper se Mamsell Agata.

XV.

JOHN.

Jag satt vid min frukost och min Figaro. Ingenting av intresse. Plötsligt föllo mina ögon på följande notis under den feta rubriken: EN FUL AFFÄR.

"Madame Réquin, sage-femme de première classe, Rue Granet, har arresterats i samband med att en ung flicka dött under misstänkta omständigheter. Arresteringsorder har också utfärdats mot en utländsk läkare, som man dock fruktar redan lämnat landet. Madame Réquin är dessutom anklagad för att ha låtit ett flertal nyfödda barn, som anförtrotts i hennes vård, spårlöst försvinna."

Tidningen föll ur min hand. Madame Réquin, sage-femme de première classe, Rue Granet! Jag hade sett så mycket lidande, så många tragedier hade utspelats inför mina ögon under de sista åren, att jag glömt hela historien. När jag satt där och stirrade på notisen i Figaro, kom alltsammans tillbaka igen, jag såg det hela så tydligt framför mig som om det hänt i går och ej för tre år sedan, den hemska natten när jag gjort Madame Réquins bekantskap. Det gjorde mig glad att veta att denna rysliga kvinna äntligen blivit fast. Jag erinrade mig också med glädje att det varit mig förunnat den natten att rädda två människor, en moder och ett barn, från att bliva mördade av henne

och hennes medbrottsling. Plötsligt flög en annan tanke genom mitt huvud. Vad hade jag gjort för dessa två människor, vilkas liv jag räddat? Vad hade jag gjort för denna moder, som redan blivit övergiven av en annan man, i nödens stund, då hon behövde honom som bäst?

"John! John!" hade hon ropat under kloroformen med förtvivlans stämma. "John! John!"

Hade jag handlat bättre än han? Hade ej också jag övergivit henne i den stund, då hon behövde mig bäst? Vilka timmar av ångest måste hon inte ha genomgått, innan hon föll medvetslös i händerna på denna förskräckliga kvinna och på min brutale kollega, som skulle tagit livet av henne, om inte jag hade varit? Och vilket uppvaknande till den hemska verkligheten omkring henne! Och det halvkvävda barnet, som sett på mig med sina blå ögon, när han drog sitt första andetag av den livgivande luft jag blåst in i hans lungor, mun till mun! Vad hade jag gjort för honom? Jag hade ryckt honom ur den barmhärtiga dödens armar för att kasta honom i armarna på Madame Réquin! Hur många nyfödda barn hade ej redan sugit döden ur hennes enorma bröst? Vad hade hon gjort med den lille, blåögde gossen? Var han bland de åttio procenten av de hjälplösa, små resenärerna i "le train des nourrices", som enligt den officiella statistiken dogo under det första levnadsåret eller bland de återstående tjugo procenten, som överlevde för att sannolikt gå ett ännu värre öde till mötes?

En timme senare hade jag begärt och erhållit tillstånd av fängelsemyndigheterna att besöka Madame Réquin. Hon kände genast igen mig och välkomnade mig så hjärtligt att jag kände mig mycket generad för vaktaren som följde mig till hennes cell. Gossen var i Normandie och hade det mycket bra, hon hade

just haft brev från fosterföräldrarna, som höllo av honom som vore han deras eget barn. Olyckligtvis kunde hon ej lämna mig deras adress, det var en viss oreda i hennes register, det var möjligt men icke troligt att hennes man kunde erinra sig adressen.

Jag var säker på att gossen var död, men för att inte lämna något oförsökt, sade jag barskt att, såvida jag inte fått adressen på fosterföräldrarna inom fyrtioåtta timmar, skulle jag anklaga henne för barnamord samt för stöld av en dyrbar diamantbrosch, som jag lämnat i hennes förvar. Hon lyckades klämma fram ett par tårar ur sina kalla ögon och svor på att hon inte stulit broschen, hon hade behållit den som minne av den vackra unga damen, som hon vårdat lika ömt som om hon varit hennes egen dotter.

— Ni har fyrtioåtta timmar på er, sade jag och lämnade Madame Réquin åt sina betraktelser.

På morgonen den andra dagen infann sig Madame Réquins värde make med pantkvittot på broschen och namnen på tre byar i Normandie, dit Madame brukade skicka sina babies det året. Jag skrev genast till de tre märerna i de respektive byarna med anhållan att de måtte göra efterforskningar, huruvida en blåögd treårig gosse befunne sig bland adoptivbarnen i deras by. Efter månaders väntan mottog jag negativa svar från två av märerna, intet svar från den tredje. Jag skrev då till byarnas tre kyrkoherdar och efter lång väntan mottog jag ett brev från curén i Villeroy att han hos en skomakarhustru upptäckt en liten gosse, som passade in på min beskrivning. Han hade kommit från Paris för tre år sedan och det var intet tvivel om att han hade blå ögon.

Jag hade aldrig varit i Normandie, det var jul och jag tyckte

att jag förtjänade en liten semester. På själva juldagen knackade jag på skomakarens dörr. Intet svar. Jag steg in i ett skumt rum med ett lågt skomakarbord vid fönstret, smutsiga och trasiga kängor och skor av alla storlekar strödda över golvet, några nytvättade kjolar hängande till tork på ett rep i taket. Sängen var ouppbäddad, täckena och lakana sågo obeskrivligt smutsiga ut. På stengolvet i det illaluktande köket satt ett halvnaket litet barn och åt på en rå potatis. Han såg förskräckt på mig med sina blå ögon, släppte potatisen, lyfte instinktivt sin magra arm för att avvärja ett slag och kröp så fort han kunde in i det andra rummet. Jag fick fatt i honom just som han skulle krypa in under sängen och satte mig vid skomakarbordet för att besiktiga hans tänder. Ja, pojken var mellan tre och fyra år, skulle jag tro, ett litet skelett med utmärglade armar och ben, smalt bröst och en mage, uppsvälld till sin dubbla storlek. Han satt orörlig i mitt knä, sade inte ett ord, ej ens när jag öppnade hans mun för att se på tänderna. Det var ingen tvekan om färgen på hans trötta, glädjetomma ögon, de voro lika blå som mina egna. Dörren slängdes upp och med en fruktansvärd svordom raglade skomakaren in i rummet, stupfull. Bakom honom i den öppna dörren stod en kvinna med ett spädbarn vid bröstet, och två småbarn hängande i kjolarna, och stirrade på mig med vidöppna ögon. Skomakaren sade, att han var förbannat glad att bli av med pojken, men först skulle han ha full betalning. Han hade skrivit flera gånger till Madame Réquin, men inte fått något svar. Trodde hon, att han tänkte föda den eländiga ungen med sina egna dyrt förtjänade pengar. Hustrun sade att nu, sedan hon fått sitt eget barn och två andra inackorderingar, var hon bara glad att bli kvitt pojken. Hon viskade något till skomakaren och de sågo ömsevis på barnet och på mig. Samma skrämda

blick hade kommit tillbaka i gossens ögon så snart de kommit in i rummet, den lilla handen som jag höll i min darrade märkbart. Lyckligtvis hade jag kommit ihåg att det var jul och drog upp en trähäst ur fickan. Han såg tyst och likgiltigt på trähästen med ögon som voro alldeles olika andra barnaögon, då de se på en ny leksak.

— Titta, sade skomakarhustrun, en sådan vacker häst din pappa haft med sig från Paris, titta Jules!

— Han heter John! sade jag.

— C'est un triste enfant, sade skomakarhustrun, han säger aldrig ett ord, inte ens mamma, och han skrattar aldrig.

Jag svepte in honom i min resfilt och sökte upp prästen, som var nog vänlig att skicka sin hushållerska och köpa en ylleskjorta och en varm sjal till resan.

Curén såg uppmärksamt på mig och sade:

— Det är min plikt som präst att fördöma ett lastbart leverne, men jag måste likväl säga, min unge man, att jag respekterar er för att ni åtminstone försöker sona er synd, en synd som är så mycket större som straffet faller på stackars oskyldiga barns huvuden. Det är hög tid att han kommer härifrån, jag har begravt dussintals av dessa stackars övergivna små barn och jag skulle snart ha fått begrava er son också. Ni har gjort rätt, jag tackar er för det, sade den gamle prästen och klappade mig på axeln.

Nattåget till Paris skulle passera om tio minuter, det var ingen tid till förklaringar. John sov lugnt hela natten, insvept i sin varma sjal, medan jag satt bredvid och undrade vad i all världen jag skulle göra med honom. Jag tror sannerligen att om det inte varit för Mamsell Agata, så skulle jag tagit honom med mig direkt från stationen hem till Avenue de Villiers. I stället åkte

jag till Crèche St. Joseph i Rue de Seine, nunnorna voro mina goda vänner. De lovade att taga hand om gossen under tjugofyra timmar, tills jag hade funnit ett lämpligt hem åt honom. Nunnorna kände till en respektabel familj, mannen arbetade i den norska margarinfabriken i Pantin, de hade just mist sitt enda barn. Förslaget tilltalade mig, jag åkte genast dit, och nästa dag installerades gossen i sitt nya hem. Hustrun föreföll duktig och snäll, litet häftig till humöret skulle jag tro, att döma av uttrycket i hennes ögon, men nunnorna hade sagt mig att hon varit en god mor för sitt eget barn. Hon fick litet pengar för hans utrustning och betalning för tre månader i förskott, inte mycket mera än jag röker upp. Jag föredrog att inte giva henne min adress, Gud vet vad som kunde hänt, om Mamsell Agata fått reda på gossens existens. Joséphine skulle rapportera till nunnorna en gång i veckan hur barnet mådde. Det dröjde inte länge förrän hon måste rapportera. Gossen fick scharlakansfeber och var nära att dö. Så gott som alla de skandinaviska barnen i Pantin lågo i scharlakansfeber, jag var där varenda dag. Barn med scharlakansfeber behöva i regeln inga medikamenter, endast noggrann vård och en leksak under den långa konvalescensen. John fick båda delarna, ty hans nya fostermor var tydligen mycket snäll mot honom, och jag hade för länge sedan lärt mig att innesluta dockor och trähästar i min farmakopé.

— Han är ett besynnerligt barn, sade Joséphine, han säger aldrig ens så mycket som mamma, han skrattar aldrig, inte ens när han fick jultomten doktorn skickade honom.

Ty det var jul igen, gossen hade varit hos sin nya fostermor ett helt år, ett år av arbete och bekymmer för mig, men av relativ lycka för honom. Visst var Joséphine häftig och ofta snäsig

mot mig, när jag läxade upp henne för att hon inte höll gossen snygg eller aldrig öppnade fönstret. Men jag hörde henne aldrig säga ett hårt ord till barnet, och fastän jag inte tror, att han var vidare fäst vid henne, kunde jag se av uttrycket i hans ögon att han ej var rädd för henne. Han föreföll egendomligt likgiltig för allt och alla. Så småningom blev jag mer och mer orolig över honom och alltmera missbelåten med hans fostermor. Pojken hade fått tillbaka sin skrämda blick och det var tydligt att Joséphine försummade honom mer och mer. Jag hade flera uppträden med henne, vilka vanligen slutade med att hon förklarade, att om jag inte var nöjd, var det bättre att jag tog bort pojken, hon hade haft mer än nog av honom. Jag förstod skälet, hon skulle bli mor själv. Det blev mycket värre, sedan hon fått sitt eget barn, det slutade med att jag sade, att jag beslutat taga gossen från henne, så snart jag funnit ett lämpligt hem för honom. Vis av erfarenheten var jag besluten att barnet inte skulle utsättas för flera misstag.

Några dagar senare, när jag kom hem till min mottagning, hörde jag i hallen en högljudd kvinnoröst från väntrummet. Rummet var fullt av folk som satt och väntade på mig med sitt vanliga tålamod. John satt inkrupen i soffhörnet bredvid den engelske pastorns hustru. Mitt i rummet stod Joséphine, hon pratade ivrigt och gestikulerade med bägge händerna. Så snart hon fick se mig i dörren, rusade hon fram till soffan, lyfte upp John och bokstavligen kastade honom på mig, jag hann nätt och jämt fånga honom i armarna.

— Det är klart att jag inte duger till att se till en sådan liten herre, skrek Joséphine, det är bäst du stannar hos doktorn, jag har haft nog av hans ovett och alla hans historier om att du är

ett hittebarn. Man behöver bara se på dina ögon för att förstå vem som är din pappa! Hon lyfte upp portièren för att rusa ut ur rummet och var nära att ramla över Mamsell Agata, som gav mig en blick från sina vita ögon som naglade mig vid golvet. Pastorskan reste sig ur soffan och seglade ut ur rummet, dragande åt sig kjolarna när hon passerade mig.

— Var snäll tag pojken in i matsalen, och stanna med honom där tills jag kommer, sade jag till Mamsell Agata. Hon sträckte ut armarna i fasa, liksom för att skydda sig mot något orent, skåran under hennes kroknäsa klövs till ett hemskt leende och hon försvann i pastorskans kölvatten.

Jag satte mig vid min lunch, gav John ett äpple och ringde på Rosalie.

— Rosalie, sade jag, tag de här pengarna, gå och köp dig en bomullsklänning, ett par vita förkläden, och vad annars du behöver för att se respektabel ut. Från och med i dag är du befordrad till sköterska åt det här barnet. Han skall sova i mitt rum i natt, men från och med i morgon skall han sova tillsammans med dig i Mamsell Agatas rum.

— Men Mamsell Agata? frågade Rosalie skräckslagen.

— Mamsell Agata skall jag avskeda, när jag slutat min lunch.

Jag skickade bort mina patienter och gick för att knacka på Mamsell Agatas dörr. Två gånger lyfte jag handen för att knacka, två gånger lät jag den falla. Jag knackade inte. Jag beslöt att uppskjuta samtalet till efter middagen, när mina nerver lugnat sig litet. Mamsell Agata var osynlig. Rosalie serverade en utmärkt pot-au-feu till middagen och en mjölkpudding som jag delade med John — alla fransyskor av hennes klass laga god mat. Efter ett par extra glas vin för att lugna nerverna, gick jag återigen för att knacka på Mamsell Agatas

dörr, alltjämt darrande av vrede. Jag knackade inte. Det gick plötsligt upp för mig, att det skulle kosta mig min nattsömn, om jag hade ett uppträde med henne nu, och sömn var vad jag behövde mer än någonsin. Bättre att uppskjuta samtalet till i morgon bittida.

Medan jag åt frukost, fick jag plötsligt klart för mig att det vore mer praktiskt att säga upp henne skriftligen. Jag satte mig ned för att skriva ett ursinnigt brev, men hade knappast börjat, när Rosalie kom in med en biljett, skriven med Mamsell Agatas petiga, vassa stil, vari hon underrättade mig att ingen anständig människa kunde stanna en dag till i mitt hus, att hon lämnade mig för alltid redan i eftermiddag och att hon ville aldrig se mig mer — precis samma ord som jag hoppats säga henne i mitt brev.

Som Mamsell Agatas osynliga närvaro ännu spökade i huset, var det en lättnad för mig att gå ned till le Printemps för att köpa en barnsäng åt John och en gunghäst som belöning för vad jag hade honom att tacka för. Kokerskan kom tillbaka nästa dag glad och belåten. Rosalie sken av glädje, till och med John tycktes nöjd med sin nya omgivning, när jag på aftonen såg till honom i hans lilla säng. Själv kände jag mig lycklig som en skolpojke på ferie.

Vad ferier beträffar, så hade jag inte mycket därav. Jag arbetade strängt från morgon till kväll med mina patienter och ej sällan också med mina kollegors, som började allt oftare tillkalla mig för att dela ansvaret — till min stora förvåning, ty ej ens då tycktes jag rädas för ansvar. Jag upptäckte senare i livet att det var en av hemligheterna till min framgång. En annan orsak till min växande praktik var naturligtvis den underbara tur jag hade med mina patienter, så underbar att jag nästan

började tro, att jag hade en mascot i huset. Jag började till och med sova bättre, sedan jag tagit för vana att gå och se på den lilla sovande gossen, innan jag gick till sängs.

Den engelske pastorns hustru hade gått ifrån mig, men många andra intogo hennes plats i soffan i mitt väntrum. En sådan glans omstrålade professor Charcots namn, att något av dess sken återkastades till och med på hans satelliter. Engelsmännen tycktes tro, att deras egna läkare kände mindre till nervösa sjukdomar än de franska kollegorna. Därmed må ha varit hur som helst, det var i alla händelser tur för mig. Jag blev till och med kallad till London för en konsultation just vid den tiden. Inte underligt att jag kände mig smickrad och beslöt att göra mitt bästa. Jag kände ej patienten, men hade haft en alldeles exceptionell tur med en annan medlem av hennes familj, vilket säkerligen var orsaken till att jag blev konsulterad. Det var ett svårt fall, ett hopplöst fall enligt mina två engelska kollegor, som stodo bredvid sängen med dystra miner, medan jag undersökte deras patient. Deras pessimism hade smittat hela huset, patientens vilja att tillfriskna var förlamad av modlöshet och fruktan för döden. Det är mycket troligt att mina två kollegor kunde sin patologi bättre än jag, men jag visste något, som de tydligen inte visste: att det finns ingen medicin så verksam som hopp, att det minsta tecken till pessimism i läkarens ansikte eller ord kan kosta hans patient livet. Utan att gå in på medicinska detaljer är det nog att säga, att resultatet av min undersökning var att hennes allvarligaste symptom härledde sig från nervösa rubbningar och själslig apati. Mina båda kollegor sågo på mig och ryckte på sina breda skuldror medan jag lade handen på hennes panna och lugnt och bestämt förklarade, att hon ej behövde någon morfin till natten. Hon skulle sova ändå, hon skulle känna

sig mycket bättre på morgonen, hon skulle vara utom fara, innan jag lämnade London följande dag. Några minuter senare var hon i djup sömn, under natten föll temperaturen, nästan mer än jag väntat, pulsen blev regelbunden och på morgonen log hon mot mig och sade att hon kände sig mycket bättre.

Hennes mor bad mig ivrigt att stanna ännu en dag i London för att se hennes svägerska, vars tillstånd mycket oroade dem. Hennes man, översten, ville att hon skulle se en nervspecialist; själv hade hon förgäves försökt förmå sin svägerska att rådfråga Doktor Phillips, hon var säker på att allt skulle bli bra om hon bara finge ett barn. Olyckligtvis hade hon en oförklarlig antipati mot läkare och skulle säkerligen vägra att konsultera mig, men det skulle kunna ordnas så, att jag fick sitta bredvid henne vid middagen, för att åtminstone kunna bilda mig en uppfattning om fallet. Kanske Charcot skulle kunna hjälpa henne? Hennes man avgudade henne, hon hade allt vad livet kunde skänka, ett vackert hus i Grosvenor Square, ett av de berömdaste gamla slotten i Kent. Ombord på sin yacht hade de just återkommit från en lång kryssning i Medelhavet. Hon hade aldrig någon ro, irrade alltid omkring från ställe till ställe, liksom sökte hon efter något. I hennes ögon låg ett uttryck av djup sorg. Förr hade hon intresserat sig mycket för konst, hon var en utmärkt målarinna, hon hade till och med en vinter gått på Juliens atelier i Paris. Nu intresserade hon sig inte för någonting, brydde sig inte om någonting, jo, hon intresserade sig för barnavård, hon skänkte stora bidrag till feriekolonier och barnhem.

Motvilligt samtyckte jag till att stanna, jag hade bråttom att återvända till Paris, jag oroade mig över Johns hosta. Min värdinna hade glömt säga, att hennes svägerska, som satt bred-

vid mig under middagen, var en av de vackraste kvinnor jag någonsin sett. Jag frapperades också av det sorgsna uttrycket i hennes stora mörka ögon. Det var något livlöst över hela hennes ansikte. Hon föreföll högst ointresserad av mitt sällskap och gjorde sig intet besvär att dölja det. Jag sade att det fanns åtskilliga bra saker på Salongen det året, att jag hört av hennes svägerska, att hon studerat på Juliens atelier. Hade hon träffat Marie Baschkirtzeff där? Nej, det hade hon inte, men hon hade hört mycket talas om henne.

Ja, det hade alla. "Moussia" använde sin mesta tid på att göra reklam för sig själv. Jag kände henne mycket väl, hon var en av de intelligentaste unga damer jag någonsin träffat, men hon hade inte mycket hjärta, hon var framför allt en poseuse, oförmögen att älska någon annan än sig själv. Min bordsdam såg mer ointresserad ut än någonsin. I hopp om bättre tur, berättade jag att jag hade varit på barnsjukhuset i Chelsea på eftermiddagen, det hade varit en upplevelse för mig, som ofta brukade besöka Hôspital des Enfants Trouvés i Paris.

Hon sade, att hon alltid hade trott att våra barnsjukhus voro utmärkta.

Jag sade henne, att det var ett misstag, att dödligheten bland franska småbarn i och utanför sjukhusen var fruktansvärd. Jag berättade om de tusentals övergivna spädbarn som exporterades till landsorten med le train des nourrices.

Hon såg för första gången på mig med sina sorgsna ögon och det hårda, livlösa uttrycket i hennes ansikte hade försvunnit, jag sade till mig själv att hon kanske ändå när allt kom omkring var en varmhjärtad kvinna. När jag tog avsked av min värdinna, sade jag henne, att detta ej var ett fall för mig och ej ens för

själve Charcot, doktor Phillips var den rätte mannen, hennes svägerska skulle bli bra om hon bara finge ett barn.

John tycktes glad att återse mig, men han såg blek och mager ut, där han satt bredvid mig vid lunchbordet. Rosalie sade, att han hostade mycket de sista nätterna. Han hade litet temperatur på kvällen och jag höll honom i sängen några dagar. Snart återtog han sitt vanliga liv, satt tyst och allvarlig vid min sida under lunchen och promenerade en stund på eftermiddagen med Rosalie i Parc Monceau. En dag, några veckor efter min återkomst från London, fann jag till min stora förvåning översten sitta i mitt väntrum. Hans hustru ville stanna en vecka i Paris för att göra några uppköp, deras yacht skulle möta dem i Marseilles för en tur i Medelhavet. Jag inbjöds till lunch följande dag på Hôtel du Rhin, hans hustru skulle bli glad om jag ville ta henne med mig för att bese ett av barnsjukhusen efter lunchen. Då jag inte kunde luncha med dem, gjorde vi upp att hon skulle hämta mig vid Avenue de Villiers efter min mottagning. Mitt väntrum var ännu fullt av folk, när hennes eleganta landå stannade framför porten. Jag skickade ner Rosalie för att be henne fortsätta sin åktur och komma tillbaka om en halvtimme, såvida hon inte föredrog att vänta i matsalen, tills jag var färdig med mina patienter. En halvtimme senare fann jag henne i matsalen med John i knäet, livligt intresserad av hans förevisning av sina olika leksaker.

— Han har era ögon, sade hon och såg från John till mig. Jag visste ej att ni var gift.

Jag svarade, att jag inte var gift. Hon rodnade lätt och började bläddra i Johns nya bilderbok. Snart fattade hon mod igen och frågade med kvinnans vanliga envisa nyfikenhet om Johns mor var svenska, hans hår var så ljust, hans ögon så blå.

Jag förstod mycket väl vad hon menade. Jag visste att Rosalie, portvakten, mjölkbudet och bagaren voro säkra på att jag var Johns fader, jag hade hört min egen kusk tala om honom som "le fils de Monsieur". Jag brydde mig föga om att de trodde mig vara Johns far, jag hade förresten slutat med att nästan tro det själv. Men jag tyckte, att Johns nya vän hade rätt att veta sanningen. Jag sade henne skrattande, att jag lika litet var hans far som hon var hans mor, att han var ett föräldralöst barn med en mycket sorglig historia. Hon gjorde klokare i att inte utfråga mig, det skulle bara vålla henne smärta. Jag vek upp armen på hans blus och pekade på ett fult ärr på armen. Han hade det bra nu hos Rosalie och mig, men jag vore ej säker på att han hade glömt det förflutna, förrän jag sett honom skratta. Han skrattade aldrig.

— Det är sant, sade hon sakta, han har inte skrattat en enda gång som andra barn göra, när de förevisa sina leksaker.

Jag sade, att vi känna mycket litet till småbarns mentalitet, vi äro främlingar i deras värld. Endast en mors instinkt kan någon gång tränga in i deras tankar.

I stället för att svara, böjde hon sig över hans huvud och kysste honom ömt. John såg på henne med stor förvåning i sina blå ögon.

— Det är troligen den första kyss han någonsin fått, sade jag.

Rosalie kom för att hämta honom till hans vanliga eftermiddagspromenad i Parc Monceau, hans nya väninna föreslog, att hon i stället skulle taga honom med sig på en åktur. Jag var glad att slippa ifrån det planerade sjukhusbesöket och accepterade hennes förslag.

Från den dagen började ett nytt liv för John och jag tror också för en annan. Varje morgon kom hon med en ny leksak,

varje eftermiddag körde hon honom i sin landå till Bois de Boulogne, med Rosalie, i sina bästa söndagskläder, på baksätet. Ofta red han allvarlig på elefanten i Jardin d'Acclimatation, omgiven av skaror av skrattande barn.

— Ge honom inte så många dyrbara leksaker, sade jag, barn tycker lika bra om billiga, och det finns så många som inte få några alls. Jag har ofta sett att den blygsamma trädockan à 13 sous är en stor favorit, även i den förmögnaste barnkammare. När ett barn lärt sig förstå penningvärdet av sina leksaker, drivs det ur sitt paradis och upphör att vara barn. John har för resten alldeles för många leksaker, det är tid på att han lär sig ge bort några av dem till barn som inte ha några. Det är för många barn en svår läxa att lära. Den relativa lätthet med vilken barnen lära sig den läxan, är ett säkert tecken på vad för slags människor de komma att bli.

Rosalie talade om för mig att när de kommo hem från sina åkturer, envisades alltid den engelska damen att själv bära John uppför trapporna. Snart stannade hon kvar för att närvara vid hans bad, och det dröjde inte länge förrän det var hon som badade honom medan Rosalies roll inskränktes till att räcka fram badlakanet. Rosalie berättade något som rörde mig djupt. Hon berättade att när den vackra damen torkat hans lilla kropp, kysste hon alltid det fula ärret på hans arm, innan hon satte på honom skjortan. Snart var det hon som lade honom till sängs och stannade hos honom tills han somnade. Själv såg jag inte mycket av henne, jag var ute hela dagarna, och jag tror att den stackars översten inte såg just mycket mer, hon tillbringade hela dagarna samman med gossen. Översten berättade att Medelhavsturen blivit inställd. De skulle stanna kvar i Paris, han visste inte hur länge, inte brydde han sig om det heller, så

länge hans hustru var belåten, hon hade aldrig varit vid bättre lynne än nu. Översten hade rätt, hela uttrycket i hennes ansikte var förändrat, en oändlig ömhet lyste ur hennes mörka ögon.

Gossen sov illa, ofta när jag stod och såg på honom innan jag gick till sängs, tyckte jag att han såg febril ut. Rosalie sade, att han hostade mycket på nätterna. En morgon hörde jag det ödesdigra rasslet i hans högra lungspets. Jag visste blott alltför väl vad det betydde. Jag måste tala om det för hans nya väninna, hon sade att hon redan visste det, hon hade troligen vetat det före mig. Jag ville skaffa en sjuksköterska att hjälpa Rosalie, men det ville hon inte höra talas om. Hon bönföll att få bli hans sjuksköterska och jag gav vika. Det var i själva verket ingenting annat att göra, till och med i sömnen blev gossen orolig, så fort hon lämnade rummet. Rosalie fick sova med kokerskan i vindskammaren, hertigens dotter sov på hjälphustruns säng i Johns rum. Några dagar senare fick han en lätt lungblödning, temperaturen steg mot kvällen, det var tydligt att sjukdomen skulle få ett snabbt förlopp.

— Han lever inte länge, sade Rosalie med näsduken för ögonen, han ser redan ut som en ängel.

Han tyckte om att sitta en stund i sin ömma sköterskas knä, medan Rosalie bäddade hans säng till natten. Jag hade alltid tyckt att John var en rar liten gosse, men jag skulle aldrig ha kallat honom vacker. När jag såg på honom nu, föreföll hans ansikte förändrat, hans ögon voro mycket större och mörkare. Han hade blivit ett ovanligt vackert barn, skönt som kärlekens genius, eller kanske Dödens. Jag såg på de båda ansiktena, kind mot kind. Mina ögon fylldes med undran. Var det möjligt att den oändliga kärlek, som från denna kvinnas hjärta strålade mot det döende barnet, kunnat omdana hans mjuka ansiktsdrag

till en obestämd likhet med hennes egna? Bevittnade jag ännu ett av livets många under? Eller var det Döden, den store bildhuggaren, som begynt med mästerlig hand ommodellera och förädla detta barnaansikte innan han slöt dess ögonlock? Samma rena panna, samma utsökta ögonbrynskurva, samma långa ögonfransar. Till och med munnen skulle vara densamma, om blott hans läppar kunde le, som jag en enda gång sett hennes le en kväll, då han i sömnen mumlat det ord alla barn älska säga och alla kvinnor älska höra: "Mamma! Mamma!"

Hon lade honom till sängs igen, han hade en orolig natt, hon vek ej från hans sida. Framemot morgonen tycktes hans andhämtning litet lättare, han slumrade till. Jag påminde henne om löftet att lyda mig, och förmådde henne med stor svårighet att lägga sig på sängen en stund, Rosalie skulle säga till så snart han vaknade. När jag återvände till hans rum i dagbräckningen, viskade Rosalie med fingret på munnen att de båda sovo.

— Se på honom! viskade hon, se på honom! Han drömmer!

Hans ansikte var fridfullt och klart, hans läppar logo. Jag lade handen över hans hjärta. Han var död. Mina ögon vandrade från den leende gossens ansikte till den sovande kvinnans sorgsna drag. Det var samma ansikte.

Hon tvättade hans kropp, kysste ärret på hans arm och klädde honom för sista gången. Inte ens Rosalie fick hjälpa henne att lägga honom i kistan. Hon skickade ut Rosalie två gånger för att skaffa den rätta sortens kudde, hon tyckte hans huvud ej låg bekvämt.

Hon bönföll mig att jag icke skulle skruva på locket förrän nästa dag. Jag sade henne, att hon kände Livets bitterhet, men ej Dödens, jag var läkare, jag kände bådadera. Jag sade henne, att Döden hade två ansikten, det ena skönt och fridfullt, det

andra fientligt och hemskt. Gossen hade lämnat livet med ett leende på läpparna, Döden skulle ej låta det stanna där länge. Det var nödvändigt att tillsluta kistan i kväll. Hon böjde sitt huvud och sade ingenting. När jag lyfte upp locket, brast hon i gråt och snyftade fram att hon ej kunde skiljas från honom och lämna honom alldeles ensam på den främmande kyrkogården.

— Varför skiljas från honom, sade jag, varför ej taga honom med er hem, han väger så litet, varför ej låta honom följa med på er jakt och begrava honom på er lilla kyrkogård i Kent?

Hon log genom tårarna, samma leende som gossens. Hon sprang upp.

— Kan jag? Får jag? ropade hon nästan med glädje.

— Det kan ordnas så, det skall ordnas så, om ni blott låter mig skruva på locket nu, det är ingen tid att förlora, annars blir han förd till kyrkogården i Passy i morgon bittida.

När jag lyfte upp locket, lade hon en liten bukett violer tätt vid hans kind.

— Jag har ingenting annat att ge honom, snyftade hon, jag önskar att jag hade något att ge honom att taga med sig från mig!

— Jag tror att han skulle tycka om att taga den här med sig, sade jag, och tog upp diamantbroschen och fäste den vid hans huvudkudde. Den har tillhört hans mor.

Hon yttrade ej ett ord, hon sträckte armarna mot sitt barn och föll medvetslös till golvet. Jag lyfte upp henne och lade henne på Rosalies säng, skruvade på kistlocket och åkte till Bureau des Pompes Funèbres vid Place de la Madeleine. Jag hade ett privat samtal med begravningsentreprenören — ack, vi hade träffats förr! Jag gav honom fullmakt att disponera över vilken summa pengar som helst för att få kistan ombord på en

engelsk yacht i Calais' hamn inom tjugufyra timmar. Han sade, att det kunde ske, om jag lovade att ej se på räkningen. Jag svarade, att ingen skulle se på räkningen. Jag fortsatte till Hôtel du Rhin, väckte upp översten och sade honom, att hans hustru ville att jakten skulle vara i Calais nästa dag. Medan han skrev ett telegram till sin kapten, skrev jag i största hast en biljett till hans hustru, vari jag underrättade om att kistan skulle vara ombord på deras yacht i hamnen i Calais nästa kväll. Jag tillade i ett postscriptum, att jag blivit kallad bort och måste lämna Paris tidigt nästa morgon, jag skrev dessa rader för att säga henne farväl.

Jag har sett Johns grav. Han ligger begraven på en liten kyrkogård invid en av de vackraste gamla landskyrkorna i Kent. Gullvivor och violer växte på hans grav och koltrastarna sjöngo över hans huvud. Jag har aldrig återsett hans mor. Bättre så.

XVI.

EN RESA TILL SVERIGE.

Jag tror jag redan nämnt något om en resa jag vid denna tid gjorde till Sverige samman med den svenske konsuln, här är historien. Konsuln var en stillsam liten man med en amerikansk hustru och två små barn. Jag hade varit där på eftermiddagen. Ett av barnen låg till sängs med en svår förkylning men fick min tillåtelse att stiga upp för att fira faderns hemkomst från Sverige samma kväll. Rummen voro fulla av blommor, och barnen hade fått lov att sitta med vid middagen, dagen till ära. Modern var mycket glad att visa mig två synnerligen vänliga telegram från sin man, ett från Berlin och ett från Köln, som tillkännagåvo hans ankomst samma kväll. Telegrammen föreföllo mig ovanligt långa. Jag väcktes vid midnatt av ett bud från konsulinnan att komma genast. Dörren öppnades av konsuln själv i nattskjorta. Han sade, att de uppskjutit middagen för att vänta på kungen av Sverige och på franska republikens president som just gjort honom till Storkors av Hederslegionen. Han ärnade köpa Le Petit Trianon till sommarresidens åt sig och sin familj. Han var ursinnig på sin hustru, för att hon inte bar Marie-Antoinettes pärlhalsband, som han givit henne, kallade sin lille pojke Dauphin, och sade att han var Robespierre — folie de grandeur. I barnkammaren skreko barnen av för-

skräckelse, hans hustru var som förstenad av sorg, hans trogna gamla hund låg under bordet och morrade åt sin husbonde av fruktan. Min stackars vän blev plötsligt våldsam, jag måste låsa in honom i sängkammaren, där han slog sönder allting och var nära att kasta oss båda två genom fönstret. Nästa morgon fördes han till doktor Blanches vårdanstalt i Passy. Den ryktbare psykiatrikern misstänkte genast paralysie générale. En månad senare var diagnosen klar, fallet var obotligt. Då Maison Blanche var mycket dyrt, beslöt jag att sätta honom på hospitalet i Lund. Doktor Blanche var emot den långa resan, han sade, att patienten måste i alla händelser åtföljas av två kompetenta vaktare, enär han vilket ögonblick som helst kunde bli våldsam. Jag sade, att de pengar som funnos kvar måste sparas för hans hustru och barn, resan måste göras på billigast möjliga sätt, jag ämnade föra honom till Sverige ensam. När jag undertecknade papperen angående hans utskrivning, upprepade doktor Blanche sina varningar, men jag visste naturligtvis bättre. Jag tog konsuln i min vagn direkt till Avenue de Villiers. Han var lugn och resonabel under middagen med undantag av, att han försökte kurtisera Mamsell Agata, säkerligen den enda chans hon någonsin haft. Två timmar senare låstes vi in i en förstaklasskupé på nattexpressen till Köln — det fanns inga korridortåg på den tiden. Jag råkade vara läkare för en av Rothschildarna, ägarne till Le Chemin de Fer du Nord. Order hade givits, att vår resa skulle underlättas på alla sätt, konduktörerna voro tillsagda att lämna oss i fred, då min patient lätt kunde bli orolig vid åsynen av en främling. Han var stillsam och foglig, och vi lade oss båda att sova. Jag väcktes av ett våldsamt grepp kring min strupe, två gånger fick jag omkull honom, två gånger rusade han, vig som en panter, på mig igen, han var nära att strypa

mig. Det sista jag minns var, att jag gav honom ett slag i huvudet, som tycktes bedöva honom. När tåget kom fram till Köln på morgonen hittades vi båda medvetslösa på golvet i vår kupé och fördes till Hotel du Nord, där vi stannade i tjugufyra timmar i var sin säng i samma rum. Då jag måste berätta vad som hänt för doktorn, som kom för att sy ihop mitt sår — han hade nästan bitit av mig örat — skickade hotellvärden bud, att inga dårar mottogos på hotellet. Jag beslöt fortsätta med morgontåget till Hamburg. Hela vägen till Hamburg var min patient mycket älskvärd och sjöng marseljäsen, när vi åkte genom staden till Kielstationen. Vi kommo lyckligt och väl ombord på ångbåten till Korsör — på den tiden den vanliga routen mellan kontinenten och Sverige. Några mil från den danska kusten blev båten blockerad av packis, som drivits ner från Kattegatt av en rasande nordlig storm, en icke så ovanlig händelse under stränga vintrar. Vi måste gå ett par hundra meter på flytande isflak, till min väns stora förtjusning, och fortsätta i en öppen båt till Korsör. Just som vi kommo in i hamnen, hoppade min vän i sjön, jag efter. Vi drogos upp och fortsatte i det oeldade tåget, våra kläder voro frusna till is, termometern stod på minus 20° Celsius. Resten av resan gick förvånansvärt bra, det kalla badet tycktes ha gjort min vän gott. En timme efter överfarten till Malmö lämnade jag min vän i händerna på två vaktare från hospitalet i Lund. Jag åkte till hotellet — på den tiden fanns det bara ett hotell i Lund — och beställde ett rum och frukost. Jag underrättades om, att jag kunde få frukost men intet rum, alla rummen voro reserverade för ett resande teatersällskap, som skulle giva en galaföreställning på rådhussalen samma kväll. Medan jag åt frukost, kom kyparen mycket stolt med programmet för aftonens föreställning:

Hamlet, tragedi i fem akter av William Shakespeare.

Hamlet i Lund! Jag tittade på programmet:

Hamlet, prins av Danmark .... Herr Erik Carolus Malmborg.

Erik Carolus Malmborg! Var det möjligt, att det var min gamla studentkamrat från Upsalatiden? Erik Carolus Malmborg skulle bli präst på den tiden. Jag hade pluggat i honom hans första och enda tentamen för teologikofilen, skrivit hans första predikan och under en hel termin dussintals kärleksbrev till hans fästmö. Jag hade pryglat honom regelbundet varje kväll, då han raglade hem stupfull för att sova i mitt ena rum, han hade blivit fockad från sin egen bostad på grund av fylleri. Jag hade förlorat honom ur sikte, då jag ett par år senare lämnat Sverige. Jag visste, att han blivit relegerad från universitetet, och att det gått utför med honom. Plötsligt kom jag också ihåg, att jag hade hört, att han slagit sig på teatern, naturligtvis måste det vara min olyckskamrat, som var kvällens Hamlet. Jag skickade upp mitt kort till hans rum, han kom som ett skott, överlycklig att återse mig efter så många år. Min vän berättade en sorglig historia. Efter en serie av föreställningar för tomma hus i Malmö hade sällskapet, hopsmält till en tredjedel av sin effektiva styrka, anlänt till Lund kvällen förut för en sista förtvivlad kamp mot ödet. De flesta av sällskapets kostymer och rekvisita, drottningens juveler, kungens krona, Hamlets svärd, som han skulle sticka genom Polonius, till och med Yorricks skalle, hade beslagtagits av kreditorerna i Malmö. Kungen hade ischias och kunde varken gå eller sitta på sin tron. Ofelia hade en fruktansvärd snuva, vålnaden hade supit sig full vid avskeds-

supén i Malmö och missat tåget. Själv var min vän i utmärkt form, Hamlet var hans bästa roll, den var som skriven för honom. Men hur skulle han ensam kunna bära den oerhörda bördan av femaktstragedien på sina skuldror. Alla biljetter till kvällens föreställning voro utsålda, om spektaklet måste inställas, och pengarna lämnas tillbaka, skulle hela teatersällskapet störta samman. Kunde jag låna honom två hundra kronor för gammal vänskaps skull?

Jag var situationen vuxen. Jag sammankallade sällskapets stjärnor, ingöt med åtskilliga flaskor punsch nytt blod i deras modlösa hjärnor, skar hänsynslöst bort hela scenen med skådespelarna, scenen med dödgrävarna, mordet på Polonius och förklarade, att med eller utan vålnaden, skulle föreställningen gå av stapeln.

Det var en minnesvärd kväll i Lunds teaterannaler. På slaget åtta gick ridån upp över det kungliga slottet i Helsingör inför en fullsatt salong. Publiken, huvudsakligen bestående av stojande studenter och skolpojkar, visade sig vara mindre lättrörd än vi väntat. Prinsens av Danmark entré passerade nästan obemärkt, till och med hans berömda "att vara eller icke vara" klickade. Kungen haltade mödosamt över scenen och sjönk med ett stönande ned på sin tron. Ofelias snuva hade antagit fruktansvärda proportioner. Det var omöjligt att fördölja, att Polonius hade svårt att hålla balansen. Det var vålnaden som räddade situationen. Vålnaden var jag. Då jag spöklikt skred fram på den månbelysta slottsvallen, försiktigt trevande mig fram över packlårarne som utgjorde dess stomme, ramlade plötsligt hela muren sönder, och jag försvann ända till axlarna i en av packlårarne. Hur borde en vålnad bete sig i en dylik situation? Borde jag dyka ned med huvudet och alldeles försvinna i pack-

låren eller borde jag stanna, där jag var och invänta händelsernas vidare utveckling? Det var en delikat fråga. Ett tredje alternativ föreslogs mig av Hamlet själv i en hes viskning: — Varför i helvete klättrar du inte upp ur den förbannade packlåren? Detta översteg emellertid mina krafter, jag hade benen intrasslade i massor av rep och allt möjligt scenmaskineri. Rätt eller orätt beslöt jag att stanna där jag var, redo till allt. Mitt oväntade försvinnande i packlåren hade blivit mycket sympatiskt mottaget av publiken, men det var ingenting mot min succès, när jag med huvudet stickande upp ur låren med gravlik stämma fortsatte min avbrutna varning till Hamlet. Applåderna blevo så frenetiska, att jag ansåg mig ej kunna underlåta att betyga min tacksamhet med en vänlig viftning med armarna, jag var oförmögen att buga mig i den delikata position, vari jag befann mig. Min okonstlade gest gjorde dem vilda av förtjusning, och applåderna varade ända till föreställningens slut. Då ridån föll efter sista akten framträdde jag tillsammans med sällskapets övriga stjärnor framför rampen för att buga för publiken. De skreko oupphörligt: — Vålnaden! Vålnaden! Och jag måste flera gånger komma fram ensam för att med handen på hjärtat mottaga deras hyllning.

Vi voro överlyckliga. Min vän sade, att han aldrig varit med om en sådan triumf. Sällskapet samlades till en synnerligen animerad midnattssupé i hotellets matsal. Ofelia var ytterst älskvärd mot mig, Hamlet utbragte min skål och erbjöd mig i sitt eget och sina kamraters namn att bli direktör för sällskapet. Jag tackade rörd och sade, att jag skulle tänka på saken. De följde mig alla till stationen. Fyrtioåtta timmar senare var jag tillbaka i mitt arbete i Paris utan spår av trötthet. Ungdom! Ungdom!

XVII.

DOKTORER.

Ett stort antal utländska läkare praktiserade i Paris vid denna tid. Bland dem rådde stor jalousie de métier, varav jag fick min beskärda del, och det undrar jag sannerligen ej på. Icke heller voro vi vidare väl sedda av våra franska kollegor, ty vårt monopol på den rika främlingskolonien var tvivelsutan en mycket lukrativare än deras. På sista tiden hade man till och med börjat agitera i pressen mot det stadigt växande antalet utländska läkare, vilka ofta, antyddes det, ej ens voro försedda med regelrätta diplom från välkända universitet. Resultatet blev en order från polisprefekten, att alla utländska läkare skulle framvisa sina diplom före månadens utgång. Jag, med mitt diplom som M. D. av fakulteten i Paris, hade naturligtvis ingenting att frukta, jag hade också närapå glömt bort hela saken och inställde mig först sista dagen på kommissariatet i mitt kvarter. Poliskommissarien som tycktes ha väl reda på mig, frågade mig om jag kände en doktor X. som bodde på samma aveny som jag. Jag svarade, att allt jag visste om honom var, att han måtte ha mycket stor praktik, jag hade ofta hört hans namn nämnas och ofta beundrat hans eleganta ekipage.

Kommissarien sade att jag inte skulle få tillfälle att beundra det mycket längre, han stod på deras svarta lista, han hade inte

visat fram något diplom, emedan han inte hade något att visa, han var en kvacksalvare som äntligen skulle bli fast. Man sade, att han förtjänade över två hundra tusen francs om året, mer än många av Paris' ryktbaraste läkare. Jag svarade, att en kvacksalvare mycket väl kunde vara en skicklig läkare, hans diplom betydde inte mycket för hans patienter, så länge han kunde hjälpa dem. Jag hörde slutet på historien av kommissarien själv några månader senare. Doktor X. hade inställt sig i sista ögonblicket och begärt ett privat samtal med kommissarien. Han hade förevisat sitt diplom som medicine doktor vid ett välkänt tyskt universitet men bönfallit kommissarien att ej yppa hans hemlighet, han sade, att sin kolossala praktik hade han att tacka den omständigheten för, att alla människor ansågo honom vara en kvacksalvare. Jag sade kommissarien, att denne man komme snarligen att bli millionär, om han kunde sin medicin hälften så bra som sin psykologi.

När jag gick hem, avundades jag icke min kollega hans tvåhundratusen francs, men jag avundades honom, att han visste vad hans inkomster uppgingo till. Jag hade länge önskat veta hur stora mina inkomster voro. Att jag förtjänade mycket pengar var tydligt. Jag hade alltid fullt upp med kontanter, när jag behövde pengar till något. Jag hade en vacker våning, ett elegant ekipage, en förträfflig kock, och nu sedan Mamsell Agata lämnat mig såg jag ofta mina vänner på middag vid Avenue de Villiers och bjöd dem på det bästa av allting. Två gånger hade jag gjort en hastig resa till Capri, den ena gången för att köpa Mastro Vincenzos hus, den andra för att bjuda en stor summa pengar åt den okände ägaren av San Micheles lilla kapell — det tog mig tio år att ordna den affären. Mina rum vid Avenue de Villiers voro fulla av konstsaker och antikviteter,

och över ett dussin gamla klockor slogo timmarna under mina redan då ofta sömnlösa nätter. Av någon oförklarlig orsak brötos dessa perioder av rikedom ej sällan av andra, under vilka jag inte hade några pengar alls. Rosalie visste det, conciergen visste det, till och med fournisseurerna visste det. Norström visste det också, ty jag måste ofta låna pengar av honom. Han sade, att det endast kunde förklaras av någon defekt i mitt mentala maskineri, enda räddningen vore att föra noggranna räkenskaper och skicka regelbundet räkningar till patienterna, liksom alla mina kollegor gjorde. Jag sade, att det var hopplöst att försöka föra räkenskaper, och vad räkningar angick, hade jag aldrig skrivit några och komme aldrig att göra det. Vårt yrke var ej köpmanskap men konst, att schackra med lidandet vore mig en förödmjukelse. Jag blev blossande röd, när en patient lade sitt tjugofrancsstycke på mitt bord, och när han stack det i min hand kände jag mig som om jag ville slå honom. Norström sade, att detta var enbart fåfänga och högfärd, och att jag skulle stoppa i fickan alla pengar jag kunde komma åt, liksom mina kollegor gjorde, till och med om det så också var begravningsentreprenören som gav mig dem. Jag sade att vårt yrke var ett heligt arbete som stod lika högt som prästens, om inte högre, att oskäligt höga förtjänster borde vara förbjudna i lagen. Läkarne borde avlönas av staten och avlönas väl, som domarne blevo i England. De som inte gillade en dylik anordning kunde spekulera på börsen eller öppna en butik. Läkarne skulle gå omkring som visa män ärade och beskyddade av alla sina medmänniskor. De skulle ha rätt att taga från sina rika patienter vad de behövde för sina fattiga patienter och för sig själva, men de skulle varken räkna sina besök eller skriva räkningar. Kunde ett modershjärta omsätta i kontanter värdet av

det barn, vars liv du räddat? Kunde någon ange det exakta arvodet för att dina tröstande ord eller beröringen av din hand släckt dödsfruktan i ångestfyllda ögon? Huru mycket kostade var smärtfri minut din morfinspruta lyckats vinna från dödskampen? Hur länge skulle vi fortsätta att lura på våra patienter all denna dyrbara patentmedicin med nyuppfunna namn men med rötterna sprungna ur medeltida vidskepelse? Vi visste mycket väl, att antalet verksamma medikamenter kunde räknas på våra fingrar och voro till salu i naturens stora apotek för billigt pris. Varför skulle en doktor på modet, som jag själv, åka omkring till sina patienter i ett elegant ekipage medan min kollega i fattigkvarteret måste gå till fots? Varför gav staten ut hundra gånger mer pengar för att lära medborgarne döda varandra än för att lära dem hjälpa varandra i sjukdom och nöd? Varför byggde vi inte flera sjukhus och färre kyrkor, man kunde bedja var som helst till sin Gud men man kunde inte operera i en rännsten. Varför byggde vi så många bekväma hem åt yrkesmördare och inbrottstjuvar och så få åt fattigkvarterens hemlösa? Varför kunde ej fängelsernas gäster försörja sig själva, när staten gav dem fri bostad? De kunde alla förtjäna sitt uppehälle genom arbete om valet stod mellan att äta eller att hungra. Det hette alltid, att flertalet av fängelseinvånarna bestode av ointelligenta, mer eller mindre oansvariga individer. Det var ett misstag. Deras intelligensnivå vore i regel ej under utan över medelmåttan. Alla förstagångsförbrytare borde dömas till korta fängelsestraff med svältdiet och prygel och frigivas med obefläckade namn. De borde lämna rum för fäderna till oäkta och övergivna barn och för souteneurerna, som borde få sina pannor märkta med glödande järn, innan de släpptes ut. Grymhet mot hjälplösa djur vore i Guds ögon en mycket större synd

än inbrott, och straffades i alla fall bara med obetydliga böter. Vi visste alla, att hopandet av stora rikedomar ofta betydde en skickligt dold stöld från de fattiga, men aldrig hade jag i något fängelse träffat på en millionär. Förmågan att slå pengar av allting var en speciell talang av tvivelaktigt moraliskt värde. Personer som besutte denna förmåga borde visserligen lämnas fria händer, men på det uttryckliga villkoret, att de liksom bina regelbundet beskattades på sin gyllene honung, som borde delas ut bland dem som inte hade någon honung att breda på sitt dagliga bröd.

Hopplöst obotliga missdådare, kallblodiga mördare etc. borde i stället för en relativt bekväm livstidsinternering, som kostade staten mer än en frisäng på ett sjukhus, förlänas en smärtfri död, ej som straff, ty vi ha ingen rätt att straffa, men till andras legitima skydd. Än en gång visade England rätta vägen. Dylika förbrytare hade ej rätt att klaga över att samhället behandlar dem illa. På grund av sina brott belönas de med det största privilegium en dödlig kan nå, ett privilegium som vanligen ej förunnas deras medmänniskor som belöning för dygd — en hastig och smärtfri död.

Norström rådde mig att avstå från att reformera samhället och i stället koncentrera mina ansträngningar på mitt eget yrke. Hittills hade jag ingen rätt att beklaga mig över resultatet, sade han. Norström hyste emellertid allvarliga tvivelsmål rörande mitt förslag att gå omkring som en vis man och byta mina tjänster mot patienternas lösegendom. Han höll fast vid sin tro på att det gamla systemet att skriva räkningar vore att föredraga. Jag sade, att jag inte var så säker på det. Även om det var sant, att några av mina patienter efter flera obesvarade brev med begäran om räkning hade farit sin väg utan att betala

alls — något som dock aldrig hänt med en engelsk patient — så hade i stället andra sänt mig mycket större summor, än jag någonsin skulle begärt, om jag skrivit ut en räkning åt dem. Fastän erfarenheten lärt mig, att de flesta av mina patienter tycktes föredraga att skiljas från sina pengar framför att skiljas från sina ägodelar, hade jag mer än en gång med gott resultat tillämpat mitt ovan föreslagna system. En av mina käraste tillhörigheter var en gammal lodenkappa, som jag en gång tog från Miss C., samma dag hon reste till Amerika. Medan hon åkte omkring med mig i min vagn för att hinna tillräckligt utgjuta sig över sin eviga tacksamhet och omöjligheten av att betala mig för att jag räddat hennes liv, föllo mina ögon på lodenkappan över hennes knän. Det var just en sådan kappa, jag ville ha. Jag svepte kappan kring mina ben och sade, att jag tänkte behålla den. Hon sade att det var en gammal kappa som hon köpt för tio år sedan i Salzburg, hon tyckte mycket om den. Jag sade, att det gjorde jag med. Hon föreslog, att vi skulle fara direkt till Old England, hon skulle vara glad att få ge mig i present den dyraste skotska cape som fanns. Jag sade, att jag redan hade en skotsk cape. Jag måste tillägga att Miss C. var en tämligen nervös dam, som i åratal vållat mig besvär. Hon blev så ursinnig, att hon hoppade ur vagnen utan att ens säga adjö, nästa dag for hon till Amerika. Jag har aldrig återsett henne.

Jag kommer också ihåg fallet Lady Maud B. Lady Maud kom till Avenue de Villiers för att säga mig farväl före sin avresa till England. Hon sade, att hon tre gånger förgäves skrivit efter sin räkning, jag hade försatt henne i en mycket pinsam belägenhet, hon visste inte vad hon skulle göra. Hon överhopade mig med lovord över min skicklighet, alla hennes ägodelar kunde ej

gälda hennes återvunna hälsa. Jag lyssnade med välbehag till detta myckna beröm från en så vacker ung dam. Medan hon talade, beundrade jag hennes nya mörkröda sammetsklädning, och så gjorde Lady Maud själv med belåtna sidoblickar i den venetianska spegeln över kaminen. Jag såg på hennes långa smärta figur och sade, att jag skulle kunna taga emot hennes nya klädning, det var precis ett plagg, som jag behövde. Hon brast ut i ett klingande skratt, som snart förstummades till bestörtning, när jag förklarade, att jag ämnade sända Rosalie till hennes hotell klockan sju för att hämta klädningen. Hon reste sig upp blek av raseri, och sade att hon aldrig hört talas om något sådant. Jag svarade, att jag ansåg det mycket sannolikt. Hon brast i gråt och rusade ut ur rummet. Några veckor senare mötte jag den engelska ambassadörens hustru på den svenska legationen. Den älskvärda ambassadrisen sade, att hon inte glömt bort den lungsiktiga engelska guvernanten jag rekommenderat till henne, hon hade till och med skickat henne en inbjudan till garden party't på ambassaden.

— Visst ser hon mycket sjuk ut, sade ambassadrisen, men hon kan sannerligen inte vara så fattig som ni säger, jag är säker på, att hon får sina kläder från Worth.

Det förargade mig, att Norström sade, att min svårighet att skriva räkningar och inhösta arvoden utan att rodna berodde på fåfänga och högfärd. Om Norström hade rätt, så voro sannerligen mina kollegor märkligt fria från den svagheten. De skickade allihop sina räkningar, precis som skräddare och skomakare, och stoppade gladeligt i fickan den louis d'or deras patienter stucko åt dem. I många mottagningsrum hörde det till och med till etiketten, att patienten skulle lägga pengarna på bordet innan han öppnade munnen för att relatera sina lidanden.

Före en operation betalades i allmänhet halva honoraret i förskott. Jag hörde talas om ett fall, då patienten väcktes ur sin bedövning och operationen uppsköts i väntan på att en check skulle bli verifierad. När någon av oss smärre ljus kallade någon ryktbarhet till konsultation, stack den store mannen en del av sitt arvode i handen på den lille mannen, som om det vore den naturligaste sak i världen. Ej nog härmed. Jag glömmer aldrig min häpnad första gången jag tillkallade en specialist för en balsamering, och mannen räckte mig femhundra francs av sitt honorar. Priset för en balsamering var skandalöst högt.

Många av de professorer jag konsulterade i svåra fall voro läkare med världsrykte, de främsta inom sin specialitet, ytterst noggranna och häpnadsväckande snabba i fråga om diagnos. Charcot till exempel syntes ha en nästan övernaturlig förmåga att finna roten till det onda, ofta efter det han gett patienten blott en enda hastig blick ur sina kalla örnögon. Under de sista åren av sitt liv litade han kanske väl mycket på sitt öga, hans undersökning av patienten var ofta alltför hastig och ytlig. Han erkände aldrig ett misstag, och ve den som vågade göra en antydan om, att han kunde ha orätt. Å andra sidan tvekade han förvånande länge, innan han uttalade en ödesdiger prognos, och det även i klart hopplösa fall. "L'imprévu est toujours possible", brukade han säga. Charcot var sin tids ryktbaraste läkare. Patienter från alla världens länder samlades i hans mottagningsrum i Faubourg St. Germain, ofta väntande i veckor innan de fingo tillträde till det allra heligaste, där han satt vid fönstret i sitt stora bibliotek. Kort till växten, med bröst som en atlet och nacke som en tjur, var han en imponerande företeelse. Ett blekt, slätrakat ansikte en låg panna, kalla genomträngande ögon, örnnäsa, känsliga läppar: en romersk kejsarmask. När han blev

ond, flammade hans ögon som blixtar, och den som en gång sett dessa ögon torde aldrig glömma dem. Hans röst var befallande, hård, ofta sarkastisk. Greppet av hans feta, slappa hand var obehagligt. Han hade få intima vänner bland sina kollegor. Han var fruktad av sina patienter och assistenter, för vilka senare han sällan hade ett vänligt ord som tack för den oerhörda arbetsbörda han pålade dem. Han syntes likgiltig för sina patienters lidanden, han intresserade sig föga för dem, om man frånser att ställa diagnos och att obducera. Bland sina assistenter hade han favoriter, som han förhjälpte till privilegierade ställningar vida överstigande deras förtjänster. En rekommendation av Charcot var nog för att avgöra utgången av vilken examen eller tävlan som helst, han var i själva verket envåldshärskaren inom hela den medicinska fakulteten.

Delande alla nervspecialisters lott var han omgiven av en livvakt av nevrotiska, hjältedyrkande damer. Lyckligtvis för honom var han fullkomligt likgiltig för kvinnokönet. Han arbetade oavlåtligt hela dagen, och lampan på skrivbordet i hans stora bibliotek brann ännu klockan två på natten. Hans enda vederkvickelse var musik. Beethoven var hans älsklingskompositör. Ingen fick tala ett ord medicin under hans torsdagsaftnar, som voro ägnade enbart åt musik. Han var djurvän, varje morgon när han steg ur sin landå på inre gården i La Salpêtrière, tog han ur fickan ett stycke bröd till sina båda gamla Rosinanter. Han avbröt alla samtal om jakt, hans antipati mot engelsmännen tror jag berodde till en stor del på hans avsky för foxhunting.

Professor Potain delade med Charcot ställningen som Paris' största medicinska ryktbarhet på den tiden. Man kan ej tänka sig två mera olika människor än dessa två stora läkare. Hôpital

Neckers ryktbare chef var till utseendet en mycket enkel och obetydlig man, som skulle förblivit obemärkt i en människohop, vari Charcots huvud skulle utpekats bland tusen. Jämförd med sin berömde confrère verkade han mycket borgerlig i sin illasittande gamla bonjour. Hans ansikte var uttryckslöst och trött, han talade föga och liksom med en viss svårighet. Han var avgudad av alla sina patienter, rika och fattiga voro precis desamma för honom. Han visste namnet på varenda patient i sitt enorma sjukhus, klappade faderligt ung och gammal på kinden, lyssnade med oändligt tålamod till deras lidandes långa historia, betalade ofta ur egen ficka godsaker för deras trötta gommar. Han undersökte sina fattigaste sjukhuspatienter med samma ytterliga noggrannhet som sina kungligheter och millionärer, han hade fullt upp av båda delarne. Intet tycktes undgå hans fenomenalt skarpa öra, jag har svårt att tro, att det någonsin funnits en läkare med större kunskap om vad som försiggick i hjärta och lungor än han. Det lilla jag vet om hjärtsjukdomar, har jag honom att tacka för. Professor Potain och Guéneau de Mussy voro nästan de enda konsulterande läkare jag vågade vända mig till, när jag behövde rådgöra om någon medellös patient. Professor Tillaux, den ryktbare kirurgen var den tredje. Han skötte sin stora klinik på Hôtel-Dieu på samma humana sätt som Potain sitt Hôspital Necker, han var som en far för sina patienter, ju fattigare de sågo ut, dess mer tycktes han intressera sig för dem. Som lärare var han den bäste jag känt, hans Anatomie Topographique talar för sig själv. Han var en underbar operatör och förband alltid själv sina patienter. Det var något nordiskt över hans rättframma, enkla sätt och hans blå ögon, han kom för resten från Bretagne. Han var utomordentligt vänlig och överseende mot mig och mina många miss-

tag, att jag inte blev en god kirurg, var sannerligen ej hans fel. Jag har honom i alla fall att tacka för mycket, jag är till och med övertygad om, att jag har honom att tacka för att jag går ännu på mina två ben. Jag kan gärna berätta den historien här i parentes.

*

Jag hade arbetat strängt hela den långa, heta sommaren utan en enda dags vila, plågad av sömnlöshet och dess vanliga följeslagare modlöshet. Jag var häftig och retlig mot mina patienter, och när hösten kom började till och med min flegmatiske vän Norström förlora tålamodet med mig. Slutligen sade han mig en dag, när vi åto middag tillsammans, att om jag ej genast toge en månads semester, skulle jag alldeles gå under. Capri var för hett, Schweiz vore rätta platsen för mig. Jag hade alltid en viss respekt för Norströms sunda förnuft. Jag visste, att han hade rätt, ehuru hans premisser voro oriktiga. Det var ej överansträngning utan något annat, som hade tagit modet från mig, låt oss inte tala om det här. Tre dagar senare var jag i Zermatt, och satte genast i gång med att försöka finna ut om livet ovan snögränsen var mindre sorgligt än under densamma. Isyxan blev mig en ny leksak i det gamla spelet om Liv och Död. Jag började, där de flesta andra alpinister sluta, med Matterhorn. Fastbunden vid två förare på ett isbelupet klipputsprång, tre gånger så stort som mitt matsalsbord, satt jag en hel natt under det vreda bergets skuldra i en rasande snöstorm. Jag var intresserad att höra mina två förare berätta, att vi hängde på samma klippa varifrån Hadow, Hudson, lord Francis Douglas och unge Taugwalder slungats ned på Zmuttglacieren fem tusen fot nedanför, under Whimpers första bestigning av Matterhorn.

I daggryningen funno vi Burckhardt. Jag krafsade snön från hans ansikte, fridfullt och stilla som en sovandes. Han hade frusit ihjäl. Vid foten av berget upphunno vi hans två förare, som släpade mellan sig hans halvt medvetslöse kamrat, Davies, vars liv de räddat med fara för sina egna.

Två dagar senare slungade Schreckhorn, den bistre jätten, sin vanliga lavin av lösa klippblock mot inkräktarne. Han bommade, men det var ändå ett mästerskott, ett klippblock som skulle ha slagit omkull en katedral dånade förbi oss på ett avstånd av mindre än tjugo meter. Några dagar senare, såg jag Die Jungfrau för första gången. Jag tappade genast huvudet och satte i väg mitt i natten på giljarefärd. Dalen under våra fötter låg ännu i dunkel och furorna kring oss sovo med snötyngda huvuden, när den fagra ungmön vaknade bland bleknande stjärnor. Jag nästan sprang uppför branten i min iver att famna den sköna. I början såg det ut, som om hon skulle säga ja, men när jag ville plocka några Edelweiss från fållen av hennes skimrande mantel, blev hon plötsligt skygg och dolde sitt anlete bakom branten. Ju närmare jag trodde mig nalkas förtrollerskan, desto fjärmare flydde hon min blick. Snart försvann hon helt och hållet bakom ett guldglänsande moln av solrök och dimma, precis som sin jungfruliga syster Brynhilde i sista akten av Valkyrian. Den gamla trollpackan, som det ålåg att likt en svartsjuk duenna vaka över ungmön, lockade oss sedan in i en labyrint av hemska stup och gapande klyftor, färdiga att sluka oss vid varje steg. Det slutade med, att vi, för att rädda våra liv, måste vända tillbaka dit, varifrån vi kommit. Besviken och modstulen släpades jag av mina två förare ned i dalen igen. Så slutade min giljarefärd till Die Jungfrau. Intet under, att jag var på dåligt humör, jag hade redan fått korgen en gång förr samma

sommar av en annan fager ungmö. Men ungdom vet bot för allt. Även för hjärtesår. Åkomman är förresten ej så farlig som folk säga, poeternas beskrivning på sjukdomen är överdriven. Visst svider det en stund, men med en smula sömn och hårt arbete går det snart över. Tankarna ha för bråtт att finna tid att slå sig till ro bland sköna damer, livet är för kort för långa herdeidyller.

Nästa söndag — jag kommer till och med ihåg datum, ty det var min födelsedag — rökte jag belåten min pipa på toppen av Mont Blanc, där de flesta, enligt mina förares utsago, räcka ut tungan för att få mer luft i lungorna. Den dagens äventyr har jag berättat på ett annat håll, men eftersom boken är utgången vill jag berätta det här för att man skall förstå vad jag har professor Tillaux att tacka för.

Att bestiga Mont Blanc på vintern och på sommaren är jämförelsevis lätt. Endast en dåre bestiger Mont Blanc på hösten, innan dagens sol och nattens frost hunnit fästa den nyfallna snön vid de långa bergssluttningarna. Bergens konung förlitar sig på sina laviner som försvar mot inkräktare, liksom Schreckhorn förlitar sig på sina projektiler av lösa klippblock.

Det var vid lunchdags, jag tände min pipa på toppen. Samtliga turisterna på hotellen i Chamonix beskådade i tur och ordning genom teleskopet de tre flugorna, som kravlade omkring på den gamla bergskungens vita kalott. Medan turisterna sutto vid sin lunch, trevade vi oss mödosamt ned genom Mont Maudits igensnöade couloir för att sedan dyka upp igen i deras teleskop på Le Grand Plateau. Ingen av oss sade ett ord, vi visste väl, att blotta ljudet av en människoröst kunde sätta en lavin i gång. Plötsligt såg Bosson tillbaka och pekade med isyxan på ett

svart streck, draget som av en jättehand tvärs över den vita snöslätten.

— Wir sind alle verloren, mumlade han. Det omätliga snöfältet splittrades itu med ett åsklikt dån, och lavinen satte i gång med svindlande fart. Jag hade ej tid att bli rädd, jag kände ingenting, jag visste ingenting. Men samma reflexrörelse som i Spallanzanis ryktbara experiment tvingade hans huvudlösa groda att lyfta foten till den punkt han prickade med en nål — samma reflexrörelse tvang det stora medvetslösa djuret att höja handen i reaktion mot den skarpa smärtan på hans huvudsvål. Den oklara förnimmelsen från sinnesytan väckte i min domnade hjärna självbevarelseinstinkten — den sista som dör. Jag gjorde en förtvivlad ansträngning för att befria mig från snön, varunder jag låg begraven. Plötsligt såg jag de blågläns ande isväggarna runt omkring mig, jag såg dagens ljus genom öppningen i isklyftan, vari jag slungats ned av lavinen. Egendomligt nog kände jag ingen rädsla, ej heller hade jag någon redig tanke om vare sig det förflutna, det närvarande eller framtiden. En obestämd förnimmelse trevade sig mödosamt fram genom min domnade hjärna, tills den slutligen nådde medvetandet. Jag kände genast igen den, det var min gamla mani, min obotliga nyfikenhet att veta allt, vad som är möjligt att veta om Döden. Min chans hade äntligen kommit, om jag nu bara kunde hålla huvudet klart och se honom rakt i ansiktet utan fruktan. Jag visste, att Han var där, jag tyckte nästan, jag kunde se Honom komma mot mig i sin vita skrud. Vad skulle Han säga till mig, skulle Han vara hård och obeveklig, eller skulle Han ha medlidande med mig och låta mig ligga, där jag låg i snön, och frysa till sömns? Hur otroligt det än kan låta, är jag viss på, att det var denna kvarleva av min normala mentalitet, min nyfikenhet

i fråga om Döden, som räddade mitt liv. Jag blev medveten om, att mina fingrar grepo krampaktigt kring isyxan, jag kände det grova repet om midjan. Repet! Var voro mina bägge förare? Jag ryckte i repet så hårt jag kunde, och Bossons svartskäggiga huvud stack upp ur snön. Han drog ett djupt andedrag, ryckte till sig repet och drog upp sin halvdöde kamrat ur hans grav.

— Hur lång tid tar det att frysa ihjäl? frågade jag.

Bossons ögon vandrade runt fängelsets murar och stannade på en tunn isbro som spände sin båge över klyftans sneda väggar liksom strävpelaren på en gotisk katedral.

— Om jag hade en isyxa och kunde nå det där utsprånget, sade han, tror jag att jag kunde hugga mig ut.

Jag räckte honom yxan som mina fingrar nyss slutit i så krampaktigt grepp.

— Stilla, för Guds skull, stilla, upprepade han, medan han stående på mina axlar, vig som en akrobat svingade sig upp på isbron över våra huvuden. Med händerna klamrande sig fast vid de sluttande väggarna, högg han sig sedan steg för steg ut ur klyftan och halade mig medelst repet efter sig. Med största svårighet hissade vi till sist upp den andre föraren, som ännu var halvt medvetslös. Lavinen hade sopat bort de vanliga landmärkena, tillsammans hade vi bara en isyxa som kunde varsko oss för isklyftorna under snön. Att vi nådde fram till hyddan efter midnatt var enligt Bosson till och med ett större under, än att vi kommo ur isklyftan. Hyddan var nästan begravd av snö, vi måste hugga hål i taket för att kunna komma in. Vi kastade oss ned på golvet. Jag drack till sista droppen den härskna oljan i den lilla lampan, medan Bosson skar upp mina grova alpskor och började gnida mina förfrusna fötter med snö. Undsättningsexpeditionen som skickats från Chamonix och som

hela morgonen förgäves sökt efter våra lik i lavinens spår fann oss alla i djup sömn på golvet i hyddan. Nästa dag fördes jag i en höskrinda till Genève och fortsatte med nattexpressen till Paris.

Professor Tillaux stod och tvättade händerna mellan två operationer, när jag vacklade in i operationsrummet på Hôtel-Dieu nästa morgon. När de tagit bort vaddbandaget omkring mina ben stirrade han på mina fötter, och detsamma gjorde jag, de voro svarta som en negers.

— Sacré Suédois, var tusan kommer du ifrån? dundrade professorn.

Hans vänliga blå ögon gåvo mig en ängslig blick, som kom mig att skämmas. Jag sade, att jag varit i Schweiz för att vila mig några veckor, jag hade haft ett litet missöde på ett berg, sådant som kan hända varje turist. Jag var mycket ledsen.

— Mais c'est lui, skrek en av underläkarne, det är säkert han. Han drog en Figaro ur fickan och började läsa högt ett telegram från Chamonix om den underbara räddningen av en alpinist och hans tvenne förare, som blivit bortförda av en lavin på Mont Blanc.

— Nom de tonnerre, nom de nom de nom! Fiche moi la paix, sacré Suédois, qu'est-ce que tu viens faire ici, va-t-en à l'Asile St. Anne chez les fous!

— Tillåt mig att demonstrera skallen på en lapplandsbjörn, fortsatte professorn, medan han förband hålet i mitt huvud. Ett slag som skulle ha sträckt till marken en elefant, men inte en fraktur, inte ens en commotion cérébrale. Sacré Suédois, varför reser du den långa vägen till Chamonix, varför klättrar du inte lika gärna upp på toppen av Notre Dame och kastar dig

ned på torget under våra fönster, det är ingen risk alls, bara du kommer ned på huvudet.

Jag var alltid glad, när professorn drev med mig, det var ett säkert tecken till, att jag var i nåd. Jag ville åka direkt till Avenue de Villiers, men Tillaux tyckte, att jag skulle ha det bekvämare i ett enskilt rum på sjukhuset ett par dar. Jag var säkert hans sämste lärjunge, men så mycket kirurgi hade han ändå lyckats plugga i mig, att jag förstod, att han ämnade amputera mig. I fem dagar kom han och såg på mina ben tre gånger om dagen, på den sjätte låg jag på min soffa i Avenue de Villiers, all fara var överstånden. Straffet blev i alla fall strängt nog, jag fick ligga sysslolös på rygg i sex veckor och blev så nervös, att jag måste skriva en bok — bli inte rädd, den är utgången. Sedan linkade jag omkring på två käppar ännu en månad, därefter var jag alldeles bra igen.

Jag ryser vid tanken på vad som kunde hänt mig om jag fallit i händerna på någon annan av den tidens ryktbara pariserkirurger. Gamla Papa Richet i andra flygeln av Hôtel-Dieu, skulle säkert ha tagit livet av mig med kallbrand eller blodförgiftning, de båda specialiteter som härjade inom hans medeltida klinik. Den ryktbara professor Péan, Hôpital St. Louis' fruktansvärde slaktare skulle ögonblickligen ha karvat av bägge mina ben och kastat dem på uteri och äggstockar och tumörer av alla slag och arm- och benstumpar i hörnet av sin operationssal, som var blodbestänkt som ett slakteri. Sedan skulle han, med sina kolossala händer ännu röda av mitt blod, behändigt som en trollkonstnär ha stuckit kniven i sitt nästa offer ännu halvt medvetet på grund av otillräcklig bedövning, medan ett halvt dussin andra, skrikande av fasa, på sina bårar väntade på sin tur. Efter avslutad massmassaker skulle Péan torka svetten ur pannan

och några fläckar av blod och var från sin vita väst — han opererade alltid i frackkostym — och med ett "Voilà pour aujourd'hui, Messieurs", rusa ut ur operationssalen till sin pompösa landå för att åka i galopp till sin privatklinik i Rue de la Santé, och där skära upp magarna på ett halvt dussin damer, ditdrivna av en jättereklam som hjälplösa får till slakteriet i la Villette.

XVIII.

LA SALPÊTRIÈRE.

Jag underlät sällan att bevista professor Charcots ryktbara Leçons du Mardi i La Salpêtrière, just då behandlande huvudsakligen hans grande hystérie och hypnotism. Den stora aulan var fylld till sista plats av en mångskiftande publik, ditlockad från hela Paris, författare, journalister, berömda aktörer och aktriser, fashionabla demimondäner, alla sjukligt nyfikna att bevittna hypnotismens märkliga fenomen, dittills halvt förgätna sedan Mesmers och Braids dagar. Det var under en av dessa föreläsningar jag blev bekant med Guy de Maupassant, redan då ryktbar genom sin Boule de Suif och sin oförgätliga Maison Tellier. Vi brukade ha långa samtal om hypnotism och alla slags själsliga rubbningar, han tröttnade aldrig på att försöka draga ur mig det lilla jag visste härom. Han ville också veta allt möjligt om vansinne, han samlade just då material till sin fruktansvärda bok Le Horla, en trogen bild av hans egen tragiska framtid. Han gjorde mig till och med en gång sällskap till professor Bernheims klinik i Nancy, som öppnade mina ögon för Salpêtrièreskolans brister i fråga om hypnotism. Jag var också under en vecka hans gäst ombord på hans jakt. Jag kommer väl ihåg hur vi sutto uppe en hel natt och talade om Döden i den lilla salongen på hans Bel-Ami, förankrad utanför Antibes. Han var

rädd för Döden. Han sade att tanken på Döden sällan lämnade honom. Han ville få reda på olika slags gifter hur hastigt de verkade och hur relativt smärtfritt. Men i synnerhet envisades han att fråga mig om hur det var att dö genom drunkning. Jag sade honom att jag trodde att drunkningsdöden utan livbälte vore en relativt lätt död, med livbälte kanske den värsta av alla. Jag kan ännu se honom stirra med sina mörka ögon på livbältena upphängda vid hyttdörren. Han sade att han skulle kasta dem överbord nästa morgon. Jag frågade honom om han ämnade sända oss till bottnen under vår planerade seglats till Korsika. Han satt tyst en stund.

— Nej, sade han slutligen, när allt kom omkring trodde han att han helst ville dö i armarne på en kvinna. Jag sade honom att, om han fortsatte att leva som han nu gjorde hade han goda chanser för att få sin önskan uppfylld. Medan jag talade vaknade Yvonne, sträckte ut handen efter ett glas champagne och somnade igen med huvudet i hans knä. Hon var en balettdansös, knappt aderton år gammal, van sedan barndomen vid de orena smekningarne från någon vieux marcheur i operans kulisser och nu drivande hjälplöst mot undergång ombord på Bel-Ami i knät på sin fruktansvärde älskare. Jag visste att intet livbälte kunde rädda henne. Jag visste att hon skulle vägra ta emot, om jag räckt henne ett. Jag visste att hon givit sitt hjärta såväl som sin kropp åt denne omättlige vällusting, som ej hade användning för annat än hennes kropp. Jag visste vad hennes öde skulle bli, hon var ej den första flicka jag sett sova med huvudet i hans knä. Hur pass ansvarig han var för vad han gjorde, är en annan fråga. Ångesten som brann dag och natt i hans sjuka hjärna, skönjdes i hans ögon, jag för min del ansåg honom redan förlorad. Jag visste, att giftet i hans egen Boule de Suif hade

börjat sitt förstörelseverk i denna magnifika hjärna. Visste han det själv? Ofta trodde jag det. Manuskriptet till hans Sur l'Eau låg mellan oss på bordet, han hade just läst några kapitel för mig, kanske de bästa han någonsin skrivit. Med febril hast fortsatte han att skapa mästerverk efter mästerverk hetsande sin oroliga hjärna med champagne, eter, kokain och alla möjliga andra gifter. En ändlös följd av kvinnor påskyndade förstörelseverket, kvinnor rekryterade från alla håll, från Faubourg St. Germain till boulevarderna, aktriser, balettdansöser, midinetter, grisetter, vanliga hetärer — le taureau triste brukade hans vänner kalla honom. Han var ytterligt stolt över sina erövringar och gjorde ofta antydningar om mystiska damer ur den högsta societeten som släpptes in i hans våning vid Rue Clauzel av hans trogne betjänt François — det första symptomet på hans kommande folie de grandeur. Han brukade allt emellanåt komma rusande uppför trappan till Avenue de Villiers, sätta sig i ett hörn av mitt skrivrum och se på mig under tystnad med den där sjukligt stela blicken, som jag så väl kände. Ibland kunde han stå i minuter och stirra på sig själv i spegeln ovan kaminen, som om han sett på en främling. En dag berättade han att medan han suttit vid sitt skrivbord och arbetat på sin nya roman, hade han blivit högligen överraskad av att se en främling komma in i arbetsrummet, trots betjäntens stränga vaksamhet. Främlingen hade slagit sig ned mitt emot honom vid skrivbordet och börjat diktera för honom vad han skulle skriva. Han ämnade just ringa på François för att få honom utkörd när han till sin fasa såg att främlingen var han själv.

Några dagar senare stod jag bredvid honom i operakulisserna och såg på Mademoiselle Yvonne, som dansade en pas de quatre och log i smyg åt sin älskare, vars brinnande ögon aldrig släppte

henne. Vi åto en sen supé i den eleganta lilla våning Maupassant just hyrt åt Yvonne. Hon hade tvättat av sig sminket och jag var bestört att se hur blek och medtagen hon såg ut, jämfört med när jag först sett henne på jakten. Hon berättade att hon alltid tog eter när hon dansade, ingenting kunde pigga upp som eter, alla hennes kamrater togo eter, till och med själve Monsieur le Directeur du corps de ballet — jag såg honom dö av det några år senare i sin villa på Capri. Maupassant klagade över att hon höll på att bli alldeles för mager och att hon väckte honom om nätterne med sin envisa hosta. På hans begäran undersökte jag henne nästa morgon, den ena lungspetsen var angripen. Jag sade Maupassant att hon måste ha fullkomlig vila och rådde honom att skicka henne till Mentone över vintern. Maupassant ville göra allt som kunde göras för henne, för övrigt tyckte han ej om magra kvinnor. Hon vägrade bestämt att lämna Paris, hon sade att hon ville hellre dö än leva utan honom. Vintern igenom hade jag mycket besvär med henne som med åtskilliga hennes kamrater. Den ena efter den andra av hennes väninnor började komma till Avenue de Villiers och konsultera mig i smyg, rädda som de voro att sättas på halv betalning av operans ordinarie läkare. Balettkårens kulisser voro en ny värld för mig, icke utan sina risker för en nykomling, ty det var icke bara gudinnan Terpsichores altare dessa unga vestaler smyckade med sin ungdoms blomsterkransar. Lyckligtvis för mig hade deras Terpsichore blivit utdriven från min Olymp med de sista tonerna av Glucks Chaconne och Mozarts Menuetter. Vad som nu återstod var för mina ögon blott akrobatism. Ej så för kulissernas övriga gäster. Jag upphörde aldrig att förvåna mig över den lätthet varmed dessa utlevade gamla Don Juans tappade sin

balans, medan de sågo på hur de halvnakna flickorna även på höjda tåspetsar lyckades bevara sin.

Yvonne fick sin första lungblödning och det började gå utför på allvar. Maupassant som alla andra som skriva romaner om sjukdom och död, avskydde att komma i omedelbar kontakt därmed. Yvonne drack dussintals flaskor levertran för att bli fet, hon visste att hennes älskare inte tyckte om magra mätresser. Allt var förgäves, snart återstod ingenting annat av hennes fagra ungdom än ett par underbara ögon, glänsande av feber och eter. Maupassants plånbok förblev öppen, men hans armar slöto sig snart kring en av hennes kamrater. Yvonne kastade en flaska vitriol i ansiktet på sin rival, men lyckligtvis träffade hon henne bara nätt och jämt. Hon slapp undan med två månaders fängelse, tack vare Maupassants mäktiga inflytande och ett intyg från mig, att hon inte hade mer än ett par månader kvar att leva. När hon kom ut från fängelset vägrade hon att återvända till sin våning trots Maupassants ivriga uppmaningar. Hon försvann i världsstadens stora okända, liksom det sjuka djuret som gömmer sig för att dö. Jag fann henne av en ren händelse en månad senare i en säng på St. Lazare — det sista stadiet i alla fallna och förolyckade kvinnors via crucis i Paris. Jag sade henne att jag skulle underrätta Maupassant. Jag var säker om att han skulle genast komma till henne. Jag gick samma eftermiddag till Maupassants hus, det var ingen tid att förlora, det var tydligt att hon inte hade många dagar kvar. Den trogne François var som vanligt på sin post som Cerberus, vaktande sin husbonde för inkräktare. Jag försökte förgäves få se Maupassant, hans betjänt hade stränga order att ej släppa in någon besökare, det var den vanliga historien om den mystiska damen från Faubourg St. Germain. Det enda jag kunde göra var att i

hast skriva en biljett, vilken François lovade att genast lämna fram. Om den nådde husbonden eller ej, fick jag aldrig veta. Jag hoppas att den inte gjorde det, vilket är mycket troligt, ty François försökte alltid skydda sin älskade herre från allt hans trassel med damer. När jag nästa dag kom till St. Lazare var Yvonne död. Nunnan berättade att Yvonne hela morgonen hållit på med att sminka sig och ordna sitt hår. Av en gammal hetär i nästa säng hade hon till och med lånat en liten röd silkesschal — dernier vestige d'une splendeur passée — för att skyla sina utmärglade axlar. Hon hade sagt till nunnan att hon väntade ett besök av sin Monsieur, hon väntade hela dagen, men han kom ej. På morgonen funno de henne död i sin säng, hon hade druckit sin kloral till sista droppen.

Två månader senare såg jag Guy de Maupassant i trädgården till Maison Blanche i Passy, den välkända asylen. Han gick omkring vid sin trogne François' arm och kastade små stenar på blomrabatterna med samma gest som Millets Semeur. — Se, Munthe, se, sade han, de komma alla upp till våren som små Maupassant'ar om det bara regnar.

*

För mig som i åratal ägnat min lediga tid åt studiet av hypnotism, voro dessa uppvisningar på La Salpêtrière inför Tout Paris blott en meningslös fars, en förvirrad blandning av sanning och bedrägeri. Somliga av subjekten voro utan tvivel verkliga somnambuler, som i vaket tillstånd troget utförde de olika suggestioner som ingivits dem som sömn-posthypnotiska suggestioner. Flera av dem voro rena bedragerskor, som visste vad man väntade av dem och som voro förtjusta att visa sina

olika konststycken för offentligheten, lurande både läkare och publik med de hysteriskas häpnadsväckande knepighet. De voro alltid färdiga att "piquer une attaque" av Charcots klassiska grande hystérie, arc-en-ciel och alltsammans, eller att demonstrera hans ryktbara tre stadier av hypnos: letargi, katalepsi, somnambulism, alla uppfunna av mästaren och sällan sedda utanför La Salpêtrière. Somliga luktade med förtjusning på en flaska ammoniak, när man sagt dem att det var eau-de-cologne, andra åto ett stycke träkol, när det räcktes dem som choklad. En annan kröp på alla fyra på golvet ursinnigt skällande, när man sagt henne att hon var en hund, flaxade med armarna som för att försöka flyga, när hon skulle föreställa en duva, lyfte på kjolarna med ett rop av förskräckelse när det suggererades henne att en handske som kastats på golvet var en orm. En annan gick och vaggade ömt en hög hatt i armarna, om man sade henne att det var hennes barn. Hypnotiserade till höger och vänster, dussintals gånger om dagen, av doktorer och av studenter, tillbringade många av dessa flickor sina dagar i en slags halvtrance, med hjärnorna förvirrade av de orimligaste suggestioner, endast halvt medvetna och säkerligen ej ansvariga för sina handlingar, dömda att förr eller senare sluta i la salle des agités om ej på dårhuset. Att fördöma dessa galaföreställningar som ovetenskapliga och ovärdiga La Salpêtrière och dess store mästare, betyder ej att förneka den stora insats som gjordes av Charcot och hans lärjungar i fråga om studiet av hypnotismens många dunkla fenomen. Med professorns vederbörliga tillstånd, höll jag själv just då på med några experiment rörande posthypnotisk suggestion och automatisk handskrift med en av dessa flickor, en av de bästa somnambuler jag någonsin sett.

Jag hade redan då mina allvarliga tvivel om korrektheten av

Charcots teorier, accepterade utan diskussion av hans förblindade lärjungar med en lättrogenhet som endast kunde förklaras som en slags mass-suggestion. Jag hade återvänt från mitt sista besök på professor Bernheims klinik i Nancy som en blygsam men bestämd anhängare av den så kallade Nancyskolan, som stod i opposition mot Charcots läror. Att tala om Nancyskolan på La Salpêtrière ansågs vid den tiden nästan som en majestätsförbrytelse. Charcot själv råkade i raseri vid blotta nämnandet av professor Bernheims namn. En artikel av mig i Gazette des Hôpitaux, inspirerad av mitt sista besök i Nancy visades för mästaren av en av hans assistenter, som tyckte illa om mig. Under flera dagar ignorerade Charcot fullkomligt min närvaro. Någon tid därefter publicerades i Figaro en skarp artikel undertecknad Ignotus, en av Paris' främsta journalister, vari dessa offentliga demonstrationer av hypnotism utpekades som farliga och löjliga teaterföreställningar utan vetenskapligt värde. Jag var närvarande när den under morgonronden visades för Charcot, och jag häpnade över hans vredesutbrott mot en vanlig tidningsartikel, jag tyckte att han gott kunde satt sig över den. Det rådde stor jalousie bland hans lärjungar, och jag fick min rundligt beskärda del därav. Vem som först spred lögnen vet jag ej, men till min ledsnad hörde jag snart ett rykte om att Ignotus skulle fått sina mest kompromitterande fakta av mig. Charcot sade aldrig ett ord till mig härom, men från den dagen ändrades hans vanliga vänliga hållning mot mig. Kort därpå kom slaget, ett av de bittraste jag fått i mitt liv, ödet hade grävt fallgropen, och med min vanliga impulsiva dumdristighet gick jag rakt däri.

En söndag då jag lämnade sjukhuset, fann jag ett gammalt par på en bänk under platanerna på den inre gården. De förde med sig en lukt av åkrar, ängar, ladugård och fält, det gjorde mitt hjärta gott att se på dem. Gubben i sin långa, blå blus förde handen till sin béret, gumman i sin nätta, vita coiffe log vänligt mot mig. Jag frågade dem var de kommo ifrån och vad de gjorde här. De sade att de kommit samma morgon från sin by i Normandie för att hälsa på sin dotter, som var kökspiga i La Salpêtrière sedan två år. Det var en mycket bra plats, hon hade kommit dit samman med en av nunnorna från deras by, som var underkokerska i sjukhusets kök. Men det var mycket att göra hemma på gården, de hade nu tre kor och sex grisar och hade därför kommit för att taga flickan med sig hem, hon var stark som en karl, och de började bli för gamla att sköta gården ensamma. De voro så trötta av den långa nattresan på tåget att de måst sätta sig på en bänk och vila en stund. Ville jag inte vara snäll och visa dem vägen till köket? Jag sade, att de måste gå över tre inre gårdar och sedan genom oändliga korridorer, det vore bäst att jag själv visade dem till köket och hjälpte dem att finna dottern. Gud vet hur många kökspigor det fanns i det ofantliga köket, där det lagades mat för nära tretusen magar! Vi traskade i väg till kökspaviljongen, gumman hela tiden pratande om deras äppelträd, deras potatisskörd, svinen, korna, den utmärkta ost hon gjorde. Hon plockade fram ur sin korg en liten fromage de crème, som hon gjort åt Geneviève, och sade att hon skulle bli mycket glad, om jag ville taga emot den. Jag betraktade henne uppmärksamt, när hon räckte mig osten.

Hur gammal var Geneviève?

Hon hade nyss fyllt tjugo.

Var hon en vacker flicka med mycket ljust hår?

— Hennes far säger, att hon ser ut som jag, när jag var ung, svarade den gamla modern enkelt.

Gubben bekräftade hennes ord med en nickning på huvudet.

— Äro ni säkra på att hon är anställd i köket? frågade jag med en ofrivillig rysning och såg uppmärksamt på gummans rynkiga ansikte.

I stället för att svara, trevade gubben i den ofantliga fickan på sin blus och räckte mig Genevièves sista brev. Jag hade studerat kalligrafi i åratal och igenkände vid första ögonkast den karakteristiskt förvridna, men mycket prydliga handstil som småningom uppövats under hundratals experiment i automatisk skrift, även under min egen uppsikt.

— Den här vägen, sade jag och förde dem direkt upp till St. Agnessalen för les grandes hystériques.

På bordet mitt i salen satt Geneviève och dinglade med sina silkesklädda ben, i knäet hade hon ett exemplar av Le Rire med sitt eget porträtt på titelbladet. Bredvid henne på bordet satt Lisette, en annan av sällskapets stjärnor. Genevièves kokett uppsatta blonda hår pryddes av ett blått sidenband, hennes bleka ansikte var rödsminkat, en rad falska pärlor hängde om hennes hals. Hon liknade mer en företagsam midinette på strövtåg på boulevarden än en sjukhuspatient. Geneviève var tisdagsföreställningarnes primadonna, bortskämd och bortkelad av alla, mycket belåten med sig själv och sin omgivning. De gamla föräldrarne stirrade mållösa på sin dotter. Geneviève tittade tillbaka med likgiltiga, frånvarande ögon, hon tycktes först inte känna igen dem. Plötsligt började det rycka i hennes ansikte och med ett genomträngande skrik föll hon framstupa på golvet i våldsamma konvulsioner, omedelbart följd av Lisette i

klassisk arc-en-ciel. Lydande imitationens lag, började genast ett par andra av salens patienter "piquer leur attaque" en under ohejdat skratt, en annan under en flod av tårar. De båda gamla, fortfarande mållösa av förskräckelse, leddes av nunnorna hastigt ut ur salen. Jag hann fatt dem i trappan och förde dem ned till bänken under platanerna. De voro fortfarande för förskräckta för att ens kunna gråta. Det var inte lätt att förklara situationen för dessa stackars bondfolk. Hur deras dotter från köket hamnat i la salle des hystériques visste jag ej själv. Jag talade till dem så vänligt jag kunde, jag sade att jag var säker på att deras dotter snart skulle bli bra igen. Den gamla modern började gråta, men gubbens små blinkande ögon begynte lysa av vrede. Jag rådde dem att återvända till sin by och lovade att deras dotter skulle bli hemskickad så snart som möjligt. Fadern ville ta henne med sig genast, men modern höll med mig och sade att det vore bättre att låta henne vara där hon var, tills hon blev bättre, hon var säker om att hennes dotter var i goda händer. Efter att ha upprepat mitt löfte att så snart som möjligt ordna med de nödvändiga formaliteterna för att Geneviève bleve utskriven från sjukhuset och hemsänd i en sköterskas vård, lyckades jag med stor svårighet få dem att stiga upp i en droska och åka till Gare d'Orléans, för att sedan fortsätta med nattåget till Normandie. Tanken på de två gamla höll mig vaken hela natten. Hur skulle jag kunna hålla mitt löfte? Jag visste blott alltför väl, att jag just då var den som minst av alla borde tala med Charcot om deras dotter. Jag visste också, att av egen fri vilja skulle hon aldrig kunna lämna La Salpêtrière och återvända till sitt gamla, enkla hem. Jag såg blott en lösning: att ersätta hennes vilja med min. Jag visste att Geneviève var en utmärkt somnambul. Av andra som av mig hade hon länge trä-

nats att utföra post-hypnotiska suggestioner och utförde dem med obevekligheten av en naturlag, med astronomisk punktlighet och med efterföljande amnesi, det vill säga med fullständig ovetenhet i vaket tillstånd om vad hon blivit tillsagd att göra. Jag begärde och erhöll klinikchefens tillstånd att använda Geneviève för några telepatiska experiment, just då dagens brännande fråga. Han var själv ytterst intresserad för saken, erbjöd mig att arbeta ostörd i hans eget arbetsrum en timme varje eftermiddag och önskade mig gott resultat. Jag hade ljugit för honom. Redan första dagen suggererade jag Geneviève under djup hypnos att hon följande tisdag skulle stanna i sängen i stället för att gå till föreläsningssalen, att hon skulle vantrivas i La Salpêtrière och önska att få resa hem till sina föräldrar. Under en vecka upprepade jag dagligen samma suggestioner utan synbart resultat. Följande tisdag låg hon till sängs, mycket saknad av publiken i aulan. Några dagar senare överraskade jag henne med en tidtabell i handen, hon stack den i fickan, så snart hon fick se mig, ett gott tecken på att jag kunde lita på hennes amnesi. Kort därefter suggererades hon att följande torsdag — ledighetsdagen — gå till Bon Marché och köpa sig en grön hatt. Jag såg henne nästa morgon med stolthet förevisa den för Lisette. Två dagar senare befalldes hon att lämna la Salle St. Agnes klockan tolv nästa dag, medan nunnorna sysslade med att dela ut maten, smyga ut under det portvakten satt vid sitt middagsbord och hoppa upp i första lediga droska och åka direkt till Avenue de Villiers. Då jag kom hem till min mottagning, fann jag henne i mitt väntrum. Jag frågade henne vad hon ville, hon såg förvirrad ut och mumlade något om att hon ville gärna se mina hundar och apan som jag talat

om. Rosalie bjöd på en kopp kaffe i matsalen och satte henne sedan i en droska som förde henne tillbaka till sjukhuset.

— C'est une belle fille, sade Rosalie med fingret på pannan, mais je crois qu'elle a une arraignée dans le plafond. Elle m'a dit qu'elle ne savait pas du tout pourquoi elle était venue ici.

Att mitt förberedande experiment lyckats, förledde mig att med vanlig impulsivitet genast sätta min plan i verket. Jag suggererade Geneviève att komma till Avenue de Villiers två dagar senare med iakttagande av samma försiktighetsmått och vid samma tid. Det var en måndag, jag hade bjudit Norström att komma på lunch och närvara som vittne, ifall något oförutsett skulle inträffa. Då jag talade om min plan, varnade han mig för de allvarliga följder den skulle kunna ha för mig själv, vare sig den lyckades eller misslyckades, han var förresten säker på att Geneviève ej skulle komma.

— Tänk om hon talat om din plan för någon, sade Norström.

— Hon kan ej tala om vad hon ej vet, hon vet inte att hon skall komma till Avenue de Villiers förrän klockan slår tolv.

— Men kan den ej lockas ur henne under hypnotisk sömn? envisades han.

— Det finns bara en människa som skulle kunna få den ur henne — Charcot själv. Men som han knappast befattar sig med henne annat än under tisdagsföreläsningarne, kan jag bortse från den möjligheten.

Jag sade att det förresten var för sent att diskutera saken, jag var säker på att hon redan lämnat sjukhuset och skulle komma inom mindre än en halvtimme.

Det gamla golvuret i hallen slog en kvart i ett, jag intalade mig själv, att det gick för fort, för första gången blev jag irriterad av dess djupa stämma.

— Jag skulle önska att du gåve fan i alla de där dumheterna om hypnotism, du är på väg att bli halvt tokig själv, om du inte är det redan. Jag tror inte på hypnotism, jag har försökt hypnotisera flera patienter, men har aldrig lyckats.

— Jag skulle inte heller tro på hypnotism, ifall du hade lyckats, svarade jag vresigt.

Det ringde på dörrklockan. Jag sprang själv och öppnade. Det var Miss Anderson, en av mina engelska sköterskor, som jag beordrat att komma klockan ett för att hämta Geneviève. Hon skulle taga henne med sig på nattexpressen till Normandie med ett brev från mig till byns curé, i vilket jag förklarade situationen och anhöll, att han skulle göra allt han kunde för att hindra Geneviève från att återvända till Paris.

Jag satte mig vid matbordet igen och rökte ursinnig cigarett efter cigarett.

— Vad säger sköterskan om allt det här? frågade Norström.

— Hon säger ingenting, hon är engelska. Hon känner mig väl och litar fullständigt på mitt omdöme.

— Jag önskar att jag gjorde det också, brummade Norström, blossande på sin stora cigarr.

Cromwellklockan på kaminen slog halv två och svarades med obehaglig precision av ett halvt dussin andra gamla klockor i vartenda rum.

— Fiasko, sade Norström flegmatiskt, och så mycket bättre för oss bägge. Jag är fan så glad att inte ha blivit inblandad i den här historien.

Jag fick inte en blund i ögonen den natten, denna gång var det Geneviève och ej hennes gamla föräldrar som höll mig vaken. Jag hade så länge varit bortskämd med osviklig tur att

mina nerver ej voro inställda på ett misslyckande. Vad hade hänt?

Jag kände mig svimfärdig, då jag morgonen därpå steg in i aulan på La Salpêtrière. Charcot hade redan börjat sin tisdagsföreläsning om hypnotism. Geneviève fanns ej på sin vanliga plats på estraden. Jag smög mig ut och gick upp till la Salle des Gardes. En av underläkarne berättade att han kallats från sin lunch dagen förut till Salle St. Agnes, där han funnit Geneviève i kataleptiskt coma, växlande med de våldsammaste konvulsioner han någonsin sett. En av nunnorna hade hittat henne på gatan en halvtimme förut, just som hon hoppade upp i en droska. Hon hade varit så agiterad, att nunnan med största svårighet fått henne med sig tillbaka till sjukhuset, och hon hade måst bäras upp för trapporna till Salle St. Agnes. Hela natten hade hon kämpat ursinnigt som ett vilt djur, som försöker komma ur sin bur, de hade måst sätta på henne tvångströja. Hon låg nu i ett enskilt rum med en isblåsa på huvudet och ett par morfininsprutningar. Ingen kunde förstå anledningen till denna plötsliga förändring. Charcot hade själv varit hos henne och haft stor svårighet att söva henne. Vi blevo avbrutna av klinikchefen, som sade att han letat efter mig överallt på sjukhuset. Charcot ville tala med mig, han skulle föra mig till professorns arbetsrum, så snart föreläsningen i aulan var slut. Klinikchefen sade ej ett ord till mig, medan vi gingo nedför trapporna och genom de angränsande laboratorierna. Han knackade på dörren, och för sista gången i mitt liv steg jag in i Mästarens välkända lilla helgedom. Charcot satt i sin vanliga stol, böjd över mikroskopet. Han lyfte huvudet och hans fruktansvärda ögon blixtrade mot mig. Talande mycket långsamt, med den djupa rösten skälvande av vrede, sade han att jag för-

sökt locka hem till mig en av patienterna i hans sjukhus, en ung flicka, en déséquilibrée, halvt omedveten om sina handlingar. Enligt hennes egen bekännelse hade hon redan en gång varit hemma hos mig, min djävulska plan att än en gång draga fördel av hennes hjälplöshet hade misslyckats genom ren slump. Det var en brottslig handling, han borde egentligen överlämna mig till polisen, men av hänsyn till läkaryrkets heder och det röda bandet i mitt knapphål skulle han låta mig slippa undan med att bli bortkörd från hans klinik, han hoppades aldrig se mig mer.

Jag kände mig som träffad av blixten, tungan häftade vid min gom, jag kunde inte få fram ett ord. Plötsligt förstod jag den verkliga innebörden av hans oerhörda beskyllning, och all min fruktan försvann. Jag svarade honom i ursinnig ton, att det var han och hans elever som ruinerat Geneviève, hon hade kommit till hans sjukhus som en frisk och stark bondflicka men skulle lämna det som ett dårhushjon, om hon stannade ytterligare en tid. Jag hade gripit till den enda utväg som gavs för att få henne bort från sjukhuset och tillbaka till sina stackars, gamla föräldrar. Jag hade misslyckats i min plan, och jag var ledsen, att jag misslyckats.

— Assez. Monsieur! röt Charcot.

Han vände sig till klinikchefen och bad honom föra mig till portvaktsrummet med order om att jag inte vidare skulle släppas in i sjukhuset: om hans egen auktoritet ej räckte till att utestänga mig från kliniken, skulle han anmäla saken för l'Assistance Publique. Han reste sig från stolen och gick med sina långsamma tunga steg ut ur rummet.

XIX.

HYPNOTISM.

De ryktbara tisdagsteaterföreställningarne i aulan i La Salpêtrière, vilka bragte mig på fall, ha för länge sedan blivit fördömda av alla som allvarligt forskat i hypnotism och dess många dunkla fenomen. Charcots teorier om hypnotism, tack vare hans obestridda auktoritet inympade på en hel generation läkare, ha under mer än tjugo år fördröjt vår kunskap om dessa fenomens verkliga natur. De flesta av Charcots teorier om hypnotism ha visat sig felaktiga. Hypnotism är ej, som han lärde, en på konstgjord väg framkallad nevros, endast förekommande hos hysteriska, överkänsliga, viljelösa och obalanserade individer. Motsatsen torde gälla. Hysteriska personer äro i regeln mindre lätta att hypnotisera än individer med fullt normal mentalitet. Intelligenta, viljestarka och dominerande personer äro oftast lättare att hypnotisera än dumma, ytliga och karaktärslösa människor. Idioter och vansinniga äro för det mesta oemottagliga för hypnotiskt inflytande. Personer som säga sig icke tro på hypnotism, skratta däråt och äro säkra på att de ej kunna hypnotiseras, äro i regeln lätta att söva. Barn äro lätta att hypnotisera. Hypnotisk sömn kan ej åstadkommas med enbart mekaniska medel. De glänsande glaskulorna, de roterande speglarna — som vi lånat av fågelfängarne — magneterna, blickfixeringen, de klassiska

strykningarne etc. som brukades på Charcots klinik i La Salpêtrière och hos Dr. Lyuis på Charité äro rent nonsens.

Det terapeutiska värdet av hypnotism i medicin och kirurgi är ej så obetydligt, som Charcot lärde oss. Det är tvärtom högst betydligt i händerna på kompetenta läkare med kalla huvuden och rena händer, fullt förtroliga med den ingalunda lätta tekniken. Statistiken över tusentals väl kontrollerade fall talar för sig själv. Även jag, som liksom de flesta nervläkare använt hypnotisk behandling, där andra medel visat sig overksamma, har vunnit förvånande resultat med denna än i dag ofta missförstådda metod. Själsrubbningar av olika slag — med eller utan viljeförlust — alkoholism, morfinism, kokainism, nymfomani, kunna i regel botas med denna metod. Sexuell inversion är svårare att få bukt med. I många, om ej de flesta fall är sexuell inversion ej att betrakta som en sjukdom utan som en felaktig inriktning av könsdriften, fullkomligt naturlig hos vissa individer, hos vilka ett energiskt ingripande ofta gör mera skada än nytta. Huruvida och i vilken utsträckning våra sociala lagar böra ingripa i dylika fall är en ytterst komplicerad fråga, som jag ej här vill diskutera. Säkert är, att lagens nuvarande formulering beror på en fullkomlig missuppfattning av den olidliga ställning, vari talrika våra medmänniskor befinna sig utan något som helst eget förvållande. De böra ej betraktas som brottslingar utan som offer för en tillfällig lapsus hos Moder Natur, daterande sig från deras födsel, kanske redan från deras conception. Vad är förklaringen till den snabba ökningen av sexuell inversion hos bägge könen? Hämnas naturen på våra dagars maskuliniserade flicka genom att låta hennes smala höfter och platta bröst föda effeminerade söner? Eller äro vi de förvirrade åskådarne till en ny fas av utvecklingen, karakteri-

serad av en långsam men ofrånkomlig legering av två skilda könstyper till ett nytt, hittills okänt specimen, den sista kvarlevan av en till undergång dömd ras på en utsliten planet, den felande länken mellan Homo Sapiens av i dag och morgondagens gåtfulle Super-Homo?

Den stora nyttan av hypnotisk anestesi vid kirurgiska operationer och vid förlossningar erkännes nu av alla. Än mer slående är dess välsignelsebringande inverkan vid den smärtsammaste av alla operationer, i regeln än i dag uthärdad utan bedövning — döden. Det lilla det förunnades mig att göra för hundratals döende soldater under kriget är mig nog för att tacka Gud för att ha haft detta mäktiga vapen i min hand. Hösten 1915 tillbragte jag två oförgätliga dygn bland några hundra soldater, döende under sina blodfläckade kappor på golvet i en bykyrka i Flandern. Vi hade ingen morfin, ingen kloroform, inga som helst bedövningsmedel som kunde minska deras plågor eller förkorta deras dödskamp. Många av dem dogo inför mina ögon, med min hand på sin panna och mina långsamt upprepade ord av hopp och tröst ljudande i sina öron, befriade från plågor och dödsångest, ofta till och med med leende läppar.

Vad var det för en gåtfull kraft, som tycktes utgå från min hand? Varifrån kom den? Flödade den fram ur de djupa källorna av mitt undermedvetna själsliv eller var den, när allt kom omkring, de gamla mesmeristernas magnetiska fluidum? Visserligen har den moderna vetenskapen gjort slut på läran om det magnetiska fluidet och ersatt den med ett dussin nya, mer eller mindre snillrika teorier. Jag är bekant med dem alla, ingen av dem tillfredsställer mig. Enbart suggestion, pelaren som uppbär hela den moderna teorien om hypnotism, kan ej förklara alla dessa dunkla fenomen. Ordet suggestion, så som det användes

av dess främsta anhängare, Nancyskolan, skiljer sig förresten endast till namnet från Mesmers nu förlöjligade "odyliska kraft". Låt oss erkänna, som vi måste göra, att undret utföres ej genom hypnotisören utan genom patientens undermedvetna jag. Men huru förklara den enes framgång och den andres misslyckande? Varför tränger den enes suggestion som ett kommandoord ned till patientens underjordiska verkstad och sätter i gång dess mäktiga maskineri, medan samma suggestion från en annan hypnotisörs läppar uppfångas av objektets medvetande och ej blir åtlydd? Ingen önskar högre än jag få svar på denna fråga, ty allt sedan jag var barn har jag vetat, att jag ägde denna makt, kalla den vad man vill. De flesta av mina patienter, unga och gamla, män och kvinnor, tycktes förr eller senare förstå att jag hade den och ha ofta talat med mig därom. Mina kamrater på sjukhuset visste om den. Charcot själv likaså och begagnade sig mer än en gång därav. Professor Voisin, den berömde psykiatrikern på Asile St. Anne, bad mig ofta hjälpa honom i hans förtvivlade försök att hypnotisera sina galna patienter. Vi brukade arbeta i timmar med stackars dårar som rasade i sina tvångströjor ur stånd att göra annat än spotta oss i ansiktet, vilket de ofta gjorde. Resultatet av våra försök var i de flesta fall negativt, men mer än en gång lyckades det mig att lugna och till och med söva några av dem, som professorn själv misslyckats med, trots sitt otroliga tålamod. Alla väktarne i Jardin Zoologique och Ménagerie Pezon visste att jag var i besittning av denna makt. Det var ett av mina vanliga konststycken att försänka deras ormar, ödlor, sköldpaddor, papegojor, ugglor, björnar och stora kattor i ett tillstånd av dvala, fullkomligt motsvarande Charcots första hypnotiska stadium, ofta lyckades jag till och med få dem i djup sömn. Jag har visst redan berättat

om hur jag öppnade en böld och drog ut en träflisa ur tassen på Léonie, den ryktbara lejoninnan i Ménagerie Pezon. I själva verket rörde det sig här om en lokal bedövning under lätt hypnos. Apor äro trots sitt rastlösa temperament lätt hypnotiserbara, vilket beror på deras höga intelligens och deras plastiska nervsystem. Ormtjuseri är naturligtvis ett hypnotiskt fenomen. Jag har själv fått en cobra i kataleptiskt tillstånd i templet i Karnak. Att tämja vilda elefanter har sannolikt med hypnotism att skaffa. Jag hörde en gång en indisk vaktare, en mahout, i timmar tala med en av elefanterna i Zoo, som plötsligt blivit ilsken, det lät precis som hypnotisk suggestion. De flesta fåglar äro lätta att hypnotisera, alla människor veta hur lätt det är att hypnotisera en höna. I umgänge med djur, vare sig vilda eller tama, kan vem som helst konstatera den lugnande inverkan av sakta monotont upprepade ord, det är nästan som om djuren förstode vad man sade till dem — vad skulle jag ej ge för att förstå vad de säga till mig! Att härvidlag tala om självsuggestion, som nu säges förklara allt, är ju omöjligt. En annan kraft måste vara verksam, jag frågar mig fortfarande och förgäves, vad är det för en kraft?

Bland de patienter jag överlåtit åt Norström under min resa till Sverige var ett svårt fall av morfinism, så gott som botat genom hypnotisk suggestion. Som jag var angelägen att behandlingen ej skulle avbrytas, lät jag Norström bevista den sista seansen före min avresa. Han sade att fallet var enkelt och att patienten föreföll tycka om honom. När jag kom tillbaka från Sverige var hon värre morfinist än någonsin, Norström hade trots upprepade försök ej lyckats hypnotisera henne. Jag ville

få henne att förklara orsaken till hans misslyckande, hon sade att hon inte förstod den själv, hon var mycket ledsen, hon hade gjort sitt bästa, och det hade Norström också, som hon sade sig ha stort förtroende för.

Charcot skickade mig en gång en ung diplomat, ett svårt fall av sexuell inversion. Både professor Kraft-Ebing, den ryktbare specialisten i Wien, och Charcot själv hade varit ur stånd att hypnotisera honom. Själv var han ytterst modfälld häröver, han trodde själv att hypnotisk behandling var hans enda chance, han sade att han var säker på att bli botad, kunde han bara förmås att sova.

— Men ni sover ju, sade jag och rörde lätt vid hans panna med pekfingret. Inga strykningar, ingen blickfixering, ingen suggestion. Orden voro knappt uttalade, förrän hans ögonlock slötos med en lätt darrning, han befann sig i djup hypnotisk sömn på mindre än en minut. Det såg till en början hoppfullt ut, en månad senare återvände han till sitt hemland full av förtröstan på framtiden, betydligt mer optimistisk än jag. Han sade att han tänkte fria till en ung dam som han höll mycket av. Han var mycket angelägen att gifta sig och få barn. Jag förlorade honom ur sikte. Ett år senare hörde jag av en ren tillfällighet att han tagit livet av sig. Hade denna stackars människa konsulterat mig några år senare, när jag hunnit lära mer om sexuell inversion, skulle jag aldrig givit mig på det hopplösa försöket att bota honom.

Utanför La Salpêtrière har jag sällan träffat på Charcots berömda tre stadier av hypnos, så slående demonstrerade under

hans tisdagsföreläsningar. De voro uppfunna av honom själv, inympade på hans hysteriska patienter och accepterade av hans lärjungar tack vare mästarens mäktiga suggestion. Detsamma gäller hans speciella hobby, hans grande hystérie, som då grasserade i hela Salpêtrière, sal efter sal, och som nu är så gott som försvunnen. Det faktum att alla dessa hypnotiska experiment gjordes på hysteriska patienter är den enda möjliga förklaringen på hans oförmåga att förstå dessa fenomens verkliga natur. Om Salpêtrièreskolans påstående att endast hysteriska individer kunna hypnotiseras, vore riktigt, skulle det betyda, att åtminstone åttio procent av mänskligheten lider av hysteri.

Men på en punkt hade Charcot otvivelaktigt rätt, vad än Nancyskolan, Forel, Moll och andra må säga. Hypnotiska experiment äro icke utan sin risk för objektet såväl som för åskådarne. För min personliga del anser jag att offentliga demonstrationer av hypnotiska fenomen borde vara förbjudna. Specialister på nerv- och själssjukdomar kunna lika litet reda sig utan hypnotism, som kirurgerna utan kloroform och eter. Man behöver bara erinra sig de tusentals sorgliga fall av shell-shock och traumatiska nevroser under kriget som botats med denna metod som genom trolleri, sedan alla andra medel svikit. Hypnotisk behandling behöver ej nödvändigtvis gripa till hypnotisk sömn med upphävande av det vakna medvetandet. En hypnotisör, väl förtrogen med metodens komplicerade teknik och hemma i psykologi — båda dessa kvalifikationer äro nödvändiga för framgång — uppnår i ett mycket stort antal fall goda, ofta förvånande resultat, enbart med Charcots suggestion à l'état de veille. Nancyskolan säger att hypnotisk och naturlig sömn äro

identiska. Det är ett misstag. Ännu veta vi ej vad hypnotisk sömn är, och tills vi veta mer därom, göra vi klokt i att låta bli att använda den på våra patienter annat än i absolut tvingande fall. Detta sagt, vill jag likväl tillägga, att de flesta anklagelser mot hypnotism äro överdrivna. Hittills känner jag ej ett enda autentiskt exempel på en kriminell handling begången under posthypnotisk suggestion. Jag har aldrig sett en individ utföra en under hypnos ingiven suggestion, vilken samma individ skulle vara oförmögen utföra i normalt vaket tillstånd. Jag tror att om någon usling skulle under djup hypnos suggerera en kvinna att ge sig åt honom, och hon lydde denna suggestion, så innebure det att hon skulle kunnat förmås därtill även utan hypnotisk suggestion. Fullkomligt blind lydnad existerar ej. Den hypnotiserade vet hela tiden mycket väl vad som försiggår, och vad han eller hon är villig eller ovillig att göra. Camille, professor Liégeois' bekanta somnambul i Nancy, som förblev fullkomligt oberörd när han stack en nål djupt i hennes arm eller lade ett glödande kol i hennes hand, blev blossande röd och vaknade ögonblickligen, om professorn låtsade en gest som för att lyfta upp hennes kjolar. Detta är blott en av de många förbluffande motsägelser, som äro så väl kända för alla som studera hypnotiska fenomen, och så svåra för utomstående att begripa. Det faktum att en person inte kan hypnotiseras mot sin vilja bör ej förbises av dem som predika hypnotismens faror. Påståendet att en individ sig ovetande och mot sin vilja kan hypnotiseras på avstånd är nonsens. Så är sannolikt också psykoanalys.

XX.

SÖMNLÖSHET.

Norström hade med sin vänliga omtänksamhet bjudit mig på middag den olycksdigra dagen jag föll i onåd hos Charcot. Det var en dyster middag. Jag plågades av nederlagets förödmjukelse och Norström satt och kliade sig i huvudet, funderande på hur han skulle skrapa ihop de tretusen francs han måste betala till sin husvärd dagen därpå. Norström vägrade blankt att godtaga min förklaring av mitt misslyckande — otur och ett fullkomligt oförutsett ingripande av det oberäkneliga ödet. Norströms diagnos av fallet var Don Quixotisk dumdristighet och gränslös fåfänga. Jag sade till slut att såframt jag ej redan samma dag finge något tecken från Fortuna att hon ångrade sig och toge sin bortskämde gunstling till nåder igen, så skulle jag acceptera hans diagnos som riktig. Under det jag talade, förflyttades mina ögon underbarligen från vinbuteljen mellan oss till Norströms kolossala händer.

— Har du någonsin sysslat med massage? frågade jag abrupt.

I stället för att svara öppnade Norström sina breda, hederliga händer och visade mig med stolthet ett par tumdynor stora som apelsiner. Det var intet tvivel om att han talade sanning, när han sade, att han givit mycket massage i Sverige förr i världen.

Jag ropade på kyparen och beställde den bästa flaska Veuve

Clicquot, som fanns att få på Café de la Régence, och höjde mitt glas för mitt nederlag i dag och Norströms seger i morgon.

— Jag tyckte, du nyss sade du var pank, sade Norström och såg på champagnebuteljen.

— Bry dig inte om det, skrattade jag, en lysande idé, mer värd än hundra flaskor Veuve Clicquot har just sprungit fram ur min hjärna, tag dig ett glas till, medan jag utarbetar den.

Norström brukade alltid säga, att jag hade två olika hjärnor, som arbetade alternativt i mitt huvud, en väl utvecklad hjärna av en dåre och en rudimentär hjärna av ett geni. Han stirrade mållös på mig, när jag tillade, att jag skulle komma till honom dagen därpå på hans mottagning mellan två och tre och förklara min plan. Han sade det var den bästa tiden för att få tala i fred, jag kunde vara säker på att ingen skulle störa oss. Vi lämnade Café de la Régence arm i arm, Norström alltjämt grubblande på ur vilken av mina två hjärnor den lysande idéen sprungit fram, jag på briljant humör, som om jag redan glömt, att jag på morgonen körts bort från La Salpêtrière.

Precis klockan två följande dag skickade jag in mitt visitkort till professor Guéneau de Mussy, den orleanska familjens ryktbare läkare, en av de främsta medicinska celebriteterna i Paris. Professorn som alltid varit mycket vänligt stämd mot mig, frågade varmed han kunde stå till tjänst. Jag sade, att när jag besökte honom för en vecka sedan, hade han gjort mig äran att föreställa mig för Monseigneur le Duc d'Aumale, just som denne haltade ur rummet, stödd på sin betjänts arm. Han hade berättat att hertigen haft ischias och hade den största svårighet att stöda på benet, och hade förgäves konsulterat alla Paris' främsta kirurger. Jag sade, att jag tagit mig friheten att komma dit i dag för att meddela professorn att, om jag inte misstoge

mig, så kunde hertigen botas med massage. En berömd landsman till mig, en erkänd auktoritet rörande ischias och massagebehandling, var för tillfället i Paris, jag tog mig friheten föreslå, att han skulle tillkallas för att undersöka hertigen. Guéneau de Mussy, vilken i likhet med samtliga den tidens franska läkare visste nästan ingenting om massage, gick genast in på mitt förslag. Eftersom hertigen skulle resa till sitt Château de Chantilly nästa dag, blev det uppgjort, att jag skulle genast bege mig till hans hôtel i Fauborg St. Germain i sällskap med den ryktbare specialisten. Senare på eftermiddagen infunno Norström och jag oss i hertigens bostad, där vi mottogos av professor Guéneau de Mussy. Norström hade instruerats att göra sitt bästa i att se ut som en ryktbar specialist på ischias, men att för Guds skull låta bli att hålla tal därom. Efter en grundlig undersökning, voro vi bägge på det klara med att detta verkligen var ett utmärkt fall för massage och passiva rörelser. Hertigen avreste till Château de Chantilly nästa dag åtföljd av Norström. Fjorton dagar senare läste jag i Figaro, att den världsbekante svenske specialisten doktor Norström kallats till Chantilly för att behandla le Duc d'Aumale. Monseigneur hade setts gå omkring i slottsparken, lätt lutad på en käpp, det var en underbar förbättring. Doktor Norström behandlade också le Duc de Montpensier, som lidit svårt av gikt i många år, men nu redan blivit mycket bättre.

Därpå kom turen till prinsessan Mathilde, Don Pedro av Brasilien, flera ryska storfurstar, en österrikisk ärkehertiginna och infantinnan Eulalia av Spanien.

Min vän Norström som efter återkomsten från Chantilly, lydde mig blint, var av mig förbjuden att mottaga några som helst andra patienter än kungligheter, till dess jag bestämde

annorlunda. Jag förklarade att detta var en riktig taktik, grundad på sunda psykologiska fakta. Redan efter två månader var Norström tillbaka i sin eleganta våning vid Boulevard Haussmann, med mottagningsrummet fullpackat av patienter från alla länder, amerikanare först och främst. På hösten utkom hans "Manuel de Massage Suédois" av doktor Gustaf Norström, Paris, Libraire Hachette, i största hast hopkokad av oss ur olika svenska källor, samtidigt utkom en amerikansk upplaga i New York. Tidigt på våren kallades Norström till Newport för att behandla Mr. Vanderbilt, honoraret skulle fixeras av honom själv. Till Norströms bestörtning förbjöd jag honom att resa till Amerika, och en månad senare skeppades den gamle mångmillionären till Europa för att taga sin plats bland Norströms andra patienter — en levande reklam i jättebokstäver, synlig över hela Förenta Staterna. Norström låg i från morgon till kväll med att knåda patienter med sina jättelika tummar, hans tumdynor hade småningom antagit proportionerna av meloner. Snart nödgades han till och med sluta upp med sina lördagskvällar i den skandinaviska klubben, där han drypande av svett, brukade galoppera kring med alla damerna i tur och ordning för att motionera sin lever. Han sade alltid, att det fanns ingenting så bra som dans och transpiration om man ville hålla levern i skick.

Norströms fenomenala framgång gjorde mig så glad, att jag till en tid nästan glömde min egen förödmjukelse. Det dröjde dock ej länge, förrän den gjorde sig påmint igen, först i mina drömmar, därpå i mina vakna tankar. Ofta just som jag höll på att somna, såg jag bakom mina slutna ögonlock den sista förödmjukande scen som utspelats, innan ridån gick ned över

min framtid. Jag såg Charcots flammande ögon blixtra genom mörkret, jag såg mig själv eskorterad av två hans assistenter som en brottsling mellan två poliser lämna La Salpêtrière för sista gången. Jag förstod min egen dårskap, jag insåg att Norströms diagnos: "Don Quixotisk dumdristighet och omätlig fåfänga" var riktig, när allt kom omkring. Don Quixote igen!

Snart slutade jag helt och hållet upp att sova, jag råkade in i en period av akut sömnlöshet så fruktansvärd, att jag var nära att mista förståndet. Sömnlöshet dödar ej sitt offer, såvida offret ej dödar sig med egen hand — sömnlöshet är den vanligaste orsaken till självmord. Men den dödar en människas livsglädje, suger blodet ur hennes hjärna och hjärta som en vampyr. Den kommer henne att minnas under natten, vad som var meningen hon skulle glömma under barmhärtig sömn. Den kommer henne att glömma under dagen, vad som var meningen hon skulle minnas. Minnet är det första som går överbord, snart spolas även vänskap, kärlek, pliktkänsla till och med medlidande bort. Förtvivlan ensam stannar kvar på det dömda skeppet och styr det på klipporna till total undergång. Voltaire hade rätt, när han likställde sömn och hopp.

Jag miste ej förståndet, jag tog ej livet av mig. Jag höll ut med mitt tunga arbete, så gott jag kunde, likgiltig för hur det gick med mina patienter, likgiltig för hur det gick med mig själv. Akta Er väl för en läkare som lider av sömnlöshet. Många av mina patienter började klaga över, att jag var brutal och otålig mot dem, många lämnade mig, många stannade kvar trots allt, och så mycket värre för dem. Endast då de voro nära att dö, tycktes jag vakna upp ur min apati, ty jag fortfor att intressera mig för

Döden, långt efter det jag upphört att intressera mig för Livet. Jag kunde ännu studera min dystre kollega med samma nyfikenhet som när jag var student i la Salle St. Claire, i förhoppning att trots allt kunna avtvinga honom hans fruktansvärda hemlighet. Jag kunde sitta tåligt hela natten vid en döende patients säng, efter att ha försummat honom, när jag kanske kunde ha räddat honom. Ofta fick jag höra att det var snällt av mig att sitta uppe hela natten, fast där intet mer var att göra, och de andra läkarne gått sin väg. Men vad gjorde det mig, om jag satt på en stol vid en annan människas säng eller låg vaken i min egen? Som väl var, räddades jag av min tilltagande misstro till medikament från total undergång, endast sällan tog jag något av de många sömnmedel, jag skrev ut åt andra mest varenda dag. Rosalie var min husläkare. Jag svalde lydigt tisane efter tisane, som hon komponerade från sin outtömliga franska farmakopé av undergörande örter. Rosalie var tydligen mycket bekymrad över mig. Snart upptäckte jag till och med att hon ibland på eget bevåg skickade bort mina patienter, när hon tyckte, att jag såg för trött ut. Jag försökte bli ond, men orkade inte gräla på henne.

Norström började tydligen också bli orolig över mig. Våra roller voro ombytta, han klättrade uppför lyckans hala fallrep, jag klättrade ned. Det gjorde honom vänligare än någonsin mot mig, jag förundrade mig ständigt över hans tålamod. Han brukade ofta komma och dela min ensliga middag i Avenue de Villiers. Jag dinerade aldrig borta, bjöd aldrig någon hem till mig, gick aldrig ut i societeten, där jag förut ofta vistats. Nu tyckte jag det var bara bortkastad tid, det enda jag önskade var att bli lämnad ensam och få sova.

Norström ville, att jag skulle resa till Capri på ett par månader och vila mig, han var säker på, att jag sedan skulle komma

tillbaka som en helt annan människa och sköta min stora praktik som förr. Jag sade, att om jag reste till Capri nu, så komme jag aldrig att återvända till Paris, jag hatade storstadens artificiella liv mer och mer. Jag ville inte längre öda bort mina år i denna atmosfär av sjukdom och ruttenhet. Jag ville lämna detta liv på allvar. Jag ville inte längre vara en läkare på modet, ju fler patienter jag fick, desto tyngre kände jag blacken om foten. Jag hade många andra intressen i livet än att sköta om rika amerikaner och nevrotiska damer. Vad brydde jag mig om hans ständiga prat om att kasta bort "min lysande framtid", min framtid låg bakom mig. Han visste mycket väl, att jag saknade de nödiga förutsättningarne för att bli en berömd läkare, att jag var en läkare på modet berodde enbart på osviklig tur. Han visste också att mycket pengar kunde jag varken förtjäna eller behålla. Förresten ville jag inte ha mycket pengar, jag visste ej vad jag skulle göra med dem. Jag var rädd för pengar, jag hatade pengar. Jag ville leva ett enkelt liv, bland enkla naturliga människor. Kunde de varken läsa eller skriva, så mycket bättre. Allt vad jag behövde var ett vitstruket rum, en hård säng, ett enkelt furubord, ett par stolar och ett piano. Fågelkvitter utanför mitt öppna fönster och havsbrus i fjärran. Allt vad jag verkligen satte värde på, kunde fås för mycket litet pengar, jag skulle vara fullkomligt lycklig i den enklaste omgivning, blott jag inte hade något fult omkring mig.

Norströms ögon vandrade långsamt runt rummet från de quattrocento tavlorna till den florentinska madonnan på min Prie-Dieu, från den flamländska cinquecentogobelängen över dörren till de glänsande Cafaiolovaserna och de sköra venetianska glasen på buffeten till de persiska mattorna på golvet.

— Jag förmodar den här kommer från Bon Marché, mutt-

rade Norström och sneglade försmädligt på den dyrbara gamla Bokharamattan under bordet.

— Du skall med glädje få den till skänks i byte mot en enda natts djup, naturlig sömn. Jag ger dig med varm hand den här Urbinovasen signerad av Maestro Giorgio själv, om du får mig att skratta. Jag bryr mig inte om den här bråten längre, den säger mig ingenting, jag är led på alltihop. Låt bli att grina så där försmädligt, jag vet vad jag säger, och jag skall bevisa dig det.

— Vet du vad jag gjorde, när jag var i London i förra veckan för den där konsultationen om hjärntumören, där jag förresten sannolikt gissade orätt. Jag hade en annan konsultation samma dag, angående ett annat, mycket värre fall, en man den gången. Den mannen var jag, eller rättare sagt min Doppelgänger, som Heine kallade honom.

— Hör på min vän, sade jag till min dubbelgångare, när vi lämnade St. James' Club arm i arm, jag ville gärna komma på det klara med, hur det egentligen står till med dig invändigt. Ryck upp dig en smula och låt oss långsamt vandra arm i arm uppför New Bond Street från Piccadilly till Oxford Street. Samla dina tankar och hör noga på, vad jag nu säger. Sätt på dig dina starkaste glasögon och titta noga i alla butiksfönster, granska vartenda föremål du ser. Det är ett unikt tillfälle för dig, som tycker om vackra saker, vi skola passera Londons finaste butiker. Allt som kan köpas för pengar kommer att ligga utbrett för dina ögon, inom räckhåll för din hand. Varenda sak du skulle vilja äga, skall du få till skänks, du behöver bara tala om att du vill ha den. Men på ett villkor: det du väljer, måste du behålla för dig själv, till din egen nytta eller förströelse, du får inte ge bort den.

Vi vände om hörnet till Piccadilly, experimentet började. Uppmärksamt iakttog jag min dubbelgångare, medan vi långsamt gingo uppför Bond Street, tittande i alla butiksfönster. Han stannade ett ögonblick framför Agnew, den ryktbare konsthandlaren, betraktade noga en gammal madonna på guldgrund, sade att det var en vacker sak, tidig Sienaskola, det kunde vara Simone di Martino själv. Han gjorde en rörelse mot fönstret som för att lägga vantarne på tavlan, men ruskade likgiltigt på huvudet, stack handen i fickan och fortsatte. Han beundrade mycket en superb Louis XVI-pendyl hos Hunt och Roskell, men med en axelryckning sade han att han inte brydde sig om vad tiden led, det kunde han förresten se på solen. Framför Aspreys stora fönster, fullt av alla upptänkliga bibelots, bric-à-bracs och smycken av guld, silver och ädla stenar, sade han, att han hade kväljningar och kände sig på väg att bli sjösjuk, han komme att slå sönder rutan och allt som fanns där bakom, ifall han bleve tvungen att se på alla de där dumma leksakerna en stund till. Då vi passerade Poole, H. K. H. prinsens av Wales hovskräddare upplyste mig min dubbelgångare, att han trivdes bättre i gamla kläder än i nya. Allt efter som vi fortsatte ned för Bond Street, blev han mer och mer likgiltig och tycktes snarare intressera sig för att stanna och klappa hundarne som svansade efter sina ägare än att utforska butiksfönstren. Då vi till slut nådde Oxford Street, hade han ett äpple i ena handen och en knippa liljekonvaljer i den andra. Han sade, att han inte önskade sig någonting annat av allt han sett på Bond Street kanske med undantag av den lilla Aberdeenterriern som tåligt satt och väntade på sin husbonde utanför Asprey. Han började äta på sitt äpple mitt på Bond Street och sade, att det var ett mycket gott äpple, han såg ömt på sina liljekonvaljer och sade, att de på-

minde honom om hans gamla hem i Sverige. Han frågade om jag var färdig med mina experimenter och om jag kommit underfund med vad det var för fel på honom. Var det huvudet?

— Nej, sade jag, det är hjärtat.

Han sade, att jag var mindre lätt att lura än jag såg ut, han hade alltid misstänkt att det var hjärtat. Han erinrade mig om min tystlåtenhetsplikt, saken angick ingen annan än honom själv.

Nästa morgon återvände vi till Paris. Han tycktes i bättre humör på båten mellan Dover och Calais, han sade, att han älskade sjön. Sedan dess har han knappast lämnat Avenue de Villiers och irrat rastlöst från rum till rum som ett fångat djur. Under min mottagningstid hänger han kring i väntrummet, tränger sig in före mina rika amerikanare och säger, att han måste ha en kraftig pick-me-up, han säger, han känner sig så trött i huvudet. Resten av dagen far han omkring med mig på gatorna och väntar tåligt samman med min hund, medan jag besöker mina patienter. Under middagen sitter han mitt emot mig, i stolen där du nu sitter, och stirrar på mig med sina trötta tomma ögon, säger han har ingen aptit och kan ingenting äta, allt vad han vill ha är ett sömnmedel. På natten kommer han och lutar sig över min huvudkudde och tigger mig, att jag för Guds skull skall taga honom härifrån, säger att han står inte ut längre, annars . . .

— Det gör inte jag heller, röt Norström, för Guds skull hör upp med det där förbaskade pratet om din Doppelgänger. Mental vivisektion är en farlig sysselsättning för en man som inte kan sova. Om du fortsätter på det här sättet hamnar både du och din Doppelgänger bland galningarne i Asile St. Anne. Jag ger dig på båten. Om du tänker ge upp din karriär, om du vill avstå från rykte och pengar, om du föredrar ditt vitstrukna rum i Anacapri framför din luxuösa våning vid Avenue de Villiers,

så ge dig av, ju förr dess hellre, till din välsignade ö och bli lycklig där i stället för tokig här. Vad din Doppelgänger beträffar, så ber jag dig med all respekt hälsa honom från mig, att han är en humbug. Jag vill slå vad om vad som helst, att han snart snokar upp en annan gammal Bokhara-matta att lägga under ditt enkla furubord, en Siena-madonna och en flamländsk gobeläng att hänga på väggen i ditt vitstrukna rum, en cinquecento Gubbiotallrik att äta din maccaroni på och ett gammalt venetianskt glas att dricka din Capri bianco ur.

XXI.

SANT'ANTONIOS MIRAKEL.

Sant'Antonio hade åstadkommit ett nytt mirakel. Jag bodde i ett litet bondhus i Anacapri, vitkalkat och rent, med en solig pergola utanför de öppna fönstren och vänliga, enkla människor runt omkring mig. Gamla Maria Porta-Lettere, La Bella Margherita, Annarella och Gioconda voro alla glada att ha mig tillbaka bland sig. Don Dionisios Capri bianco smakade mig bättre än någonsin och det började småningom gå upp för mig att parrocons Capri rosso var lika god. Från soluppgång till solnedgång arbetade jag i Mastro Vincenzos vigna med att gräva grunden till den stora loggian kring mitt blivande hem. Mastro Nicola och hans tre söner grävde vid min sida, och ett halvt dussin flickor med leende ögon och svingande höfter buro bort jorden i stora korgar på huvudena. Ett par meter under jordytan hade vi stött på romerska murar, opus reticulatum, hårt som granit med dansande nymfer och bacchanter på en grund i pompejanskt rött. Djupare ner funno vi ett vitt mosaikgolv inramat av vinlöv i nero antico och rester av ett annat golv av utsökt palombinomarmor, som nu ligger i min stora loggia. En refflad cipollinokolonn, som nu stöder den inre gårdens lilla loggia, låg tvärs över golvet där den fallit för två tusen år sedan, krossande i sitt fall en stor vas av parisk marmor, vars som ett

lejonhuvud formade handtag nu ligger på mitt bord. Roba di Timberio sade Mastro Nicola, och tog upp ett illa medfaret huvud av Augustus — det finns i den stora loggian än i dag.

När maccaronin i parrocons, Don Antonios, kök var färdig, ringde kyrkklockorna mezzogiorno, och vi satte oss alla kring ett väldigt fat med insalata di pomidoro, minestrone eller maccaroni, för att sedan omedelbart vara i arbete igen till solnedgången. När klockorna nere i Capri ringde Ave Maria, gjorde alla korstecknet och gingo sin väg med ett: Buon riposo, Eccellenza, buona notte, Signorino. Deras önskan hördes av Sant'Antonio, han gjorde ett nytt under, jag sov gott hela natten som jag inte sovit på åratal. Jag steg upp med solen, sprang ned till fyren för mitt morgonbad och var tillbaka i vignan, när de andra kommo från morgonmässan klockan fem.

Ingen av mina arbetskamrater kunde läsa eller skriva, ingen hade någonsin haft att göra med andra byggen än bondhus som voro alla sig så tämligen lika. Men Mastro Nicola såväl som hans förfäder i otaliga led visste hur man bygger en valvbåge, den konsten hade de lärt från romarne. Att mitt skulle bli ett hus olikt alla de jag hittills sett, hade de redan klart för sig, och voro allesammans högligen intresserade. Ingen visste än så länge hur det skulle komma att se ut, och det visste jag ej själv. Det enda vi hade att gå efter var en primitiv skiss som jag själv tecknat med ett stycke kol på den vita trädgårdsmuren, jag kan inte rita alls, den såg ut som åstadkommen av ett barn.

— Detta är mitt hus, förklarade jag för dem, romerska pelare bära de välvda rummen och naturligtvis finnas små gotiska kolonner i alla fönster. Det här är den stora loggian med sina starka valvbågar, vi få se längre fram hur många valv den skall ha. Här kommer en lång pergola med över hundra kolonner,

den leder upp till kapellet. Att stora vägen går tvärs genom min pergola, betyder ingenting, den får maka åt sig. Här, med utsikt över Castello Barbarossa, blir det en annan loggia, tills vidare vet jag inte riktigt hur den kommer att se ut, men jag är säker på att den i rätta ögonblicket springer fram ur mitt huvud. Det där är en liten inre gård, ett slags atrium med en sval fontän i mitten och romerska kejsarhuvuden i nischerna runt omkring. Här, bakom huset, skola vi riva ned hela trädgårdsmuren och bygga en klostergång, något i stil med den i Lateranen i Rom. Här kommer en stor terrass där ni flickor skola dansa tarantella på sommarkvällarne. Högst uppe i trädgården skola vi spränga bort berget och bygga en grekisk teater, öppen åt alla håll för sol och vindar. Där går en cypressallé som leder upp till kapellruinen, som naturligtvis skall byggas upp som kapell igen med gamla klosterstolar, ett stort refektoriebord och målade fönster, det skall bli mitt bibliotek. Där löper en pelargång med gotiska kolonner och här blickande ut över golfen, skola vi lägga en kolossal egyptisk sfinx av röd granit, äldre än Tiberius själv. Det är rätta platsen för en sfinx, för tillfället har jag visserligen ingen aning om var jag skall få tag i en, men jag är säker om, att också den skall dyka upp i rätta ögonblicket.

De voro alla förtjusta och alla ivriga att få huset färdigt med detsamma. Mastro Nicola ville veta varifrån fontänernas vatten skulle komma.

Naturligtvis från himmeln därifrån allt öns vatten kommer. Jag ämnade förresten köpa hela Barbarossaberget, och uppe på toppen av berget spränga en kolossal cistern, vari regnvattnet kunde samlas upp och sedan förse hela Anacapri med vatten, det behövdes mer än väl och det var det minsta jag kunde göra för att återgälda all deras vänlighet mot mig. När jag med käppen

drog upp konturerna till min klostergång, såg jag det hela genast för mig precis som det nu står, med lätta arkader kring den lilla cypressgården med dess Dansande faun i mitten. När vi funno lerkrukan proppad med romerska mynt, började de gräva ivrigare än någonsin, varenda contadino på Capri har varit på utkik efter il tesoro di Timberio i tvåtusen år. Det var först långt efteråt, när jag tvättade mynten som jag bland dem fann ett guldmynt så väl bevarat som om det präglats i dag, "fleur de coin" i sanning, med den vackraste bild av kejsaren jag någonsin sett. Tätt intill funno vi två bronshovar som hört till en ryttarstaty, den ena är ännu i dag i min ägo, den andra stals tio år senare av en turist.

Vignan var full av tusentals polerade plattor av kulört marmor: africano, pavonazetto, giallo antico, verde antico, cipollino, alabastro, som nu bildar golvet i den stora loggian, i kapellet och i några av terrasserna. En sönderbruten agatskål av utsökt form, flera grekiska vaser, en mängd fragment av tidig romersk skulptur, inklusive, enligt Mastro Nicola, la gamba di Timberio och dussintals grekiska och romerska inskriptioner, kommo i dagen, medan vi grävde. Då vi planterade cypresserna från Villa d'Este längs stigen upp till kapellet, träffade vi på en grav som innehöll ett mansskelett. Det hade ett grekiskt silvermynt i munnen, resten av skelettet ligger kvar där vi funno det, skallen ligger på mitt skrivbord.

Den stora loggians arkader höjde sig snabbt ur jorden, en efter en reste sig pergolans hundra vita kolonner mot skyn. Vad som en gång varit Mastro Vincenzos hus och snickarverkstad omformades och förstorades så småningom till mitt blivande

hem. Hur det egentligen gick till, har jag aldrig riktigt kunnat förstå, och det har ingen annan heller, som följt det nuvarande San Micheles historia. Jag visste absolut ingenting om arkitektur, och lika litet visste mina medhjälpare. Ingen som kunde läsa eller skriva hade något att göra med arbetet, ingen arkitekt rådfrågades, ingen ordentlig ritning eller plan gjordes någonsin upp, inga exakta mått togos. Det gjordes alltsammans all'occhio, som Mastro Nicola kallade det.

Om aftnarne, när de andra gått sin väg, brukade jag sitta ensam på det söndriga bröstvärnet utanför kapellet, där min sfinx skulle stå, och då reste sig för mina inre ögon mina drömmars slott i skymningen. Ofta när jag satt där, tyckte jag mig se en högväxt gestalt i lång mantel vandra nere bland loggians halvfärdiga valv och noggrant granska dagens arbete lutande sig ned, som för att studera konturerna, jag ritat i sanden. Vem var den mystiske uppsyningsmannen? Var det Sant'Antonio själv, som smugit ut från sitt kapell i kyrkan för att göra ett nytt mirakel? Eller var det samme frestare, som för tolv år sedan stod här bredvid mig och erbjöd mig San Michele i byte mot min framtid? Det var redan så mörkt, att jag ej längre kunde urskilja hans ansikte, men jag tyckte mig se en svärdsklinga glänsa under en röd mantel. När vi nästa morgon togo upp vårt arbete där vi kvällen förut slutat det — villrådiga om vad vi skulle göra och hur det skulle göras — tycktes alla svårigheter under natten ha blåst bort. All min tvekan var försvunnen. Jag såg det alltsamman klart i minsta detalj, som om det ritats av en arkitekt.

Maria Porta-Lettere hade för ett par dagar sedan bragt mig ett brev med Roms poststämpel. Jag hade slängt det oöppnat i bordslådan, tillsammans med ett dussin andra olästa brev. Jag

hade ingen tid för världen utanför Capri, i himmeln finns det ingen post. Men så hände något oerhört, det kom ett telegram till Anacapri. Två dagar tidigare mödosamt signalerat från semaforen vid Massa Lubrense, hade det i sinom tid nått Capris semafor vid Arco Naturale. Efter några fruktlösa försök att gissa sig till dess mening, hade Don Ciccio, semaforisten, i tur och ordning bjudit telegrammet åt diverse personer i Capri. Ingen förstod ett ord därav, ingen ville ha med det att göra. Man hade då beslutat att göra ett försök med Anacapri och lagt telegrammet i Maria Porta-Letteres fiskkorg. Maria Porta-Lettere, som aldrig sett ett telegram förr, överantvardade det med stor försiktighet till parrocon. Il Reverendo Don Antonio, ovan att läsa vad han ej kunde utantill, rådde Maria Porta-Lettere att taga telegrammet till Il Reverendo Don Natale, skolläraren, den lärdaste mannen i byn. Don Natale var säker om, att det var skrivet på hebreiska, men var osäker om meningen, på grund av de många stavfelen. Han föreslog Maria Porta-Lettere att taga det till Reverendo Don Dionisio, som varit i Rom och kysst påvens hand och följaktligen var rätte mannen att läsa det hemlighetsfulla budskapet. Don Dionisio, Anacapris störste auktoritet på roba antica, igenkände genast Timberios privata chiffer, intet under att ingen människa kunde läsa telegrammet. Hans åsikt bekräftades av farmacistan men mötte stark opposition från barberaren, som svor på att det var skrivet på engelska. Barberaren som var en klipsk fyr föreslog att telegrammet skulle tagas till La Bella Margherita, hennes tant hade ju gift sig med un lord inglese. La Bella Margherita brast i tårar så snart hon fick se telegrammet, hon hade drömt på natten att hennes tant var sjuk, nu var hon säker på att telegrammet kom från den engelske lorden för att underrätta henne om tantens

död. Medan Maria Porta-Lettere med telegrammet gick från hus till hus, växte upphetsningen i Anacapri allt mer och mer och snart hade allt arbete lagts ned. Ett rykte att krig utbrutit mellan Italien och turkarne motsades vid middagstiden av ett annat rykte, som bragts på nakna pojkfötter från Capri och som berättade att kungen blivit mördad i Rom. Municipalstyrelsen sammankallades i hast, men Don Diego, sindacon, beslöt att vänta med att hissa flaggan på halv stång, tills dess ett nytt telegram bekräftat den sorgliga nyheten. Kort före solnedgången anlände Maria Porta-Lettere med telegrammet till San Michele eskorterad av en samling representativa personer av båda könen. Jag tittade på telegrammet och sade, att det ej var till mig. Vem var det till? Jag svarade, att jag hade aldrig hört talas om någon människa, död eller levande, behäftad med ett liknande namn, det var inget namn, det såg snarare ut som ett alfabet tillhörande något okänt tungomål. Ville jag ej försöka läsa telegrammet och tala om vad det stod i det? Nej, det ville jag inte, jag hatade telegram. Jag vägrade bestämt att ha något med telegrammet att skaffa. Var det sant, att det var krig mellan Italien och turkarne? skreko de representativa personerna under trädgårdsmuren.

Det visste jag inte, det var mig förresten fullkomligt likgiltigt, så länge jag fick vara i fred och gräva i min trädgård.

Gamla Maria Porta-Lettere sjönk modfälld ned på cipollinokolonnen, hon sade att hon vandrat kring med telegrammet sedan soluppgången och inte ens haft tid att äta, hon orkade inte längre. Förresten måste hon gå och se efter sin ko. Ville jag inte vara så snäll och ta hand om telegrammet tills i morgon bittida? Hon vågade inte ta ansvaret på sig, med alla barnbarnen som sprungo kring i rummet, för att nu inte tala om kyck-

lingarna och grisen. Gamla Maria Porta-Lettere var en mycket god vän till mig, jag tyckte synd om både henne och hennes ko. Jag stoppade telegrammet i fickan, hon skulle återupptaga efterforskningarne nästa morgon.

Solen sjönk i havet, klockorna ringde Ave Maria, vi gingo allesammans hem till vår kvällsvard. När jag satt under min pergola med en flaska av Don Dionisios bästa vin framför mig, flög plötsligt en hemsk tanke genom min hjärna — tänk om telegrammet när allt kom omkring ändå var till mig! Sedan jag styrkt mig med ännu ett glas vin, lade jag telegrammet på bordet framför mig och tog itu med att försöka översätta det på människospråk. Det tog mig en hel butelj att övertyga mig om att det inte var till mig, jag somnade med huvudet på bordet och telegrammet i handen.

Jag försov mig nästa morgon. Det var ingen brådska, ingen arbetade i min trädgård den dagen, säkerligen voro de alla i kyrkan alltsedan morgonmässan, det var långfredag. När jag några timmar senare vandrade upp till San Michele, fann jag till min förvåning Mastro Nicola med sina tre söner och alla flickorna arbetande i trädgården som vanligt. Naturligtvis visste de hur angelägen jag var att skynda på med arbetet så mycket som möjligt, men jag skulle aldrig ha drömt om att ifrågasätta, att de skulle arbeta på själva långfredagen. Det var verkligen snällt av dem, jag sade att jag var mycket tacksam. Mastro Nicola såg på mig med tydlig förvåning och förklarade, att det inte var någon festa i dag.

— Ingen helgdag i dag? Visste han inte att det var långfredag, den dag då Jesus Kristus korsfästes?

— Va bene, sade Mastro Nicola, men Jesus Kristus var inte något helgon.

— Visst var Han ett helgon, det största av alla helgon.

— Men inte så stor som Sant'Antonio, som gjort över ett hundra tjugo underverk. Hur många underverk har Gesù Cristo gjort? frågade han med en illmarig blick på mig.

Ingen visste bättre än jag, att det sannerligen inte var lätt att slå Sant'Antonio i fråga om mirakler, hade någon åstadkommit ett större mirakel än det, att jag förts tillbaka till hans by? Undvikande Mastro Nicolas fråga, svarade jag att Sant'Antonio i all ära dock var blott en människa, under det att Jesus Kristus var Guds son som för att rädda oss alla från helvetet lidit döden på korset just i dag.

— Non è vero, sade Mastro Nicola och återtog sin grävning med stor kraft. L'hanno fatto morire ieri per abbreviare le funzioni nella chiesa. Det är inte sant. De gjorde av med honom i går för att korta av på ceremonierna i kyrkan.

Jag hade knappast hunnit hämta mig från denna upplysning, förrän jag hörde en välbekant röst ropa mitt namn utanför trädgårdsmuren. Det var min vän, den nyutnämnde svenske ministern i Rom. Han var rasande för att han inte fått något svar på sitt brev att han ämnade komma och fira påsken hos mig och ännu mer därför, att jag inte mött honom vid Marinan med en åsna vid postbåtens ankomst, som han bett mig om i sitt telegram. Han skulle aldrig kommit till Anacapri, om han hade vetat, att han skulle behöva klättra upp själv för alla de sjuhundra sjuttio sju feniciska trappstegen som ledde till min eländiga by. Hade jag panna att säga, att jag inte fått hans telegram?

Visst hade jag fått det, vi hade alla fått det, jag hade till och med fått för mycket vin i mig på grund av det. Han lugnade sig en smula när jag räckte honom telegrammet, han sade att han ville taga det med sig till Rom och visa det för Ministero delle

Poste e Telegrafi. Jag ryckte det ifrån honom med en varning om att varje försök att förbättra telegrafkommunikationerna mellan Capri och fastlandet skulle av mig komma att bekämpas med både lagliga och olagliga medel.

Jag var förtjust att få visa min vän mitt blivande hem och förklara för honom hur underbart San Michele skulle bli. Då och då hänvisade jag till min ritning på trädgårdsmuren för att få honom att förstå det hela bättre, han sade att den var mycket välbehövlig. Han var full av intresse, och när han från kapellet såg ned på den underbara ön vid våra fötter, sade han, att han trodde det var den skönaste utsikt i världen. När jag visade honom var granitsfinxen skulle stå, gav han mig en orolig sidoblick, och när jag förklarade honom var berget skulle sprängas bort för att lämna plats åt min grekiska teater, sade han, att han kände sig en smula vimmelkantig och ville gå hem till min nuvarande villa för att få ett glas vin, han ville förresten gärna tala med mig på tu man hand.

Hans ögon vandrade kring mitt vitkalkade rum, och han frågade om detta var min villa. Jag svarade, att jag aldrig i hela mitt liv bott så bekvämt. Jag satte fram en flaska av Don Dionisios vin på det enkla furubordet, bjöd honom att slå sig ned på min stol och kastade mig själv på sängen, färdig att höra på vad han hade att säga. Min vän frågade mig, om jag inte under de sista åren tillbringat mycket av min tid på La Salpêtrière, bland nervsjuka och obalanserade människor, mer eller mindre konstiga i huvudet.

Jag svarade att det nog var så, men att jag nu lämnat La Salpêtrière på allvar.

Han sade, att han var glad att höra det, han ansåg att det var hög tid, det vore bättre, att jag slog mig på någon annan specia-

litet. Han höll mycket av mig, han hade i själva verket kommit ned för att försöka övertala mig att genast återvända till min stora praktik i Paris, i stället för att öda bort min tid bland bönderna i Anacapri. Men nu sedan han sett mig, hade han ändrat mening, det var intet tvivel om att jag led av överansträngning och var i behov av grundlig vila.

Jag sade, att jag var mycket glad att han gillade mitt beslut, jag stod faktiskt inte ut med jäktet längre, jag var uttröttad.

— I huvudet? frågade han vänligt.

Jag sade honom, att det icke lönade mödan att söka övertala mig att återvända till Paris, jag ämnade leva resten av mitt liv på Anacapri.

— Menar du på allvar att du ämnar tillbringa dina år i den här eländiga lilla byhålan bland folk som varken kan läsa eller skriva? Du, en kultiverad människa, vem ämnar du umgås med?

— Med mig själv, mina hundar och kanske en apa.

— Du som alltid säger, att du inte kan leva utan musik, vem skall sjunga för dig, vem skall spela för dig?

— Fåglarna i min trädgård, havet runt omkring mig. Lyssna! Hör du den underbara mezzosopranen, det är sångtrasten, sjunger han inte bättre än både Kristina Nilsson och Adelina Patti? Hör du vågornas andante ute på golfen, är det inte mer gripande än Beethovens nionde symfoni?

Hastigt bytande om samtalsämne frågade min vän, vem som var min arkitekt och i vilken stil mitt hus skulle byggas?

Jag sade honom, att jag inte hade någon arkitekt, och att jag än så länge inte visste i vilken stil huset skulle byggas, det skulle nog ordna sig, medan arbetet fortskred.

Han gav mig en ny orolig sidoblick och sade, att han åtminstone var glad över att jag lämnat Paris som en rik man, det

behövdes sannerligen en betydande förmögenhet för att bygga en sådan villa som den jag beskrivit för honom.

Jag drog ut bordslådan och visade honom en bunt sedlar instoppade i en strumpa. Jag sade att det var allt jag ägde i denna världen efter tolv års hårt arbete i Paris, jag trodde att det uppgick till ungefär femton tusen francs, kanske litet mera kanske litet mindre, troligen litet mindre.

— Oförbätterlige drömmare, lyssna till en väns röst, sade den svenske ministern. Med pekfingret på pannan fortsatte han: du ser inte klarare än dina före detta patienter på La Salpêtrière, sjukdomen är tydligen smittosam. Ryck upp dig och försök se livet sådant det är i verkligheten och ej i dina drömmar. Om du fortsätter på det här viset, kommer din strumpa att vara tom om ett par månader, och ännu så länge ser jag inte spår av ett enda rum att bo i. Jag har inte sett någonting annat än halvfärdiga loggior, terrasser, klostergångar och pergolor. Vad tänker du bygga själva huset med?

— Med mina händer.

— En gång inflyttad i ditt hus, vad tänker du leva på?

— Maccaroni.

— Det kommer att kosta åtminstone en halv million att bygga ett sådant San Michele som du ser i dina drömmar, varifrån tänker du få så mycket pengar?

Det var en helt ny synpunkt, jag var förstummad.

— Vad i all världen skall jag göra? sade jag till slut, stirrande på min vän.

— Jag skall säga dig vad du skall göra, sade Bildt med sin beslutsamma röst. Du skall genast sluta upp att bygga på ditt vansinniga San Michele och ge dig i väg från ditt vitkalkade rum och eftersom du vägrar att återvända till Paris, skall du slå dig

ner i Rom och börja praktisera där. Rom är rätta platsen för dig. Du behöver bara tillbringa vintrarne där, de långa somrarne kan du fortsätta med ditt bygge. Ditt San Michele har gått dig åt huvudet, men du är ingen dåre, eller åtminstone har inte folk upptäckt det än. Dessutom har du tur med allt du företar dig. Jag har hört att fyrtiofyra utländska läkare praktisera i Rom, om du rycker upp dig och arbetar på allvar, kan du enbart med din vänstra hand slå dem allesammans ur brädet. Om du arbetar hårt och sätter in dina besparingar hos mig, så slår jag vad om vad som helst, att du på mindre än fem år förtjänat tillräckligt med pengar för att bygga ditt San Michele och leva lycklig resten av ditt liv i sällskap med dina hundar och apor.

Sedan min vän rest, gick jag hela natten upp och ned i mitt lilla contadino-rum som ett vilt djur i en bur. Jag vågade inte ens gå upp till kapellet för att säga godnatt till mina drömmars sfinx, som jag brukade. Jag var rädd för att frestaren i den röda manteln skulle än en gång stå vid min sida i halvdunklet. När solen gick upp sprang jag ned till fyren och hoppade i sjön. När jag sam i land, var mitt huvud klart och kallt som golfens vatten.

Ett par veckor senare var jag etablerad som läkare i Keats' hus i Rom.

XXII.

PIAZZA DI SPAGNA.

Min första patient var Mrs. P., hustrun till den bekante engelske bankiren. Hon hade legat på ryggen i två år efter ett fall från hästen under en rävjakt på Campagnan. Hon hade behandlats i tur och ordning av nästan alla de utländska läkarne i Rom. För en månad sedan hade hon konsulterat Charcot, som sänt henne till mig, jag hade ingen aning om att han visste, att jag slagit mig ned i Rom som praktiserande läkare. Knappast hade jag undersökt henne, förrän jag förstod, att den svenske ministerns spådom skulle bli verklighet. Jag förstod, att än en gång stod Fortuna vid min sida, osynlig för alla utom för mig själv. Det var i sanning en god början, min nya patient var den mest populära damen i Roms främlingskoloni. Jag visste, att jag kunde få henne på benen igen med suggestiv behandling, massage och passiva rörelser, om hon hade förtroende för mig, vilket hon tydligen hade. Jag lovade henne, att hon skulle kunna gå stödd på en käpp om tre månader, och jag höll mitt löfte. Hon började bli bättre, innan jag begynt ge henne massage. Ett par månader därefter steg hon ur sin vagn och promenerade under pinierna i Villa Borghese vid sin mans arm, beskådad av halva Roms fashionabla societet. Det betraktades som en underbar kur, det var i själva verket ett skäligen enkelt fall av traumatisk

nevros, välbekant för varje nervläkare och lätt att bota med en smula tålamod. Det öppnade dörrarne till vartenda hus i den engelska kolonien och även till många italienska. Året därpå blev jag läkare vid den engelska ambassaden och hade flera engelska patienter än mina elva engelskfödda kollegor tillsammans — jag undrar sannerligen inte på att de sågo mig med oblida ögon. Direktören för den franska akademien i Villa Medici, som jag kände sedan min parisertid, förde mig in i den franska främlingskolonien. Min gamle vän, greve Giuseppe Primoli, sjöng mitt lov i den romerska societeten, ett svagt eko från mina segrar i Avenue de Villiers gjorde resten för att fylla mitt väntrum med patienter. Professor Weir-Mitchell, Amerikas dåvarande förnämste nervläkare, med vilken jag redan haft åtskilligt att göra i Paris, fortsatte att skicka mig sitt överflöd av sönderbrutna millionärer och deras nervösa fruar. Deras företagsamma döttrar som placerat sina dollars och sin fåfänga hos förste bäste romerske prins till salu, började också kalla mig till sina dystra gamla palats för att konsultera mig rörande de olika symptomen av sina desillusioner. De övriga talrika amerikanska turisterna följde efter som en flock får. De tio amerikanska praktiserande läkarne i Rom delade snart samma öde som drabbat deras engelska kollegor. De hundratals modellerna, som i sina pittoreska kostymer från bergen kring Montecassino sutto på Spanska Trappan under mina fönster, voro alla mina patienter. Alla blomsterförsäljerskorna på Piazza di Spagna kastade små violbuketter i min vagn, när jag åkte förbi, i utbyte mot några bröstdroppar åt deras otaliga barnungar. Min poliklinik i Trastevere spred mitt rykte som underdoktor över Roms alla fattigkvarter. Jag var på benen från morgon till kväll, jag sov härligt från kväll till morgon, ifall jag ej blev efterskickad under nat-

ten, vilket hände mycket ofta, men inte gjorde mig något, jag var okänslig för trötthet på den tiden. Snart åkte jag kring i Rom i en elegant, rödhjulig viktoria, dragen av två superba ungerska hästar med min trogne lapphund Tappio på sätet bredvid mig. Jag medger gärna, att det var ett något ovanligt läkareekipage, och att det kunde lätt ha misstytts som reklam, om jag ej redan passerat det stadium då jag behövde göra reklam för mig. I alla händelser var det en nagel i ögat på mina fyrtiofyra kollegor, därom är intet tvivel. Några av dem åkte i högtidliga gamla kalescher från Pio Nonos tid, vilka sågo ut som om de varit avsedda att när som helst kunna adapteras till likvagnar för deras avlidna patienter. Andra vandrade dystert omkring i långa bonjourer med höga hattar neddragna i pannan liksom i djupa meditationer över vem som de skulle balsamera härnäst. De glodde alla ursinnigt, när jag åkte förbi dem, de kände mig allihop till utseendet. Snart tvingades de också lära känna mig på närmare håll, jag började nämligen kallas till konsultation av deras döende patienter. Jag gjorde mitt bästa för att rigoröst följa yrkesetiketten och försäkra deras patienter om att de ej kunde vara i bättre händer, men det var inte alltid lätt. Sanningen att säga voro vi ett mycket blandat sällskap, en samling skeppsbrutna från olika hav, som strandat i Rom med vår knapphändiga utrustning av vetande. Vi måste leva någonstans, och det fanns intet skäl, varför vi inte skulle leva i Rom, så länge vi också läte andra leva.

Snart blev det nästan omöjligt för en utlänning i Rom att dö utan mig. Jag blev för de döende främlingarne vad Illustrissimo Professore Bacelli var för de döende romarne — deras sista alltför ofta gäckade hopp. En annan person som aldrig heller saknades vid dessa sorgliga tillfällen var signor Cornacchia, be-

gravningsentreprenören och föreståndaren för främlingskyrkogården vid Porta San Paolo. Han tycktes aldrig behöva efterskickas, han infann sig alltid i god tid, som om hans stora kroknäsa känt liklukten på avstånd liksom gamarna. Korrekt klädd i samma dystra bonjour och samma höga hatt som mina kollegor, hängde han alltid kring i hotellkorridorerna i väntan på sin tur att bli konsulterad. Han fattade snart ett speciellt tycke för mig och svängde sin höga hatt i luften med påfallande hjärtlighet, var gång han mötte mig på gatan. Han uttryckte alltid sitt beklagande, när jag först av alla mina kollegor bröt upp på våren och hälsade mig alltid med utsträckta händer och ett glatt: Ben tornato, Signor Dottore, när jag kom tillbaka på hösten. Det hade uppstått ett lätt missförstånd mellan oss föregående jul, då han sänt mig tolv buteljer Asti Spumante med förhoppning om fruktbärande samarbete under den kommande säsongen. Han föreföll djupt sårad över min vägran att mottaga gåvan, han sade, att ingen av mina kollegor avvisat hans välmenta lilla bevis på sympati. Samma lilla missförstånd hade för övrigt för en tid avkylt det goda förhållandet mellan mig och de båda utländska apotekarne.

En dag fann jag till min förvåning i mitt väntrum gamle doktor Pilkington, som hade alldeles speciella orsaker att hata mig. Han sade, att han och hans kollegor hittills förgäves väntat på, att jag skulle efterkomma den oskrivna etikettens lagar och avlägga visit hos dem. Eftersom berget inte hade kommit till Muhammed, så fick Muhammed lov att komma till berget. Han hade ingenting gemensamt med Muhammed med undantag av sitt långa vita vördnadsvärda skägg. Han liknade mera en falsk profet än en verklig. Han sade, att han kommit till mig i egen-

skap av doyen för de i Rom bosatta utländska läkarne för att inbjuda mig att bli medlem av deras nyligen bildade läkareförening, som hade till ändamål att göra slut på det inbördeskrig på liv och död, som så länge rasat bland dem. Alla hans kollegor hade blivit medlemmar utom den där gamle grobianen doktor Campbell, som ingen av de andra umgicks med. Den ömtåliga frågan om deras arvoden hade redan avgjorts till allmän belåtenhet genom en ömsesidig överenskommelse om att fixera minimiarvodet för varje visit till tjugo francs, maximiarvodet fick bestämmas av vars och ens samvete, allt efter omständigheterna. Ingen balsamering av man, kvinna eller barn skulle göras för mindre än femtusen francs. Han var ledsen att behöva meddela mig att läkareföreningen på sista tiden mottagit upprepade klagomål över att jag varit så nonchalant vid uppbärandet av mina arvoden, ja, över att jag till och med inte tagit något arvode alls. Senast i går hade signor Cornacchia, begravningsentreprenören, nästan med tårar i ögonen anförtrott honom, att jag balsamerat den svenske pastorns hustru för hundra lire, en högst beklaglig brist på lojalitet gentemot mina kollegor. Han var säker på, att jag skulle inse fördelarne av att inträda som medlem av läkareföreningen och skulle med glädje hälsa mig välkommen vid deras nästa sammanträde följande dag.

Jag beklagade, att jag inte kunde inse fördelen varken för mig eller dem av mitt inträde i läkareföreningen, men att jag icke dess mindre vore villig att diskutera fixerandet av ett maximiarvode, men ej av ett minimiarvode. Vad beträffade de sublimatinjektioner de kallade balsamering, så uppgingo kostnaderna därför till omkring femtio francs. Med ett tillägg av ytterligare femtio francs för tidsförlust var den summa jag debite-

rat för balsameringen av pastorskan korrekt. Jag ämnade livnära mig på de levande och ej på de döda. Jag var läkare, icke hyena.

Vid ordet hyena reste han sig från sin stol och bad mig ej göra mig besvär att någonsin kalla honom till konsultation, hans tid var upptagen.

Jag sade att det var ett hårt slag för mina patienter, men att vi fingo försöka reda oss så gott vi kunde utan honom.

Jag var ledsen över att jag tagit humör och sade honom det vid vårt nästa sammanträffande i hans bostad vid Via Quattro Fontane ett par dagar därefter. Stackars Doktor Pilkington hade fått ett lätt slaganfall samma dag han besökte mig och hade bett mig komma för att sköta honom. Han berättade att läkareföreningen hade upplösts, de voro allesammans i luven på varandra igen, han kände sig tryggare i mina händer än i någon av sina andra kollegors. Lyckligtvis var det ingen orsak till oro. Jag tyckte faktiskt att doktor Pilkington såg piggare ut efter slaganfallet än förut. Jag försökte muntra upp honom så gott jag kunde, jag sade, att jag alltid haft intryck av att han måste haft åtskilliga små slaganfall förut. Han var snart på benen igen, i full fart med sina patienter och frodades alltjämt, när jag lämnade Rom.

Icke långt efteråt gjorde jag bekantskap med hans dödsfiende doktor Campbell, som han kallat en gammal grobian. Att döma av det första intrycket hade doktor Pilkington den gången funnit rätt diagnos. Jag har sällan sett en civiliserad människa med ett så vilt utseende: grymma, blodsprängda ögon, en drinkares rödbrusiga ansikte övervuxet med hår som en apas och ett långt vanvårdat skägg. Han sades vara över åttio år, den gamle engelske före detta apotekaren berättade mig, att han sett precis

likadan ut för trettio år sedan, när han anlände till Rom. Ingen visste varifrån han kom, ett rykte sade att han varit fältskär i sydstatsarmén under amerikanska inbördeskriget. Hans specialitet tycktes vara kirurgi, i själva verket var han den ende kirurgen bland de utländska läkarne. Han umgicks ej med någon av dem. En dag fann jag honom bredvid min vagn i samspråk med Tappio.

— Jag avundas er den här hunden, sade han abrupt med skrovlig stämma. Tycker ni om apor?

Jag svarade, att jag tyckte mycket om apor.

Han sade, att jag var rätte mannen för honom och bad mig komma och se på hans apa som blivit nästan ihjälskållad av en kittel kokande vatten.

Vi klättrade upp för de fem trapporna till hans våning i hörnhuset av Piazza Mignanelli. Han bad mig vänta i mottagningsrummet och kom strax tillbaka med en apa i famnen, en stor babian alldeles inlindad i bandager.

— Jag är rädd, att han är mycket illa däran, sade den gamle doktorn med en helt annan röst, medan han ömt smekte apans utmärglade ansikte. Jag vet inte vad jag skall ta mig till om han dör, han är min ende vän. Jag har fött upp honom med flaska sedan han föddes, hans mor dog, när han kom till världen. Hon var en förtjusande apa, nästan en människa. Det gör mig ingenting att karva i mina medmänniskor, jag tycker snarare om det, men jag står inte ut med att lägga om hans stackars skållade kropp, han gråter så ömkligt, när jag försöker desinficera hans sår, att jag inte orkar höra, det skär mig i hjärtat. Jag känner på mig, att ni tycker om djur, vill ni taga er an honom?

Vi vecklade upp de var- och bloddränkta bandagen, det var en sorglig syn, kroppen var ett enda sår.

— Han vet, att ni är hans vän, annars skulle han inte sitta så stilla som han gör, han brukar inte tillåta någon annan än mig att röra vid sig. Han vet allting, han har mer förstånd än alla de utländska doktorerna i Rom tillsammans. Han har inte ätit något på fyra dagar, fortsatte doktor Campbell med ett ömt uttryck i sina blodsprängda ögon. Billy, min son, vill du inte glädja din pappa med att smaka på det här fikonet?

Jag sade, att jag önskade att vi hade några bananer, det fanns ingenting apor tyckte bättre om än bananer.

Han ville genast telegrafera till London efter en bananstock, det gjorde detsamma vad den kostade.

Jag sade, att det gällde att försöka uppehålla apans krafter. Vi hällde några droppar varm mjölk i hans mun, han spottade genast ut dem.

— Han kan inte svälja längre, jämrade sig hans husbonde, jag vet vad det betyder, han är döende.

Vi lyckades improvisera en slags magsond och hällde i honom litet mjölk, som han den gången behöll till den gamle doktorns stora förtjusning.

Billys tillstånd förbättrades långsamt. Jag besökte honom var dag under två veckor, och det slutade med att jag blev riktigt fäst vid honom och hans husbonde. Fjorton dagar senare fann jag Billy i sin speciellt konstruerade gungstol på deras soliga terrass, på bordet en butelj whisky och på andra sidan därom hans husbonde. Den gamle doktorn hade stort förtroende till whisky, när det gällde att stadga handen före en operation. Att döma av antalet tomma whiskyflaskor, som stod i ett hörn av hans terrass, måste praktiken varit ansenlig. Tyvärr voro de bägge två alkoholister, jag hade ofta överraskat Billy med att taga sig en klunk whisky och soda ur sin husbondes glas. Dok-

torn hade sagt mig, att ingenting piggade upp som whisky, det var whisky som räddat livet på Billys mor, när hon hade lunginflammation. En kväll fann jag dem på terrassen bägge blixt fulla. Den gamle doktorn satt tillbakalutad i sin stol, klappade i händerna för att markera takten och sjöng med sin skrovliga bas:

"Billy, my son, Billy, my sonny, sooooooooooooony."

Mig varken hörde eller sågo de. Jag stirrade bestört på den lyckliga familjen. Den berusade apans ansikte hade blivit fullkomligt mänskligt, den gamle fyllbultens anlete såg precis ut som en jättelik gorillas. Familjelikheten mellan de två var omisskännlig.

"Billy, my son, Billy, my son, sooooooooony."

Var det möjligt? Kunde det vara möjligt? Nej naturligtvis var det inte möjligt, men det riktigt kröp i mig att se på dem . . .

Några månader senare stod på nytt den gamle doktorn vid min vagn och klappade Tappio. Nej, Gud vare lov, Billy befann sig i allsköns välmåga, det var hans hustru som var sjuk den här gången, ville jag vara vänlig nog att komma och se på henne, han hade inte glömt vad jag gjort för apan.

Ännu en gång klättrade vi upp till hans våning, jag hade ej haft en aning om att han delade den med någon annan än Billy. I sängen låg en ung flicka, nästan ett barn, med slutna ögon, tydligen medvetslös.

— Jag tyckte ni sade att det var er hustru som var sjuk, ni menade väl er dotter?

Nej, det var hans fjärde hustru, hans första hade begått självmord, den andra och tredje hade dött av lunginflammation, han var säker på att den fjärde nu skulle gå samma väg.

Mitt första intryck var att han hade rätt. Hon hade dubbelsidig lunginflammation men en större utgjutning i vänstra lungsäcken hade tydligen undgått hans uppmärksamhet. Jag gav henne ett par kamferinsprutningar med hjälp av hans smutsiga spruta, och vi började gnida hennes lemmar dock utan synbart resultat.

— Försök väcka henne, tala till henne, sade jag.

Han böjde sig ned över hennes likbleka ansikte och röt i hennes öra:

— Sally, min älskling, ryck upp dig, kvickna till, annars gifter jag om mig.

Hon drog ett djupt andetag och öppnade ögonen med en rysning.

Nästa dag tappade vi hennes lungsäck, hennes ungdom gjorde resten, hon tillfrisknade långsamt, liksom ovilligt. Mina misstankar om tuberkulos visade sig snart välgrundade. Jag besökte henne dagligen under ett par veckor, jag kunde inte hjälpa att jag tyckte det var mycket synd om henne. Hon levde uppenbarligen i skräck för den gamle mannen, och det var sannerligen ej att undra på, han var barsk och brutal mot henne, ehuru han kanske inte menade det. Han hade berättat mig, att hon var från Florida. När hösten kom rådde jag honom att taga henne tillbaka till Florida, ju förr dess hellre, hon kunde ej överleva en vinter i Rom. Han medgav, att jag hade rätt, men jag kom snart underfund med att den största svårigheten låg i, att han inte visste vad han skulle göra med Billy. Det slutade med att jag erbjöd mig att taga hand om Billy under hans bortovaro och installera apan på min lilla bakgård under Spanska Trappan, där jag hade ett slags konvalescenthem för alla möjliga djur. Doktor Campbell skulle komma tillbaka om tre månader. Han kom

aldrig tillbaka, jag fick aldrig veta vad det blivit av honom, och inte någon annan heller. Jag hörde ett rykte om att han blivit ihjälskjuten under ett slagsmål på en krog, men jag vet inte om det är sant. Jag har ofta undrat vem mannen var, och om han alls var läkare. Jag såg honom en gång amputera en arm med häpnadsväckande färdighet, han måste haft en viss hum om anatomi, men visste tydligen mycket litet om desinfektion och förband. Och hans instrument voro mycket primitiva. Den engelske apotekaren berättade mig, att han alltid skrev ut samma recept, ofta felstavade och i oriktiga doser. För min egen del tror jag, att han inte alls var läkare, utan en före detta slaktare som kanske tjänstgjort som sjukvårdssoldat vid någon ambulans under kriget och haft goda skäl för att försvinna från sitt eget land.

Billy stannade hos mig vid Piazza di Spagna till våren, då jag tog honom med mig till San Michele, där han levde och verkade under resten av sitt liv. Jag botade honom från hans alkoholism, han blev i många hänseenden en ganska respektabel apa. Jag har åtskilligt mer att berätta om honom längre fram.

XXIII.

BLAND KOLLEGOR.

En dag fann jag i mitt mottagningsrum en djupt sorgklädd dam med en introduktion från den engelske prästen. Damen var obestridligen av mogen ålder, av mycket omfattande dimensioner, höljd i lösa fladdrande klädespersedlar av mycket ovanligt snitt och synnerligen överraskande verkan. Hon satte sig med stor försiktighet på soffan och sade, att hon var en främling i Rom. Reverend Jonathans, hennes begråtne makes, förtidiga bortgång hade lämnat henne ensam och utan beskydd i världen. Rev. Jonathan hade varit hennes allt, fader, make, älskare, vän.

Jag såg sympatiskt på hennes runda intetsägande ansikte och virriga ögon och sade, att det gjorde mig mycket ont om henne.

Reverend Jonathan hade...

Jag avbröt henne med att säga, att jag tyvärr hade mycket bråttom, väntrummet var fullt med folk, varmed kunde jag stå henne till tjänst? Hon sade, att hon kommit för att bedja mig taga hand om henne, hon skulle få en baby. Hon visste att Reverend Jonathan vakade över henne i sin himmel, men hon kunde ej hjälpa att hon kände sig mycket ängslig över vad som stundade, det var hennes första barn. Hon hade hört så mycket talas om mig, nu, sedan hon sett mig var hon förvissad om att hon skulle vara lika trygg i mina händer som hon varit i Reve-

rend Jonathans. Hon hade alltid tyckt om svenskar, hon hade till och med varit förlovad med en svensk pastorsadjunkt, kärlek vid första ögonkastet, olyckligtvis av kort varaktighet. Hon var förvånad att se hur ung jag var, just samma ålder som den svenske pastorsadjunkten, hon kunde ej undgå att lägga märke till en viss likhet mellan oss. Hon hade en förnimmelse av, att vi hade redan mött varandra, och att vi kunde förstå varandra utan ord. När hon sade detta, såg hon på mig med en glimt i ögat, som skulle berört Reverend Jonathan mycket obehagligt, ifall han vakat över sin änka just i det ögonblicket.

Jag skyndade att underrätta henne om att jag ej var obstetriker, men att jag var säker på att hon skulle vara i goda händer hos vilken som helst av mina kollegor, vilka, så vitt jag visste, voro alla specialister i förlossningskonst, doktor Pilkington, till exempel, var en mycket...

Nej hon önskade ha mig och ingen annan. Hur kunde jag ha hjärta att vilja lämna henne ensam och hjälplös bland främlingar, ensam med ett faderlöst litet barn? För övrigt var där ingen tid att förlora, hon väntade sin baby vilken dag som helst, vilket ögonblick som helst. Jag skyndade att erbjuda mig att sända efter en vagn för att föra henne till Hôtel de Russie där hon bodde.

Vad skulle ej Reverend Jonathan ha givit för att få se deras barn, han som älskat dess mor med sådan lidelse. Om någonsin ett äktenskap varit byggt på kärlek så var det deras, en sammansmältning av två harmoniska naturer, två eldiga själar. Hon brast i en paroxysm av tårar som slutade med en serie konvulsioner, vilka skakade hennes kropp på det mest oroväckande sätt. Plötsligt skrek hon till och satt alldeles stilla med händerna pressade mot buken. Min oro byttes i fasa. Giovannina och Rosina

voro med hundarna i Villa Borghese, Anna var också ute, det fanns ingen kvinna i huset, väntrummet var fullt med folk. Jag sprang upp från min stol och såg på henne noga. Plötsligt kände jag igen henne, jag kände igen henne från La Salpêtrière och mitt eget mottagningsrum, det var ej förgäves jag levat femton år av mitt liv bland hysteriska damer från alla land och av alla åldrar. Jag sade henne barskt att höra upp med att gråta och försöka lugna sig och sedan lyssna utan att avbryta mig. Jag gjorde henne några professionella frågor, hennes svävande svar väckte mitt intresse för Reverend Jonathans person och hans förtidiga bortgång. Förtidig i sanning! Det var intet tvivel om, att Reverend Jonathans död hade inträffat vid en mycket olaglig tidpunkt, sedd från min läkaresynpunkt. Jag slutade med att så vänligt jag kunde säga henne, att hon inte skulle få någon baby alls. Hon sprang upp från soffan, blodröd av raseri, och rusade mot dörren, skrikande med full hals att jag hade "förolämpat Reverend Jonathans minne".

Ett par dagar senare stötte jag på piazzan på den engelske prästen, jag tackade honom för att han rekommenderat mig till Mrs. Jonathan och beklagade att jag ej kunnat åtaga mig att sköta henne. Jag kunde ej undgå att lägga märke till hans kyliga svar. På min fråga hur det stod till med Mrs. Jonathan svarade han kort, att Mrs. Jonathan sköttes av doktor Jones, hennes baby väntades varje ögonblick.

På mindre än tjugufyra timmar kom hela historien ut. Hela Rom kände till den, alla de utländska doktorerna kände till den och gladde sig däröver, alla deras patienter kände till den, de två engelska apotekarne kände till den, den engelske bagaren i Via Babuino kände till den, Cooks turistbyrå kände till den, alla pensionaten i Via Sistina och Via Gregoriana kände till den,

i alla de engelska terummen talades om den och om ingenting annat. Snart visste varenda medlem av den engelska kolonien i Rom, att jag hade gjort en kolossal blunder och att jag hade "förolämpat Reverend Jonathans minne". Alla visste att doktor Jones ej ett ögonblick lämnade Hôtel de Russie och att barnmorskan anlänt strax efter midnatt. Dagen därpå splittrades den engelska kolonien i två fientliga läger. Skulle det bli en baby, eller skulle det inte bli en baby? De engelska doktorerna och deras patienter, den engelske prästen och hans trogna församling, den engelske apotekaren i Via Condotti voro alla säkra på, att det skulle bli en baby. Mina patienter, konkurrentapotekaren vid Piazza Mignanelli, blomsterförsäljerskorna på piazza di Spagna, modellerna på Spanska trappan under mina fönster, de små antikvitetshandlarne på Via Babuino och samtliga scalpellini på Via Margutta förnekade bestämt, att det skulle bli ett barn. Den engelske bagaren tvekade ännu att yttra sig. Min vän, den engelske konsuln, såg sig motvilligt av patriotiska skäl tvingad att taga position mot mig. Signor Cornacchia, begravningsentreprenören, befann sig i en synnerligen ömtålig situation, där stor försiktighet var av nöden. Å ena sidan hans orubbliga tillit till mig som hans förnämste medhjälpare. Å andra sidan det ovedersägliga faktum, att hans utsikter som begravningsentreprenör voro ljusare, om det skulle visa sig att jag hade orätt än om jag hade rätt. Snart spred sig som en löpeld ryktet, att gamle doktor Pilkington kallats till Hôtel de Russie och konstaterat, att det skulle bli två babies i stället för en. Signor Cornacchia insåg nu, att den enda riktiga taktiken var att under sträng neutralitet avvakta händelsernas vidare utveckling. När det blev känt, att oförutsedda komplikationer tillstött, och att den engelske prästen ombetts att ej lämna sin bostad

och hålla sig beredd att kunna tillkallas varje ögonblick dag som natt för ett barndop in articulo mortis, hade signor Cornacchia intet annat val än att gå över till fienden och lämna mig åt mitt öde. Från signor Cornacchias professionella ståndpunkt som begravningsentreprenör var ett barn jämngott med en fullvuxen person. Men varför ej två barn? Och varför ej också . . . ?

När en amma i sin pittoreska Sabinerdräkt anlände till Hôtel de Russie började otvetydiga tecken på modstulenhet visa sig bland mina anhängare. När en barnvagn anlände från England och placerades i hotellets hall, blev min ställning nästan kritisk. De kvinnliga turisterna tittade vänligt på vagnen, när de passerade genom hallen, hotellets kypare slogo vad två mot ett om tvillingar eller icke tvillingar, vadhållningen om baby eller icke baby hade upphört. På garden party't i engelska ambassaden låtsade åtskilliga ej se min hälsning. Doktor Pilkington var mycket uppmärksammad, alla voro livligt intresserade att höra de sista nyheterna från Hôtel de Russie. Den svenske ministern tog mig avsides och sade mig i vresig ton, att han inte ville ha något med mig att göra, han hade haft mer än nog av mina underligheter — för att använda ett milt uttryck. För en vecka sedan hade han fått höra, att jag kallat en respektabel gammal engelsk läkare för hyena. I går hade den engelska pastorskan berättat hans hustru, att jag hade "förolämpat en avliden skotsk präst minne". Om jag ämnade fortsätta på det viset, vore det bättre, att jag återvände till mina hundar och apor i Anacapri, ju förr dess bättre, innan Roms hela främlingskoloni hunnit vända mig ryggen.

Efter ännu en vecka av intensiv spänning skönjdes småning-

om tecken på reaktion. Kyparnes vadhållning om tvillingar eller icke tvillingar kvittade jämt med några få tvekande insatser av fem lire på intet barn alls. När ryktet spred sig, att de båda doktorerna råkat i gräl, och att Doktor Pilkington gått sin väg med barnet nummer två under sin långa bonjour, upphörde all vadhållning om tvillingar. Alltefter tiden skred, ökades desertörernas antal dag för dag, men den engelske prästen och hans trogna församling slöto ännu tappert kring barnvagnen. Doktor Jones, barnmorskan och amman från Sabinerbergen sovo fortfarande i Hôtel de Russie, men signor Cornacchia, varnad av sitt fina väderkorn, hade redan övergivit det sjunkande skeppet.

Så kom kraschen i skepnad av en mager gammal skotte, som klev in i mitt mottagningsrum och satte sig i soffhörnet där hans syster suttit. Han sade, att han hade olyckan att vara Mrs. Jonathans broder, han hade anlänt till Rom kvällen förut direkt från Dundee. Han tycktes ej ha slösat bort sin tid. Han hade redan reglerat doktor Pilkingtons arvode, betalande en tredjedel av räkningen, han hade kastat doktor Jones utför trapporna, han hade nu kommit till mig för att få adressen på ett billigt dårhus. Han antydde som sin åsikt, att mina bägge kollegor borde stängas in på ett annat ställe.

Jag sade att olyckligtvis var detta ej ett fall för ett dårhus. Han svarade, att om ej hans syster var ett dårhusfall, så kunde han ej förstå hur ett sådant fall såg ut. Den 80-årige Reverend Jonathan hade dött av hjärnuppmjukning för nära ett och ett halvt år sedan, det föreföll honom mer än osannolikt att hans halvgalna änka hade utsatts för frestelser sedan dess. Hon hade skrattats ut i Dundee av samma anledning varav hon nu skulle bli utskrattad i Rom. Han hade haft mer än nog av sin systers galenskaper, han ville inte ha något vidare med henne att skaffa.

Jag sade honom, att det ville inte jag heller, jag hade varit omgiven av nevrotiska damer i femton år, jag behövde få vila. Det bästa vore att taga henne med sig tillbaka till Dundee.

Vad hennes doktor angick, var jag övertygad om att han gjort sitt bästa, han var enligt vad jag hört sägas en före detta militärläkare vid indiska armén, med mycket begränsad erfarenhet rörande hysteri. En så kallad "phantomtumor" var utan tvivel ett mycket sällsynt fall i en engelsk garnisonsstad men inte bland hysteriska damer i Mrs. Jonathans belägenhet.

Visste jag, att hon hade haft fräckheten att beställa barnvagnen i hans namn, han hade måst betala fem pund sterling för den, hon kunde ha köpt en begagnad barnvagn i utmärkt skick för tre pund i Dundee. Kunde jag hjälpa honom att finna en köpare för barnvagnen? Han var beredd, att inte förtjäna någonting, men han ville gärna ha sina pengar tillbaka.

Jag svarade honom, att om han lämnade sin syster i Rom, vore hon fullkomligt kapabel att beställa en barnvagn till. Detta argument tycktes göra ett djupt intryck på honom. Jag lånade honom min vagn för att fara till stationen med sin syster. Jag har aldrig återsett dem.

*

Hittills hade den svenske ministerns spådom om framgång i Rom gått i uppfyllelse, tack vare mina kollegor snarare än mig själv. Snart fick jag emellertid en långt farligare rival, som just etablerat sig i Rom. Jag hörde sägas och jag tror det var sant, att det var min snabba succès som bestämt honom att sälja sin högst betydande praktik i - - - och slå sig ned i Rom. Bland sina landsmän hade han sedan länge stort anseende som skicklig läkare och briljant sällskapsmänniska. Han blev snart en stor

favorit i den romerska societeten från vilken jag drog mig tillbaka mer och mer, efter att ha lärt vad jag ville lära. Han for kring i Rom med ett ekipage lika vackert som mitt eget. Han gav stora middagar i sin eleganta våning vid Corson, hans framgång var lika snabb som min egen varit och mycket lättare att förklara. Han hade gjort mig en visit strax efter sin ankomst, vi hade kommit överens om att Rom var stort nog för oss bägge. Han var synnerligen artig och hjärtlig mot mig, när vi möttes. Han hade tydligen redan från början en stor praktik, till största delen bestående av rika amerikanare, som enligt vad jag förstod strömmade till Rom för att komma under hans behandling. Han hade sin egen stab av sjuksköterskor, sin egen privata klinik vid Porta Pia. Jag trodde först, att han var specialist i kvinnosjukdomar, men hörde sedan att hans verkliga specialitet var hjärtsjukdomar. Det var tydligt, att han ägde den ovärderliga förmågan att inge förtroende hos sina patienter, jag hörde aldrig hans namn nämnas utan med lovord och tacksamhet. Det förvånade mig ej, ty jämförd med oss andra var han en fängslande personlighet: en hög, vacker panna, genomträngande, intelligenta ögon, en ovanlig lätthet för att uttrycka sig och ett vinnande sätt. Han hade ingen kontakt med sina kollegor, han hade kallat mig till konsultationer flera gånger i synnerhet för nervösa fall. Han tycktes kunna sin Charcot ganska bra och hade studerat vid flera tyska universitet. Vi kommo i regel överens rörande såväl diagnos som behandling, och jag började snart tro, att han kunde sitt yrke minst lika bra som jag själv.

En dag under min mottagning telefonerade han till mig och bad mig möta honom så fort som möjligt i Hotel Constanzi. Han föreföll synnerligen nervös. Han sade, att patienten varit under hans behandling ett par veckor och i början med mycket

gott resultat, under de sista dagarna hade en försämring inträtt, hjärtverksamheten var mycket otillfredsställande, han ville gärna höra min åsikt. Han bad mig framförallt ej oroa patienten eller hans familj. Till min stora förvåning igenkände jag i hans patient en man jag hållit av och beundrat i många år, liksom alla som kommit i beröring med honom, Frederick Myers, den ryktbare författaren till "Human Personality and its Survival of Bodily Death". Han andades med stor svårighet, hans ansikte var utmärglat och cyanotiskt, endast hans underbara ögon voro desamma. Han räckte mig sin hand och viskade, att han var glad jag äntligen kommit, han hade längtat efter mig i flera dagar. Han påminde mig om vårt sista möte i London då jag dinerat med honom i Society for Psychical Research, och vi suttit uppe hela natten och talat om Döden och Det därefter. Innan jag fick tid att svara att jag ej anat att han var i Rom, avbröt min kollega samtalet med att säga, att han ej fick tala med risk av en ny attack och räckte mig sitt stetoskop. Det behövdes ingen lång undersökning för att bekräfta, vad jag redan sett. Jag tog min kollega avsides och frågade, om han underrättat familjen. Till min bestörtning tycktes han ej förstå situationen, talade om att fortsätta med strykninet med kortare mellanrum, att börja nästa dag med seruminsprutningar, att sända bud till Grand Hôtel efter några flaskor Ponte Canet av en viss årgång. Jag svarade honom, att jag var emot stimulantia, deras enda tvivelaktiga verkan vore att försvåra en hopplös kamp. Det enda som för oss återstod att göra, var att söka hjälpa honom till en relativt smärtfri död. Medan vi talade kom William James, den ryktbare filosofen och en av Myers närmaste vänner, in i rummet. Jag upprepade för honom, att familjen måste genast underrättas, det var fråga om timmar. Efter-

som alla tycktes tro mer på min kollega än på mig, begärde jag att en annan doktor skulle ofördröjligen konsulteras. Två timmar därefter anlände Professor Bacelli, Roms dåvarande förnämste läkare. Hans undersökning av den sjuke var ännu mer summarisk än min egen, hans prognos densamma.

— Il va mourir aujourd'hui, sade han med sin djupa, något teatraliska röst.

William James omtalade för mig, att de bägge vännerna hade lovat varandra, att den av dem som dog först skulle sända ett meddelande till den andre, när han trädde in i det Okända. Bägge trodde, ett sådant meddelande vara möjligt. Han var så nedbruten av sorg, att han ej kunde gå in i rummet, han sjönk ned på en stol vid den öppna dörren med sin anteckningsbok i knät och pennan i handen, färdig att skriva ned vännens budskap med sin vanliga metodiska noggrannhet. På eftermiddagen började Cheyne-Stokesandningen, detta hemska tecken på dödens annalkande. Myers viskade, att han ville tala med mig ensam. Hans blick var lugn och klar.

— Jag vet att jag dör, sade han med fast stämma, jag vet, att du kommer att hjälpa mig. Blir det i dag eller i morgon?

— I dag.

— Jag är glad, jag är redo, jag känner ingen fruktan. Äntligen skall jag få visshet. Säg William James, säg honom...

Hans flämtande bröst stod stilla under en fruktansvärd minut.

— Hör du mig? frågade jag, lutande mig ned över den döende, lider du?

— Nej, viskade han, jag är mycket trött och mycket lycklig.

Dessa voro hans sista ord.

När jag gick ut ur rummet, satt William James ännu tillbakalutad i sin stol med händerna över ansiktet. Hans öppna anteckningsbok låg i hans knä. Sidan var blank.

Jag såg ofta min kollega under denna vinter och även flera av hans patienter. Han talade ständigt om sitt nya serum och om sitt nya läkemedel för angina pectoris, med vilket han experimenterat på sin privatklinik med utomordentlig framgång. När jag sade honom hur intresserad jag alltid varit av angina pectoris, samtyckte han till att låta mig besöka kliniken för att se några av hans patienter som botats med den nya behandlingen. Till min stora förvåning igenkände jag bland dem en av mina forna patienter, hustrun till en amerikansk mångmillionär, utrustad med alla hysteriens klassiska kännemärken, betecknad av mig som malade imaginaire, till synes vid strålande hälsa som när jag sist såg henne i Paris. Hon hade legat till sängs sedan över en månad, bistådd natt och dag av två sköterskor, temperaturen togs var fjärde timme, hypodermiska insprutningar av för mig obekanta medikamenter gjordes flera gånger om dagen, hennes diet var fastställd in i minsta detalj med yttersta noggrannhet, hon fick sömnmedel om natten — faktiskt allt vad hon längtade efter. Hon hade inte mer angina pectoris än jag och hade aldrig haft det. Lyckligtvis var hon stark som en björn och kapabel att stå ut med behandlingen. Hon berättade, att min kollega räddat hennes liv. Snart kom jag på det klara med, att det stora flertalet av patienterna på kliniken bestodo av mer eller mindre identiska fall underkastade samma stränga sjukhusregim men icke lidande av annat än ett sysslolöst liv, för mycket pengar och en oemotståndlig åtrå att vara

sjuka och behandlas av min kollega. Vad jag såg syntes mig minst lika intressant som angina pectoris. Hur gick det till, vari bestod hans metod? Såvitt jag kunde förstå bestod metoden i att lägga dessa damer genast till sängs med en förintande diagnos och att sedan låta dem långsamt förbättras genom att så småningom lyfta bort suggestionen från deras förvirrade hjärnor. Att klassificera min kollega som en av de farligaste läkare jag någonsin kommit i beröring med var lätt nog. Att klassificera honom blott och bart som charlatan och ingenting annat, vågade jag ej ännu. Att jag betraktade honom som en ganska skicklig läkare förhindrade honom naturligtvis ej från att vara en charlatan — det ena förskjuter ej det andra, den förnämsta faran i fråga om charlataner ligger just däri. Men en charlatan arbetar ensam och utan vittnen liksom ficktjuven, och denne min kollega hade själv inbjudit mig till sin klinik och med synbar stolthet förevisat sina allra mest kompromet terande fall. Naturligtvis var han en charlatan, men av en helt annan typ än de många charlataner jag hittills haft att göra med och väl värd ett närmare studium. Ju mera jag såg av honom, desto mera frapperades jag av den abnorma accelerationen av hans mentala maskineri, hans rastlösa ögon, hans förvånande snabba tal. Men det var hans sätt att handskas med digitalis, vårt tveeggade svärd i kampen mot hjärtsjukdomar, som gav mig alarmsignalen. En natt väcktes jag av ett bud från dottern till en av hans patienter som bad mig komma genast till Palazzo Altieri på anmodan av sköterskan. Sköterskan tog mig avsides och sade, att hon bett mig komma, emedan hon fruktade att någonting var på tok. Däri hade hon rätt. Patienten hade stått på digitalis för länge, han var i omedelbar livsfara. Min kollega ämnade just giva honom ännu en injektion, när jag ryckte

sprutan från honom och läste den hemska sanningen i hans vilda ögon. Han var ej en charlatan, han var en galning.

Vad skulle jag göra? Stämpla honom som en okunnig kvacksalvare? Det skulle endast öka antalet av hans patienter och kanske av hans offer. Angiva honom som sinnessjuk? Det betydde att ruinera hans framtid. Vilka bevis kunde jag framlägga? De döda kunde inte tala, de levande ville säkerligen inte tala. Hans patienter som avgudade honom, hans sköterskor som berodde av honom och sannolikt trodde på honom, hans många vänner, alla skulle de taga parti emot mig som hade mer intresse än någon annan av att röja honom ur vägen. Göra ingenting och låta honom hållas, låta en galning döma över liv och död?

Efter lång tvekan beslöt jag mig för att tala med hans ambassadör, som jag visste stod på mycket god fot med honom. Ambassadören vägrade att tro mig. Han hade känt min kollega i åratal, han hade alltid betraktat honom som en skicklig och tillförlitlig läkare som behandlat både honom själv och hans familj med stor framgång. Han hade alltid ansett honom som en synnerligen nervös och något excentrisk människa, men han var fullkomligt säker på, att min kollega var lika klar i huvudet som han själv och jag. Plötsligt brast ambassadören i ett av sina vanliga gapskratt. Han sade, att han inte kunde hjälpa det, situationen var så oemotståndligt komisk, att han var säker på att jag inte skulle taga illa upp vad han nu ville säga, han visste att jag hade sinne för humor. Därpå berättade han mig, att min kollega besökt honom samma förmiddag för att bedja honom om en introduktion till den svenske ministern, som han måste konferera med i en mycket allvarlig sak. Min kollega ansåg som sin plikt att uppmana den svenske ministern att hålla ett öga på

mig, han var övertygad om att det var något på tok med mitt huvud. Jag påpekade för ambassadören, att detta var för mig ett värdefullt bevis, det var precis vad man kunde vänta sig av en sinnessjuk, en galnings slughet kunde aldrig överskattas.

När jag kom hem, fann jag en nästan oläslig biljett från min kollega vilken jag tydde som en invitation till lunch följande dag — förändringen i hans handstil hade redan tilldragit sig min uppmärksamhet. Jag fann honom i mottagningsrummet, framför spegeln. Med sina utstående ögon fixerade han den förstoring av sköldkörteln, som jag redan observerat. Hans ytterst snabba puls gjorde diagnosen lätt. Jag upplyste honom om att han hade Morbus Basedowi. Han svarade, att han själv misstänkt det och bad mig sköta sig. Jag sade att han var överansträngd och måste upphöra med sin praktik under lång tid, det bästa han kunde göra var att återvända till sitt eget land för en lång viloperiod. Jag lyckades hålla honom till sängs tills hans bror hann anlända. Han lämnade Rom en vecka senare för att aldrig återvända. Han dog följande år, enligt vad jag erfor, på ett sinnessjukhus.

XXIV.

GRAND HOTEL.

När doktor Pilkington kallade sig de utländska läkarnes doyen, tillägnade han sig en titel som tillhörde en annan man, vida överlägsen oss alla. Låt mig skriva här hans verkliga namn, så som det är skrivet med guldbokstäver i mitt minne, gamle doktor Erhardt, en av de bästa läkare och en av de bästa människor jag någonsin kommit i beröring med. Kvarleva från Pio Nonos dagar, hade han varit praktiserande läkare i Rom i över fyrtio år, aktad och älskad av alla. Ännu vid sjuttio års ålder var han vid full kroppslig och andlig vigör, dag och natt på benen, alltid färdig att hjälpa sina medmänniskor, fattiga som rika. Han var den mest fulländade representant jag någonsin sett av den forna dagars husläkaretyp, som nu nästan försvunnit, till stor nackdel för den lidande mänskligheten. Det var omöjligt att ej ha förtroende för honom, att ej älska honom. Jag är säker om att han aldrig haft en fiende under sitt långa liv mer än professor Bacelli. Han var av tysk börd, och hade det funnits många hans gelikar vid makten i das Vaterland 1914, skulle det aldrig blivit ett världskrig.

Att så många sjuka människor, av vilka åtskilliga varit hans patienter, kommo till Keats' hus, när en man som Erhardt bodde vid samma piazza, har alltid varit mig ett mysterium. Han var

den ende av mina kollegor, som jag brukade konsultera, han hade ofta rätt och jag orätt, men han förrådde mig aldrig, han försvarade mig, närhelst han hade ett tillfälle därtill, och det hade han ofta nog. Må vara att han var kanske ovan vid några av vårt yrkes nyaste konstknep och tog avstånd från åtskilliga av våra nydöpta patentmediciner av mer eller mindre okänd verkan. Men han handskades med sin välprövade farmakopé med mästerlig hand, hans kloka lugna öga fann det onda, varhelst det än låg fördolt. För honom dolde den sjukes hjärta och lungor inga hemligheter, sedan han väl lagt sitt gamla öra till stetoskopet. Inga nya betydande upptäckter på medicinens område voro honom främmande. Han var ytterst intresserad av bakteriologi och av seroterapi, en för dåtiden ny vetenskap. Han kunde sin Pasteur nästan lika bra som jag själv. Han var den förste läkare i Italien, som experimenterade med difteriserum, då ännu ej tillräckligt prövat, och ej för allmänheten tillgängligt: numera räddande livet på tusentals barn varje år.

Det är ej troligt, att jag någonsin kommer att glömma detta hans experiment. Sent en kväll blev jag efterskickad till Grand Hôtel. Jag möttes i hallen av en ursinnig liten amerikanare som berättade för mig, att han anlänt en timme förut med train de luxe från Paris. Han hade beställt den bästa våningen i hotellet för sig och sin familj, och i stället hade de blivit packade samman i två små sovrum, utan en salong, utan ens ett badrum. Direktörens telegrafiska svar, att hotellet var fullt, hade sänts för sent och aldrig nått honom. Han hade just telegraferat till Ritz för att protestera mot en dylik oförsvarlig behandling. Till råga på olyckan var hans lilla gosse svårt förkyld med hög feber, hans hustru hade suttit uppe med gossen hela natten på tåget, ville jag vara snäll se på gossen med detsamma. Två små

barn sovo i en säng, ansikte mot ansikte, nästan mun mot mun. Modern gav mig en ängslig blick och sade, att gossen ej kunnat svälja sin mjölk, hon var rädd, han hade ont i halsen. Gossen andades med stor svårighet, hans ansikte var cyanotiskt. Jag flyttade hans lilla syster till moderns säng, och sade att gossen hade difteri, och att jag måste genast skicka efter en sköterska. Hon bad att få sköta sitt barn själv. Jag tillbringade natten med att skrapa difterimembranerna från gossens hals, han andades redan då med största svårighet. I daggryningen sände jag efter doktor Erhardt för att hjälpa mig med trakeotomien, gossen höll på att kvävas. Hjärtverksamheten var så otillfredsställande, att vi vågade ej ge kloroform, vi tvekade att operera, vi fruktade att patienten skulle dö under kniven. Jag skickade efter fadern, vid ordet difteri sprang han ur rummet, resten av samtalet skedde genom den halvöppna dörren. Han ville inte höra talas om någon operation och orerade om att skicka efter alla de förnämsta läkarne i Rom för att höra deras mening. Jag sade, att det var onödigt och dessutom för sent, avgörandet om operation eller ej skulle fattas av Erhardt och mig. Jag svepte en filt om den lilla flickan och bad honom taga henne med sig till sitt rum. Han sade att han ville ge en million dollars för att rädda sonens liv. Jag svarade att det inte var fråga om dollars och slängde igen dörren mitt för näsan på honom. Modern satt alltjämt vid bädden och iakttog oss med ängsliga ögon, jag sade henne att vi måste kanske operera vilken minut som helst, det skulle taga åtminstone en timme att skaffa en sköterska, hon måste själv hjälpa oss. Hon nickade samtycke utan ett ord, hennes ansikte förvreds under ansträngningen att hålla tårarne tillbaka, hon var en tapper och duktig kvinna. Medan jag lade ett rent lakan på bordet under lampan och gjorde i ordning in-

strumenten, berättade Erhardt att han genom en egendomlig slump samma morgon fått genom tyska ambassaden ett prov av Behrings nya difteriserum från laboratoriet i Marburg. Jag visste väl, att det redan med framgång prövats på flera tyska kliniker. Skulle vi försöka serumet? Det var inte tid till några diskussioner, gossens krafter avtogo hastigt, vi ansågo båda att hans chancer att gå igenom voro mycket små. Med moderns samtycke beslöto vi att använda serumet. Reaktionen var fruktansvärd och så gott som ögonblicklig. Hela kroppen blev blåsvart, temperaturen sprang upp till 41° för att kort därpå med oroande snabbhet och under våldsamma frossbrytningar bliva subnormal. Han blödde ur näsa och ändtarm, hjärtverksamheten blev oregelbunden och symptom på omedelbar kollaps inträdde. Ingen av oss lämnade rummet på hela dagen, vi väntade, att gossen skulle dö vilket ögonblick som helst. Till vår förvåning blev andhämtningen lättare framemot kvällen, de lokala symptomen i halsen tycktes något bättre, pulsen stadgade sig. Jag bad gamle Erhardt enträget att gå hem och få ett par timmars sömn, han sade, att han var alltför intresserad av fallet för att känna någon trötthet. När Sœur Philippine, den engelska blå systern, en av de bästa sköterskor jag någonsin haft, anlände, spreds ryktet om att difteri utbrutit i översta våningen som en löpeld genom hela det överfulla hotellet. Direktören skickade bud till mig, att gossen genast måste flyttas till ett sjukhus eller sjukhem. Jag svarade, att varken jag eller Erhardt vågade taga ansvaret därför, han skulle säkerligen dö under vägen. För övrigt visste vi ej vart vi skulle sända honom, vilket på den tiden tyvärr var fullkomligt sant. En stund därefter meddelade mig Pittsburghmillionären genom den halvöppna dörren, att han givit hotelldirektören order om att på hans be-

kostnad utrymma hela övervåningen, han skulle hellre köpa hela Grand Hôtel än låta sin son föras därifrån med fara för livet. Framemot kvällen blev det tydligt, att modern blivit smittad. Nästa morgon var hela våningen utrymd. Till och med kyparna och städerskorna hade flytt. Endast Signor Cornacchia, begravningsentreprenören, patrullerade långsamt fram och tillbaka i den tomma korridoren med sin höga hatt i handen. Då och då tittade fadern in genom den halvöppna dörren, nästan från sina sinnen av ångest och rädsla. Moderns tillstånd försämrades snabbt, hon flyttades in i nästa rum under uppsyn av Erhardt och en annan sköterska, medan syster Philippine och jag stannade hos gossen. Framemot middagen dog han av hjärtförlamning. Moderns tillstånd var då så kritiskt, att vi inte vågade underrätta henne, vi beslöto att vänta till nästa morgon. När jag meddelade fadern att gossens lik måste föras samma kväll till bårhuset på protestantiska kyrkogården och begravas inom tjugofyra timmar, höll han på att svimma och nästan föll i armarna på Signor Cornacchia, som bugade sig vördnadsfullt vid hans sida. Fadern sade, att hans hustru aldrig skulle förlåta honom om han lämnade gossen i ett främmande land, hans son måste begravas i familjegraven i Pittsburgh. Jag svarade, att det var omöjligt, enligt italiensk lag var det förbjudet att föra bort liket i ett fall som detta. Kort därefter räckte mig Pittsburghmillionären genom den halvöppna dörren en check på tusen pund att använda efter gottfinnande, han var villig att skriva ut ännu en check på vilken summa jag önskade, men hans sons lik måste sändas till Amerika. Jag stängde in mig i ett annat rum med Signor Cornacchia och frågade honom efter priset på en första klassens begravning och en grav in perpetuo på protestantiska kyrkogården. Han svarade, att det var dåliga

tider, det var en märkbar prisstegring på likkistor, situationen hade ytterligare förvärrats på grund av en oväntad minskning i antalet av klienter. Det var en hederssak för honom att göra begravningen till en succès, tio tusen lire exklusive dricks pengar skulle täcka alla kostnader. Sedan var det Giovanni dödgrävaren, som jag ju visste hade åtta barn, blommorna voro naturligtvis extra. Signor Cornacchias avlånga kattpupiller vidgades synbart, när jag meddelade honom, att jag var bemyndigad att betala honom dubbla summan, om han kunde åtaga sig att inskeppa likkistan på nästa ångbåt från Napoli eller Genova till Amerika. Jag ville ha hans svar inom två timmar, jag visste att det stred mot lagen, han måste rådfråga sitt samvete. Jag hade redan rådfrågat mitt eget. Jag ämnade balsamera kroppen samma natt och låta löda ihop blykistan i min närvaro. Sedan jag sålunda övertygat mig om att all smittofara vore utesluten, ämnade jag skriva ut en dödsattest på att dödsorsaken var sepsis och hjärtförlamning och utelämna ordet difteri. Signor Cornacchias rådfrågning av sitt samvete tog mindre tid än jag väntat, han återvände redan efter en halvtimme och antog mitt anbud på villkor att halva summan utbetalades i förskott utan kvitto. Jag gav honom pengarna. En timme senare gjorde Erhardt och jag luftrörssnitt på modern, vilket utan tvivel räddade hennes liv.

Minnet av den natten förföljer mig ännu varje gång jag besöker den vackra lilla främlingskyrkogården vid Porta San Paolo. Giovanni, dödgrävaren väntade på mig vid grinden med en lykta i handen. Jag misstänkte av hans översvallande hälsning, att han tagit sig ett par extra glas vin för att stadga sina nerver för nattens arbete. Han skulle vara min enda assistent,

jag hade mina goda skäl för att inte vilja ha någon annan. Natten var stormig och kolsvart med piskande regn. En plötslig vindstöt släckte lyktan, vi måste treva oss fram bland gravarna bäst vi kunde i mörkret. Halvvägs över kyrkogården snavade jag mot en uppkastad jordhög och föll huvudstupa i en halvfärdig grav. Giovanni sade, att han grävt graven samma eftermiddag på order av Signor Cornacchia, han försökte lugna mig med upplysningen, att den inte var värst djup, det var en barngrav.

Balsameringen blev en synnerligen svår och även riskabel affär. Liket var redan i framskridet upplösningstillstånd. Belysningen var ytterst dålig och till min fasa skar jag mig i fingret. En stor uggla satt hela tiden och tjöt bakom Cestiuspyramiden, jag minns det väl, det var första gången en ugglas tjut enerverade mig, jag som alltid varit så stor vän av ugglor.

Jag var tillbaka på Grand Hôtel tidigt på morgonen. Modern hade haft en lugn natt, hennes temperatur hade gått ned. Erhardt ansåg henne utom fara. Det var omöjligt att längre skjuta upp med att tala om för henne, att sonen var död. Eftersom varken fadern eller Erhardt ville göra det, föll det på min lott. Sköterskan sade, att hon trodde, att modern redan visste det. Hon hade vaknat ur sin sömn med ett plötsligt ångestrop och försökt springa ur sängen men fallit tillbaka avsvimmad. Sköterskan trodde, att hon var död och skulle just rusa efter mig, när jag kom in i rummet och sade att gossen just dött. Sköterskan hade rätt. Innan jag hunnit tala, såg modern mig rakt i ögonen, och sade att hon visste att hennes son var död. Erhardt var alldeles nedbruten, han gjorde sig förebråelser för att ha föreslagit serumbehandlingen. Han ville till och med skriva ett

brev till fadern och nästan anklaga sig själv för att ha vållat sonens död. Jag sade honom att barnets läkare var jag, ansvaret var mitt och ej hans, ett dylikt brev skulle förresten kunna få fadern, redan halvt från sina sinnen av sorg, att tappa huvudet helt och hållet. Nästa morgon bars modern ned till min vagn och fördes till blå systrarnas sjukhem, där jag också lyckats skaffa ett rum för hennes lilla flicka och hennes man. Så stor var Pittsburghmillionärens skräck för difteri, att han gav mig i present hela sin garderob, två oöppnade koffertar fulla med kläder, för att inte tala om hans ulster och höga hatt. Jag var förtjust, jag hade fullt med patienter som voro mera i behov av kläder än av medikamenter. Endast med svårighet kunde jag övertala honom att behålla sitt guldur, hans fickbarometer är ännu i min ägo. Innan han lämnade hotellet, betalade han utan att blinka den kolossala räkningen, som kom mig att baxna. Jag övervakade själv desinficeringen av rummen och, ihågkommande mitt trick i Hôtel Victoria i Heidelberg, kröp jag en timme omkring på knä i rummet, där gossen dött, lösgörande bryssel-mattan som var fastspikad på golvet. Att jag orkade tänka på Les Petites Sœurs des Pauvres och det iskalla stengolvet i deras lilla kapell, övergår min fattning. Jag kan ännu se hotelldirektörens ansikte när jag lät bära ned mattan till min vagn och köra den till desinfektionsanstalten på Aventinen. Jag sade direktören att Pittsburghmillionären, sedan han betalat tre gånger mattans värde, givit den åt mig som en souvenir.

När allt var klart, åkte jag hem till Piazza di Spagna. På min dörr satte jag ett anslag på franska och engelska, att doktorn var sjuk, man torde hänvända sig till doktor Erhardt Piazza di Spagna 28. Jag gav mig själv en dubbel morfininsprutning och sjönk ned på chäslongen i mitt mottagningsrum med en

temperatur av 40,5°. Anna var alldeles förskräckt och ville nödvändigt skicka efter doktor Erhardt. Jag sade henne, att jag var all right, det enda jag behövde var tjugufyra timmars sömn, hon fick inte väcka mig, så vida ej elden bröt ut i huset.

Det välsignelsebringande giftet började sprida glömska och ro i min uttröttade hjärna, till och med skräcken för såret i fingret försvann från mitt domnande medvetande. Jag somnade. Plötsligt ringde dörrklockan, gång på gång. Jag hörde från hallen en högljudd kvinnoröst av omisskännlig nationalitet, som disputerade med Anna på någon slags improviserad italienska.

— Doktorn är sjuk, var snäll och vänd er till doktor Erhardt näst intill, läs på dörren.

— Nej, hon måste genast tala med doktor Munthe, i en mycket brådskande och viktig angelägenhet.

— Doktorn ligger till sängs, var snäll och gå er väg.

— Nej, hon måste se honom genast, tag in mitt kort.

— Doktorn sover, jag törs inte...

Sover, med den där förfärliga rösten skrikande i hallen!

— Vad vill ni?

Anna hann inte hålla henne tillbaka, hon rusade genom väntrummet och lyfte upp portiären till mitt mottagningsrum, strålande av hälsa, stark som en björn, Mrs. Charles W. Washington Longfellow Perkins Junior.

— Vad vill ni?

Hon ville veta, om det var någon fara för att hon kunde få difteri på Grand Hôtel, hon hade fått ett rum i översta våningen, var det sant att gossen dött i första våningen, hon ville inte taga någon risk.

— Vad är det för nummer på ert rum?

— Trehundra trettiotre.

— Stanna där ni är, det är det renaste rummet på hela hotellet, jag har själv desinficerat det, det är samma rum gossen dog i.

Jag sjönk tillbaka på sängen, genom sängen tyckte jag nästan, morfinet började verka igen.

Dörrklockan ringde på nytt, oavbrutet, frenetiskt. Än en gång hörde jag samma obarmhärtiga röst i hallen, den förkunnade för Anna, att hon just kommit ihåg en annan sak hon måste fråga mig om, något mycket viktigt.

— Doktorn sover.

— Kasta henne utför trapporna, skrek jag till Anna, som räckte den amerikanska damen till midjan.

Nej, hon ville inte gå, hon måste tala med mig än en gång, blott några ord.

— Vad vill ni?

— Jag har brutit av en tand, jag är rädd att den måste dragas ut, vad heter den bästa tandläkaren i Rom?

— Mrs Washington Perkins Junior, hör ni vad jag säger?

Jo, hon hörde mycket bra.

— Mrs Perkins Junior, för första gången i mitt liv önskar jag, att jag vore tanddoktor, det skulle göra mig gott att rycka ut varenda tand ur munnen på Er!

XXV.

DE SMÅ FATTIGSYSTRARNE.

Les Petites Sœurs des Pauvres i San Pietro in Vincoli, omkring femtio till antalet, till största delen fransyskor, voro alla mina goda vänner, och så voro många av de trehundra fattiga gubbar och gummor, som voro härbärgerade i den stora byggnaden. Den italienske doktorn som var fattighusets officielle läkare hade aldrig visat mig några tecken på jalousie de métier, ej ens när Pittsburghmillionärens brysselmatta från Grand Hôtel, vederbörligen desinficerad, breddes ut över det iskalla stengolvet i de Små systrarnes kapell, till deras stora förtjusning. Hur dessa Små systrar lyckades förse sina trehundra fattighjon med mat och kläder var mig ett stort mysterium. Deras skrangliga gamla vagn som ruskade omkring från hotell till hotell för att uppsamla de kvarlevor de kunde komma över, var en välkänd syn för alla den tidens Romfarare. Tjugo Små systrar, två och två i sällskap, voro på fötterna från morgon till kväll med sina säckar och sina penningbössor. Två av dem funnos vanligen i ett hörn av min hall under mottagningstiden, många av mina forna patienter komma säkert ihåg dem. Liksom alla nunnor voro de glada och skämtsamma, och de hade ingenting alls emot att slinka bakvägen till mitt mottagningsrum för att få prata en stund när jag hade tid. De voro

båda unga och behagliga att se på. La Mère Supérieure hade för länge sedan anförtrott mig att gamla och fula nunnor inte dögo till att samla in allmosor. I gengäld för hennes förtroende hade jag berättat henne, att unga och vackra sköterskor hade mycket större chanser att bli lydda av mina patienter än de fula och att en butter sköterska aldrig var en bra sköterska. Dessa nunnor som visste så litet om den stora världen, visste en hel del om människonaturen. De förstodo vid första ögonkastet vem som skulle lägga något i deras bössor och vem som inte skulle göra det. Unga människor, berättade nunnorna för mig, gåvo i allmänhet mer än de gamla, barn gåvo sällan, såframt de ej blevo tillsagda av sina engelska barnjungfrur. Män gåvo mer än kvinnor, folk som gick till fots mer än folk som åkte. Engelsmännen voro deras bästa kunder, därnäst kommo ryssarne. Franska turister funnos inte många. Amerikaner och tyskar skildes mer motvilligt från sina pengar, överklassitalienarne voro ännu värre men fattiga italienare voro mycket givmilda. Kunglighet och prästerskap av alla nationaliteter voro dåliga kunder. De hundrafemtio gubbarne i deras vård voro i allmänhet lätta att hantera, vilket däremot ej var fallet med de hundrafemtio gummorna, som alltid grälade med varandra. Spännande drames passionels utspelades icke sällan mellan hemmets båda flyglar, och de Små systrarna fingo då försöka släcka eldarne som glödde under askan, så gott deras begränsade erfarenhet tillät.

Hemmets kelgris var Monsieur Alphonse, en spenslig liten fransman med ett långt vitt skägg som bodde bakom ett par blå gardiner i hörnet av en stor sal med sextio bäddar. Ingen av de andra sängarne var försedd med gardiner, ett privilegium

som åtnjöts av Monsieur Alphonse i hans egenskap av fattighusets äldste invånare. Han sade, att han var sjuttiofem år, systrarne trodde att han var över åttio, själv trodde jag, att döma av hans artärer, att han ej var långt från de nittio. Han hade kommit dit för flera år sedan med en liten handväska, en luggsliten bonjour och en hög hatt, ingen visste varifrån. Han tillbringade sina dagar bakom sina blå gardiner i strängaste avskildhet från alla de andra fattighjonen och visade sig endast på söndagarne, då han struttade i väg till kapellet med sin höga hatt i handen. Vad han gjorde hela dagarna bakom sina gardiner, det visste ingen. Systrarna sade, att när de kommo med hans soppa eller hans kaffe, ett annat av hans privilegier, satt han alltid på sängen och fumlade med sina papper i handväskan eller borstade sin höga hatt. Monsieur Alphonse var mycket noga med etiketten, då det gällde visiter. Man skulle först knacka på det lilla bordet bredvid sängen. Han skyndade då att stoppa in alla sina papper i väskan och taga på sig sin höga hatt, varpå han med sin pipiga röst ropade: "Entrez, Monsieur" och med en ursäktande gest bjöd sin gäst att sätta sig på sängen vid hans sida. Han tycktes uppskatta mina besök, och vi blevo snart goda vänner. Alla mina ansträngningar att försöka få reda på något om hans föregående liv visade sig resultatlösa, det enda jag visste var att han var fransman, ehuru ej parisare, skulle jag tro. Han talade inte ett ord italienska och tycktes inte alls känna till Rom. Han hade inte ens varit i Peterskyrkan, men han ämnade gå dit un de ces quatre matins, så snart han fick tid. Systrarna sade, att han aldrig skulle komma någonstans, ehuru han mycket väl kunde strutta kring om han ville. Det verkliga skälet till att han stannade hemma på torsdagarne, männens utedagar, var det

ohjälpliga förfall, vari hans höga hatt och hans bonjour, trots ideligt borstande, småningom sjunkit.

Den minnesvärda dag, då han anmodades prova Pittsburghmillionärens höga hatt och splitternya bonjour — Pittsburghs fashion — begynte det sista kapitlet i Monsieur Alphonses liv och kanske det lyckligaste. Alla systrarna, till och med La Mère Supérieure, voro församlade vid stora ingången torsdagen därpå för att se honom stiga upp i min eleganta viktoria högtidligt lyftande på den nya höga hatten för sina beundrarinnor.

"Est-il chic", skrattade de, "on dirait un milord anglais!" Vi åkte ned för Corson och gjorde en kort sväng på Pincio, innan vi stannade vid Piazza di Spagna. Jag hade bjudit Monsieur Alphonse på lunch.

Jag skulle vilja se hur den ser ut som kunde motstått frestelsen att låta denna första inbjudan gälla för alla följande torsdagar. På slaget ett varje torsdag den vintern lämnade min viktoria Monsieur Alphonse vid Piazza di Spagna 26. En timme senare, när min mottagning började, eskorterades han av Anna till den väntande vagnen för en promenad på Pincio. Sedan en halv timmes uppehåll i Café Aragno — Roms elegantaste kafé — där Monsieur Alphonse slog sig ned vid sin kaffekopp i sitt reserverade hörn med minen av en gammal ambassadör. Ännu en halvtimme av lycka åkande utför Corson, ivrigt spanande efter någon av de nya bekantskaperna från Piazza di Spagna, som han kunde lyfta på sin nya hatt för. Därpå direkt tillbaka till fattighuset för att försvinna bakom de blå gardinerna till följande torsdag, då han började borsta sin höga hatt i dagbräckningen, enligt vad de Små systrarna berättade. Ofta bjöd jag någon av mina vänner att dela vår lunch, till Monsieur Alphonses stora förtjusning. Mer än en av dem erinrar sig

honom säkert än i dag. Men ingen hade den ringaste aning om varifrån han kom. Han såg för övrigt korrekt och prydlig ut i Pittsburghmillionärens eleganta bonjour och sin skinande nya stormhatt, som han ogärna skildes från ens vid bordet. Då jag inte själv visste, var på den sociala skalan jag skulle placera Monsieur Alphonse, hade jag slutat med att göra honom till en gammal före detta diplomat. Alla mina vänner tilltalade honom som "Monsieur le Ministre" och Anna kallade honom alltid "Vostra Eccellenza" — du skulle sett hans ansikte! Lyckligtvis var han mycket döv, och konversationen inskränkte sig vanligen till några artiga reflexioner om påven eller om sciroccon. Icke desto mindre måste jag hålla vaksamt öga och öra på vad som försiggick, och vara redo att ingripa och flytta bort vinkaraffen eller komma till hans undsättning vid någon oförsiktig fråga eller något ännu oförsiktigare svar efter hans andra glas Frascativin. Monsieur Alphonse var övertygad rojalist, redo att göra vad som helst för att störta den Franska republiken. Varje dag väntade han från mycket konfidentiell källa nyheter som skulle tvinga honom att genast återvända till Paris. Så till vida voro vi på säker mark, jag hade hört många fransmän störta republiken. Men när han började tala familjeangelägenheter, måste jag vara mycket vaksam för att han inte skulle låta den noga bevarade hemligheten om sitt förflutna liv undslippa sig. Lyckligtvis varnades jag alltid i tid av hans svåger: mon beau-frère, le sous-préfét. Det var en tyst överenskommelse mellan mina vänner och mig att vid blotta nämnandet av denne mystiske person skulle vinkaraffen flyttas bort och icke en droppe mer vin hällas i Monsieur Alphonses glas.

Jag kommer väl ihåg det, Waldo Storey, den bekante amerikanske skulptören och Monsieur Alphonses specielle vän, var vår gäst den torsdagen. Monsieur Alphonse var i briljant humör och ovanligt pratsam. Redan innan han slutat sitt första glas vin rådgjorde han med Waldo om att mobilisera en armé exgaribaldister för att marschera på Paris och störta republiken. När allt kom omkring var det endast en penningfråga, fem millioner skulle vara mer än nog, själv var han villig att anskaffa en million, om det skulle behövas.

Jag tyckte att han såg litet echaufferad ut, jag var säker på att hans svåger inte var långt borta. Jag gav Waldo den vanliga signalen, att inte ge honom mera vin.

— Mon beau-frère, le sous-préfét, skrockade Monsieur Alphonse.

Han tvärstannade, när jag flyttade vinkaraffen utom räckhåll, och såg ned på sin tallrik som han brukade göra vid dylika tillfällen.

— Nåja, ångrade jag mig och fyllde på hans glas, à votre santé, cher Monsieur Alphonse et à bas la République, eftersom Ni vill ha det så.

Till min förvåning räckte han inte ut handen efter glaset. Han satt alldeles stilla och stirrade ned på sin tallrik. Han var död.

Ingen visste bättre än jag vad det skulle betyda för Monsieur Alphonse och mig om jag rättade mig efter lagen och sände efter polisen. Rättsmedicinsk undersökning, kanske obducering, inblandning av franska konsulatet, och sist men icke minst, den döde skulle ha berövats sin enda egendom, sitt livs hemlighet. Jag skickade ned Anna till min vagn för att säga till kusken att

fälla upp suffletten, Monsieur Alphonse hade haft ett svimningsanfall, jag skulle själv åka hem med honom. Fem minuter senare satt Monsieur Alphonse bredvid mig i vagnen i sitt vanliga hörn med kragen på Pittsburghmillionärens ulster uppdragen över öronen och hatten djupt ned över pannan, så som var hans vana. Han såg ut precis som vanligt, bara mycket mindre än i livstiden, som alla döda göra.

— Genom Corson? frågade kusken.

— Ja visst, genom Corson, det är Monsieur Alphonses favoritåktur.

La Mère Supérieure var till att börja med litet orolig, men min attest "död av hjärtförlamning" daterad från fattighuset ordnade saken med polismyndigheterna. På kvällen lades Monsieur Alphonse i kistan med sin väska som kudde under sitt gamla huvud och nyckeln alltjämt i ett band om halsen. De Små systrarne ställa inga frågor varken till levande eller döda. Det enda de vilja veta om dem som söka skydd i deras hem är att de äro gamla och hungriga. Resten angår Gud och inte dem eller någon annan människa. De veta mycket väl att många av deras skyddslingar leva och dö hos dem under antagna namn. Jag ville låta honom få sin älskade höga hatt med sig i kistan, men systrarna sade att det gick inte an. Jag var ledsen, jag var säker på att han skulle tyckt om att ha haft sin nya hatt med sig.

*

En natt väcktes jag av ett brådskande bud från de Små fattigsystrarne, de bådo att jag genast skulle komma dit. Alla salarna i den stora byggnaden voro tysta och mörka, men jag hörde systrarna bedja i kapellet. Jag fördes till ett litet rum i syst-

rarnes egen flygel, där jag aldrig varit förr. På en liten järnsäng låg en nunna ännu ung med ett ansikte lika vitt som kudden under hennes huvud, med slutna ögon och knappt märkbar puls. Det var La Mère Générale des Petites Sœurs des Pauvres, som samma kväll anlänt från Napoli på återväg till Paris från en inspektionsresa jorden runt. Hon befann sig i omedelbar livsfara på grund av en allvarlig hjärtåkomma. Jag har stått vid konungars och drottningars och ryktbara mäns och kvinnors sjukbäddar, då deras liv stått på spel, ja kanske till och med legat i mina händer. Men jag har aldrig känt mitt yrkes ansvar tyngre än jag gjorde den natten, när denna nunna långsamt öppnade sina underbara ögon och såg på mig:

— Faites ce que vous pouvez, Monsieur le Docteur, mumlade hon, car quarante mille pauvres dépendent de moi.

*

De Små fattigsystrarne träla från morgon till kväll med sitt arbete, den nyttigaste och mest otacksamma form av välgörenhet jag vet. Man behöver inte komma till Rom för att finna dem, fattigdom och ålderdom finnas överallt i världen och likaså Les Petites Sœurs des Pauvres med sin tomma säck och sin tomma penningbössa. Stoppa några av dina gamla kläder i deras säck, det är likgiltigt om du är stor eller liten till växten, alla storlekar passa för de Små systrarne. Höga hattar börja på att bli omoderna, du kan gärna ge dem din höga hatt också. Det finns alltid i en av salarne någon gammal Monsieur Alphonse bakom ett par blå gardiner ideligen borstande sin utslitna höga hatt, den sista kvarlevan från bättre tider. Låt honom få åka ned för Corson i din eleganta viktoria på sin fridag. Det gör

din lever gott, om du i stället gör en lång promenad till fots på Campagnan med din hund. Bjud honom på lunch nästa torsdag, det finns ingen bättre stimulans för en dålig aptit än att se en hungrig människa äta sig mätt av god mat. Ge honom hans glas Frascativin för att hjälpa honom att glömma, men flytta undan vinkaraffen, när han börjar minnas.

Stoppa några slantar i de Små systrarnes penningbössa, vore det så bara en soldo, tro mig, du kan aldrig placera dina pengar bättre. Kom ihåg vad jag skrivit på en annan sida i denna bok — vad du behåller för dig själv, förlorar du, vad du ger bort, behåller du. För övrigt har du ingen rätt att behålla dessa pengar för dig själv, de äro inte dina pengar, pengar tillhöra ingen människa här på jorden. Pengarne tillhöra djävulen, som sitter dag och natt bakom sina guldsäckar och schackrar med människosjälar. Akta dig att tumma för länge på den smutsiga guldpenningen han sticker i din hand, annars bränner den fördömda metallen dina fingrar, tränger in i ditt blod, förblindar dina ögon, smittar dina tankar och förhärdar ditt hjärta, gör dig av med den så fort du kan. Behåll dina kopparslantar om du så vill, men lägg din guldpenning i de Små systrarnes sparbössa eller kasta den i rännstenen, där är rätta platsen för den. Vad tjänar det till att samla pengar på hög, de skola i alla fall snart tagas från dig. Döden har en dubbelnyckel till ditt kassaskåp.

Gudarne sälja allt till rimligt pris, sade en gammal skald. Han kunde ha tillagt, att de sälja sina bästa varor billigast. Allt som har verkligt värde för oss kan köpas för litet pengar, det är bara det överflödiga som bjudes ut för ett högt pris. Livets skönaste gåvor äro ej till salu, vi få dem till skänks av de odödliga gudarne. De låta oss se solen gå upp och gå ned, molnen segla genom rymden, havet, skogar och fält, allt utan

att betala ett öre. Fåglarne sjunga för oss för ingenting, vi få plocka vilda blommor även längs landsvägen. Det behövs ingen inträdesavgift till nattens stjärnupplysta festsal. Den fattige mannen sover bättre än den rike. Enkel mat smakar i längden bättre än mat från Ritz. Förnöjsamhet och sinnesfrid trivas bättre i en liten stuga på landet än i ett ståtligt palats i staden. Några få vänner, några få böcker, ja mycket få, och en hund är allt man behöver ha omkring sig, så länge man har sig själv. Men man skall leva på landet. Den första staden byggdes av djävulen, det var därför Gud förstörde Babels torn.

Har du någonsin sett djävulen? Jag har sett honom. Han stod lutad över bröstvärnet på tornet av Notre Dame. Hans vingar voro hopfällda, han stödde sitt tunga huvud i händerna. Hans kinder voro håliga, tungan stack fram mellan hans grinande läppar. Tankfull och allvarlig såg han ned på Paris under sina fötter. Orörlig och stel som av sten har han stått där i nära tusen år och stirrat på sin utvalda stad, som om han inte kunde taga sina ögon från vad han såg. Var detta ärkefienden, vars blotta namn fyllt mig med skräck ända sedan jag var barn, de onda makternas fruktansvärde segerherre i den evinnerliga kampen mellan rätt och orätt?

Jag såg på honom med förvåning. Jag tyckte att han såg mycket mindre ondskefull ut än jag trott, jag hade sett värre ansikten än hans. Det fanns ej någon glimt av triumf i dessa förstenade ögon, han såg trött och utsliten ut, trött på sina lättvunna segrar, trött på sitt helvete.

Stackars gamle Beelzebub. När allt kommer omkring kanske det inte är bara ditt fel att det går galet här i vår värld. Det var ju inte du som gav liv åt vår värld, det var inte du som släppte lös lidande och död bland människorna. Du var född

med vingar och inte med klor, det var Gud själv som förvandlade dig till en djävul och störtade dig ned i helvetet, för att där vakta över Hans fördömde. Du skulle sannerligen inte stått däruppe i storm och regn på tornet av Nôtre Dame i tusen år, om du trivts med ditt yrke. Det måtte inte vara lätt att vara en djävul för den som föddes med vingar. Mörkrets furste, varför släcker du inte elden i ditt underjordiska rike och flyttar upp till oss och slår dig ned i en storstad — på landet är inte rätta platsen för dig — som en oberoende privatman, utan annat att göra hela långa dagen än att äta och dricka och leva på dina räntor? Eller om du måste slå dig på något passande yrke för att föröka ditt kapital varför öppnar du inte ett nytt spelhelvete i Monte Carlo, eller en ny bordell i Paris, eller blir procentare i ett fattigkvarter eller direktör för ett kringresande menageri med försvarslösa svältande djur bakom burarnes galler? Eller om du behöver luftombyte, varför öppnar du inte en ny tysk fabrik för din senaste giftgas? Jag är säker på, att det var du som ledde deras luftraid över Napoli och hjälpte dem i deras blinda yrsel, då de kastade brandbomben mitt bland de tre hundra gamla gubbarne och gummorna i de Små systrarnes napolitanska fattighus.

Men vill du i gengäld för det råd jag givit dig tillåta mig att framställa en fråga? Varför räcker du ut din tunga på det där sättet? Jag vet inte hur det betraktas i helvetet, men, det må vara sagt med all respekt, hos oss här uppe betraktas det som ett tecken på hån och vanvördnad. Förlåt mig, Sire, åt vem räcker Ni ut tungan hela tiden?

XXVI.

MISS HALL.

Många av mina patienter från denna tid skola säkerligen minnas Miss Hall, en gång sedd var hon förresten ej lätt att glömma. Endast Storbritannien, Storbritannien, när det är som bäst, kunde ha frambragt detta unika exemplar av en gammal ungmö av den tidiga viktorianska typen, torr och stel som en pinne, sex fot och tre tum, arida nutrix av åtminstone två ofödda generationer skottar. Under de femton år jag kände Miss Hall, såg jag aldrig någon förändring i hennes yttre, alltid samma oförlikneliga obeskrivliga ansikte inramat av samma urblekta guldlockar, alltid samma brokiga klädning, alltid samma rosenbuske i hatten. Hur många händelselösa år Miss Hall tillbragt i olika andraklass pensionat i Rom i väntan på äventyr, det vet jag inte. Men jag vet, att den dag då hon mötte Tappio och mig i Villa Borghese började hennes verkliga uppgift i livet, hon hade funnit sig själv. Hon tillbragte sina morgnar med att borsta och kamma mina hundar i mitt iskalla vardagsrum under Spanska Trappan, för att återvända till sitt pensionat för lunchen. Klockan tre seglade hon på nytt ut från Keats' hus tillsammans med Giovannina och Rosina. De voro hälften så långa som hon och gingo på var sin sida i träskor och röda halsdukar, omgivna av alla mina hundar, som skällde av glädje

över att vara på väg till Villa Borghese — det var en välkänd syn på piazza di Spagna då för tiden. Giovannina och Rosina hörde till San Michele hushållet, bättre tjänare har jag aldrig haft, lätta på hand och fot, sjungande och arbetande från morgon till kväll. Naturligtvis kunde ingen annan än jag ha hittat på att taga dessa båda halvtama Anacapriflickor till Rom. Det skulle förresten aldrig ha gått i lås, om inte Miss Hall dykt upp i rätta minuten, som en slags fostermor för dem, vakande över dem som en gammal höna över sina kycklingar. Miss Hall sade sig ej kunna förstå, varför jag inte tillät de bägge svartögda flickorna promenera omkring ensamma i Villa Borghese, hon hade själv spatserat omkring i hela Rom i många år utan att någon människa någonsin sagt något till henne. Trogen sin typ kunde Miss Hall aldrig få fram ett enda ord på begriplig italienska, men flickorna förstodo henne mycket bra och voro mycket fästade vid henne, ehuru jag är rädd, att de inte togo henne mera på allvar än jag. Av mig såg Miss Hall mycket litet och jag såg ännu mindre av henne, jag tittade aldrig på henne, om jag kunde slippa. Vid de sällsynta tillfällen då miss Hall var inbjuden att närvara vid min lunch, var alltid en stor blomvas placerad på bordet mellan oss. Ehuru Miss Hall var strängt förbjuden att se på mig, lyckades hon icke desto mindre ibland sticka fram huvudet och skjuta mig en pil från sitt gamla öga. Miss Hall tycktes aldrig förstå hur gement självisk och otacksam jag var i gengäld för allt vad hon gjorde för mig. Trots sina begränsade meddelelsemöjligheter — Miss Hall var förbjuden att göra mig några frågor — lyckades hon likväl komma underfund med en hel del av vad som försiggick i huset och taga reda på vilka personer jag såg. Hon höll ett vaksamt öga på alla mina kvinnliga patienter, hon patrullerade

på piazzan i timmar för att se dem komma och gå under min mottagningstid. Med öppnandet av Grand Hôtel hade Ritz givit dödsstöten åt den forna enkelheten i Roms societetsliv. Den sista barbarinvasionen hade börjat, den eviga staden hade kommit på modet. Det stora hotellet var fyllt med den eleganta världen från London och Paris, amerikanska millionärer och ledande rastaquoères från Rivieran. Miss Hall kände alla dessa människor till namnet, hon hade i åratal följt deras förehavanden i societetsspalten i Morning Post. I fråga om den engelska aristokratien var miss Hall en levande encyklopedi. Hon kunde utantill deras söners och arvingars födelse- och myndighetsdagar, deras döttrars förlovningar och bröllop, vilka klädningar de burit då de presenterades vid hovet, deras danstillställningar, deras middagsbjudningar, deras resor på kontinenten. Med eller mot deras vilja, slutade många av dessa societetslejon med att bliva mina patienter till Miss Halls stora förtjusning. Andra, oförmögna att vara ensamma ett ögonblick, bjödo mig till lunch eller middag. Andra besökte mig på piazza di Spagna för att få se rummet där Keats dött. Andra stannade sina eleganta landåer i Villa Borghese för att klappa mina hundar med några smickrande ord till Miss Hall om hur välkammade de voro. Hand i hand arbetade Miss Hall och jag oss långsamt fram ur vårt naturliga dunkel mot den högre societetens solbelysta höjder. Jag dinerade ofta på Grand Hôtel den vintern. Jag hade ännu en hel del att lära av dessa självbelåtna lättingar, deras förmåga att göra ingenting, deras glättighet, deras goda sömn förbryllade mig. Miss Hall förde nu dagbok över de sociala händelserna i mitt dagliga liv. Strålande av stolthet, struttade hon omkring i sin bästa klädning för att lämna mina visitkort till höger och vänster. Glansen av vår uppgående stjärna lyste

allt klarare och klarare, högre och högre gick vår väg, ingenting kunde längre hejda oss. En dag när Miss Hall vallade hundarne i Villa Borghese gav en okänd dam med en svart pudel i knät tecken till Miss Hall att komma fram till hennes vagn. Damen klappade lapphunden och sade, att det var hon som givit Tappio som liten valp till doktorn. Miss Hall kände sina gamla knän darra, det var H. K. H. kronprinsessan av Sverige. En ståtlig herre vid damens högra sida räckte ut sin hand med ett förnämt leende och sade:

— Hallå, Miss Hall, jag har hört mycket talas om er av doktorn.

Det var H. K. H. prins Max av Baden, den höge gemålen till ingen mindre än hennes älskade drottning Alexandras nièce. Från och med denna minnesvärda dag övergav Miss Hall den eleganta världen på Grand Hôtel för att ägna all sin lediga tid åt kungliga personer, det fanns åtminstone ett dussin av dem i Rom den vintern. Hon stod i timmar utanför deras hotell för att se dem komma in och ut, med böjt huvud beundrade hon hur de åkte kring på Pincio eller i Villa Borghese, hon följde dem hack i häl som en detektiv i kyrkor och museer. På söndagarna satt Miss Hall i engelska kyrkan vid Via Babuino så nära ambassadörens bänk hon vågade, med ett öga i psalmboken och det andra på någon kunglig höghet, spetsande sitt gamla öra för att urskilja den speciella kungliga rösten i den gemensamma psalmsången, bedjande för de kungliga familjerna och deras anförvanter i alla länder med samma brinnande iver, som de första kristne bådo till sin Gud.

Snart började miss Hall en ny dagbok uteslutande ägnad våra förbindelser med kungliga personer. Föregående måndag hade hon haft äran att gå med ett brev från doktorn till H. K. H.

storhertiginnan av Weimar på Hôtel Quirinal. Portiern hade givit henne ett svarsbrev prytt med den Sachsen-Weimarska storhertigliga kronan. Kuvertet hade doktorn varit nog god att förära henne som ett dyrbart minne. På onsdagen hade hon anförtrotts ett brev till H. K. H. infantinnan Eulalia av Spanien på Grand Hôtel. Olyckligtvis var det inte något svar på det. En eftermiddag när hon var med hundarna i Villa Borghese, hade Miss Hall mött en högväxt svartklädd dam, som vandrade med snabba steg fram och tillbaka i en sidoallé. Hon kände genast igen samma dam som hon sett stå orörlig bredvid sfinxen i San Michele och se ut över havet med sina vackra sorgsna ögon. När damen nu passerade förbi, sade hon något till sitt sällskap och sträckte ut handen för att klappa Gialla, doktorns ryska vinthund. Döm om Miss Halls bestörtning, när en detektiv kom fram till henne och befallde henne genast gå sin väg med hundarna — det var H. K. H. kejsarinnan av Österrike och hennes syster grevinnan Trani. Hur kunde doktorn varit så grym att han inte berättade i somras vem hon var. Endast av en ren händelse fick hon långt därefter reda på, att en vecka efter damens första besök i San Michele hade doktorn fått ett brev från österrikiska ambassaden i Rom med ett köpeanbud på San Michele, och att den eventuelle köparen varit ingen annan än kejsarinnan av Österrike. Lyckligtvis hade doktorn avböjt anbudet, det skulle verkligen varit synd att sälja San Michele som gav sådana chanser till att få se kungliga personer på nära håll. Hade hon inte föregående sommar i veckotal kunnat beundra en dotterdotter till sin egen älskade drottning Victoria, som satt vid sitt staffli i pergolan? Hade inte en kusin till själva tsaren bott i San Michele en hel månad? Hade inte kronprinsessan Rudolf av Österrike ätit lunch i San Michele?

Hade inte kronprinsessan av Sverige varit en daglig gäst i San Michele och värdigats tala till henne flera gånger? Hade hon inte haft äran stå bakom köksdörren och se kejsarinnan Eugénie passera på en armslängds avstånd, första gången H. K. H. kom till San Michele? Hade hon inte med sina egna öron hört H. K. H. säga till doktorn, att hon aldrig sett större likhet med den store Napoleon än Augustushuvudet som doktorn grävt upp i sin trädgård? Och att tänka sig att den höga damen bjudit doktorn att följa henne i sin kejserliga jakt på en tur till Sicilien, vilken ära, vilken lycka! Hade hon inte flera år senare hört kejsar Wilhelms befallande röst föreläsa för uppvaktningen om San Micheles antikviteter och konstskatter, när han och sviten drogo genom pergolan, följda av doktorn som knappast öppnade munnen. Alldeles bredvid henne, där hon stod gömd bakom cypresserna, hade H. K. H. pekat på en kvinnlig torso halvt dold av murgrönan och förklarat för sitt följe, att vad de sågo var värt en hedersplats i hans museum i Berlin, enligt hans åsikt kunde torson vara ett okänt mästerverk av själve Phidias. Slagen av fasa hade hon hört doktorn svara, att det var det enda fragment i hela San Michele som var dålig konst. Det hade förärats honom av en välmenande patient som köpt det i Napoli, det var Canova av värsta slag, han skulle bli förtjust att bli av med det. Till Miss Halls stora ledsnad hade det höga sällskapet nästan omedelbart lämnat San Michele för att gå ombord på Sleipner och återvända till Napoli.

Apropå kejsarinnan av Österrike borde jag kanske tala om, att Miss Hall var kommendör av kejserliga St. Stefansorden. Den höga utmärkelsen hade tilldelats henne av mig en dag, då mitt samvete måtte varit osedvanligt dåligt, som belöning för hennes trogna tjänster mot mig och mina hundar. Varför den

höga orden tilldelats mig själv, hade jag aldrig kommit på det klara med. Miss Hall mottog dekorationen ur min hand med böjt huvud och tårar i ögonen. Hon sade, att hon skulle taga den med sig i graven. Jag svarade, att jag inte såg något hinder därför, hon kunde vara säker på att komma till himmeln i alla fall. Men att hon skulle taga den med sig på engelska ambassaden, hade jag inte förutsett. Jag hade av den snälle Lord Dufferin lyckats utverka en inbjudan för Miss Hall till mottagningen på ambassaden på drottningens födelsedag, hela den engelska kolonien i Rom hade blivit bjuden utom stackars Miss Hall. Överväldigad av stolthet hade Miss Hall varit osynlig i flera dagar i förväg upptagen av sina komplicerade toilettebestyr. Döm om min häpnad när jag presenterade Miss Hall för ambassadören och såg Lord Dufferin klämma fast sin monokel och mållös stirra på Miss Halls bröstben. Lyckligtvis var Lord Dufferin inte för intet irländare. Allt vad han gjorde var att med ett gapskratt taga mig avsides och få mig att lova att hålla Miss Hall utom synhåll för hans österrikiske kollega. Miss Hall sade mig, när vi åkte hem, att det varit den stoltaste dagen i hennes liv. Lord Dufferin hade varit så älskvärd mot henne, alla hade lett vänligt mot henne, hon hade det intrycket att hennes toilett varit en stor succès.

Ja, det är gott och väl att göra narr av Miss Hall. Men jag skulle vilja veta vad det skulle bliva av kungligheten, om det inte längre funnes någon Miss Hall som förde dagbok över deras förehavanden, som med darrande knän och böjt huvud såge dem åka kring på Pincio eller i Villa Borghese, som både för dem i engelska kyrkan vid Via Babuino? Och vad skall det bli av deras stjärnor och ordensband när människorna växt ifrån att leka med leksaker? Varför inte ge dem allihop till

Miss Hall och bli av med dem? Victoriakorset kommer alltid att finnas kvar, vi blotta alla våra huvuden för mod ansikte mot ansikte med döden. Vet du varför Victoriakorset är så ytterst sällsynt i den engelska armén? Därför att tapperhet utan vittnen — Napoleons courage de la nuit — endast i undantagsfall får Victoriakorset, och därför att mod utan bistånd av god tur blöder till döds utan belöning.

Den näst efter V. C. mest åtrådda engelska dekorationen är Strumpebandsorden — det vore en olycksdag för England den dag den senare skattades högre än den förra.

— I like the Garter, said Lord Melbourne, there is no damned merit about it.

Min gamle vän Bildt, den svenske ministern i Rom, visade mig häromdagen kopian av ett brev, som jag sänt honom för nära tjugo år sedan. Originalet sade han sig skickat till svenska utrikesdepartementet för noggrant studium och begrundande. Mitt brev var ett försenat svar på en upprepad officiell anhållan från svenska legationen om, att jag åtminstone skulle ha vett att tacksamt erkänna mottagandet av den Messinamedalj, som tilldelats mig av italienska regeringen för något som jag antogs skola ha uträttat under jordbävningen. Brevet löd som följer:

"Ers Excellens,

Min ledande princip i fråga om dekorationer har hittills varit att endast mottaga de ordnar som jag på intet vis gjort mig förtjänt av. Ett ögonkast i Statskalendern skall genast övertyga Eder om de märkliga resultaten av mitt stränga och mångåriga fasthållande vid denna princip. Den nya metod som Eders Excellens föreslår i sitt brev, det vill säga den att söka offentligt erkännande för det lilla goda det kanske förunnats mig

någon gång uträtta, förefaller mig vara ett riskabelt experiment av tvivelaktigt praktiskt värde, som endast skulle bringa oreda i min filosofi och kanske irritera nornorna. Jag slank obemärkt ut ur koleragränderna i Napoli, jag ämnar göra detsamma ur Messinas ruiner. Jag behöver ingen minnesmedalj för att komma ihåg vad jag såg."

*

Jag måste i sanningens namn bekänna, att detta brev är ren humbug. Den svenske ministern återsände aldrig min Messinamedalj till den italienska regeringen, den finns ännu i någon av mina lådor, såvida jag inte givit bort den. Det fanns i själva verket intet skäl, varför jag ej skulle mottaga Messinamedaljen med rent samvete och utan värre oreda i min filosofi än förut. Ty vad jag gjorde i Messina var mycket obetydligt jämfört med vad jag såg hundratals namnlösa och obelönade människor göra med fara för sina liv. Själv var jag ej utsatt för annan fara än att dö av hunger eller till följd av min egen dumhet. Det är sant, att jag återupplivade några halvkvävda människor med konstgjord andning, men det är inte många läkare, sköterskor eller tullsnokar som inte gjorde samma sak för ingenting. Jag vet, att jag släpade ut en gumma från ruinerna av vad som en gång varit hennes hus, men jag vet också, att jag lät henne ligga på gatan och skrika på hjälp, med två brutna ben. Det var för resten ingenting annat att göra, innan den första ambulansen anlände fanns varken förbandsmaterial eller medicin av något slag, sjukhusen och apoteken lågo i ruiner. Sedan var det det sprittnakna lilla barnet som jag hittade sent en kväll på en gård, jag tog det med mig till min källare där det sov lugnt hela natten under min rock, då och då sugande på min tumme

i sömnen. På morgonen tog jag den lille till S. Teresanunnorna, i vad som återstod av deras kapell låg redan över ett dussin småbarn, skrikande av hunger, ty under en vecka fanns inte en droppe mjölk att få i Messina. Det var förvånande hur många oskadade barn som plockades fram ur ruinerna eller hittades på gatorna, det såg nästan ut som om Vår Herre hade visat en smula mer medlidande med dem än med de vuxna. Då vattenledningen blivit förstörd, fanns där heller intet vatten med undantag från ett par stinkande cisterner förgiftade av de tusentals ruttnande lik som lågo strödda över hela staden. Intet bröd, intet kött, knappast någon maccaroni, inga grönsaker, ingen fisk, då de flesta fiskarbåtarna gått i kvav eller slagits i spillror av den väldiga flodvågen som svepte över stranden och förde tillbaka med sig ut i havet ett tusental människor som flytt ned till hamnen. Hundratals av dem vräktes tillbaka upp på stranden, där de lågo och ruttnade i solen. Den största haj jag någonsin sett — Messinasundet är fullt av hajar — kastades också upp ännu levande på stranden. Jag stod och såg på med hungriga ögon när den skars upp. Jag hoppades kunna komma åt ett stycke kött för egen räkning, jag hade alltid hört att hajkött skulle vara mycket gott. I magen fanns ett kvinnoben i röd yllestrumpa och grov känga, skuret av som av en kirurgs kniv. Det är mycket troligt, att det var andra än hajar som smakade människokött dessa dagar, låt oss ej tala därom. Naturligtvis levde de tusentals hemlösa hundarne och kattorna som irrade kring bland ruinerna icke på något annat, tills de så fångades och slukades i sin tur, såfort ett tillfälle gavs. Själv har jag stekt en katt över en spritlampa. Som väl var fanns det fullt upp med apelsiner, citroner och mandariner, som man kunde stjäla i trädgårdarna. Vin var det gott om, plundrandet av

de tusentals vinkällrarne och vinkrogarne började redan första dagen. De flesta människor hade om kvällarne fått för mycket vin i sig, jag själv inbegripen. Det var en ren välsignelse, känslan av hunger försvann, och det var förresten icke många som skulle vågat lägga sig att sova om de varit nyktra. Jordskalv förekommo nästan varje natt, följda av dånet från fallande murar och av nya skrik av fasa från människorna, som irrade kring på gatorna. På det hela taget sov jag ganska bra i Messina, trots att jag sällan sov mer än en natt på samma ställe. Källrarne voro naturligtvis de säkraste sovkvarteren, om man bara kunde komma över sin skräck för att bli fångad som i en råttfälla under fallande murar. Ännu bättre var det att sova under ett träd i apelsinlundarne, men efter två dagars ösregn blevo nätterna för kalla för en man, vars hela utrustning rymdes i ränseln han bar på ryggen. Jag försökte så gott jag kunde trösta mig över förlusten av min högt värderade gamla skotska cape genom att tänka på, att den nu troligen skylde ännu eländigare paltor än mina egna. Jag skulle dock icke velat byta ut dem mot något bättre, även om jag haft tillfälle därtill. Endast en mycket modig man kunde ha trivts i en anständig kostym bland dessa människor som räddats i sina nattskjortor och voro halvgalna av skräck, hunger och köld, förresten skulle han inte länge fått behålla den. Att rån av levande och döda, överfall, till och med mord förekommo allt emellanåt innan trupperna hunno ned och krigstillstånd blev förklarat, är ej att undra på. Jag vet intet land, där detsamma ej skulle ha inträffat under liknande obeskrivliga förhållanden. Till råga på olyckan hade ironiens lag velat, att under det att av åttahundra karabiniärer i Collegio militare endast fjorton kommo undan med livet, det första jordskalvet öppnade cellerna för

över fyra hundra oskadade yrkesmördare och inbrottstjuvar på livstidsstraff i fängelset vid Capuccini. Att dessa galgfåglar, efter att ha plundrat butikerna på kläder och revolvrar, hade härliga dagar i vad som återstod av den rika staden faller av sig självt. De bröto sig till och med in i Banco di Napolis kassavalv efter att ha dödat två väktare. Så stor var dock skräcken, som behärskade alla, att många av dessa banditer föredrogo att bliva arresterade och stängda in i lastrummet på en ångbåt i hamnen framför att stanna kvar i den dödsdömda staden, trots dess många lockelser. Vad mig själv angår, blev jag aldrig ofredad av någon människa, tvärtom voro alla rörande vänliga och hjälpsamma mot mig liksom mot andra. De som kommit över några kläder eller någon mat voro alltid glada att dela med sig åt den som inte fått fatt i något. Jag fick till och med i present av en okänd inbrottstjuv en mycket elegant vadderad dammorgonrock, en av de mest välkomna presenter jag någonsin mottagit. En kväll när jag gick förbi ruinerna av ett palats, lade jag märke till en välklädd man som kastade ned brödbitar och en knippa morötter åt två hästar och en liten åsna, som voro levande begravna i sitt underjordiska stall, utan möjlighet att komma ut, jag kunde just se en skymt av de dödsdömda djuren genom en rämna i muren. Mannen berättade mig, att han gick dit två gånger om dagen med de matbitar han kunde komma över, åsynen av dessa stackars djur döende av hunger och törst var honom så olidlig, att han skulle vilja skjuta dem med sin revolver om han blott hade mod därtill, men han hade aldrig kunnat förmå sig att skjuta ett djur, ej ens en vaktel.[1] Jag såg förvånad på hans vackra intelligenta och

[1] Det kan kanske intressera mina läsare att veta att de tre djuren blevo räddade sjutton dagar efter jordbävningen.

sympatiska ansikte och frågade om han var sicilianare, han sade att det var han ej, men att han hade bott på Sicilien i många år. Det började hällregna, och vi gingo vår väg. Han frågade mig, var jag bodde och när jag svarade, att jag inte bodde någonstans alls, såg han på mina genomblöta trasor och erbjöd mig husrum över natten, han bodde tillsammans med två vänner alldeles i närheten. Vi trevade oss fram bland fallna murar och högar av sönderslagna möbler av alla upptänkliga slag, gingo nedför en trappa och stodo i ett stort underjordiskt kök, dunkelt upplyst av en liten oljelampa under en Madonnabild. Tre madrasser lågo på golvet. Signor Amedeo sade, att jag var välkommen att sova på hans madrass, själv skulle han med sina båda vänner vara borta hela natten för att söka efter några av deras tillhörigheter under ruinerna av deras hus. Jag fick en förträfflig kvällsvard, det andra riktiga målet jag fått sedan min ankomst till Messina. Det första hade jag fått ett par dagar förut, när jag oförmodat träffat på min vän Winthrop Chanler mitt i sin lunch i det amerikanska konsulatets trädgård, han hade anlänt samma morgon med sin jakt lastad med livsmedel för den svältande staden. Jag sov gott hela natten på signor Amedeos madrass och vaknade inte, förrän min gäst och hans två vänner lyckligt återvände från sin farliga nattexpedition — farlig i sanning, ty jag visste, att trupperna hade order att skjuta på vem som helst som försökte bära bort någonting, vore det så från ruinerna av hans eget hem. De kastade sina knyten under bordet och sig själva på madrasserna och sovo alla tre, när jag gick min väg. Dödstrött som han såg ut, glömde min vänlige värd dock ej att säga mig, att jag var välkommen att stanna hos dem så länge jag ville, och naturligtvis begärde jag ej bättre. Nästa kväll superade jag ensam med

Signor Amedeo, hans två vänner sovo redan på sina madrasser, de skulle alla tre ut på sitt farliga nattarbete kort efter midnatt. En mer godhjärtad och sympatisk man än min värd har jag aldrig träffat. När han hörde, att jag var utan pengar, erbjöd han mig genast att låna femhundra lire, tyvärr är jag ännu skyldig honom dem. Jag kunde inte underlåta att uttrycka min förvåning över, att han var villig att låna pengar till en främling, som han icke visste något om. Han svarade skrattande att jag inte skulle sitta vid hans bord, om han inte visste att han kunde lita på mig.

Sent följande kväll medan jag kröp omkring bland ruinerna av Hotel Trinacria och sökte efter den svenske konsulns lik, såg jag plötsligt en soldat som höjde geväret mot mig. Jag arresterades och fördes till närmaste polisstation. Sedan de preliminära svårigheterna med lokaliseringen av mitt okända hemland blivit överstökade och mitt speciella pass, signerat av prefekten och generalen, vederbörligen granskats, släpptes jag av den vakthavande officeren, eftersom mitt enda corpus delicti utgjordes av en förkolnad svensk statskalender. Jag lämnade polisstationen ganska obehaglig till mods, ty jag hade lagt märke till officerens snabba ögonkast, när jag sade, att jag inte kunde uppgiva min adress, eftersom jag inte ens visste namnet på gatan där min vänlige värd bodde. Allt vad jag visste var, att han hette signor Amedeo och var en mycket sympatisk person och stor djurvän. Det var redan mörkt och jag började springa, ty jag inbillade mig att jag hörde smygande steg bakom, som om någon följde efter mig. Men jag kom fram till mitt nattkvarter utan vidare äventyr. Signor Amedeo och hans vänner sovo redan på sina madrasser. Hungrig som vanligt satte jag mig till kvällsvarden min vänlige värd lämnat

kvar åt mig på bordet. Jag ämnade hålla mig vaken och erbjuda mig att följa med Signor Amedeo på hans nattexpedition för att hjälpa honom att söka efter sina tillhörigheter. Jag sade till mig själv, att det var sannerligen det minsta jag kunde göra i gengäld för hans vänlighet mot mig, då jag hörde en skarp vissling och ljudet av fotsteg. Någon kom nedför trappan. På ett ögonblick voro de tre männen på fötterna. Jag hörde ett skott, en karabiniär föll huvudstupa utför trappan ned på golvet alldeles vid mina fötter. Just som jag lutade mig ned för att se om han var död, såg jag tydligt signor Amedeo sikta på mig med sin revolver. I samma ögonblick var rummet fullt av soldater, jag hörde ännu ett skott, efter en förtvivlad kamp blevo de tre männen övermannade. När min värd passerade framför mig med handbojor och ett tjockt rep kring armar och ben, lyfte han på huvudet och såg på mig med en vild blick av hat och förebråelse, som kom blodet att frysa i mina ådror. En halvtimme senare befann jag mig återigen på samma polisstation, där jag låstes in för natten. På morgonen förhördes jag av samme officer, vars intelligens och vänlighet jag troligen har att tacka för mitt liv. Han berättade mig att de tre männen voro livstidsfångar som rymt ur Capuccinifängelset, alla tre "pericolosissimi". Amedeo var en ryktbar bandit som terroriserat trakten kring Girgenti i åratal, han hade åtta mord att svara för. Det var han och hans två kamrater som brutit sig in i Banco di Napoli och dödat väktarne, medan jag låg och sov i allsköns ro på hans madrass. De tre männen hade skjutits i dagbräckningen. De hade begärt att få en präst, bekänt sina synder och dött som modiga män. Polisofficeren bad att få komplimentera mig för den viktiga roll jag spelat vid deras infångande. Jag såg honom rakt i ögonen och sade, att jag inte

var stolt över min ofrivilliga bedrift. Jag hade för länge sedan insett, att jag inte lämpade mig att spela anklagare och ännu mindre domare. Det var inte min sak, kanske var det hans, kanske inte. Vår Herre visste hur han skulle slå, när han ville slå, han visste att taga liv lika väl som att giva.

Olyckligtvis för mig kom ryktet om äventyret fram till några tidningskorrespondenter, som strökо kring utanför militärzonen på jakt efter sensationella nyheter, ju otroligare desto bättre — inga tidningskorrespondenter fingo komma in i själva staden och av goda skäl. Mitt äventyr var sannerligen otroligt nog för vem som helst som ej sett Messina under första veckan efter jordbävningen. Endast en lycklig förvrängning av mitt namn, hindrade mig från att bli ryktbar. Men när jag underrättades av dem som kände maffians långa arm bättre än jag, att den inte skulle kunna hindra mig från att bli mördad, om jag stannade kvar i Messina, seglade jag nästa dag med tullsnokarne över sundet till Reggio.

Reggio, där över tjugo tusen personer dödats vid det första jordskalvet, var obeskrivligt och oförglömligt. Ännu fruktansvärdare var åsynen av de små kuststäderna bland apelsinlundarna — Scilla, Canitello, Villa S. Giovanni, Gallico, Archi, San Gregorio — fordom kanske den vackraste nejd i hela Italien, nu en enda stor kyrkogård för mer än trettio tusen döda och med flera tusen hjälplösa sårade, som lågo bland ruinerna under två nätters ösregn, följt av iskall tramontana. Tusentals andra halvnakna människor sprungo kring på gatorna som galningar, skrikande efter mat. Längre söderut tycktes skalvens intensitet nått sin klimax. I Pellaro till exempel, där bara ett par hundra av stadens fem tusen invånare sluppo undan med livet, kunde jag ej ens urskilja var gatorna varit. Kyrkan, fullproppad med

skräckslagna människor, hade rasat vid andra stöten, begravande dem alla. Kyrkogården var översållad med söndersplittrade likkistor, som bokstavligen skjutits upp ur gravarne — jag hade förresten redan sett samma fasansfulla syn på kyrkogården i Messina. På ruinhögarna där kyrkan stått, sutto ett dussin kvinnor, skälvande i sina trasor. De gräto inte, de talade inte, de sutto där alldeles stilla med böjda huvuden och halvslutna ögon. Då och då lyfte någon av dem på huvudet och stirrade med tomma ögon på en smutsig gammal präst som gestikulerade vilt mitt i en grupp av män. Ibland höjde han med en fruktansvärd förbannelse sin knutna hand mot Messina på andra sidan sundet, Messina, Satans stad, Sodom och Gomorra i förening, orsaken till allt deras elände. Hade han inte alltid profeterat, att syndarnes stad skulle sluta med att — en hel serie ondulatoriska och oscillerande gester i luften lämnade intet tvivel om vad profetian hade varit. Castigo di Dio! Castigo di Dio!

Kvinnan närmast mig hade ett litet barn i knät, jag gav henne en bit torrt bröd ur min ränsel. Hon ryckte till sig brödet utan att säga ett ord, räckte mig genast en apelsin ur sin ficka, bet en bit av brödet och stack det i munnen på en havande kvinna bakom oss, och slukade resten glupsk som ett utsvultet djur. Hon berättade mig med låg, enformig röst om hur hon undkommit med barnet vid bröstet, hon visste inte på vad sätt, när huset rasade vid den första staccatan, hur hon arbetat förgäves hela natten för att söka draga fram ur ruinerna sina andra två barn och deras far, hon kunde höra deras jämmer ända tills det var full dager. Då kom en annan staccata och allt blev tyst. Hon hade ett djupt sår tvärs över pannan, men hennes creatura — mödrarnes rörande namn på sina småbarn här — var alldeles oskadat, grazie a Dio. Medan hon

talade lade hon barnet till bröstet, en vacker liten gosse, sprittnaken, stark som Herkulesbarnet, tydligen inte det minsta medtagen av vad som hänt. I en korg vid hennes sida sov ett annat barn under en knippa rutten halm, hon hade hittat det på gatan, ingen visste vem det tillhörde. När jag reste mig upp för att gå, började det moderlösa barnet gråta, hon ryckte upp det ur korgen och lade det till sitt andra bröst. Jag såg på den fattiga calabresiska kvinnan, bredaxlad och högbarmad, med de båda småbarnen diande vid sitt bröst. Plötsligt erinrade jag mig hennes namn. Hon var det forna Magna Græcias Demeter, romarnes Magna Mater. Hon var Moder Natur, från hennes ymniga bröst flöt Livets ström på nytt över gravarne av de hundratusen döda. Du Död, var är din udd, du Grav, var är din seger?

XXVII.

MRS. CHARLES W. WASHINGTON, LONGFELLOW PERKINS JUNIOR.

Låt oss återvända till Miss Hall. Med alla dessa kungliga personer att hålla reda på, blev det allt svårare för Miss Hall att övervaka mina kvinnliga patienters kommande och gående. Min förhoppning att slippa ifrån alla nevrotiska damer i och med att jag lämnade Paris hade inte gått i uppfyllelse. Mitt mottagningsrum vid Piazza di Spagna var fullt av dem. Somliga voro gamla fruktade bekantskaper från Avenue de Villiers, andra hade prackats på mig av utslitna nervspecialister i rättmätigt självförsvar. De dussintals odisciplinerade och mer eller mindre svårhanterliga damer av alla åldrar som professor Weir-Mitchell ensam skickade på mig, skulle varit nog för att pröva vems som helst hjärna och tålamod. Professor Krafft-Ebing i Wien, den ryktbare författaren till Psychopathia Sexualis skickade mig också regelbundet patienter av båda könen och av inget kön alls, alla mer eller mindre svåra att handskas med, speciellt damerna. Till min stora överraskning och glädje hade jag också på sistone haft att sköta en hel del nervsjuka pati-

enter, som utan tvivel sänts mig av Mästaren på La Salpêtrière, ehuru aldrig med en rad från hans hand. Många av mina patienter voro gränsfall, mer eller mindre ansvariga för sina handlingar. Andra hade redan passerat gränsen och borde aldrig fått resa kring ensamma, de voro sinnessjuka kapabla till vad som helst. Det är lätt att ha tålamod med vansinniga människor, jag har alltid haft en speciell dragning till dem. Med en smula vänlighet och förståelse kommer man förresten i regeln bra överens med dem. Men det är inte lätt att ha tålamod med hysteriska damer och vad beträffar att vara vänlig mot dem, gör man bäst att tänka sig noga för innan man blir för vänlig, de begära ingenting bättre. I regel kan man inte göra mycket för dessa patienter, åtminstone ej utanför sjukhusen. Man kan lugna deras nervcentra med sedativer, men man kan inte bota dem. De förbliva vad de äro, förbryllande komplex av själsliga och kroppsliga åkommor, en plåga för sig själva och sina familjer, en svår hemsökelse för sina läkare. Hypnotisk behandling, så välgörande för många hittills obotliga psykiska åkommor, är i många fall contraindicerad vid behandlingen av hysteriska kvinnor, unga och gamla, hysterien har ingen åldersgräns. I alla händelser gör man klokt i att nöja sig med Charcots suggestion à l'état de veille. Det är i regel tillräckligt. Dessa hjälplösa patienter äro i de flesta fall endast alltför villiga att låta sig påverkas av sin läkare, att alltför mycket bli beroende av honom, att inbilla sig, att han är den ende som förstår dem, att göra honom till sina drömmars hjälte. Förr eller senare börja deras fotografier komma, det är intet att göra åt den saken. "Il faut passer par là", brukade Charcot säga med ett bistert småleende. Min antipati för fotografier daterar sig sannolikt från denna tid. Själv har jag aldrig blivit foto-

graferad, såvitt jag vet, sedan jag var sexton år, med undantag för de oundvikliga ögonblicksfotografierna på mitt krigspass, då jag var läkare vid engelska Röda korset. Jag har förresten aldrig intresserat mig ens för fotografier av mina vänner, på min näthinna kan jag när jag vill framkalla en långt trognare bild av deras oretoucherade drag. För psykologen är för övrigt även den bästa fotografi av ett människoansikte av mycket relativt värde.

Men Anna intresserade sig i hög grad för fotografier. Från den minnesvärda dagen, då Anna upphöjdes från att vara den fattigaste blomsterförsäljerskan på piazzan till att öppna dörren i Keats' hus, hade hon varit en ivrig samlare av fotografier. Ofta när jag grälat mig trött på henne, brukade jag avsända fredsduvan med en fotografi i näbben till hennes lilla kammare under Spanska Trappan. När jag till slut, förbi av sömnlöshet bröt upp från Keats' hus på allvar, lade Anna vantarna på en hel skrivbordslåda full av fotografier. I sanningens namn måste jag bekänna, att jag var glad att bli av med dem, Anna var alldeles oskyldig, jag ensam bär skulden till missödet. Under ett kort besök i London våren därpå lade jag märke till det kyliga sätt varpå flera av mina forna patienter besvarade min hälsning. Jag gjorde samma iakttagelse inom den amerikanska kolonien i Paris, varifrån jag på den tiden rekryterade mina mest ansträngande patienter. På resan hem till Capri, hade jag nätt och jämnt tid att äta middag på svenska legationen i Rom. Min vän Bildt föreföll mig i ovanligt dåligt humör och även hans älskvärda friherrinna var synnerligen tyst. Just som jag skulle fara till stationen tog ministern mig till sitt bibliotek och sade att det var i sanning hög tid att jag återvände till San Michele och slutade mina dagar bland mina hundar och apor.

Jag hade verkligen slagit mitt eget rekord med min sista bedrift. I ursinnig ton berättade han mig, att under julmarknaden på Piazza di Spagna, full av turister, hade han funnit Anna i portgången till Keats' hus framför ett bord med fotografier skrikande med full hals.

— Venite a vedere questa bellissima signorina coi capelli ricci. Ultimo prezzo due lire.

— Guardate la signora americana, guardate che collana di perle, guardate che orecchini con brillanti, ve la do per due cinquanta, una vera combinazione.

— Non vi fate scappare questa nobile marchesa, tutta in pelliccia.

— Guardate questa duchessa, tutta scollata, in veste di ballo e con la corona in testa, quattro lire, un vero regalo.

— Ecco la signora Bocca Aperta. Prezzo ridotto una lira e mezzo.

— Ecco la signora Mezza Pazza, rideva sempre. Ultimo prezzo una lira.

— Ecco la signora Capa Rossa che puzzava sempre di liquore. Una lira e mezzo.

— Ecco la signorina dell' Albergo di Europa che era impazzita per il signor Dottore. Due lire e mezzo.

— Vedete la signorina francese che portava via il portasigarette sotto il mantello, povera signora non era colpo sua, non aveva la testa apposto. Prezzo ristretto una lira.

— Ecco la signora russa, che voleva amazzare la civetta. Due lire, neanche un soldo di meno.

— Ecco la baronessa Mezzo Uomo, Mezza Donna, mamma mia, non si capisce niente, il signor Dottore dice che era nata così. Due lire venti cinque, una vera occasione.

— Ecco la contessina bionda che il signor Dottore voleva tanto bene, guardate com'è carina. Non meno di tre lire.

— Ecco la...[1]

Mitt i galleriet av damer av alla åldrar och alla land, tronade hans eget kabinettsfotografi i galonerad ministeruniform, översolad med ordnar, och i trekantig hatt med påskriften: "till A. M. från din gamle vän C. B." Anna hade erbjudit honom det till ett nedsatt pris av en lira eftersom varulagret bestod huvudsakligen av damporträtt. Legationen hade mottagit brev från åtskilliga av mina forna patienter, deras föräldrar, deras fästmän, bröder, äkta makar med ursinniga protester över skan-

[1] "Kom och se på den här vackra missen med lockarna i pannan. Sista priset två lire."

"Titta på den amerikanska damen, titta på hennes pärlhalsband, titta på hennes briljantörhängen. Jag låter henne gå för två femtio, det är rakt ingenting."

"Låt inte gå er ur händerna den här förnäma markisinnan i pälskappan."

"Se på den här hertiginnan i urringad balklänning och diademet i håret. Fyra lire, det är ju för ingenting."

"Det här är la signora Bocca Aperta. Nedsatt pris en och femtio."

"Det här är la signora Mezza Pazza, som skrattade hela tiden. Sista priset en lira."

"Här är la signora Capa Rossa, som alltid stank av likörer. En lira femtio."

"Ecco la signorina Tedesca dell Albergo di Europa, som var halvt tokig i doktorn. Två och femtio."

"Se på la signora francese som stal cigarettfodralet, stackars signora, hon rådde inte för det, hon var inte klar i huvudet. Sista priset en lira."

"Ecco la signora russa som försökte förgifta doktorns uggla. Två lire, inte en soldo mindre."

"Ecco la baronessa Mezzo Uomo mezzo Donna, hon såg för konstig ut, Gud vet om hon var karl eller kvinna, doktorn sade hon var född på det viset. Två tjugofem, en riktig slump."

"Ecco la contessina bionda som doktorn tyckte så mycket om, se så söt hon är. Inte mindre än tre lire."

"Ecco la..."

dalen. En rasande fransman som på bröllopsresa i Rom hittat sin bruds porträtt till salu i fönstret till en rakstuga i Via Babuino hade telegrafiskt begärt min adress för att utmana mig på duell på pistoler vid franska gränsen. Min vän Bildt hoppades att fransmannen var en god skytt, han hade förresten alltid spått, att jag inte skulle dö en naturlig död.

Gamla Anna står än i dag och säljer blommor på piazza di Spagna. Köp några violer av henne, såvida du inte föredrar att ge henne ditt porträtt. Det är dåliga tider, Anna har starr på båda ögonen.

Så vitt jag vet, finns det ingen möjlighet att bli av med dessa patienter, vilket förslag som helst i den riktningen skulle med tacksamhet mottagas av mig. Alla deras anhöriga ha för länge sedan tröttnat på dem och äro villiga att offra vad som helst för att bli kvitt dem och få leva i ro. Jag kommer väl ihåg en liten man som en dag steg in i mitt mottagningsrum, sedan alla andra patienter gått. Han sjönk ned på en stol och räckte mig sitt visitkort med dyster uppsyn. Hans blotta namn var mig förhatligt: Mr. Charles W. Washington Longfellow Perkins Junior. Han bad om ursäkt för att han ej besvarat mina två sista brev och mitt telegram, han hade föredragit att fara över Atlanten för att vädja till mitt medlidande ännu en gång. Jag sade honom att jag höll fast vid min skriftliga anhållan, jag upprepade att det var orätt och omänskligt att kasta hela bördan av Mrs. Perkins Longfellow Junior på mina skuldror. Jag orkade inte längre. Han svarade att han själv var i samma situation. Han sade, att han var businessman, han önskade diskutera saken affärsmässigt, han var villig att avstå från halva sin årliga inkomst betalad i förskott. Jag svarade, att det inte var fråga om dollars, jag behövde fullständig vila. Visste

han att under mer än tre månader hade hon bombarderat mig med i medeltal tre brev om dagen, och att jag blivit tvungen att stänga av min telefon om kvällarne? Visste han, att hon köpt de snabbaste hästarna i Rom för att kunna förfölja min vagn kring gatorna, att jag måst upphöra att gå mina aftonpromenader på Pincio med mina hundar? Visste han, att hon hyrt övre våningen i hörnhuset av Via Condotti för att genom ett stort teleskop bekika varje patient som gick ut och in ur Keats' hus under min mottagning?

Ja, det var ett utmärkt teleskop. Dr. Jenkins i St. Louis hade varit tvungen att flytta för det teleskopets skull.

Visste han att jag tre gånger nattetid kallats till Grand Hôtel för att pumpa magen på henne för att hon tagit överdos av opium?

Han sade att hon alltid använde veronal på dr. Lippincotts tid, han föreslog, att jag skulle vänta till morgonen nästa gång hon skickade efter mig på natten. Hon var alltid mycket försiktig med sina doser. Fanns det någon flod i närheten?

Jo, vi kallade den Tibern. Hon hade kastat sig från Ponte Sant' Angelo i förra månaden, en polis hade hoppat efter och dragit upp henne.

Han sade att det var onödigt, hon var en utmärkt simmerska, utanför Newport hade hon hållit sig flytande över en halvtimme. Han var förvånad att höra att Mrs. Perkins Junior ännu bodde på Grand Hôtel, i vanliga fall stannade hon aldrig mer än en vecka på samma ställe.

Jag sade, att det var hennes sista chans, hon hade redan bott på alla de andra hotellen i Rom. Direktören i Grand Hôtel hade just meddelat mig, att han omöjligt kunde behålla henne längre, hon grälade med samtliga kypare och städerskor om dagarne

och flyttade möblerna i sin salong om nätterna. Kunde han inte draga in hennes underhåll, hennes enda räddning vore att bli tvungen att förtjäna sitt uppehälle genom strängt arbete.

Hon hade tiotusen dollars räntor i egen förmögenhet och ytterligare tiotusen från sin första man, som sluppit undan billigt.

Kunde han inte få henne inspärrad i Amerika?

Han hade försökt förgäves, hon ansågs inte tillräckligt galen, han skulle gärna vilja veta vad man begärde mer? Kunde jag inte få henne inspärrad på ett dårhus i Italien?

Jag var rädd, att det inte skulle gå.

Vi sågo på varandra med växande sympati.

Han upplyste mig, att enligt dr. Jenkins' statistik hade hon aldrig varit kär i samma doktor mer än en månad, min tid skulle i alla händelser snart vara ute, ville jag inte vara barmhärtig mot honom och hålla ut med henne till våren?

Tyvärr, doktor Jenkins' statistik visade sig opålitlig, hon förblev min värsta plågoande under hela min Romtid. Hon inkräktade Capri på sommaren. Hon försökte dränka sig i Blå grottan. Hon klättrade över trädgårdsmuren till San Michele. I min förtvivlan var jag nära att kasta henne utför branten. Jag tror nästan, att jag skulle gjort det, om inte hennes man innan vi skildes sagt att ett fall på tusen fot inte skulle bekomma henne något.

Jag hade mina skäl att tro honom, ty endast ett par månader tidigare hade en halvtokig ung tyska hoppat över den ryktbara muren vid Pincio och sluppit undan med att bryta ena benet. Sedan hon i tur och ordning tröttat ut alla de tyska läkarne i Rom, hade jag blivit hennes offer. Det var ett synnerligen svårt fall, ty Fräulein Frida hade en oroväckande lätthet för att skriva vers, hennes lyriska produktion understeg sällan tio sidor

om dagen på rosenrött papper, allt förödat på min prosaiska person. Jag höll ut en hel vinter. När våren kom — dylika fall förvärras alltid på vårsidan — underrättade jag hennes stackars mamma, att såvida hon inte genast återvände med Fräulein Frida dit varifrån de kommit, skulle jag göra allt som stod i min makt för att få henne inspärrad på ett dårhus. De skulle äntligen resa hem till Tyskland på morgonen. På natten väcktes hela piazza di Spagna av brandkåren, elden hade brutit ut i första våningen i Albergo di Europa, två hus från min bostad. Fräulein Frida tillbragte i nattdräkt resten av natten i mitt väntrum skrivande vers, i briljant humör. Hon hade fått det som hon velat, de måste stanna i Rom en hel vecka för polisförhöret och ordnandet med skadeersättningen, elden hade brutit ut i deras salong. Fräulein Frida hade dränkt in en handduk med fotogen, kastat den i pianot och tuttat på.

En dag, när jag skulle gå ut, hejdades jag vid dörren av en blomstrande ung amerikansk dam, strålande av hälsa, tydligen intet fel på nerverna den här gången, Gud ske lov. Jag sade att hon såg ut så att vi nog kunde uppskjuta konsultationen till dagen därpå, jag hade bråttom. Hon svarade, att det hade hon också, hon hade kommit till Rom för att först se påven och sedan doktor Munthe som hållit tant Sally i styr ett helt år, något ingen annan doktor hittills lyckats förmå. Jag erbjöd henne en mycket vacker reproduktion av Botticellis Primavera, om hon ville taga tanten med sig tillbaka till Amerika, hon sade, att hon ville inte resa hem med sin tant, ens om jag bjöd henne originalet. Tanten var inte att lita på. Jag vet inte om Keats' Society som köpte huset, när jag lämnade det, har satt in nya dörrar i rummet, där Keats dog, och där jag också kunde ha dött, om min tid varit ute. Om den gamla dörren

ännu finns kvar, finns det också ett litet runt hål i vänstra hörnet ungefär i höjd med mitt huvud, igenfyllt med stucco och övermålat av mig själv. Tantens lilla revolver är ännu i min ägo.

En annan regelbunden besökare i mitt mottagningsrum var en timid liten dam med för övrigt oklanderligt uppförande som en dag med ett vänligt leende stack en lång hattnål genom benet på en engelsk pastor på soffan bredvid henne. Sällskapet inneslöt också ett par kleptomaner, som brukade ge sig i väg med alla möjliga av mina tillhörigheter under kapporna, till Annas stora bestörtning. Åtskilliga av mina patienter voro inte lämpade att sitta i väntrummet utan måste installeras i biblioteket eller i matsalen under uppsikt av Anna, som hade underbart tålamod med dem, mycket mer än jag. För att vinna tid blevo somliga insläppta i matsalen och fingo berätta sina långa historier medan jag åt min lunch. Matsalen vette mot en liten gård under Spanska Trappan, som av mig inrättats till ett slags sjuk- och konvalescenthem för åtskilliga slags djur. Bland dem var en förtjusande liten uggla, en direkt ättling till Minervas uggla. Jag hade funnit henne på Campagnan halvdöd av hunger, med en sönderskjuten vinge. När vingen var läkt, hade jag två gånger åkt med henne långt ut på Campagnan, till samma ställe, där jag funnit henne, och där släppt henne lös. Men två gånger hade hon flugit tillbaka efter min vagn och satt sig på min axel. Den lilla ugglan ville inte höra talas om, att vi skulle skiljas. Sedan dess satt hon på sin pinne i hörnet av matsalen och såg ömt på mig med sina guldögon. Hon hade till och med hört upp med att sova på dagarne för att inte förlora mig ur sikte. När jag smekte hennes mjuka lilla person, halvblundade hon av belåtenhet och pickade varsamt på mina läppar med sin vassa lilla näbb, så nära en kyss som en uggla

25. — *Munthe, Boken om San Michele.*

kan komma. Bland de patienter som släpptes in i matsalen var en mycket excentrisk ung ryska, som gav mig mycket huvudbry den vintern. Kan ni tänka er, denna dam blev svartsjuk på ugglan och brukade sitta och stirra på henne med så elaka ögon, att jag måste giva Anna stränga order att aldrig lämna de båda ensamma i rummet. En dag när jag kom in till lunchen berättade Anna att den ryska damen just varit där med en död liten råtta inlindad i papper. Hon hade fångat råttan i sitt rum, hon var säker på, att ugglan skulle tycka om att få den till middag. Men ugglan visste bättre, sedan hon på ugglevis bitit av huvudet av råttan vägrade hon att äta den. Jag tog råttan till det engelska apoteket, den innehöll tillräckligt arsenik för att döda en katt.

*

För att glädja Giovannina och Rosina hade jag bjudit deras gamle far att komma till Rom över påsken. Gamle Pacciale var sedan många år en av mina speciella vänner. I sin ungdom hade han varit korallfiskare liksom största delen av Capris manliga befolkning på den tiden. Efter många skiftande öden hade han slutat som Anacapris officielle dödgrävare, en dålig syssla i en by där ingen dör så länge han inte kommer för nära doktorn. Även sedan jag installerat honom och hans barn i San Michele, ville han inte höra talas om att sluta upp med att vara dödgrävare. Han hade en egendomlig dragning till döda människor, det faktiskt roade honom att begrava dem. Gamle Pacciale anlände på skärtorsdagen i ett synnerligen förvirrat tillstånd. Han hade aldrig rest på järnväg förr, hade aldrig varit i en stad, hade aldrig suttit i en vagn. Trogen sin vana steg han upp klockan tre på morgonen, då han gick ner på piazzan just som

han var och tvättade ansikte, händer och fötter i Berninis fontän under mina fönster. Sedan Miss Hall och flickorna låtit honom kyssa bronstån på S. Peter och krypa på knäna uppför Scala Santa, inspekterade han de olika kyrkogårdarne i Rom vägledd av sin kollega Giovanni, dödgrävaren på främlingskyrkogården vid Porta San Paolo. Sedan förklarade han, att han inte ville se mer. De återstående dagarne satt han vid det öppna fönstret vid piazzan i sin långa frygiska röda fiskarmössa, som han aldrig tog av sig. Han sade, att det var den vackraste utsikten i Rom, ingenting gick upp mot piazza di Spagna. Detsamma tyckte jag förresten. Jag frågade honom förvånad, varför han egentligen tyckte bäst om piazza di Spagna.

— Perchè passano sempre funerali, därför att där gå alltid begravningståg förbi, förklarade gamle Pacciale.

XXVIII.

SOMMAR.

Våren hade kommit och gått, den romerska sommaren var inne. De sista turisterna försvunno från de kvava gatorna. Marmorgudinnorna i de tomma museerna togo semester, svala i sina fikonlöv. St. Peter njöt ostörd sin siesta i Vatikanträdgårdens skugga. Forum och Colosseum sjönko tillbaka i sina marfyllda drömmar. Giovannina och Rosina sågo bleka och trötta ut, rosorna i Miss Halls hatt slokade. Hundarne flämtade, aporna under Spanska Trappan ropade ideligen på ombyte av luft och omgivning. Min vackra lilla kutter Lady Victoria låg utanför Porto d'Anzio och väntade på signal för att hissa segel och styra kurs på min hemö, där Mastro Nicola och hans tre söner från kapellets bröstvärn spanade över golfen efter mig och min båt. Mitt sista besök innan jag lämnade Rom gällde den protestantiska kyrkogården vid Porta San Paolo. Näktergalarne sjöngo ännu för de döda, som ej tycktes ha något emot att ligga glömda bland rosor, liljor och doftande myrten. Giovannis åtta barn hade alla la febbre, det var fullt med malaria i Roms utkanter på den tiden, Bædeker må säga vad han vill. Den äldsta flickan, Maria, var så utmärglad av upprepade feberanfall, att jag sade hennes far, att barnet inte skulle överleva sommaren om hon stannade kvar i Rom. Jag erbjöd honom

att låta henne tillbringa sommaren i San Michele samman med Giovannina och Rosina. Han tvekade först, italienare av den fattigare klassen skiljas ytterst ogärna från sina sjuka barn, de låta dem hellre dö hemma än de skicka dem till sjukhuset. Han slutade dock med att antaga mitt förslag, då jag bjöd honom på att själv komma till Capri med dottern och med egna ögon övertyga sig om hur väl omskött hon skulle bli av mitt folk. Miss Hall, Giovannina, Rosina och hundarne togo som vanligt tåget till Napoli. Själv hade jag en härlig seglats i min kutter med Billy, mongoosen och den lilla ugglan ombord. Vi rundade Monte Circeo i soluppgången, fångade morgonbrisen från Gaetabukten, sköto som en pil fram under Ischias gamla kastell och kastade ankar vid Marinan på Capri, när klockorna ringde mezzogiorno. Två timmar senare arbetade jag i San Micheles trädgård, med nästan inga kläder på kroppen.

Efter fem långa somrars arbete från soluppgång till solnedgång var San Michele så gott som färdigt, men det återstod ännu mycket att göra i trädgården. En ny terrass skulle läggas bakom huset, en loggia skulle byggas över de två små romerska rummen vi upptäckt på hösten. Beträffande den lilla klostergången sade jag till Mastro Nicola, att det var bäst att riva ned alltihop, jag tyckte inte längre om den som den var. Mastro Nicola bönföll mig att låta den vara kvar, vi hade redan rivit ned den två gånger, om vi fortsatte med att riva allting, så snart det var uppbyggt skulle San Michele aldrig bli färdigt. Jag sade Mastro Nicola, att det enda rätta sättet att bygga ett hus var att riva ned allting gång på gång och börja om igen tills ens öga sade, att allt var riktigt. Ögat visste mycket mer om arkitektur än böckerna. Ögat var ofelbart, så länge man bara litade på sitt eget öga och inte på andras. Som jag nu

återsåg San Michele, tyckte jag att det var mer underbart än någonsin. Huset var litet och rummen få, men där var gott om loggior, pergolor och terrasser, från vilka man kunde se solen, havet och molnen — själen behöver mer utrymme än kroppen. Få möbler i rummen, men de som voro där kunde inte köpas för enbart pengar. Ingenting överflödigt, ingenting oskönt, inga bibelots, inga bric-à-bracs. Några primitiva målningar, en etsning av Dürer och en grekisk basrelief på den vitkalkade väggen. Ett par gamla persiska mattor på mosaikgolvet, några böcker på borden, blommor överallt i skimrande vaser från Faenza och Urbino. Cypresserna från Villa d'Este, som kantade stigen till kapellet hade redan vuxit upp till en allé av ståtliga träd, de ädlaste träd som finnas i världen. Det lilla kapellet som givit sitt namn till mitt hem hade äntligen blivit mitt. Det skulle bli mitt bibliotek. Gamla korstolar kring de vita väggarne, i mitten ett stort 1600-tals refektoriebord, fullt av böcker och terracottafragment. På en refflad kolonn av giallo antico stod en väldig Horus av basalt, den största jag någonsin sett, hämtad från faraonernas land av någon romersk samlare, kanske av Tiberius själv. Från väggen över skrivbordet såg ett stort Medusahuvud av parisk marmor ned på mig, fjärde århundradet f. Kr., funnet av mig på havsbottnen. På den stora florentinska cinquecento spiseln stod en bevingad segergudinna. På en pelare av africano vid fönstret såg ett Nerohuvud ut över golfen, där han låtit sin mor bli slagen till döds av sina roddares åror. I fönstret över dörren strålade den cinquecento florentinska glasmålning, som Eleonora Duse fått i present av staden Florens och som hon skänkt till mig som minne av sitt sista uppehåll på San Michele. I en liten krypta fem fot under det romerska marmorgolvet sovo de båda

munkarne, som jag helt oförmodat träffat på, när vi grävde grunden till den stora marmorspiseln. De lågo där med korslagda armar precis som de lagts där under sitt eget kapell för nära fem hundra år sedan. Deras kåpor hade multnat till stoft, deras förtorkade kroppar voro lätta som pergament, men deras anletsdrag voro ännu väl bevarade, deras fingrar slöto sig ännu kring krucifixet, den ene av dem hade små vackra silverspännen på skorna. Jag var ledsen, att jag stört deras sömn, med stor varsamhet lade jag dem tillbaka i deras lilla krypta. Den luftiga pelargången med gotiska kolonner utanför kapellet var just som jag ville ha den, tyckte jag. Var finnas sådana kolonner att få i dag? När jag från bröstvärnet såg ned på ön under mina fötter, sade jag till Mastro Nicola, att vi genast måste taga itu med att bygga postamentet för sfinxen, det var ingen tid att förlora. Mastro Nicola var förtjust, varför hämtade vi inte genast hit sfinxen, var fanns den nu? Jag sade, att den låg under ruinerna av en romersk kejsarvilla någonstans på fastlandet. Den hade legat där och väntat på mig i tvåtusen år. En man i röd mantel hade berättat mig om sfinxen första gången jag såg ut över golfen just därifrån vi nu stodo, än så länge hade jag bara sett den i mina drömmar. Jag såg ned på min lilla vita kutter vid Marinan under mina fötter och sade, att jag var alldeles säker på, att jag skulle finna sfinxen i det rätta ögonblicket. Den verkliga svårigheten skulle bliva att få sfinxen över golfen, den var alldeles för tung för min båt, den var av massiv granit och vägde jag visste inte hur många ton. Mastro Nicola kliade sig i huvudet och undrade vem som skulle släpa upp sfinxen till San Michele? Han och jag naturligtvis.

De två små romerska rummen under kapellet voro ännu fulla av stenar och grus från det infallna takvalvet, men väggarne

voro oskadade till manshöjd, blomstergirlanderna och de dansande nymferna på den röda stuccon sågo ut som om de målats i går.

— Roba di Timberio? frågade Mastro Nicola.

— Nej, sade jag och såg på mosaikgolvets graciösa mönster med dess fina bård av vinlöv i nero antico, detta golv gjordes före hans tid, det är från Augustus' dagar. Den gamle kejsaren älskade också Capri, han började bygga en villa här, Gud vet var, men han dog i Nola på återväg till Rom, innan den var färdig. Augustus var en stor man och en stor kejsare, men, sanna mina ord, Tiberius var den störste av dem alla.

Pergolan var redan täckt med unga vinrankor, rosor, kaprifol och epomea slingrade sig runt den långa raden av vita kolonner. Bland cypresserna på den lilla klostergården stod den Dansande faunen på sin pelare av cipollino, mitt i den stora loggian vilade Hermes från Herculaneum. På den soliga lilla marmorgården utanför matsalen satt Billy, strängt sysselsatt med att fånga loppor på Tappio, omgiven av alla de andra hundarne som väntade halvsovande på sin tur för den sedvanliga kompletteringen av sin morgontoilett. Billy var underbart händig i att fånga loppor, inga hoppande eller krypande varelser undgingo hans vaksamma öga, hundarne visste det allihop och voro lika intresserade av sporten som han själv. Det var förresten den enda sport som medgavs av San Micheles lag. Döden var ögonblicklig och förmodligen smärtfri. Billy hade slukat sitt byte innan det hunnit inse faran. Billy hade slutat upp med att dricka och blivit en respektabel apa i sin fulla mannakraft, oroande lik en människa, på det hela taget med gott uppförande, fast kanske något för yster och företagsam, när jag var utom synhåll, och färdig att göra narr av alla. Jag undrade ofta vad

hundarne egentligen i grund och botten tänkte om honom. Jag är ej säker på, att de inte voro en smula rädda för honom, de vände vanligen bort huvudena när han såg på dem. Billy var inte rädd för någon levande varelse utom för mig. Jag kunde alltid se på hans ansikte när han hade dåligt samvete, vilket var regeln. Jo, jag tror, att han var rädd för mongoosen som smög omkring i trädgården på rastlösa fötter, tyst och nyfiken. Det var något mycket manligt hos Billy, han kunde inte hjälpa det, hans Skapare hade gjort honom sådan han var. Billy var ingalunda okänslig för det andra könets behag. Billy hade från första dagen fattat stort tycke för Elisa, trädgårdsmästarens hustru, som kunde stå i timtal och stirra på honom med fascinerade ögon, där han satt i sitt privata fikonträd och smackade med läpparne åt henne. Elisa väntade ett barn som vanligt, jag hade aldrig sett henne annorlunda. Jag hade från början ogillat denna plötsliga vänskap mellan de två, jag hade till och med sagt åt Elisa, att hon gjorde bättre i att titta på någon annan, åtminstone för närvarande.

Gamle Pacciale hade gått ned till Marinan för att taga emot sin kollega Giovanni, dödgrävaren från Rom som vid middagstiden skulle komma med sin dotter med segelbåten från Sorrento. Eftersom Giovanni måste vara tillbaka vid sitt arbete på protestantiska kyrkogården kvällen därpå, skulle Pacciale redan samma eftermiddag låta honom inspektera öns två små kyrkogårdar. På kvällen skulle mitt hushåll ge middag med vino à volontà på trädgårdsterrassen för den ärade gästen från Rom.

Klockorna i kapellet ringde Ave Maria. Jag hade varit på benen sedan daggryningen i strängt arbete i det brännande solskenet. Trött och hungrig satte jag mig till min enkla kvällsvard

i den övre loggian, tacksam för ännu en lycklig dag. På terrassen under mina fötter sutto mina gäster i sina söndagskläder omkring ett jättefat maccaroni och en stor piretto med San Micheles bästa vin. På hedersplatsen vid övre ändan av bordet satt dödgrävaren från Rom, med Capris båda dödgrävare på var sin sida. Näst intill satt Baldassare, min trädgårdsmästare, och Gaetano, min gast, samt Mastro Nicola med sina tre söner, alla skreko på en gång med full hals. Omkring bordet stod kvinnopersonalen i stum beundran, enligt det napolitanska bruket. Solen sjönk långsamt ned i havet. För första gången i mitt liv, tycktes det mig nästan en lisa, när den slutligen försvann bakom Ischia. Varför längtade jag efter skymningen och stjärnorna, jag soldyrkaren som levat i rädsla för mörkret, allt sedan jag var barn? Varför hade det bränt så i mina ögon, när jag såg upp till den strålande solguden? Var han ond på mig, ämnade han vända sitt ansikte från mig och lämna mig i mörkret, jag som arbetade på mina knän för att bygga ännu en helgedom åt honom? Var det sant vad frestaren i den röda manteln sagt mig för tjugo år sedan, när jag första gången såg ut över den underbara ön från mitt lilla kapell? Var det sant, att för mycket ljus var farligt för människors ögon?

"Akta dig för ljuset! Akta dig för ljuset!" ljöd på nytt hans hemlighetsfulla varning i mina öron.

Jag hade antagit hans köpeanbud, jag hade betalat hans pris, jag hade offrat min framtid för att vinna San Michele, vad kunde han mer begära av mig? Vad var det för ett annat kostbart pris, han sagt, att jag måste betala innan jag dog?

Ett tungt moln förmörkade plötsligt rymden, jag kunde ej längre se havet, jag kunde ej längre se trädgården under mina fötter. Mina brännande ögonlock slötos i ångest...

— Hör på, compagni, skrek dödgrävaren från Rom på terrassen nedanför, hör på vad jag säger. Ni bondfolk, som ser honom gå omkring i den här lilla eländiga byn, barfota och med inte mer kläder på kroppen än ni, vet ni att han far kring på gatorna i Rom i ett ekipage med två hästar, det sägs till och med att han var hos påven när den Helige Fadern hade influenza. Jag säger er compagni, det finns ingen som han, han är den störste doktorn i hela Rom, kom med mig till min kyrkogård, så får Ni själva se. Sempre lui! Sempre lui! Alltid han! Alltid han! Vad mig och min familj angår så vet jag inte vad vi skulle taga oss till utan honom, han är vår välgörare. Till vem tror ni, att min hustru säljer alla sina kransar och blommor, om inte till hans kunder. Och alla utlänningarne som ringa på klockan vid grinden och giva sin slant till mina barn för att bli insläppta, varför tror ni att de komma, vem tror ni de söka efter? Naturligtvis begriper inte mina barn vad de säga, förut fingo de ofta vandra kring med dem över hela kyrkogården, innan utlänningarne hittade vad de sökte efter. Men då utlänningarne nu ringa på klockan vid grinden, förstå mina barn genast vad de vilja och taga dem direkt till hans rad med gravar, och då bli de alltid i gott humör och ge barnen en extra slant. Sempre lui! Sempre lui! Det går knappast en månad, utan att han i bårhuset skär upp någon av sina patienter för att komma underfund med vad de dött av, han ger mig femtio lire stycket för att lägga dem tillbaka i sina kistor. Det säger jag er compagni, det finns ingen som han. Sempre lui! Sempre lui!

Jag brast i skratt och öppnade ögonen. Molnet som förmörkade rymden hade seglat bort, havet strålade på nytt i guld-

glans, min ångest var borta. Fan själv är maktlös mot en människa, som kan skratta.

Festmiddagen var slut, gästerna bröto upp. Glada att leva och med huvudena fulla av San Micheles bästa vin gingo vi alla till sängs för att sova de rättfärdigas sömn.

*

Knappt hade jag fallit i sömn förrän jag stod i drömmen på en ödslig slätt, översållad med stenar och grus, väldiga travertinblock och marmorfragment, halvt dolda av murgröna, rosmarin, vild kaprifol, cistus och timjan. På en förfallen mur av opus reticulatum satt en gammal herde och spelade på Pans flöjt för sin gethjord. Hans vilda långskäggiga ansikte var brynt av sol och vind, hans ögon brunno som eldar under de buskiga ögonbrynen, hans magra, utmärglade kropp skälvde i feber under den långa blå kalabriska herdekappan. Jag gav honom litet tobak, han räckte mig utan att säga ett ord en bit färsk getost och en lök. Jag förstod med svårighet vad han sade.

Vad hette denna öde plats?

Den hade intet namn.

Var kom han ifrån?

Ingenstans ifrån, han hade alltid varit där, detta var hans hem.

Var sov han om nätterna?

Han pekade med sin långa stav på några trappsteg under ett hopfallet valv. Jag trevade mig nedför trappan huggen ur berget och stod i ett skumt välvt rum. I hörnet låg en halmmadrass med några fårskinn till täcke. Runt om väggarne och i taket hängde knippor av torkade lökar och tomater, på det grova bordet stod en lerkruka med vatten. Detta var hans hem, alla hans ägodelar voro här. Här hade han levat hela sitt liv,

här skulle han en dag lägga sig ned att dö. Framför mig öppnade sig en mörk underjordisk gång halvt igenfylld med stenar från det brustna valvet. Vart ledde gången?

Han visste det inte, han hade aldrig varit därinne. Som pojke hade han hört att gången ledde till en underjordisk håla och att en ond ande sov där sedan tusen år tillbaka i skepnad av en stor varulv, som skulle uppsluka vem helst som vågade störa hans sömn. Jag tände en fackla och trevade mig ned för några marmorsteg. Gången vidgade sig mer och mer, en iskall vindpust blåste mig rakt i ansiktet. Jag hörde en hemsk utdragen jämmer, som kom blodet att stelna i mina ådror. Plötsligt stod jag i en stor sal. Två väldiga kolonner av afrikansk marmor uppburo ännu en del av det välvda taket, två andra lågo tvärs över mosaikgolvet, ryckta från sina postament som av en jordbävnings våldsamma grepp. Hundratals stora flädermöss hängde i svarta klungor utmed väggarna, andra flaxade skriande kring mitt huvud, bländade av fackelljuset. Mitt i salen låg en väldig sfinx av röd granit och stirrade på mig med vidöppna stenögon...

Jag spratt till i sömnen. Drömmen svann. Jag öppnade ögonen, dagen grydde. Jag sprang ur sängen, kastade på mig mina kläder och rusade upp till kapellets bröstvärn och hissade signalflaggan att kuttern skulle göras klar till segling. Ett par timmar senare var jag ombord med proviant för en vecka, rullar av grova rep, hackor och spadar, en revolver, alla mina kontanter, knippor av kådig ved, sådan som fiskarne bruka till nattfiske. Strax därpå hissade vi segel för mitt livs mest spännande äventyr. Följande natt kastade vi ankar i en enslig liten klippvik, okänd för alla utom för några fiskare och smugglare. Där skulle Gaetano vänta på mig med kuttern en vecka, bleve

sjön för hård fick han segla till närmaste hamn. Vi voro förtrogna med denna farliga kust, där fanns ingen trygg ankarplats i en SV-storm på väl hundra engelska mil. Jag kände också dess underbara inland, fordom den helleniska konstens och kulturens blomstrande Magna Græcia, nu Italiens ödsligaste provins överlämnad av människorna åt malaria och jordbävning.

Tre dagar senare stod jag på samma öde slätt jag sett i min dröm, översållad med samma väldiga travertinblock och marmorfragment, halvt dolda under murgröna, rosmarin, vild kaprifol, cistus och timjan. Solen hade redan gått ned bakom bergen, malarians dödsdimma kröp långsamt fram över den öde slätten. På en förfallen mur av opus reticulatum satt den gamle herden och spelade på sin pipa för sin gethjord. Jag gav honom litet tobak, han räckte mig, utan att säga ett ord, en bit getost och en lök. Jag sade honom, att jag gått vilse, jag vågade inte vandra omkring ensam i denna ödemark, kunde jag stanna hos honom över natten?

Han tog mig till sitt underjordiska nattkvarter, som jag kände så väl från min dröm. Jag lade mig på hans fårskinn och somnade.

Det var alltför underbart och fantastiskt för att kunna beskrivas med ord, ni skulle förresten inte tro mig, om jag försökte. Jag undrar ej därpå, ty jag vet knappast själv, var drömmen upphörde och verkligheten tog vid. Vem styrde min kutter till denna ensliga ankarplats, dold bland otillgängliga klippor? Vem ledde mina steg genom den väglösa vildmarken till ruinerna av Neros okända villa? Var herden av kött och blod eller var han Pan själv, som återvänt till sitt gamla hemland för att spela än en gång för sin flock av getter?

Gör mig inga frågor, jag kan ej svara, jag törs ej svara. Fråga granitsfinxen på bröstvärnet i San Michele. Men du kommer att fråga förgäves. Sfinxen har behållit sin egen hemlighet i femtusen år. Sfinxen kommer att behålla min.

*

Jag återvände från det stora äventyret utmärglad av hunger och alla möjliga slags strapatser och skälvande av malaria. En gång hade jag blivit tagen av banditer, det fanns gott om dem i Calabrien på den tiden. Det var mina sönderrivna kläder som räddade mig. Två gånger hade jag arresterats av tullsnokar som smugglare. Flera gånger hade jag blivit stucken av skorpioner, min vänstra hand var ännu förbunden efter ett bett av en huggorm. Utanför Punta Licosa där Leucosia, Parthenopes sirensyster ligger begraven, mötte vi en sydvästlig storm och skulle gått till bottnen med vår alltför tunga last, om inte Sant' Antonio i sista minuten tagit hand om rodret. Votivljus brunno alltjämt framför hans kapell i kyrkan i Anacapri, när jag trädde in i San Michele. Ryktet att vi gått under i den hårda stormen hade spritt sig över hela ön. Mitt hushåll var förtjust att hälsa mig välkommen hem.

Ja, i San Michele var allting gott och väl, grazie a Dio. Ingenting hade hänt i Anacapri, ingen hade dött som vanligt. Parrocon hade vrickat foten, somliga sade, att han halkat när han gick ned från predikstolen förra söndagen, andra sade, att det var parrocon i Capri, som gjort honom mal'occhio, alla visste att parrocon i Capri hade det Onda ögat. I går morse hade Canonico Don Giacinto hittats död i sin säng nere i Capri. Canonicon hade varit alldeles frisk, när han gått och lagt sig, han hade dött under sömnen. Han hade legat på parad under

natten framför högaltaret, han skulle begravas med stor pomp och ståt denna morgon, kyrkklockorna i Capri hade ringt sedan dagbräckningen.

I min trädgård hade arbetet fortgått som vanligt. Mastro Nicola hade funnit ännu ett Testa di Cristiano när han rev ned klostermuren, och Baldassare hade hittat ännu en lerkruka full med romerska mynt, när han tog upp färsk potatis. Gamle Pacciale, som grävt i min vingård vid Damecuta, tog mig avsides med en viktig och hemlighetsfull min. Sedan han övertygat sig om, att ingen hörde oss, drog han ur fickan en liten pipa av lera, svartnad av rök, måhända hade den ägts av någon soldat i malteserregementet, som var lägrat i Damecuta 1808.

— La pipa di Timberio, sade gamle Pacciale.

Ja, hundarne hade fått sitt bad varje middag och sina ben två gånger i veckan, i enlighet med reglementet. Den lilla ugglan var på gott humör. Mongoosen var på benen som vanligt dag och natt, alltid på utkik efter någon eller något. Sköldpaddorna sågo nöjda och belåtna ut på sitt vanliga stillsamma sätt.

Hade Billy varit snäll?

— Ja, skyndade sig Elisa att svara, Billy hade varit mycket snäll, un vero angelo.

Jag tyckte inte han såg så ut där han satt och grinade åt mig från toppen av sitt fikonträd. Mot sin vana kom han inte ned från sitt träd och hälsade på mig. Jag var säker på, att han hade dåligt samvete, jag tyckte inte om uttrycket i hans ansikte. Var det verkligen sant att Billy varit snäll?

Så småningom kröp sanningen fram. Redan samma dag jag seglat, hade Billy kastat en morot i huvudet på en forestiere som gått förbi under trädgårdsmuren, och slagit sönder hans

glasögon. Forestieren var mycket ond och ämnade klaga till polisen i Capri. Elisa protesterade ivrigt, det var helt och hållet forestierens fel. Han hade inte någon rättighet att stå och skratta åt Billy, alla visste ju att Billy blev ond om man skrattade åt honom. Dagen därpå hade det varit ett fruktansvärt slagsmål mellan Billy och foxterriern, alla hundarna hade blivit indragna i striden, Billy hade slagits som Il Demonio och till och med bitit Baldassare, när han försökte åtskilja slagskämparne. Slagsmålet hade plötsligt upphört genom mongoosens ankomst, Billy hade flytt upp i sitt fikonträd och alla hundarne slunkit i väg som de alltid gjorde när den lilla mongoosen dök upp. Billy och hundarne hade levat på stridsfot ända sedan dess, han hade till och med vägrat att fortsätta att taga deras loppor. Billy hade jagat den siamesiska kattungen över hela trädgården och slutat med att släpa honom upp till toppen av sitt fikonträd och där satt sig att plocka håret av honom. Billy hade retats hela dagarne med sköldpaddorna, Amanda, den största sköldpaddan hade lagt sju vita ägg att kläckas i solen, på sköldpaddevis, Billy hade slukat dem med detsamma. Hade de åtminstone passat på att inte lämna framme några vinbuteljer? Olycksbådande tystnad. Pacciale, den trovärdigaste inom mitt hushåll medgav slutligen, att Billy vid två tillfällen setts slinka ut ur vinkällaren med en vinbutelj i vardera handen. För tre dagar sedan hade ytterligare två buteljer hittats i ett hörn av aphuset, väl gömda under sanden. I enlighet med mina instruktioner, hade Billy ögonblickligen låsts in i aphuset på vatten och bröd för att där vänta på min återkomst. Nästa morgon hade aphuset varit tomt, Billy hade under natten på något oförklarligt vis brutit sig ut. Järngallret var orört, nyckeln till dörrens hänglås låg i Baldassares ficka. Hela mitt hushåll

hade förgäves sökt efter Billy över hela byn, Baldassare med hjälp av hundarne hade äntligen i morse funnit honom högt uppe på Barbarossaberget djupt insomnad med en död fågel i handen. Medan förhöret pågick, satt Billy i toppen på sitt träd och såg illmarigt på mig, det var intet tvivel om, att han förstod vartenda ord vi sade. Stränga disciplinära åtgärder voro av nöden. Apor liksom barn måste lära sig lyda, till dess de kunna lära sig befalla. Billy började se en smula generad ut. Han visste, att hans herre var jag, han visste, att jag kunde fånga honom med lasson som jag gjort förr, han visste, att piskan i min hand var avsedd för honom. Hundarne visste det också, där de sutto i cirkel kring Billys träd och viftade på svansarne med rena samveten och njöto av situationen — hundar ha ingenting emot att se på när någon annan får stryk. Plötsligt pressade Elisa händerna mot magen med ett gällt skri och släpades i sista minuten till sin säng av Pacciale och mig, under det Baldassare sprang efter barnmorskan. När jag kom tillbaka till Billys fikonträd var han försvunnen. Så mycket bättre för honom och för mig, jag hatar att straffa djur.

Jag hade förresten annat att tänka på. Jag hade alltid varit mycket intresserad av Don Giacinto. Jag ville gärna höra något mer om hans död, om hans liv visste jag alldeles tillräckligt. Don Giacinto ansågs vara öns rikaste man, han påstods ha en inkomst av tjugofem lire i timmen, "anche quando dorme", till och med medan han sov. Jag hade under många år bevittnat hur han sugit ut sina fattiga förpaktare till sista öret och vräkt dem från deras hem, när olivskörden slagit fel och de inte kunde betala arrendet och låtit dem svälta, när de blivit gamla och inte längre orkade slita för honom. Jag hade aldrig hört talas om att han givit bort ett öre och det hade ingen annan

heller. Jag visste, att jag skulle förlora min tro på en gudomlig rättvisa på denna sidan graven, ifall Vår Herre förunnat denne gamle blodsugare den största välsignelse han kan förunna någon levande människa — att få dö under sömnen. Jag beslöt att gå och hälsa på min gamle vän parrocon i Anacapri, Don Antonio. Han skulle säkert kunna tala om för mig, vad jag ville veta. Don Giacinto hade varit hans dödsfiende under ett halvt århundrade. Parrocon satt i sängen med foten inlindad i en väldig packe filtar och med strålande ansikte. Rummet var fullt av präster, mitt bland dem stod Maria Porta-Lettera med tungan nästan fallande ur munnen av upphetsning. Elden hade brutit ut i San Costanzokyrkan i Capri under natten, medan Don Giacinto låg på parad på katafalken, kistan hade förstörts av lågorna. Somliga sade, att det var Il Demonio som stjälpt omkull ett av vaxljusen kring katafalken och tänt eld på Don Giacinto. Andra sade, att upphovsmännen voro några sjörövare som brutit sig in i kyrkan för att stjäla silverstatyn av San Constanzo. Parrocon var säker på, att det var Il Demonio och ingen annan som stjälpt kull vaxljuset, han hade alltid spått att Don Giacinto skulle sluta i eld och lågor.

Maria Porta-Letteras beskrivning på Don Giacintos död tycktes ganska sannolik. Il Demonio hade plötsligt tittat in genom fönstret, medan Il Canonico läste sina aftonböner. Don Giacinto hade ropat på hjälp och burits avsvimmad till sin säng och dött av skräck en stund därefter.

Jag var högligen intresserad, jag tyckte det var bäst att själv gå ned till Capri och undersöka saken. Piazzan var proppfull med människor, alla skrikande med full hals. I mitten stod sindacon och municipalrådet, ivrigt väntande på att karabinjärerna skulle komma från Sorrento. På trappan upp till kyrkan

stodo ett halvt dussin präster och gestkulerade vilt. Kyrkan var stängd i avvaktan på överhetens ankomst. Jo, sade sindacon och räckte mig handen med ett mycket allvarligt ansikte, det var sant alltsammans. När sakristanen kommit för att öppna kyrkan på morgonen, hade han funnit den full med rök. Katafalken var halvt förstörd, själva kistan var illa bränd, av det dyrbara bårtäcket av broderad sammet samt kransarne från Canonicons anhöriga och barn återstod bara en rykande askhög. Tre av de stora vaxljusen runt katafalken brunno alltjämt, det fjärde hade tydligen blivit kullstjälpt av en hädisk hand, som velat tutta eld på bårtäcket. Det hade tills vidare varit omöjligt att konstatera huruvida det var ett verk av Il Demonio eller av rövare, men det faktum att inga av S. Costanzos juveler saknades, kom sindacon parlando con rispetto att luta åt den förra meningen. Mysteriet blev allt ogenomträngligare ju längre jag fortsatte mina undersökningar. På Caffé Zum Hiddigeigei, den tyska koloniens huvudkvarter, var golvet strött med glasbitar och sönderbrutna tingestar av alla slag. På ett bord stod en halvtom whiskybutelj. I Farmacian hade tjogtals Faenzaburkar med dyrbara droger och hemliga mixturer slängts ned från hyllorna på golvet, ricinolja flöt överallt. Il Professore Raffaele Parmigiano visade själv hur förskräckligt det såg ut i hans nya Sala di Esposizione, piazzans stolthet. Hans *Vesuvius' utbrott,* hans *Processione di San Costanzo,* hans *Salto di Tiberio,* hans *Bella Carmela* lågo i en hög på golvet med brutna ramar och sönderrivna dukar. Hans *Tiberius simmande i blå grottan* stod ännu på staffliet översmetad kors och tvärs med ultramarin. När jag återvände till piazzan, meddelade mig sindacon att ännu hade de lokala myndigheternas undersökning icke lett till något resultat. Teorien om rövare hade övergivits

av det liberala partiet, sedan det konstaterats, att ingenting av verkligt värde försvunnit från något enda ställe. De två farliga napolitanska camorristerna i villeggiatura i Capris fängelse sedan över ett år, hade kunnat bevisa sitt alibi. Det hade konstaterats, att de på grund av det häftiga regnet stannat hela natten i fängelset, i stället för att taga sin vanliga lilla promenad i byn efter midnatt. De voro för övrigt goda katoliker och mycket populära och skulle troligen icke göra sig besvär för så litet.

Teorien om Il Demonio hade förkastats av det klerikala partiet av respekt för Don Giacinto. Vilka voro då förövarne av dessa nesliga brott mot Guds och människors lagar? Det återstod en tredje hypotes: den sekelgamla fienden så gott som ante portas, Anacapri. Naturligtvis var det alltihop anacapresarnes verk. Det förklarade allt. Il Canonico Don Giacinto hade ju varit anacapresarnes dödsfiende, de hade aldrig förlåtit honom, att han i sin ryktbara predikan på San Costanzodagen gjort narr av Sant' Antonios senaste underverk. Det bittra hatet mellan Caffé Zum Hiddigeigei i Capri och det nyöppnade blygsamma lilla kaféet i Anacapri var ett notoriskt faktum. På Cesare Borgias tid skulle Don Petruccio, apotekaren i Capri, betänkt sig två gånger, innan han antagit en inbjudan från sin kollega i Anacapri att äta maccaroni i hans hus. Rivaliteten mellan Professore Raffaele Parmigiano i Capri och Professore Michelangelo i Anacapri om monopolet på Tiberius simmande i blå grottan hade på sista tiden övergått till krig på liv och död. Öppnandet av Sala di Esposizione i Capri hade varit ett förkrossande slag för Professore Michelangelo, försäljningen av hans *Processione di Sant' Antonio* hade så gott som alldeles avstannat.

Naturligtvis låg Anacapri bakom alltsammans.

Abasso Anacapri! Abasso Anacapri!

Jag tyckte, det var bäst att återvända dit varifrån jag kommit, jag började känna mig obehaglig till mods. Jag visste inte själv vad jag skulle tro. Det bittra kriget mellan Capri och Anacapri, som rasat ända sedan de spanska vicekonungarnes tid fortsatte alltjämt med oförminskad hätskhet. De två byarnes sindaco talade inte med varandra. Bönderna hatade varandra, ståndspersonerna hatade varandra, de båda skyddshelgonen Sant' Antonio och San Costanzo hatade varandra. Några år tidigare hade jag med egna ögon sett en hop capresare komma upp och dansa omkring Sant' Antonios lilla kapell, när ett klippblock från Monte Barbarossa hade krossat Sant' Antonios altare och staty.

I San Michele låg redan allt arbete nere, hela hushållet var i sina söndagskläder på väg till piazzan, där musiken skulle spela för att fira tilldragelsen. Över hundra lire hade redan samlats in till fyrverkeriet. Sindacon hade skickat bud, att han hoppades att jag skulle deltaga i festligheterna i min egenskap av cittadino onorario, hedersmedborgare — denna enastående utmärkelse hade tilldelats mig året förut.

Mitt i pergolan satt Billy bredvid den största sköldpaddan alltför upptagen av sin favoritsport för att märka min ankomst. Sporten bestod i en serie snabba knackningar på sköldpaddshusets bakdörr, där stjärten sticker ut. Vid varje knackning stack sköldpaddan ut sitt sömniga huvud från framdörren för att se vad som var på färde, för att varje gång få ett blixtsnabbt slag på näsan från Billys knutna hand. Denna sport var strängeligen förbjuden i San Micheles lag. Billy visste det mycket väl och skrek som ett olydigt barn när jag, för en gångs skull snabbare än han, högg tag i remmen omkring hans mage.

— Billy, sade jag strängt, jag vill ha ett privat samtal med dig under ditt fikonträd, vi ha åtskilligt att göra upp oss emellan. Det tjänar ingenting till att smacka med läpparne så där, du vet att du förtjänar ett ordentligt kok stryk, och du vet, att du skall få det. Billy, du har druckit igen. Två tomma vinbuteljer ha hittats under sanden i aphuset, en flaska Buchanans Black and White Whisky är spårlöst försvunnen. Ditt allmänna uppförande under min bortovaro i Calabrien har varit under all kritik. Du har slagit sönder en forestieres glasögon med en morot. Du har varit olydig mot hela hushållet. Du har grälat och varit i slagsmål med hundarne, du har till och med vägrat att taga deras loppor. Du har förolämpat mongoosen. Du har brustit i respekt för den lilla ugglan. Du har upprepade gånger givit sköldpaddan örfilar. Du har nästan strypt den siamesiska kattungen. Sist och värst, du har brutit dig ut från San Michele i berusat tillstånd. Grymhet mot djur hör till din natur, annars skulle du inte kunna göra anspråk på att vara kandidat till mänskligheten, men endast Skapelsens herrar ha rättighet att dricka sig fulla. Jag säger dig, att jag har fått nog av dig. Jag ämnar skicka dig tillbaka till din gamle försupne husbonde i Amerika, doktor Campbell, du passar inte att umgås med hyggligt folk. Du är en skam för dina föräldrar, en oförbätterlig fyllbult, ett människofrö...

Det uppstod en hemsk tystnad.

Jag satte på mig mina starkaste glasögon för att bättre kunna granska Billys ultramarina naglar och svedda svans och sade sedan, så allvarsamt jag kunde:

— Billy, jag måste bekänna, att jag tyckte inte alls illa om din retouchering av *Tiberius simmande i blå grottan,* jag anser den för en förbättring av originalet, den påminde mig om en tavla

jag såg förra året på Futuristsalongen i Paris. Din förre husbonde talade ofta om din avlidna oförgätliga mor, en mycket begåvad apa, efter vad jag kunde förstå. Jag förmodar, att du ärvt dina artistiska anlag från henne. Ditt vackra utseende och ditt sinne för humor gissar jag, att du ärvt av din fader, vilkens identitet till fullo ådagalagts av nyligen timade händelser i Capri, och som inte kan vara någon annan än Den Onde själv. Säg mig Billy för att tillfredsställa min nyfikenhet, var det du eller din pappa som stjälpte omkull vaxljuset och tuttade eld på Don Giacintos likkista?

P. S. Elisa har just fått en son. Moder och barn befinna sig väl. Pojken har hår på hela kroppen.

XXIX.

FÅGELBERGET.

Il Rev. Canonico Don Giacintos plötsliga avfärd till en annan värld i eld och rök hade haft den mest uppfriskande inverkan på vår parrocos, Don Antonios, kroppsliga och andliga befinnande. Hans vrickade fot förbättrades hastigt, och snart var han i stånd att återtaga sina vanliga morgonpromenader till San Michele för att se på när jag åt frukost. Enligt napolitansk sed bjöd jag honom alltid att mangiare con me, men han avslog regelbundet min kopp te med ett artigt: — No, grazie, sto bene. Hans enda önskan var att sitta mitt emot mig vid frukostbordet och se på mig medan jag åt. Don Antonio hade aldrig förut sett en forestiere på nära håll, så gott som allt vad jag sade eller gjorde var en ständig källa till nyfikenhet för honom. Han visste att jag var protestant, men efter några svävande försök att diskutera frågan, hade vi kommit överens om att stryka teologien ur samtalet och lämna protestanterna i fred. Detta var en stor eftergift från hans sida, ty regelbundet en gång i veckan sände han från predikstolen alla levande och döda protestanter till helvetet med de mest fruktansvärda okvädingsord. Protestanterna voro Don Antonios specialitet, hans nödankare under alla hans oratoriska skeppsbrott. Jag vet sannerligen inte hur han skulle kommit i land utan protestan-

terna. Den gamle parrocons minne var ganska rostigt, den bräckliga tråden i hans argumentering brukade brista vid de mest brydsamma tillfällen, mitt i predikan blev det en plötslig tystnad. Hans trogna församling var van därvid och tog det inte illa upp, var och en fortsatte i lugn och ro att meditera över sina egna affärer, oliverna, vinskörden, korna och grisarne. De voro också vana vid vad som sedan skulle komma. Don Antonio snöt sig upprepade gånger med dånet av trumpeterna på den Yttersta Domen, han var på säker mark igen.

— Ma questi maledetti protestanti, ma questo camorrista Lutero. Men dessa förbannade protestanter, den där kamorristen Luther. Måtte Il Demonio slita deras fördömda tungor ur munnen på dem, måtte han bryta sönder deras ben och steka dem levande. In aeternitatem.

En påsksöndag kom jag händelsevis att titta in i kyrkan samman med en av mina vänner just i det ögonblick då parrocon förlorade fotfästet, det uppstod den vanliga, långa tystnaden. Jag viskade i min väns öra, att nu var det vår tur.

— Ma questo camorrista Lutero, questi maledetti protestanti. Che Il Demonio...

Plötsligt fick Don Antonio syn på mig i dörröppningen. Den knutna näven, som han just höjt för att slå ned de förbannade otrogna, öppnade sig till en vänlig viftning åt mig och ett ursäktande: — Men naturligtvis inte il Signore Dottore. Naturligtvis inte il Signore Dottore.

Jag försummade sällan att gå i kyrkan påskdagen och intaga min plats vid kyrkoporten vid sidan av den blinde gamle Cecatiello, Anacapris officielle tiggare. Vi sträckte båda ut handen mot kyrkofolket, han för sin soldo och jag för fågeln i männens fickor, i vecken av kvinnornas svarta mantiljer, i

barnens knutna händer. Det vittnar en hel del om den alldeles särskilta ställning jag intog bland byfolket på den tiden, att de villigt underkastade sig mitt störande ingripande i deras sätt att fira Vår Herres uppståndelse, helgat av en nära tvåtusenårig tradition och allt fortfarande uppmuntrat av deras präster. Från den första dagen i Den Heliga Veckan hade fågelgiller av alla slag satts ut i varje vingård, under varje olivträd. Sedan flera dagar hade hundratals småfåglar med ett snöre kring vingen släpats kring på gatorna av byns alla pojkar. Nu skulle de, stympade symboler av den Heliga duvan, släppas lösa i kyrkan för att spela sin roll i den jublande minnesfesten över Kristi himmelsfärd. Men fåglarna återvände aldrig till sin himmel, de flaxade hjälplösa och förvirrade kring kyrkan, tills de bröto vingarne mot fönstren och föllo ned och dogo på kyrkgolvet. I dagbräckningen hade jag, med Mastro Nicola hållande stegen som motvillig medhjälpare, klättrat upp på kyrktaket för att slå sönder några fönsterrutor, men endast få av de dömda fåglarna hade funnit vägen ut till friheten.

Fåglarne! Fåglarne! Hur mycket lyckligare skulle inte mitt liv på den underbara ön ha varit om jag inte älskat dem så som jag gjorde! Jag älskade att se dem komma varje vår, tusenden efter tusenden, det var en glädje för mitt öra att höra dem sjunga i San Micheles trädgård. Men det kom en tid, då jag nästan önskade att de inte hade kommit, då jag önskade, att jag kunde ha signalerat till dem ute på havet, att de skulle flyga vidare, vidare med flocken av vildgäss högt uppe i skyn bort till mitt eget hemland långt uppe i Norden, där de skulle vara i säkerhet för människan. Ty jag visste, att den sköna ön som var ett paradis för mig, var ett helvete för dem, liksom det andra helvete som väntade dem på deras långa Via Crucis,

Helgoland. De kommo just före solnedgången. Allt de begärde var att få vila sina trötta vingar en stund efter den långa flykten över Medelhavet. Målet för färden var så långt borta, landet där de föddes, och där de skulle bygga bo. De kommo i tusental: skogsduvor, trastar, turturduvor, vadare, vaktlar, gyllingar, lärkor, näktergalar, sädesärlor, bofinkar, svalor, trädgårdssångare, rödhakesångare och många andra små artister på väg hem att ge vårkonserter för de tysta skogarne och ängarne i Norden. Ett par timmar senare flaxade de hjälplösa i näten, som människolist spritt över hela ön, från de branta klipporna vid havet upp till höjderna av Monte Solaro och Monte Barbarossa. På kvällen packades de i hundratal i små låga trälådor och sändes med ångbåt till Marseilles för att ätas upp på Paris' eleganta restauranger. Det var en lukrativ affär. Capri hade i århundraden en biskopsstol som uteslutande levde på fågelfångst. "Il vescovo delle quaglie", vaktelbiskopen, kallades han i Rom. Vet du hur fåglarna fångas i näten? Dolda bland snåren, under de höga näten finnas burar med lockfåglar, som ideligen automatiskt upprepa sina enformiga locktoner. De kunna inte tystna, de fortsätta att locka dag och natt, tills de dö. Långt innan vetenskapen visste något om lokaliseringen av människohjärnans olika nervcentra har djävulen för sin intelligentaste lärjunge människan avslöjat sin ohyggliga upptäckt, att man kan få en fågel att sjunga automatiskt dag och natt genom att sticka ut fågelns ögon med en rödglödgad nål. Det är en gammal metod, den var känd redan av grekerna och romarne, och den användes än i dag längs hela Medelhavskusten.[1] Endast några få fåglar av hundra överleva operationen,

[1] Efter många års kamp, i vilken även jag haft en blygsam del, nu förbjuden i Italien.

men ändå är det en god affär, en blindad vaktel är för närvarande värd tjugofem lire på Capri. Under sex veckor på våren och sex veckor på hösten var hela Monte Barbarossa täckt med nät från borgruinen på toppen av berget ned till San Micheles trädgårdsmur vid bergets fot. Det ansågs vara den bästa caccia'n på hela ön, ofta fångades där ett tusental fåglar på en enda dag. Jag har själv en gång räknat till över två tusen. Barbarossaberget ägdes av en man från fastlandet, en före detta slaktare, berömd specialist i att sticka ut ögonen på fåglar, min ende fiende i Anacapri med undantag av doktorn. Ända sedan jag började bygga San Michele hade fejden mellan honom och mig pågått utan avbrott. Jag hade vänt mig till prefekten i Napoli, jag hade vänt mig till regeringen i Rom, man hade sagt mig att det var ingenting att göra, berget var hans, lagen var på hans sida. Jag hade mottagits i audiens av den högsta Damen i landet, hon hade hälsat mig med samma förtjusande leende som tillvunnit henne hela Italiens hjärta, hon hade hedrat mig med inbjudan att stanna kvar till lunch, det första jag läste på menu'n var: Paté d'alouettes farcies. Jag hade vänt mig till påven och upplysts av en fet kardinal om att Den Helige Fadern samma morgon i daggryningen burits ned i sin portantina till Vatikanens trädgårdar; caccia'n hade varit god, över två hundra fåglar hade fastnat i näten. Jag hade skrapat rosten av den lilla tvåpundare som engelsmännen lämnat kvar i min trädgård år 1808 och fyrat av ett skott var femte minut från midnatt till soluppgång i hopp om att kunna skrämma bort fåglarne från det olycksdigra berget. Före detta slaktaren hade stämt mig för att jag blandat mig i hans lagliga affärsverksamhet, jag hade blivit dömd till tvåhundra lires böter. Jag hade tränat mina hundar att skälla hela natten på bekostnad av den

lilla sömn som återstod mig. Några dagar senare dog plötsligt min stora maremmahund, jag fann spår av arsenik i hans mage. Följande natt fick jag syn på mördaren, som smög kring bakom trädgårdsmuren, jag flög på honom och slog honom till marken nästan sanslös. Han stämde mig igen, jag dömdes till fem hundra lires böter för misshandel. Jag hade sålt min vackraste grekiska vas och min älskade Madonna av Desiderio di Settignano — den som Anatole France alltid hade försökt lura från mig — för att skaffa den kolossala summa han begärde för berget och som representerade hundra gånger dess värde. När jag kom med pengarne, förnyade han sin gamla taktik och hångrinade åt mig att priset blivit fördubblat. Han kände sin man. Min förbittring hade nått det stadium, då jag skulle kunnat sälja allt jag ägde för att köpa berget. Fågelmördandet fortsatte som förut. Jag hade helt och hållet förlorat min sömn, jag kunde inte tänka på något annat än fåglarne och berget. I min förtvivlan flydde jag från San Michele och seglade till Monte Cristo och kom inte tillbaka, förrän de sista flyttfåglarne passerat över ön.

Det första jag hörde, när jag kom tillbaka var att före detta slaktaren låg för döden. Mässor för frälsningen av hans själ lästes två gånger om dagen till trettio lire stycket: han var en av de rikaste i byn. Framemot kvällen kom parrocon och bad mig i Jesu namn besöka den döende. Doktorn misstänkte lunginflammation, apotekaren var säker på att det var hjärtfel, barberaren trodde att det var un colpo di sangue, barnmorskan ansåg det vara una paura — skräckslag. Parrocon själv, alltid på utkik efter det Onda ögat, lutade åt mal'occhio. Jag vägrade att gå. Jag sade, att jag aldrig varit praktiserande läkare på Capri, annat än för de fattiga, och att de inhemska doktorerna

voro fullt kompetenta att handskas med dessa olika åkommor. Endast på ett villkor skulle jag komma: mannen skulle svära på krucifixet att han aldrig mer skulle sticka ut ögonen på en fågel, och att han skulle sälja berget åt mig till det orimliga pris han begärt för två månader sedan.

Slaktaren vägrade. På natten fick han sista sakramentet. I dagbräckningen kom parrocon ännu en gång. Slaktaren hade antagit mina villkor, han hade svurit på krucifixet. Två timmar senare tappade jag en halv liter var ur hans vänstra lungsäck till bydoktorns bestörtning och byhelgonets ära, ty slaktaren kom sig till min stora förvåning. Miracolo! miracolo!

Barbarossaberget är nu en fristad för fåglar. Tusentals trötta flyttfåglar vila där var vår och höst i säkerhet för människor och djur. Hundarne i San Michele äro förbjudna att skälla, medan fåglarna vila på berget. Kattorna få ej gå ut utan att ha en liten alarmklocka om halsen. Billy, vagabonden, är inlåst i aphuset: ingen vet vad en apa eller en skolpojke kan hitta på.

Hittills har jag aldrig sagt ett enda ord för att förringa Sant' Antonios sista stora mirakel, som under många år räddat livet på åtminstone femton tusen fåglar om året, lågt beräknat. Men när det är slut med mig, tänker jag viska till närmaste ängel, att med all respekt för Sant' Antonio, så var det jag och inte han som tappade varet ur slaktarens vänstra lungsäck, och bedja ängeln lägga ett gott ord för mig, om inte någon annan vill göra det. Jag är säker på att Vår Herre älskar fåglar, annars skulle han inte givit dem samma par vingar som Han gav åt sina egna änglar.

XXX.

KRISTUSBARNET.

Sant' Anna skakade på sitt gamla huvud och undrade om det verkligen var förståndigt att skicka ut ett så litet gossebarn en så blåsig dag, och om det åtminstone var ett respektabelt hus hennes barnbarn skulle föras till? Madonnan sade att hon icke behövde vara ängslig, barnet skulle få riktigt varmt på sig: hon var säker på att den lille skulle få det bra i San Michele, hon hade alltid hört att små barn voro välkomna där. Det var bäst att låta gossen gå, eftersom han nödvändigt ville gå, visste hon inte att han redan hade sin egen vilja, liten som han var. S:t Joseph blev ej ens tillfrågad, han hade förresten aldrig mycket att säga i Familjen. Don Salvatore, den yngste prästen i Anacapri, lyfte försiktigt ned vaggan från altaret, sakristanen tände vaxljusen och så bar det i väg.[1] Först kom en liten korgosse som ringde i en klocka, sedan kommo två Figlie di Maria i sina vita dräkter och blå slöjor, se'n kom sakristanen, svängande rökelsekaret och sist Don Salvatore med vaggan i armarne. Då de passerade genom byn, blottade männen sina huvuden, kvinnorna höllo upp sina egna småttingar för att de skulle få se hur

[1] Kanske du ej hört talas om denna egendomliga gamla sed? Medan jag bodde i San Michele brukade jag varje år mottaga ett besök av Il Bambino, den största ära som överhuvudtaget kunde vederfaras mig och mitt hushåll. Hans visit räckte vanligtvis en vecka.

det Kungliga Barnet låg i sin vagga med guldkrona på huvudet och en silverskallra i form av en siren kring halsen — som skydd mot det Onda ögat — och gatpojkarne ropade till varandra: Il Bambino! Il Bambino! Vid porten till San Michele stod hela mitt hushåll med rosor i händerna för att välkomna vår gäst. Det bästa rummet i huset hade förvandlats till en barnkammare med golvet strött med blommor och girlander av rosmarin och myrten kring väggarne. På ett bord, täckt med vår finaste linneduk, brunno två vaxljus, ty små barn tycka inte om att bli lämnade ensamma i mörkret. I ett hörn av barnkammaren stod min florentinska Madonna med sitt eget lilla barn i famnen, och från väggen sågo två putti av Luca della Robbia och den Heliga Jungfrun av Mino da Fiesole ned på vaggan. I taket brann den Heliga lampan, ve huset om den slocknade, det betydde ägarens död innan årets slut. Vid vaggan lågo några anspråkslösa leksaker, sådana som Anacapri kunde åstadkomma för att hålla Bambinon sällskap: en skallig docka, den enda överlevande från Giovanninas och Rosinas barndom, en illa medfaren träåsna, lånad av Elisas äldsta flicka, en skallra i form av ett horn mot Onda ögat. I en korg under bordet sov Elisas katta med sina sex nyfödda ungar särskilt installerade i barnkammaren för tillfället. I en stor lerkruka på golvet stod en buske blommande rosmarin. Vet du varför just rosmarin? Jo, därför att när Madonnan tvättade Jesusbarnets linne, hängde hon hans lilla skjorta att torka på en rosmarinbuske.

Don Salvatore satte ned vaggan och överlämnade Bambinon i kvinnfolkets vård, efter de mest noggranna förmaningar att vaka noga över Honom och se till att Han fick allt vad Han önskade. Elisas barn lekte på golvet hela dagen för att hålla Honom sällskap, och vid Ave Maria knäböjde hela hushållet

kring vaggan och läste sina aftonböner där. Giovannina hällde litet mer olja i lampan för natten, de väntade en stund till dess Bambinon hade somnat, och gingo sedan sin väg på tåspetsarne. När allt var stilla och tyst i huset, tittade jag in i barnkammaren, innan jag gick till sängs. Ljuset från den Heliga lampan föll över vaggan, jag kunde se Jesusbarnet ligga där och le i sömnen.

Stackars lilla leende Barn! Han anade ej att den dag skulle komma då vi alla som nu knäböjde kring Hans vagga, skulle svika Honom, då de, som sade att de älskade Honom, skulle förråda Honom, då grymma händer skulle slita guldkronan från Hans huvud och ersätta den med en törnekrona och nagla Honom till ett kors, övergiven av människor och Gud.

Natten Han dog vandrade en dyster gammal man rastlöst fram och tillbaka på samma marmorgolv där jag nu stod. Han hade lämnat bädden väckt ur sin sömn av en plågsam dröm. Hans ansikte var mörkt som himmeln över hans huvud, fruktan lyste ur hans ögon. Han lät kalla sina stjärntydare och sina vise män från Österland och bad dem tyda sin dröm. Men innan de hunnit läsa den gyllene skriften i skyn slocknade stjärnorna en efter annan. Vem hade han att frukta, han världens härskare? Vad betydde en enda människas liv för honom, som rådde över millioner människors liv och död? Vem kunde ställa honom till svars för att den natten en oskyldig man lidit döden på korset i den romerska kejsarens namn? Och hans prokurator, vars avskydda namn ännu lever på våra läppar, var han mer ansvarig än sin kejserlige herre för att ha dömt en oskyldig man till döden? Kunde han, den stränge upprätthållaren av romersk lag och ordning i en fjärran provins, ens anse honom oskyldig som han dömt till döden? Och den

hatade juden som ännu vandrar världen kring i hopp att finna förlåtelse, visste han vad han gjorde? Och den andre, alla tiders störste missdådare, han som förrådde sin Mästare med sin kyss, kunde han handlat annorlunda, handlade han av egen fri vilja? Vad som skedde, måste ske, han måste lyda en vilja starkare än sin egen. Fanns det inte den natten på Golgata mer än en som fick lida för en synd som ej var hans?

XXXI.

LA FESTA DI SANT'ANTONIO.

La festa di Sant' Antonio var årets största helgdag i Anacapri. Under flera veckors tid hade hela vår lilla by hållit på att förbereda det värdiga firandet av vårt skyddshelgon. Gatorna hade blivit sopade, husen längs vägen processionen skulle färdas fram blivit vitstrukna, kyrkan dekorerad med röda sidendraperier och gobelänger, fyrverkeriet beställt från Napoli, och — det viktigaste av allt — musiken förhyrd från Torre Annunziata. Serien av festligheter öppnades med ankomsten av musikkåren kvällen före den stora dagen. Långt ute på golfen började de redan blåsa allt vad de orkade, visserligen för långt borta för att höras uppe i Anacapri men med en chance att vid gynnsam vind kunna reta öronen på capresarna därnere i deras hatade by. Vid ankomsten till Marinan packades musikkåren med sina gigantiska instrument i två stora lastvagnar och åkte upp till Anacapri, så långt den nya körvägen var färdig. Återstoden av vägen klättrade de i spridd ordning uppför den branta feniciska trappan blåsande ideligen. Vid toppen av trappan utanför San Michele mottogos de av festkommittén och av en deputation från municipiet. Den majestätiske tamburmajoren i sin prunkande guldgalonerade uniform à la Murat, höjde sin kommandostav och företrädd av byns alla pojkar

gjorde musiken sitt högtidliga inträde i Anacapri a tempo di marcia, blåsande med fulla lungor i sina primitiva horn, bastubor, klarinetter och oboer, hamrande frenetiskt på sina trummor, pukor och cymbaler, skramlande med sina trianglar så hårt som möjligt. Invigningskonserten på piazzan, dekorerad med flaggor och fullpackad av människor, varade utan avbrott till midnatt. Ett par timmars drömlös sömn i den gamla baracken, där den engelska garnisonen sov år 1806, avbruten av knallarne från de första raketerna som bebådade, att den stora dagen var inne. Klockan fyra revelj genom byns gator, muntert klingande i den friska morgonbrisen. Klockan fem morgonmässa i kyrkan, som vanligt läst av parrocon, assisterad med anledning av dagens betydelse av musikkåren på fastande mage. Klockan sju merenda: en kopp svart kaffe, ett halvt kilo bröd, färsk getost. Klockan åtta var kyrkan fylld till sista plats, männen på ena sidan, kvinnorna på den andra med sina småbarn sovande i knät. Mitt i kyrkan musikkåren på sin för ändamålet uppresta tribun. Anacapris tolv präster uppstämde från korstolarne bakom högaltaret Pergolesis Missa Solemnis mödosamt trevande sig fram bland änglakörer och domsbasuner med hjälp av Försynen och det bedövande ackompanjemanget från tribunen. Musikaliskt intermezzo, en vild galopp spelad av musikkåren med stor bravur, mycket uppskattad av hela församlingen. Klockan tio Messa cantata från högaltaret med bräckliga solos av stackars gamle Don Antonio och tremolos av protester och plötsliga nödrop från djupet av den lilla orgeln, utsliten av tre sekels strängt arbete. Klockan elva festpredikan från predikstolen till åminnelse av Sant' Antonio och hans mirakler, varje underverk illustrerat och åskådliggjort med speciella för tillfället lämpade gester. Än lyfte predikanten i extas sina händer

mot helgonen i himmeln, än sträckte han pekfingret mot golvet för att lokalisera de fördömdas underjordiska boningar. Än föll han på knä i tyst bön till Sant'Antonio för att plötsligt springa upp igen, nära att falla huvudstupa från predikstolen, för att med knutna nävar förfölja någon osynlig bespottare. Än böjde han huvudet i händerna i hänryckt tystnad för att lyssna till änglarnes sång, än höll han, blek av fasa, händerna för öronen för att ej höra Il Demonios tandagnisslan och ångestropen från syndarne i deras kittlar. Till slut, strömmande av svett och utmattad av två timmars snyftningar, tårar och förbannelser i en temperatur av 40 grader Celsius sjönk han ned på predikstolens golv med ett fruktansvärt anatema över protestanterna. Klockan tolv! Stor upphetsning på piazzan! Esce la processione! Esce la processione! Processionen kommer ut! Först kommo ett dussin små barn hand i hand. Somliga buro korta vita kjortlar och änglavingar likt Rafaels putti. Andra fullständigt nakna med girlander av vinrankor över skuldrorna och kransar av rosor i håret sågo ut, som om de kommo från en grekisk basrelief. Så kommo Figlie di Maria, högväxta, vackra flickor i vita klädningar och långa blå slöjor med Madonnans silvermedalj i ett blått band kring halsen. Så kommo bizzocche, i svarta klädningar och svarta slöjor, förtorkade gamla ungmör, trogna sin första kärlek, Jesus Kristus. Så kom Congrega di Carità, företrädd av sitt standar, gamla allvarliga män, i sina karaktäristiska svarta och vita munkkåpor från Savonarolas tid.

La musica! La musica!

Så kom musikkåren i sina guldsmidda uniformer från bourbonernas dagar företrädda av sin majestätiske tamburmajor blåsande av alla krafter en svindlande polka, enligt vad jag hört ett av vår skyddspatrons favoritstycken. Omgiven av alla prä-

sterna i galadräkt och hälsad av hundratals smällare kom sedan Sant' Antonio på sin tron med handen utsträckt till välsignelse. Hans klädnad var täckt med dyrbara spetsar och översållad med ädla stenar och ex-voton, hans mantel av utsökt gammal brokad hölls till om bröstet av ett spänne av safirer och rubiner. Från hans halsband av prunkande glaspärlor hängde en stor korall i form av ett horn, som skydd mot det onda ögat.

I hälarna på Sant' Antonio kom jag, barhuvad med ett stort vaxljus i handen vid sidan av sindacon — en ära som vederfors mig tack vare särskild tillåtelse av ärkebiskopen av Sorrento. Så kommo medlemmarne av municipalrådet, för dagen befriade från bördan av sitt tunga ansvar. Så kommo Anacapris ståndspersoner: doktorn, notarien, apotekaren, barberaren, tobakshandlaren, skräddaren. Så kom il popolo: sjömän, fiskare, contadini, på respektfullt avstånd följda av sina kvinnor och barn. Sist i processionen vandrade oklanderligt ett halvt dussin hundar, några getter med sina killingar vid sidan, ett par grisar på spaning efter sina ägare. Särskilt utsedda ceremonimästare med förgyllda stavar i händerna sprungo ideligen fram och tillbaka längs processionen för att hålla ordning i leden och reglera takten. Medan processionen skred fram genom gatorna kastades från alla fönster knippen av doftande ginestra, helgonets älsklingsblomma, här kallad Fiore di Sant' Antonio. Här och där hade ett rep sträckts tvärs över gatan från ett fönster till ett annat, och när helgonet passerade, sågs en ängel av förgylld papp med flaxande vingar spatsera över repet till mängdens stora förtjusning. Framför San Michele gjorde processionen halt, och vår skyddspatron placerades vördnadsfullt på en särskilt uppförd estrad för att vila sig en stund. Prästerskapet torkade svetten ur pannan, musiken fortsatte oavbrutet

att blåsa sitt fortissimo, som den gjort två timmar i sträck alltsedan processionen lämnat kyrkan. Sant' Antonio såg välvilligt på, medan mitt kvinnfolk kastade rosor från fönstren, gamle Pacciale ringde i kapellets klockor, och Baldassare sänkte flaggan från husets tak. Det var en stor dag för San Michele vi voro alla stolta över den ära som visades oss. Hundarne åsågo ceremonien från pergolan, korrekta men något oroliga. Sköldpaddorna i trädgården fortsatte flegmatiskt att begrunda sina egna problem, mongoosen hade som vanligt för bråttom för att ge fritt lopp åt sin nyfikenhet. Den lilla ugglan satt stilla på sin pinne i solskenet och blinkade med halvslutna ögon och tänkte på någonting annat. Billy, hedningen, var instängd i aphuset, där han förde ett förskräckligt oväsen, skrek med full hals, hamrade på sin tennskål med sin vattenflaska, rasslade med sin kedja och skakade ursinnigt sitt järngaller med de fruktansvärdaste speglosor och okvädingsord.

Tillbaka till piazzan, där Sant' Antonio efter en bedövande salut av smällare fördes tillbaka till sitt altare inne i kyrkan och processionen gick hem till sina maccaroni. Musikkåren satt ned till en subskriberad bankett i Hôtel Paradisos trädgård: ett halvt kilo maccaroni per man, vino a volontà. Klockan fyra slogos San Micheles portar upp på vid gavel, en halvtimme senare var hela Anacapri i min trädgård, rika och fattiga, män, kvinnor och barn av alla åldrar, inklusive nyfödda, krymplingar, idioter, blinda och lama, de som inte kunde komma dit på sina egna ben buros på ryggen av de andra. Endast prästerna lyste med sin frånvaro, ehuru långtifrån frivilligt. Uttröttade efter sin tre timmars vandring genom byn lutade de i sina korstolar bakom högaltaret, försänkta i böner till Sant' Antonio, måhända hörda av helgonet men sällan av någon annan, som råkade

titta in i den tomma kyrkan. Långa bord med väldiga piretti fulla med San Micheles bästa vin, sträckte sig från den ena ändan av pergolan till den andra. Gamle Pacciale, Baldassare och Mastro Nicola voro vicevärdar och strängt sysselsatta med att fylla på vinglasen, medan Giovannina, Rosina och Elisa gingo omkring och bjödo männen cigarrer, kvinnorna kaffe och barnen kakor och karameller. Musikkåren, genom särskilt avtal med myndigheterna förhyrd av mig, blåste utan avbrott från övre loggian. Hela huset stod öppet, ingenting var inlåst, alla mina kostbara tillhörigheter lågo i sin vanliga skenbara oordning på bord, stolar och golv. Över tusen människor gingo fritt omkring från rum till rum, men ingenting rördes, ingenting försvann. När klockan ringde Ave Maria, var mottagningen slut, och mina gäster gingo sin väg efter många handtryckningar, gladare än någonsin, men det är ju därför det växer vin på Capri. Musikkåren i ännu bättre form än förr ledde vägen till piazzan. De tolv prästerna, uppiggade av bönestunden i korstolarne bakom högaltaret, stodo redan samlade utanför kyrkporten. Sindacon, municipalrådet och ståndspersonerna intogo sina platser på rådhusterrassen. Musikkåren, kippande efter andan, släpade mödosamt sig och sina trötta instrument upp på sin tribun. Il popolo stod på piazzan som packade sillar. Den majestätiske tamburmajoren höjde sin stav. Il Gran Concerto började Rigoletto, Trubaduren, Huguenotterna, I Puritani, Il ballo in maschera, ett urval av napolitanska folksånger, polkor, mazurkor, menuetter och tarantellor i oavbruten följd och ständigt stegrat tempo till klockan elva, då för två tusen lire raketer, romerska ljus, solar och svärmare brakade till Sant' Antonios ära. Vid midnatt var det slut med det officiella festprogrammet men inte med anacapresarne och musikkåren. Ingen människa

gick till sängs, hela byn genljöd av sång, skratt och musik natten igenom. Evviva la gioia! Evviva Il Santo! Evviva la musica!

Musikkåren skulle avresa med sexbåten på morgonen. På vägen till Marinan i gryningen gjorde den halt under San Micheles fönster för den sedvanliga Serenata d'addio till min ära. Jag kan ännu se Henry James i fönstret till sitt sovrum, skakande av skratt, i sina pyjamas. Musikkåren hade under nattens lopp blivit sorgligt reducerad i fråga om antal och effektivitet. Den majestätiske tamburmajoren hade blivit vansinnig, två av de ledande hornblåsarna hade spottat blod, cymbalisten hade spräckt bägge trumhinnorna, bastubisten hade fått bråck, bastrumslagaren vrickat högra armen ur led. Två klarinettblåsare överväldigade av sinnesrörelse hade i sanslöst tillstånd hissats på ett par åsnor och transporterats till Marinan. De få överlevande lågo på ryggen mitt på vägen under mina fönster och flämtade med sina sista andedrag La serenata d'addio till San Michele. Återuppväckta av ett par koppar svart kaffe raglade de på benen och stapplade mållösa ned för den feniciska trappan, vänligt viftande med händerna.

La festa di Sant' Antonio var över.

XXXII.

REGATTAN.

Det var högsommar, en enda lång härlig dag av oavbrutet solsken. Engelska ambassaden hade kommit från Rom och för sommaren slagit sig ned i Sorrento. På sin balkong i Hôtel Victoria satt ambassadören i sailorcap och spejade genom sin monokel ut över den solblanka golfen i avvaktan på NV-vinden, seglarens bästa vän i sommartider. I den lilla hamnen under hans fötter red hans älskade Lady Hermione för ankar, lika otålig som han själv att få starta. Han hade själv med underbar sinnrikhet och teknisk skicklighet ritat och riggat henne som en singlehanded snabbkryssare. Han brukade ofta säga, att han inte skulle ha något emot att segla henne över Atlanten, han var stoltare över sin båt än över någon av sina lysande diplomatiska triumfer. Han plägade tillbringa hela dagarna ombord på sin kutter, hans ansikte var lika solbränt som en sorrentinsk fiskares. Han kände kusten från Civita Vecchia till Punta Licosa lika bra som jag. En gång hade han utmanat mig på kappsegling ned till Messina, och till sin stora förtjusning slagit mig grundligt i förlig vind och hög sjö.

— Vänta tills jag får mitt nya gaffeltoppsegel och min nya sidenspinnaker, sade jag.

Han älskade Capri och tyckte att San Michele var den under-

baraste plats han någonsin sett, och han hade sett mycket av världen. Han visste inte mycket om öns långa historia, men han var ivrig som en skolpojke att få veta mer.

Jag höll just på att undersöka Blå grottan. Två gånger hade Mastro Nicola halat mig ut halvt medvetslös ur den bekanta tunneln, som enligt traditionen leder genom jordens innandömen upp till Tiberius' forna villa, sex hundra fot högre upp, uppe vid Damecuta — kanske en förvrängning av Domus Augusta. Jag tillbragte hela dagarna i grottan, och lord Dufferin brukade ofta komma i sin lilla jolle för att hälsa på mig, medan jag arbetade. Efter ett härligt bad i det safirblå vattnet brukade vi i timtal sitta utanför den mystiska tunneln och tala om Tiberius och hans vittbekanta orgier på Capri. Jag sade ambassadören, att liksom allt det övriga av Suetonius' smutsiga skvaller var det rent nonsens, vad han berättat om den underjordiska gången, genom vilken Tiberius skulle kommit ned till Blå grottan för att leka med sina vackra gossar och flickor, innan han lät strypa dem. Tunneln var inte gjord av människohand, utan av havsvattnet som långsamt ätit sig genom klippan. Jag hade krupit på knäna över åttio meter in i tunneln och med livsfara övertygat mig om, att den icke ledde någonstans. Att grottan var känd av romarne, bevisade de talrika spåren av opus reticulatum. Eftersom ön sjunkit omkring sexton fot sedan dess, kom man på den tiden in i grottan genom den välvda klipp-portalen ännu skönjbar genom det klara vattnet, jag hade förresten dykt in i grottan genom den. Den lilla öppningen genom vilken han kommit i sin lilla jolle var ursprungligen ett fönster för ventilation av grottan, vilken då naturligtvis inte var blå men såg ut precis som de andra talrika grottorna längs öns kuster. Bædekers upplysning att Blå grottan

upptäckts år 1826 av den tyske målaren Kopisch var felaktig. Grottan var känd på sextonhundratalet som Grotta Gradula och upptäcktes på nytt 1822 av Caprifiskaren Angelo Ferraro som till och med fick en livstidspension för sin upptäckt. Vad beträffar de dystra legender, som bevarats till eftervärlden genom Tacitus' Annaler, sade jag lord Dufferin, att historien aldrig gjort sig skyldig till ett större misstag än när den dömt denne store kejsare till vanära med stöd endast av det svävande vittnesmål, som avlagts av hans förnämste åklagare, "un calomniateur d'humanité", som Napoleon kallade honom. Tacitus var en briljant skriftställare, men hans Annaler voro historiska romaner, icke historia. Han hade varit tvungen att sticka in på måfå sina tjugo rader om orgierna på Capri för att fullborda sitt porträtt av den typiske tyrannen i överensstämmelse med den retoriska skola, han tillhörde. Det vållade just ingen svårighet att spåra upp den mer än misstänkta källan för alla Tacitus' skändliga beskyllningar. Jag skulle förresten i en Psykologisk studie över Tiberius söka fastställa, att legenden om dessa orgier inte ens ha att göra med Capri utan med Rhodos. Att Tacitus själv inte trodde på Capriorgierna är tydligt, eftersom de ingalunda inverkat på hans allmänna uppfattning av Tiberius som en stor kejsare och en stor människa, "beundransvärd till sin karaktär och aktad av alla", för att begagna hans egna ord. Även hans långt mindre begåvade efterföljare Suetonius inleder sina smutsigaste anekdoter med den anmärkningen, att de "knappast kunna berättas och ännu mindre tros". Före utgivandet av Annalerna — åttio år efter Tiberius' död — fanns det ingen offentlig man i Roms samtida historia med ett bättre rykte för ädelt och oförvitligt liv än den gamle kejsaren. Inga andra av de många författare som skrivit om Tiberius

— några av dem hans samtida med alla möjligheter för att kunna plocka upp allt sorts skvaller från Roms onda tungor — hade ett ord att säga om Capriorgierna. Philo, den fromme och lärde juden, talar klart och tydligt om det rena och enkla liv som Caligula tvingades föra, när han vistades hos sin adoptivfar på Capri. Till och med schakalen Suetonius, glömmande Quintilianus' varning att en lögnare måste ha gott minne, låter undslippa sig den upplysningen, att när Caligula på Capri smög sig ut till sina orgier, så var han förklädd och iförd peruk för att undgå den gamle kejsarens stränga vaksamhet. Seneca, lastens tuktare, och Plinius — båda Tiberius' samtida — tala om hans värdiga ensamhet på Capri. Det är sant, att Dio Cassius i förbigående nämner dessa skändliga rykten, men han kan inte ens själv undgå att lägga märke till de oförklarliga motsägelser han invecklar sig i. Till och med den skandallystne Juvenalis talar om kejsarens "stilla ålderdom" på sin ö, omgiven av allvarliga, lärde män och stjärntydare. Plutarkos, moralens stränge upprätthållare, talar om den gamle kejsarens kärva ensamhet under de sista tio åren av hans liv. Att historien om orgierna på Capri är absolut oantaglig från psykologisk synpunkt, insåg redan Voltaire. Tiberius var sextiosju år, när han drog sig tillbaka till Capri efter ett långt liv präglat av sträng moral, ett faktum som ej ens hans värsta fiender vågat bestrida. En eventuell teori om något slags senil dementia är utesluten, eftersom alla författare medgivit att den gamle kejsaren ända till sin död, det vill säga till sitt sjuttionionde år, var i full besittning av sin själsliga hälsa och kraft. Det anlag för sinnessjukdom, som fanns inom den juliska släkten saknades dessutom hos den claudiska. Han var en dyster gammal ensling, en trött härskare över en otacksam värld, en bitter

idealist, en hypokonder skulle han kunnat kallas i dag, vars lysande intelligens och sinne för humor överlevde hans tro på människorna. Han misstrodde och föraktade sina samtida och på goda skäl, ty nästan varenda man eller kvinna han litat på hade bedragit honom. Tacitus citerar de nobla ord, med vilka han avslog förslaget om att man skulle resa honom ett tempel för gudomlig dyrkan, som man gjort i fråga om Augustus. Vem utom Annalernas författare, sarkasmernas och insinuationernas mästare skulle djärvts att halvt hånleende återge de allvarliga ord varmed den gamle kejsaren vädjar till eftervärlden om en rättvis dom? Jag har i min tur citerat dessa samma ord i min studie över Tiberius:

"Jag är blott en dödlig människa, jag fullgör blott de plikter som åligga människor och inför eder, Roms fäder, betygar jag, att det är nog för mig, om jag kan fylla det främsta rummet bland dem, och detta vill jag även att en eftervärld skall minnas. Eftervärlden skall göra mitt minne rättvisa nog och över nog, om den vill tro, att jag varit värdig mina förfäder, vaksam för edert väl, ståndaktig i faror och utan fruktan för människors hat, när det gällt det allmänna bästa. Dylika tänkesätt äro de tempel jag vill, att ni skola resa mig i Edra hjärtan, i dem har jag mina vackraste stoder, ärestoder som äro varaktiga. Ty de som resas av sten bli blott ovårdade gravar, om eftervärldens omdöme vändes i hat. Därför beder jag mina bundsförvanter, mina medborgare och gudarne själva: de senare att de förläna mig ett gott samvete och klar insikt om mina plikter mot gudar och människor, de förra att de med beröm och benägen åtanke må begå minnet av vad jag gjort och vad jag var, då jag en gång är död."

*

Vi klättrade upp för branten till Damecuta. Den gamle kejsaren visste vad han gjorde, när han byggde sin största villa där, ty näst San Michele är utsikten från Damecuta den skönaste på hela ön. Jag talade om för ambassadören att av den massa fragment som hittats där hade åtskilliga kommit i händerna på hans kollega Sir William Hamilton, den engelske ambassadören i Napoli på Nelsons tid, och sedan hamnat i British Museum. Många lågo ännu dolda under vinrankorna, jag ämnade sätta i gång med utgrävningar på allvar nästa sommar, vignan tillhörde nu mig. Lord Dufferin plockade upp en rostig uniformsknapp bland mosaikskärvorna och marmorplattorna. Corsican Rangers! Ja, två hundra korsikanska jägare voro förlagda här år 1808, men olyckligtvis bestod största delen av den engelska garnisonen i Anacapri av maltesiska soldater som retirerat i oordning, när fransmännen stormade lägret. Vi sågo ned på klipporna vid Orico, och jag visade ambassadören var fransmännen landat och klättrat upp för den branta bergväggen, vi kommo överens om att det var sannerligen en förvånansvärd bedrift. Ja, engelsmännen hade slagits med sin vanliga tapperhet men nödgats retirera under skydd av natten till vad som i dag är San Michele, där deras befälhavare, major Hamill, irländare liksom ambassadören själv, hade dött av sina sår. Han ligger begraven i ett hörn av Anacapris kyrkogård. Tvåpundaren, som de måste lämna kvar då de tvungos draga sig ned för den feniciska trappan till Capri följande dag, ligger ännu i min trädgård. I dagbräckningen började fransmännen beskjuta Capri från toppen av Monte Solaro, huru de kunnat släpa en kanon dit upp under natten, är oförklarligt. För den engelske befälhavaren i Casa Inglese i Capri fanns intet annat att göra än att underteckna kapitulationen. Knappt hade bläcket torkat

under hans signatur, förrän den engelska flottan, fördröjd vid Ponzaöarne av vindstilla, seglade in i golfen. Kapitulationen var undertecknad av en man med ovanlig otur, den blivande väktaren över Den fångne Örnen på en annan ö, Sir Hudson Lowe.

På återvägen genom byn till San Michele pekade jag på ett litet hus inne i en trädgård och berättade för ambassadören, att ägarinnan var en faster till La Bella Margherita, Anacapris skönhet. Fastern hade blivit gift med en engelsk lord, som, om jag inte misstog mig, var en av hans släktingar. Ja, han kom mycket väl ihåg att en av hans kusiner till familjens bestörtning gift sig med en italiensk bondflicka och även fört henne med sig till England, men han hade aldrig sett henne och visste inte vad som blivit av henne efter lordens död. Han var ytterst intresserad och ville veta allt jag visste om henne, han tillade, att vad han visste om den ädle lorden var alldeles tillräckligt för honom. Jag berättade, att det hade hänt före min tid. Jag hade endast lärt känna henne efter hennes återkomst från England, och hon var redan då en gammal kvinna. Vad jag visste om hennes ungdom, hade jag hört av gamle Don Cristostomo, som varit hennes biktfader och även hennes lärare. Naturligtvis kunde hon varken läsa eller skriva, men med capresarnes snabba uppfattning hade hon snart lärt sig tala en slags Capriengelska. I avsikt att bereda henne för sitt liv i England som hustru till en milord inglese hade Don Crisostomo, en mycket lärd man, åtagit sig att ge henne några lektioner i olika ämnen för att vidga det begränsade området för hennes konversation. Behag och fägring hade hon liksom alla Capriflickor redan fått vid sin födsel. Beträffande fägring kunde man gott lita på Don Crisostomos försäkran, att hon var den vackraste flickan i

Anacapri, ty jag hade alltid ansett honom som en stor connaisseur. Sedan alla ansträngningar att väcka hennes intresse för någonting som inte rörde hennes egen ö misslyckats, hade man beslutat att begränsa hennes uppfostran till Capris historia, för att åtminstone giva henne någonting att tala om med sina engelska släktingar. Hon lyssnade till Don Crisostomos hårresande berättelser om hur Tiberius kastade sina offer från Salto di Tiberio, hur han skrapade sönder en fiskares ansikte med klorna av en krabba, hur han strypte och dränkte små oskyldiga gossar och flickor i den Blå grottan. Hur hans sonson Nero låtit slå ihjäl sin egen mor av sina roddare ute på golfen, hur hans efterträdare Caligula dränkt tusentals människor på färjan utanför Pozzuoli. Till slut sade hon på sin oefterhärmliga dialekt:

— De måtte varit mycket dåliga människor, alla de där, riktiga camorrister allesammans.

— Ja det vill jag lova, sade professorn, hörde du inte, att jag berättade för dig, att Tiberius dränkte pojkarne och flickorna i Blå grottan, och att...

— Äro de döda allihop?

— Ja visst äro de döda, de dogo allihop för två tusen år sedan.

— Men varför i all världen ska vi då bråka om dem, låt oss lämna dem i fred och inte bry oss om dem, sade Don Crisostomos lärjunge med sitt förtjusande leende.

Så slutade hennes uppfostran.

Efter lordens död kom hon tillbaka till sin ö och återvände till sitt forna enkla liv. Vi funno henne sittande i sin lilla soliga pergola med ett radband i handen och en katt i knät, en värdig romersk matrona, ståtlig som Gracchernas moder. Lord

Dufferin kysste hennes hand med en gammal hovmans artighet. Hon hade glömt nästan all sin engelska och återfallit till sin barndoms Capridialekt, ambassadörens klassiska italienska var lika obegriplig för henne som för mig.

— Säg henne, sade lord Dufferin, när vi reste oss för att gå, säg henne att jag tycker, att hon är åtminstone lika mycket lady som hennes milord inglese var gentleman.

Ville Ambassadören se hennes brorsdotter, La Bella Margherita? Jo visst, han önskade ingenting hellre.

La Bella Margherita mottog oss med sitt bedårande leende och ett glas av parrocons bästa vin, och den galante gamle herrn hade intet emot att besegla släktskapet med en smällande kyss på hennes rosiga kind.

Den länge bebådade regattan skulle gå av stapeln följande söndag, en triangelbana Capri—Posilippo—Sorrento, segraren skulle mottaga pokalen ur Lady Dufferins hand. En bättre båt än min lilla kutter, Lady Victoria, hade aldrig byggts i Skottland, teak och stål, säker i alla väder med den rätte mannen vid rodret, och om jag någonsin dugt till något, så var det till att styra en båt. De två kuttrarne voro systerbåtar, lord Dufferins två döttrar hade givit dem sina namn. Våra chancer voro ungefär desamma. I styv bris och grov sjö skulle jag antagligen bli slagen, men jag litade på att med mitt nya gaffeltoppsegel och min nya sidenspinnaker kunna vinna pokalen i lätt vind och smult vatten. De nya seglen hade anlänt från England, medan jag ännu var kvar i Rom och förvarades i segelboden under speciell uppsikt av gamle Pacciale, den mest betrodde i mitt hushåll. Han förstod mycket väl vikten av sitt kall, han sov med nyckeln under huvudkudden och tillät ingen människa träda in i helgedomen. Ehuru han på senaste åren

blivit en passionerad dödgrävare, var hans hjärta alltjämt kvar på sjön, där han levt och farit illa som pescatore di coralli alltsedan han var pojke. På den tiden, innan Amerikas förbannelse drabbat Capri, for nästan hela den manliga delen av befolkningen på korallfiske till "Barbaria": Tunis och Tripolis. Det var ett hårt arbete fullt av vedermödor och umbäranden av alla slag, även faror, många av dem återvände aldrig till sin ö. Det tog Pacciale tjugo års hårt arbete att skrapa ihop de tre hundra lire som en man behövde för att kunna taga sig en hustru. Hundra femtio lire för båten och fisknäten, hundrafemtio för sängen och söndagskläderna att gifta sig i, resten skulle nog Madonnan se till. Flickan väntade i åratal, under tiden spann hon och vävde det blivande hemmets linneförråd, som det föll på hennes lott att anskaffa. Liksom alla andra av byns invånare hade också Pacciale ärvt efter sin far en liten jordbit, i detta fall blott några nakna klippor, tusen fot under Damecuta. Jorden hade han burit dit i korgar på ryggen, år efter år, till dess där fanns tillräckligt med mylla för att kunna plantera några vinrankor och fichi d'India, fikonkaktus. Han hade aldrig fått en droppe vin, ty de unga druvorna brändes regelbundet varje sommar av saltskummet, när det blåste från SV. Ibland kom han hem från sin masseria med en liten korg färsk potatis, de första som mognade på ön, och förärade dem till mig med stor stolthet. Han tillbragte hela sin lediga tid nere i sin masseria med att skrapa sina klippor med sin tunga hacka, när han icke satt på en sten och såg ut över havet med en lerpipa i munnen. Då och då brukade jag klättra ned för de branta klipporna, där en get kunde ha förlorat fotfästet, och gjorde honom en visit, till hans stora förtjusning. Rakt under våra fötter fanns en grotta, halvmörk och full av stalaktiter. Den var otillgänglig

från sjön och känd endast av få. Enligt Pacciale hade grottan i forna tider varit bebodd av en "lupomanaro", den mystiske skräckinjagande varulven, som ännu lever i öbefolkningens fantasi nästan lika mycket som Tiberius. Jag visste, att den tand jag hittat i sanden i grottan tillhört ett stort fossilt däggdjur som lagt sig ned att dö där, när ön ännu var förenad med fastlandet, och att styckena av flinta och obsidian voro fragment av primitiva människors redskap. Vem vet om ej till och med en gud hade bott där, ty grottan vette mot öster och Mithras, solguden, dyrkades ofta här.

Men nu hade jag ej tid att undersöka grottan, alla mina tankar voro upptagna av den kommande regattan. Jag hade skickat bud till Pacciale, att jag skulle komma till segelboden efter frukosten för att inspektera mina nya segel. Segelboden stod öppen, men till min förvåning var Pacciale inte där och tog emot mig. Jag trodde, att jag skulle svimma, när jag vecklade ut mina nya segel, det ena efter det andra. Det var en stor reva i toppseglet, sidenspinnakern som skulle försäkra mig om pokalen var nästan sliten itu, focken var i trasor. När jag återfått talförmågan skrek jag på Pacciale. Han kom inte. Jag rusade ut ur segelboden och fann honom till slut lutad mot trädgårdsmuren. Utom mig av raseri lyfte jag min knutna hand för att slå till honom, han rörde sig ej, han gav inte ett ljud ifrån sig, allt han gjorde var att böja sitt huvud och sträcka ut armarne horisontalt mot muren. Min hand föll. Jag visste vad det betydde, jag hade sett det förr. Det betydde att han skulle lida straffet men att han var oskyldig. Det var Vår Herres korsfästelse han återgav med sina utsträckta armar och sitt nedböjda huvud. Jag talade till honom så vänligt jag kunde, men han fortfor att tiga och rörde sig ej från sitt lidandes kors.

Jag stoppade nyckeln till segelboden i fickan och sammankallade hela hushållet. Ingen hade varit i segelboden, ingen hade något att säga, men Giovannina gömde ansiktet i förklädet och började gråta, jag tog henne in i mitt rum och lyckades med största svårighet få henne att tala. Jag önskar, att jag kunde återgiva ord för ord den rörande historia hon berättade mig under sina snyftningar. Den kom mig nästan att gråta själv, då jag kom ihåg, att jag varit nära att slå den stackars gamle Pacciale med min knutna hand. Det hade alltihop inträffat för två månader sedan, den första maj, då vi ännu voro kvar i Rom. Kanske kommer du ihåg den beryktade första maj för många år sedan, då revolutionen skulle bryta lös över hela världen, de rika skulle mördas och deras förhatliga ägodelar brännas och förstöras. Så sade åtminstone tidningarne, ju mindre deras format, dess större den kommande katastrofen. Den minsta tidningen av alla var Voce di San Gennaro, som Maria Porta-Lettere två gånger i veckan bar i sin fiskkorg till parrocon, för vidare cirkulering bland byns intellektuella, ett svagt eko från dånet av den stora världen, ljudande genom Anacapris arkadiska fred. Men det var inte ett svagt eko, som denna gång nådde de intellektuellas öron från spalterna i Voce di San Gennaro. Det var en blixt från en klar himmel, som slog ned mitt i byn. Det var den länge förespådda världskatastrofen som skulle hända den första maj. Värvade av Il Demonio skulle Attilas vilda horder plundra de rikas palatser och bränna och förstöra deras egendom. Det var början till slutet, världens undergång, Castigo di Dio, Castigo di Dio! Nyheten spred sig som en löpeld över Anacapri. Parrocon gömde Sant' Antonios juveler och kyrkans heliga kärl under sin säng, ståndspersonerna släpade ned sin lösegendom i vinkällrarne. Il popolo stod på piazzan

och skrek att Sant' Antonio skulle komma ut ur kyrkan och beskydda dem. Kvällen före den ödesdigra dagen gick Pacciale för att rådgöra på parrocon. Baldassare hade redan varit där och återvänt, lugnad av parrocons försäkran att rövarne säkert inte skulle bry sig ett dugg om il Signor Dottores marmorbitar i trädgården och all hans roba antica. Baldassare kunde gott låta all den där bråten ligga där den låg. Vad beträffar Pacciale som var ansvarig för seglen, var han i en mycket värre belägenhet, sade parrocon. Om rövarne skulle anfalla ön, måste de komma i båtar, och segel voro ju ett värdefullt byte för sjöfarande. Att gömma dem i vinkällaren var för stor risk, ty sjöfarande tyckte också om gott vin. Varför inte släpa ner seglen till Pacciales ensliga masseria under Damecutas klippor? Det var just rätta platsen för dem, rövarne skulle säkerligen inte våga risken att bryta sina nackar för att hämta dem därnere.

Efter mörkrets inbrott släpade Pacciale, hans bror och två betrodda compagni, beväpnade med grova käppar, mina nya segel ned till masserian. Natten var stormig, det började ösregna, hornlyktan slocknade, med fara för sina liv trevade de sig ned för de hala klipporna. Vid midnatt nådde de masserian och deponerade sina bördor i lupomanarons grotta. De sutto hela den första maj i grottan på sina packor av genomdränkta segel, medan en av dem i tur och ordning stod på vakt vid ingången till grottan. Mot kvällen beslöt Pacciale att sända sin ovillige broder att, utan att utsätta sig för någon onödig risk, undersöka hur det stod till i byn. Han återvände på natten och rapporterade, att det inte syntes ett enda spår av rövarne, allt var lugnt som vanligt. Piazzan var proppfull med människor. Ljusen brunno framför alla altaren i kyrkan, Sant' Antonio skulle komma ut på piazzan och mottaga Anacapris

tacksägelser för att han ännu en gång räddat sin by från undergång. I daggryningen kröp sällskapet ut ur grottan igen och klättrade mödosamt tillbaka upp till byn med mina våta segel. Då Pacciale upptäckte olyckan med seglen, ville han dränka sig, hans döttrar sade, att de inte vågade lämna honom ur sikte under flera dygn. Han hade aldrig varit densamme sedan den dagen, det var knappt han sade ett ord. Jag hade redan lagt märke till hans tystnad och flera gånger frågat honom, vad det var som stod på. Långt innan Giovannina slutat sin berättelse, hade all min vrede försvunnit, och jag sökte förgäves efter Pacciale i hela byn för att säga honom det. Till slut fann jag honom nere i sin masseria på sin vanliga sten seende ut över havet, som han brukade göra. Jag sade honom, att jag skämdes över att ha höjt min hand mot honom. Alltsammans var parrocons fel och inte hans. Jag gav tusan i de nya seglen, de gamla fingo duga åt mig. Jag tänkte ge mig i väg på en lång kryssning i morgon, han skulle följa med mig, och vi skulle glömma alltihop och aldrig tala mer därom. Han visste att jag alltid tyckt illa om hans dödgräveri, det vore bättre att han lät sin bror ta hand om kyrkogården och vände åter till sjön. Från och med i dag var han befordrad till min gast på kuttern. Gaetano hade två gånger varit dödfull i Calabrien och nästan låtit oss gå till bottnen. Jag hade i alla fall tänkt avskeda honom. När vi kommo hem, fick jag honom att sätta på sig den nya sjömanströjan, som just anlänt från England med LADY VICTORIA R. C. Y. C. i röda bokstäver på bröstet. Han tog aldrig av sig tröjan, han levde i den, han dog i den. När jag först råkade på Pacciale, var han redan en gammal man, hur gammal visste han inte själv, och inte heller hans döttrar eller någon annan. Jag hade förgäves sökt leta upp hans födelseår i Ana-

capris officiella register. Han hade blivit bortglömd ända från sin födsel. Men han skall aldrig bli glömd av mig. Jag skall alltid minnas honom som den hederligaste, ärligaste, mest renhjärtade man jag någonsin träffat i något land eller i någon samhällsklass, enkel och rättfram som ett barn. Hans egna barn ha sagt mig, att de aldrig hört honom säga ett häftigt eller ovänligt ord till vare sig deras moder eller dem själva. Han var till och med god mot djuren, han brukade fylla hela fickan med brödsmulor för att ge fåglarna i sin masseria, han var den ende man på ön, som inte fångat en fågel eller slagit en åsna. En trogen gammal tjänare utplånar namnet husbonde. Han hade blivit min vän, hedern var min, han var en vida bättre människa än jag. Fastän han tillhörde en annan värld än jag, en värld som var mig nästan okänd, förstodo vi varandra fullkomligt. Under våra långa dagar och nätter tillsammans på sjön, lärde han mig många ting, som jag inte läst i mina böcker eller hört från någon annan människas läppar. Han var en ordkarg man, havet hade för länge sedan lärt honom sin tystnad. Hans tankar voro få och så mycket bättre för honom. Men hans ord voro fulla av poesi, och den arkaiska enkelheten i hans uttryckssätt var rent grekisk. Många av hans ord voro för övrigt grekiska, han mindes dem från den tid, då han några tusen år förut seglat längs samma kust, som en av besättningen på Odysseus' skepp. När vi voro hemma fortsatte han sitt vanliga liv, arbetade hela dagen i min trädgård eller i sin älskade masseria nere vid havet.

Jag tyckte inte riktigt om de där expeditionerna uppför och nedför de branta klipporna, hans ådror började hårdna, och han återvände ofta andfådd från sin långa klättring. För övrigt såg han likadan ut som vanligt, han klagade aldrig över någon-

ting, åt sitt stora fat maccaroni med god aptit som vanligt och var på benen från soluppgång till solnedgång. Plötsligt en dag vägrade han att äta, vi försökte fresta honom med alla möjliga goda saker, men han sade nej. Han medgav, att han kände sig "un poco stanco", litet trött, och tycktes fullt tillfreds med att sitta stilla ett par dagar i pergolan och se ut över havet. Så ville han ovillkorligen gå ned till sin masseria, och det var med största svårighet jag kunde förmå honom att stanna hos oss. Jag tror inte, att han själv visste varför han envisades att gå ned till sin masseria, men jag visste det. Det var den primitiva människans instinkt som drev honom dit ned för att dölja sig undan andra människors ögon och lägga sig ned att dö bakom en klippa eller under en buske eller i samma grotta, där många tusen år tillbaka andra primitiva människor lagt sig ned att dö. Framemot middagen sade han, att han funderade på att lägga sig en stund på sin säng, han som aldrig legat till sängs en enda dag i sitt långa liv. Jag frågade honom flera gånger under eftermiddagens lopp, hur han mådde, och han svarade att han mådde bra, tack så mycket. Mot aftonen flyttade vi hans säng fram till fönstret, där han kunde se solen gå ned i havet. När jag tittade till honom igen efter Ave Maria, sutto hela mitt hushåll, hans bror och ett par av hans compagni i rummet. Ingen hade bett dem komma, jag visste inte ens själv, att det var så nära. De talade icke, de bara sutto där alldeles tysta hela natten. Enligt italiensk sed satt ingen nära sängen. Gamle Pacciale låg där stilla och fridfull och såg ut över havet. Allt var så enkelt och högtidligt, just så som det borde vara, när ett liv skall ändas. Prästen kom med sakramentet. Gamle Pacciale blev tillsagd att bekänna sina synder och bedja Gud om förlåtelse. Han nickade och kysste krucifixet. Prästen gav

honom absolution. Vår Herre smålog, och sade att gamle Pacciale var välkommen till himmelen. Jag trodde, han redan var där, när han plötsligt lyfte sin hand och strök min kind sakta nästan blygt:

— Siete buono come il mare, mumlade han.

God som havet!

Jag skriver ej ned hans ord av fåfänga, jag skriver dem med undran. Varifrån fick han dessa ord? De kommo långt bortifrån, de kommo som ett eko från en långt sedan förgäten gyllene ålder, då Pan ännu levde, då träden i skogarne kunde tala, då havets vågor kunde sjunga och människorna kunde lyssna och förstå.

XXXIII.

BÖRJAN TILL SLUTET.

Jag har varit borta från San Michele ett helt år, vilken illa använd tid! Jag har kommit tillbaka med ett öga mindre än jag hade då jag for. Det är ingenting mer att säga om det, det var väl i förutseende av en dylik möjlighet som jag kom till världen med två ögon. Jag har kommit tillbaka som en annan människa. Det förefaller mig som om jag med mitt enda återstående öga betraktade världen från en helt annan synpunkt än förr. Jag kan inte längre se vad som är fult, rått och frånstötande, jag kan endast se vad som är vackert, behagfullt och rent. Även männen och kvinnorna omkring mig tyckas mig ej vara desamma som de voro förut. Genom någon slags optisk illusion ser jag dem ej längre sådana de äro, men som det var meningen att de skulle vara, och som de kanske skulle vilja varit om de haft en chance. Jag ser ännu med mitt blinda öga en mängd narrar strutta kring i synfältet, men de irritera ej längre mina nerver som de gjorde förut, jag bryr mig ej längre om deras ideliga prat, they say what they say, let them have their say, har en vis engelsman sagt. Längre har jag icke kommit för närvarande, för att någonsin komma så långt som till att älska alla mina medmänniskor är jag rädd, att jag först måste förlora synen på båda ögonen. Jag kan inte förlåta dem

deras grymhet mot djuren. Jag tror, att det inom mig försiggår en slags utveckling i bakvänd riktning, som driver mig längre och längre bort från andra människor och närmare och närmare till Moder jorden och djuren. Alla dessa män och kvinnor kring mig synas mig nu spela en mer underordnad roll i världsalltet än de gjorde förr. Jag känner det, som om jag ödat alltför mycken tid på dem, som om jag kunde reda mig lika bra utan dem som de utan mig. Jag vet mycket väl att de inte längre ha något vidare bruk för mig. Bättre filer à l'anglaise, innan man blir utvisad. Jag har mina händer fulla i alla fall, och Gud vet hur länge det räcker. Jag har slutat irra kring världen på jakt efter lyckan, jag har slutat mitt liv som läkare på modet, jag har slutat mitt liv på sjön. Jag tänker stanna där jag är och försöka göra det bästa av det lilla jag har kvar. Men skall jag ens få lov att stanna här i San Michele? Hela Napoligolfen blänker som en spegel under mina fötter, pergolan, loggian och kapellet stråla i solglans, vad skall jag taga mig till om jag ej längre kan uthärda det blänkande ljuset? Jag har hört upp med att läsa och skriva och tagit mig till att sjunga i stället. Jag sjöng inte så länge allt var väl. Jag försöker också skriva den här boken på maskin, en nyttig och angenäm sysselsättning, har man sagt mig, för en ensam man med ett enda öga. Varje slag av bokstavshammaren träffar samtidigt manuskriptet och mitt kranium med ett knockout blow i huvudet på varenda tanke som springer fram ur min hjärna. Jag har förresten aldrig haft lätt för att tänka, jag tycker nästan jag klarar mig bättre, när jag låter bli. En bred och bekväm landsväg ledde från min hjärna till pennan i min hand. Alla tankar jag haft råd att vara av med ha vandrat den vägen, se'n den dag de började syssla med alfabetet. Intet under om

de råka gå vilse i denna amerikanska labyrint av kuggar och hjul. Inom parentes sagt är det bäst jag talar om här, att jag endast tar ansvaret för de kapitel jag skrivit med egen hand och inte för dem jag kokat ihop i samarbete med Corona Typewriting Company. Det skall intressera mig att se, vilka kapitel läsaren kommer att tycka bäst om.

Men om jag någonsin skall kunna lära mig att tygla denna oroliga Pegasus, ämnar jag sjunga en ödmjuk lovsång till min älskade Schubert, alla tiders störste sångare, för att säga honom vad jag har honom att tacka för. Jag har honom att tacka för allt. Även då jag låg vecka efter vecka med förbundna ögon i mörkret, med ringa hopp om att någonsin kunna komma ut därur, brukade jag gnola för mig själv den ena efter den andra av hans sånger, liksom skolpojken i den mörka skogen, som visslar för att låtsa att han inte är rädd. Schubert var nitton år gammal, när han komponerade musiken till Goethes Erlkönig och skickade den till den store diktaren med en ödmjuk dedikation. Jag har aldrig förlåtit den moderna tidens störste skald, att han inte ens erkände mottagandet av detta brev och ej sände ett enda ord till tack till honom som gjort hans dikt odödlig, samme Goethe som hade gott om tid att skriva långa tacksägelsebrev till Zelter för hans medelmåttiga musik. Goethes smak beträffande musik var lika dålig som hans smak beträffande konst. Han vistades ett helt år i Italien utan att förstå någonting av gotisk konst, och den stränga skönheten hos de primitiva målarne var honom obegriplig. Carlo Dolci och Guido Reni voro hans ideal. Även grekisk kultur av högsta rang lämnade honom oberörd, Apollo Belvedere var hans favorit. Schubert fick aldrig se havet, och ändå har ingen kompositör, ingen målare, ingen skald utom Homeros kunnat få oss att

förstå havets lugna majestät, havets hemlighetsfullhet och havets vrede som han. Han hade aldrig sett Nilen, och ändå kunde de inledande takterna av hans underbara Memnon ha ljudit i Luxors tempel. Hellas' konst och litteratur voro okända för honom, utom det lilla som hans vän Mayerhofer möjligen kan ha berättat för honom, och dock äro hans Die Grenzen der Menschheit, hans Prometheus, hans Ganymed och hans Fragment aus Aeschylus mästerverk från Hellas' gyllene ålder. Han hade aldrig älskats av en kvinna, och dock har aldrig ett så hjärtslitande kärleksskri nått våra öron som hans Gretchen am Spinnrade, aldrig resignation uttryckts mer rörande än i hans Mignon, aldrig en skönare kärlekssång någonsin sjungits än hans Ständchen. Han var trettioett år, när han dog lika utfattig som han levat. Han, som hade skrivit An die Musik, hade inte ens ett eget piano. Efter hans död såldes alla hans jordiska ägodelar på auktion för sextiotre floriner. I en trasig gammal väska under hans säng hittade man ett dussin andra odödliga sånger, värda mer än allt guldet i Rothschildarnes kassaskåp i detta deras Wien, där han levde och dog.

*

Luften är full av vår. Ginestran står i blom, myrten knoppas, vinbladen börja slå ut, blommor överallt. Rosor och kaprifol klättra upp för cypressernas stammar och pergolans kolonner. Anemoner, krokusar, vilda hyacinter, violer, orkidéer och cyklamen springa fram bland det doftande gräset. Knippor av Campanula Gracilis och djupblå Lithospermum, blå som Blå grottan, skjuta fram ur själva klippan. Ödlorna jaga varandra bland murgrönan. Sköldpaddorna galoppera omkring småsjungande för sig själva, kanske du inte vet att sköldpaddor

kunna sjunga? Mongoosen förefaller rastlösare än någonsin. Den lilla minervaugglan flaxar med vingarna, som om hon tänkte flyga i väg för att hälsa på sin bästa vän i den romerska campagnan. Barbarossa, min stora maremmahund, har försvunnit i egna affärer, till och med min stackars gamla Tappio ser ut som om han inte skulle ha något emot ett litet äventyr hemma i Lappland. Billy vandrar orolig fram och tillbaka under sitt fikonträd med en glimt i ögat, som kommer en att tänka på Don Juan. Giovannina har långa samspråk i skymningen nedanför trädgårdsmuren med sin solbrynte amoroso, det är som det skall vara, jag håller bröllop för dem efter Sant' Antonio. Det fridlysta Barbarossaberget ovanför San Michele är fullt av fåglar på väg hem att bygga bo. Vilken glädje för mig att de kunna vila där i fred! I går var jag nära att trampa på en liten lärka halvt dold i gräset, så uttröttad av sin långa färd över havet, att hon inte ens försökte flyga sin väg. Hon satt alldeles stilla i min hand, som om hon förstode att handen tillhörde en vän, kanske en landsman. Jag frågade den lilla fågeln om han inte ville sjunga en sång för mig, innan han gav sig i väg, det fanns ingen fågelsång jag älskade mera än hans. Men han sade, att han inte hade någon tid att förlora, han hade bråttom hem till Sverige för att sjunga in sommaren. Under mer än en vecka ha en sångtrasts flöjttoner ljudit i min trädgård. Härom dagen fick jag syn på hans brud som satt gömd i en lagerbuske. I dag har jag sett deras bo, ett under av fågelarkitektur. Jag hör också flaxande av vingar och ett sakta sorl av fågelröster under kapellet. Jag låtsar som om jag inte hörde det, men jag är säker på, att någon kurtis är i gång inne bland rosmarinbuskarne, jag undrar vilken fågel det kan vara. I går kväll kom hemligheten ut, ty just som jag skulle gå till sängs

började en näktergal sjunga Schuberts Serenade under mitt fönster:

Leise flehen meine Lieder
Durch die Nacht zu dir
In den stillen Hain hernieder
Liebchen komm zu mir.

"Sådan vacker flicka Peppinella blivit", tänkte jag för mig själv, när jag höll på att somna, "när jag såg henne sista gången var hon ett barn, och nu är hon i full blom, jag undrar om Peppinella..."

29. — *Munthe, Boken om San Michele.*

I DET GAMLA TORNET

I.

Boken om San Michele slutar här, just när den skulle börja på allvar, ett meningslöst fragment. Boken slutar med fågelkvitter och fladdrande vingar och luften full av vår. Huru önskar jag ej att mitt eget meningslösa liv skulle sluta just så, med fågelsång under mitt fönster och rymden full av ljus!

Jag har tänkt så mycket på döden dessa sista dagar, jag vet ej varför. Trädgården är ännu full av blommor, fjärilar och bin flyga ännu kring, ödlorna sola sig ännu bland murgrönan, jorden myllrar ännu av krälande liv. Ej senare än i går hörde jag en försenad trädgårdssångare sjunga av hjärtans lust under fönstret. Varför skulle jag tänka på döden? Gud har i sin vishet gjort Döden osynlig för människors ögon. Vi veta att Han är där, tätt i hälarne på oss, liksom vår skugga, utan att någonsin förlora oss ur sikte. Dock se vi Honom ej, ägna Honom knappast en tanke. Mest underbart av allt, ju närmare vi nalkas vår grav dess fjärmare viker Döden från våra tankar. Sannerligen, det behöves en Gud för att utföra ett sådant under.

Mycket gamla människor tala sällan om Döden, det är som om deras skumma ögon vore ovilliga att betrakta något annat än det förflutna och det närvarande. Allt eftersom deras minne försvagas, blir också det förflutna mer och mer otydligt, och de leva nästan uteslutande i det närvarande. Det är därför som gamla människor såvida de äro besparade kroppsliga lidanden,

som naturens mening var, i allmänhet äro långt mindre olyckliga än de unga tro. Vi veta, att vi skola dö, det är i själva verket det enda vi veta om vår framtid. Allt övrigt är blott gissningar, och i de allra flesta fall gissa vi fel. Som vilsekomna barn i en dunkel skog treva vi vår väg genom livet, knappast seende en hand framför oss, ovetande om vad som väntar oss från dag till dag, vilka faror och hinder som skola spärra vår väg, vilka mer eller mindre spännande äventyr vi skola råka ut för, i väntan på det Stora Äventyret, det mest spännande av alla, Döden. Då och då i vår förvirring våga vi rikta en skygg fråga till vårt öde, men vi få intet svar, ty stjärnorna äro för långt borta. Ju förr vi få klart för oss att vårt öde avgöres inom våra egna bröst och ej däruppe bland stjärnorna, desto bättre för oss. Lyckan kunna vi endast finna inom oss själva, det är bortkastad tid att söka efter den hos andra, få ha någon till överlopps. Sorgen måste vi bära ensamma, det är inte rätt att söka flytta över den på andras skuldror, kvinnors eller mäns. Vi måste kämpa våra egna strider, med våra egna vapen och slå till så hårt vi kunna, födda till kamp som vi äro. Fred skall komma en dag, fred utan vanära även för de besegrade, om de stått kvar på sin post och försvarat sig så gott de kunnat.

För mig är striden slut och förlorad. Jag har drivits ut från San Michele, mitt livs mål. Jag hade byggt mitt hem, sten på sten, med mina egna händer, i mitt anletes svett. Jag hade byggt det på mina knän till en helgedom åt solen, där jag skulle söka kunskap och ljus hos den strålande guden, som jag dyrkat hela mitt liv. Elden som brände i mina ögon hade varnat mig gång på gång att jag ej var värdig att leva i solen, att min plats var i skuggan. Men jag hade inte aktat på varningen. Liksom hästarne, som vända åter till det brinnande stallet för att för-

gås bland flammorna, hade jag vänt tillbaka sommar efter sommar till San Micheles bländande ljus. Akta dig för ljuset! Akta dig för ljuset!

Jag har samtyckt till mitt öde, jag är för gammal att kämpa med en gud. Jag har dragit mig tillbaka till mitt fäste i det gamla tornet, där jag tänker hålla ut till det sista. Dante levde ännu, när munkarne, började bygga Torre di Materita, halvt borg, halvt kloster, starkt och fast som klippan det står på. Hur ofta ha icke hans bittra ord: "Nessun maggior dolore che ricordarsi del tempo felice nella miseria" ekat genom det gamla tornet, sedan jag kom hit. Men hade han rätt den florentinske siaren, är det sant, att det för oss ej finnes större smärta än att minnas i vårt elände vår svunna lycka? Jag för min del tror det ej. Det är med glädje och ej med sorg som mina tankar gå tillbaka till San Michele, där jag levde de lyckligaste åren av mitt liv. Men det är sant, att det gör mig sorgsen att gå dit upp — jag känner mig som inkräktare på en helig mark, helgad åt minnet av det förflutna som aldrig kan komma åter, då världen var ung, och solen var min vän.

Det är gott att vandra omkring i det dämpade ljuset under Materitas oliver. Det är gott att sitta och drömma i det gamla tornet, det är nästan det enda jag kan göra nu. Tornet vetter åt väster, där solen går ned. Snart sjunker solen i havet, så kommer skymningen, så kommer natten.

Det har varit en härlig dag.

II.

Den sista strålen av gyllene ljus såg in genom fönstret och vandrade långsamt kring det gamla tornet, från de illuminerade pergamenten och det gotiska silverkrucifixet på väggen till Tanagrafigurerna och de venetianska glasen på refektoriebordet, från de blomsterkrönta nymferna och backanterna dansande till Pans flöjt på den grekiska basreliefen till de bleka dragen på guldgrund av min älskade S. Franciscus av Assisi med S. Chiara, med liljor i handen, vid sin sida. Än slöt en gloria av guld kring den florentinska Madonnans stilla ansikte, än lyste fram ur dunklet den stränga marmorgudinnan, Artemis Laphria, med Dödens snabba pil i sitt koger. Ännu som för tre tusen år sedan, krönte på nytt den strålande Solskivan Achnatons panna, Achnaton, den kunglige drömmaren vid Nilstranden, Solens Son. Tätt bredvid stod Osiris, som dömde över människans själ, och den falkhövdade Horus, den outgrundliga Isis och Nephtys, hennes syster, med Anubis, gravens väktare, utsträckt vid sina fötter.

Ljuset svann mer och mer, natten kom.

"Dagens Gud, Ljusets Givare, kan du inte stanna hos mig litet längre? Natten är så lång för tankar, som ej våga drömma om soluppgång, natten är så mörk för ögon, som ej kunna se stjärnorna. Kan du ej beskära mig ännu några få sekunder av din strålande evighet för att låta mig än en gång se din sköna

värld, havet, det oändliga, det outgrundliga, de stolta molnen, de snötäckta fjällen, de brusande älvarne, de vänliga träden, blommorna och gräsen och alla mina bröder och systrar i skyn, i skog och på fält? Kan du åtminstone ej låta mig få behålla några vilda blommor i min hand för att värma mitt hjärta? Kan du ej lämna kvar några stjärnor på din himmel för att visa mig vägen genom mörkret?

Om jag ej längre kan urskilja männens och kvinnornas anleten, kan du ej åtminstone låta mig få se skymten av ett barnansikte eller blicka in i ögonen på ett vänligt djur? Jag har läst mäns och kvinnors ansikte så länge, jag känner det väl. Det är ett enformigt studium, jämfört med vad som står att läsa i Moder Naturs gåtfulla anlete, i Guds egen bibel. Gamla amma, som strukit bort så många oroliga tankar från min brännande panna med din ömma hand, gå ej ifrån mig, lämna mig ej ensam i mörkret, jag är rädd för mörkret. Stanna hos mig litet längre, berätta för mig några fler av dina underbara sagor, medan du lägger ditt rastlösa barn till sängs för den långa nattens sömn.

Världens ljus, ack, du är en gud, och ingen bön från en dödligs läppar har någonsin nått din himmel. Hur kan jag i min ringhet hoppas på förbarmande från dig, obarmhärtige Solgud, från dig som övergav själve den store Farao Achnaton vars odödliga solhymn ekade genom Nildalen femhundra år, innan Homeros sjöng:

När du stiger upp blir allt glädje och ljus
och människorna säga: Det är Liv att se dig, det är Död att ej se dig.
Väster och Öster prisa dig, när du stiger upp leva de,
när du går ned dö de.

Dock åsåg du utan miskund i ditt strålande öga, huru de gamla gudarne vräkte din störste dyrkares tempel i Nilen och sleto Solskivan från hans panna och den kungliga gamen från hans bröst och utplånade hans hatade namn från hans gyllene svepning för att låta hans namnlösa själ irra kring i undervärlden i all evighet.

Långt efter det Nilens, Olympens och Valhallas gudar fallit i stoft, sträckte en annan av dina dyrkare, S. Franciscus av Assisi, Il Canto di Soles fromme sångare, sina armar mot din himmel, odödlige Solgud, med samma bön på läpparna, som jag höjer till dig i dag, den att du ej skulle taga ditt välsignade ljus från hans sjuka ögon, skumma av vaka och tårar. På brödernas enträgna böner begav han sig till Rieti för att rådfråga en ryktbar ögonläkare. När kirurgen lade brännjärnet i elden, talade den helige Franciscus till elden som till en vän och sade:

"Broder Eld, framför alla andra ting har Den Allra Heligaste skapat dig av oändligt stort behag, mäktig, skön och nyttig. Var barmhärtig mot mig i denna min prövningsstund, var mig bevågen! Jag anropar den store Guden som har skapat dig att Han må mildra glöden av din eld, så att jag må tåligt uthärda svedan."

När han slutat sin bön till elden, gjorde han korstecknet och uthärdade utan klagan, huru det väsande brännjärnet drogs från örat till ögonbrynet.

"Broder Medico", sade den helige Franciscus, "om du inte bränt nog djupt, börja igen."

Och läkaren, full av under över en dylik själens styrka i en så bräcklig kropp, sade:

"Jag säger eder, Bröder, jag har sett underbara ting i dag."

Dock, S. Franciscus, den frommaste bland män bad förgäves, led förgäves, du övergav Il Poverello liksom du övergav den store Farao. När de trogna bröderna på hemvägen satte ned båren med dess bräckliga börda under olivträden vid foten av Assisi, kunde den helige Franciscus icke längre se sin älskade stad, då han lyfte sina händer för att giva den en sista välsignelse.

Hur kan då jag, syndaren, den ringaste av alla dina dyrkare, hoppas på medlidande av dig, Livets obeveklige Furste. Hur vågar jag bedja dig om ännu en gunst, du som redan givit mig så många dyrbara gåvor med öppna händer. Du gav mig mina ögon att lysa med fröjd och fyllas med tårar, du gav mig mitt hjärta att klappa av längtan och blöda av medlidande, du gav mig hopp, du gav mig sömn.

Jag trodde, att du gav mig allt som en gåva. Jag misstog mig. Det var blott ett lån, som du nu kräver tillbaka för att räcka det till en annan varelse, som i sin tur skall stå upp ur samma evighet i vilken jag nu sjunker tillbaka. Ljusets Herre ske alltså, Herren gav och Herren tog, välsignat vare Herrens namn.

III.

Klockorna i campanilen ringde Ave Maria. Aftonvinden susade genom cypresserna utanför fönstret, där fåglarne kvittrade varandra god natt. Havets röst saktade av, och nattens välsignade tystnad sänkte sig över det gamla tornet.

Jag satt i min Savonarolastol trött och modlös. Wolf sov vid mina fötter, under dagar och nätter hade han knappast lämnat mig. Då och då öppnade han sina ögon och såg på mig med en blick så full av kärlek och sorg, att den nästan kom mina egna att fyllas av tårar. Då och då reste han sig upp och lade sitt stora huvud i mitt knä. Visste han, vad jag visste, förstod han, vad jag förstod, att stunden närmade sig, då vi skulle skiljas? Jag strök hans huvud i tystnad, för första gången hade jag inga ord för honom, hur skulle jag kunna förklara för honom det hemlighetsfulla okända, som jag ej kunde förklara för mig själv.

— Wolf, jag skall bryta upp härifrån, långt bort till ett fjärran land. Denna gång kan du ej följa med mig, min vän. Du måste stanna kvar här, där vi levat tillsammans så länge i sorg och i glädje. Du skall inte sörja mig, du måste glömma mig, som alla andra skola glömma mig, ty sådan är livets lag. Var vid gott mod, du skall få det bra, och så skall kanske också jag. Allt som jag kunnat göra för din lycka, det har jag gjort. Du skall leva ditt liv, som du levat det hittills, omgiven av samma kärleksfulla omsorg du fick av mig. Du skall få ditt

rikliga mål mat satt framför dig, när klockorna i campanilen ringa mezzogiorno, och din portion ben två gånger i veckan som förr. Den stora trädgården där du brukade leka med mig är fortfarande din, och även om du kanske skulle glömma lagen och jaga en främmande katt bland oliverna, så skall jag fortsätta att vända till mitt blinda öga, som jag gjorde förr, för gammal vänskaps skull. Och så när dina lemmar styvnat och dina ögon blivit skumma, skall du gå till vila för alltid under den antika marmorkolonnen bland cypresserna vid sidan av dina kamrater, som gått dit före dig. Och när allt kommer omkring, vem vet om vi ej skola mötas igen? Stora eller små, våra utsikter äro ungefär desamma.

"Gå ej ifrån mig. Stanna här eller tag mig med dig", bönföllo de trogna ögonen.

— Wolf, jag går till ett land, som jag inte vet någonting om. Jag vet ej vad som skall hända mig där, och ännu mindre vet jag vad som skulle hända dig, om du komme med mig. Jag har hört underbara sägner om det okända landet, men de äro blott sägner, ingen som varit där har någonsin vänt åter för att säga vad han sett. En enda man kunde gjort det, men Han vände åter till sin Fader med läpparne förseglade i outgrundlig tystnad.

Jag klappade ömt min trogne vän, men mina domnade fingrar kunde ej längre känna beröringen av hans lena päls.

Jag lutade mig ned över hans huvud för att kyssa honom farväl, en plötslig fruktan lyste till i hans ögon, han ryggade tillbaka och kröp under bordet. Jag lockade på honom, men för första gången lydde han ej. Jag visste vad det betydde. Jag hade sett det förr. Jag hade trott, att jag hade ännu ett par dagar kvar. Jag reste mig upp och försökte gå till fönstret för

att få ett djupt andedrag, men lemmarne vägrade att lyda, och jag sjönk tillbaka i min stol. Mina ögon vandrade kring det gamla tornet. Allt var mörkt och tyst, men jag tyckte mig höra Artemis, den stränga gudinnan, taga sin snabba pil från kogret redo att höja bågen. En osynlig hand rörde vid min skuldra. En lätt rysning flög genom min kropp. Jag trodde jag skulle svimma, men jag kände ingen smärta och mitt huvud var klart.

— Välkommen, Herre. Jag tyckte mig höra hovslagen av din svarta stridshäst dåna genom natten, du har vunnit loppet till sist, ty jag kan ännu se ditt dystra ansikte, när du böjer dig över mig. Du är ingen främling för mig, vi ha ofta sett varandra, alltsedan vi stodo sida vid sida bredvid en bädd i Salle St. Claire. Jag kallade dig då hård och grym, en blodtörstig bödel, som nästan tycktes njuta av att åse sina offers långsamma pina. Jag kände ej livet då så väl, som jag känner det nu. Jag vet nu, att du är den barmhärtigare av de två, att vad du tager med den ena handen, det ger du tillbaka med den andra. Jag vet nu, att det var livet inte du, som tände skräcken i dessa vidöppna ögon och spände musklerna i dessa flämtande bröst för ännu ett andedrag, ännu en minut av ångest.

Jag för min del kommer ej att brottas med dig i dag. Hade du kommit till mig, när blodet var ungt, skulle det varit en annan sak. Jag var full av liv då, jag skulle satt mig till motvärn och slagit igen, så hårt jag kunde. Nu är jag trött och modlös, mina ögon äro skumma, mina lemmar äro stela, och mitt hjärta är utslitet, jag har blott mitt huvud kvar, och mitt huvud säger mig, att det tjänar ingenting till att kämpa mot dig. Därför tänker jag sitta stilla i min Savonarolastol och se på, medan du sätter i gång. Jag är nyfiken att se hur det hela går till. Jag har alltid varit intresserad av fysiologi. Kanske det

är bättre jag låter dig veta, att jag är byggd av första klassens material, slå till så hårt du kan, annars kommer du kanske att slå miste, som du redan gjort ett par gånger, om jag ej tager fel. Jag hoppas Herre, att du icke hyser något gammalt groll mot mig sedan Avenue de Villierstiden, då jag nog höll dig i strängt arbete. För att tala sanningen är jag inte så modig, som jag låtsas vara, om du ville ge mig några droppar av din eviga sömndryck, innan du börjar, vore jag dig tacksam.

— Det gör jag alltid, och det borde väl du veta, du som så ofta stått vid min sida. Vill du skicka efter en präst, så är det ännu tid därtill. De bruka alltid sända efter prästen, när de se mig komma.

— Det tjänar ingenting till att sända efter en präst, han kan ingenting göra för mig nu. Det är för sent för mig att ångra och för tidigt för honom att döma, och jag gissar att det gör dig detsamma.

— Det är mig fullkomligt likgiltigt. Goda människor och onda människor äro precis desamma för mig.

— Det tjänar ingenting till att sända efter en präst, som bara skulle säga mig att jag föddes i synd, att mina tankar och mina gärningar voro onda, att jag måste ångra allt jag gjort, återtaga allt. Jag ångrar föga av vad jag gjort, jag tager ingenting tillbaka. Jag har levat efter min instinkt, så gott jag kunnat, och jag tror, att min instinkt varit sund. Jag har ofta nog burit mig åt som en dåre, när jag försökte låta mig ledas av mitt förstånd. Det berodde på att mitt förstånd ej såg klart, och jag har redan blivit straffad därför. Jag önskar säga tack till dem som varit överseende och vänliga mot mig. Jag har haft få fiender, de flesta voro doktorer, de gjorde mig förresten ingen skada, jag gick min egen väg i alla fall. Jag ber

dem om förlåtelse, som jag smärtat. Det är allt, resten angår endast Gud och mig själv, icke prästen som jag inte erkänner som min domare.

— Jag tycker inte om edra präster. Det är de som med sitt hot om evighet och om helvete lärt människorna att frukta mig. Det är de som slitit vingarne från mina skuldror och förvandlat mig till ett skrämmande benrangel, som vandrar från hem till hem med lie i handen och som trår sin Danse Macabre i freskerna på deras klostermurar, hand i hand med deras saliga och deras fördömda. Jag har ingenting att göra varken med deras himmel eller deras helvete. Jag är en Naturlag.

— Just innan solen gick ned, kom en liten trädgårdssångare och sjöng för mig nedanför mitt fönster. Skall jag aldrig höra honom mer?

— Där det finns änglar finns det fåglar.

— Jag önskar att en vänlig röst kunde läsa Faidon för mig än en gång.

— Rösten var odödlig, orden äro odödliga, du skall höra dem igen.

— Skall jag någonsin mer höra tonerna av Mozarts Requiem, min älskade Schubert och Beethovens titaniska strängaspel?

— Det var endast ett eko från himmeln du hörde.

— Jag är redo. Slå till, vän!

— Jag skall ej bruka våld. Jag skall låta dig falla i sömn.

— Skall jag vakna?

Intet svar kom på min fråga.

— Skall jag drömma?

— Ja, allt är blott en dröm.

*

Han stod där tätt vid min sida med bekransade lockar och drömtyngd panna, skön som kärlekens genius.

— Vem är du gosse? Är du Hypnos, sömnens ängel?

— Jag är hans broder född av samma moder, Natten. Thanatos är mitt namn. Jag är Dödens ängel. Det är ditt liv som slocknar i facklan, jag trampar under min fot.

*

Jag drömde, att jag såg en gammal man stappla fram sin ensliga väg. Då och då lyfte han huvudet och såg uppåt, liksom sökte han någon för att visa honom vägen. Då och då sjönk han ned på sina knän, som om han icke längre hade styrka att sträva vidare. Redan lågo fälten, skogarne och havet djupt under hans fötter, och snart försvunno även de snöklädda fjällen i töcknet, som omslöt den försvinnande jorden. Framåt, uppåt gick hans väg. Stormdrivna moln lyfte honom på sina mäktiga skuldror och buro honom med svindlande hast genom det oändliga. Vinkande stjärnor ledde honom närmare och närmare till landet, som ej vet av natt eller död. Han stod till sist framför himmelens portar fastnitade med gyllene gångjärn vid demantklippan. Var det en evighet, var det en dag, var det en minut, som han knäböjde på tröskeln och hoppades utan hopp att få komma in? Plötsligt slogos de väldiga portarna upp av osynliga händer, och en vit gestalt med en ängels vingar och ett sovande barns ansikte svävade in förbi mig. Jag sprang upp och med förtvivlans djärvhet stal jag mig in just som portarna skulle stängas.

— Vem är du fräcke inkräktare? hejdade mig en sträng röst. En reslig figur klädd i vit mantel och med guldnyckel i handen spärrade min väg.

— Väktare vid himmelens portar, helige S. Peter, jag besvär dig, låt mig stanna.

Med rynkade ögonbryn ögnade S. Peter genom mitt jordelivs magra förtjänstförteckning och dess långa syndaregister.

— Det ser illa ut, sade S. Peter. Mycket illa. Hur kom du hit, det måste vara ett misstag, jag förstår det ej ...

Han tystnade plötsligt, då en liten budbärarängel hastigt slog ned framför oss. Han fällde hop sina purpurvingar och ordnade sin korta kjortel spunnen av spindelväv och rosenblad och gnistrande av morgondagg. Hans små ben voro bara och rosiga som rosenbladen, hans späda fötter buro gyllene sandaler. Käckt på sned på hans lockiga huvud satt en liten hatt av tulpaner och liljekonvaljer. Hans ögon voro fulla av solglans och hans läppar fulla av glädje. I sin knubbiga hand höll han ett guldpräntat pergament, som han räckte S. Peter med viktig min.

— De vända sig alltid till mig, när de råkat illa ut, muttrade S. Peter, medan han läste pergamentet. När allt går som det skall, bry de sig inte om mig. Säg dem, sade han till budbärarängeln, säg dem, att jag kommer strax, säg dem, att de framför allt inte skola svara på några frågor, förrän jag kommer.

Den lille ängeln lyfte sitt rosiga finger till sin tulpanhatt, slog ut sina purpurvingar och flög sin väg snabb som en fågel och sjungande som den.

S. Peter såg obeslutsamt på mig med sina genomträngande ögon. Han vände sig till en åldrig ärkeängel, som lutad mot sitt dragna svärd stod på vakt vid det gyllene förhänget, och sade pekande på mig:

— Låt honom vänta här, tills jag kommer tillbaka. Han är djärv och listig, hans tunga är hal, tag dig i akt, att han inte

lossar din. Vi ha alla våra svagheter, jag känner din. Det är något besynnerligt med den här anden, jag kan inte ens begripa, hur han kom in här. Det är ej alls omöjligt, att han hör till samma släkte, som lockade dig från himmeln att följa Lucifer och som orsakade ditt fall. Var försiktig, var tystlåten, var på din vakt.

Han gick. Jag såg på den åldrige ärkeängeln, och den åldrige ärkeängeln såg på mig. Jag tänkte, att det var klokast att ingenting säga, men jag iakttog honom i smyg. Snart såg jag honom spänna av sig svärdet och med stor försiktighet ställa det mot en pelare av lapis lazuli. Han såg helt lättad ut. Hans gamla ansikte var så blitt, hans ögon voro så milda, att jag var säker på att han var lika mycket stämd för fred som jag.

— Vördnadsbjudande ärkeängel, sade jag blygt, måste jag vänta länge på S. Peter?

— Jag har hört trumpeterna ljuda i domarsalen, sade ärkeängeln, de hålla på att förhöra två kardinaler, som ha sänt efter S. Peter att bistå dem med sitt försvar. Nej, jag tror inte du behöver vänta så länge, småskrattade ärkeängeln, i regel lyckas inte ens S. Ignatius, den skarpaste lagkarlen i himmelen, krångla dem igenom. Allmänne åklagaren håller honom stången: han var en munk som hette Savonarola och blev bränd på bålet.

— Gud är domaren, sade jag, och inte människan, och Gud är barmhärtig.

— Ja, Gud är den högste domaren och Gud är barmhärtig, upprepade ärkeängeln. Men Gud råder över tallösa världar långt större i glans och prakt än den halvförgätna lilla stjärna, som kardinalerna komma ifrån.

Ärkeängeln tog mig vid handen och ledde mig till den öppna

valvbågen. Jag såg med bävan tusentals strålande stjärnor och planeter, pulserande av liv och ljus vandra sin förutspådda väg genom oändligheten.

— Ser du den där lilla stjärnan, skum som lågan av ett talgljus som håller på att flämta ut? Den stjärnan är världen, varifrån dessa bägge människor komma, två myror krälande på en jordklump.

— Gud skapade deras värld, och Han skapade dem, sade jag.

— Ja, Gud skapade deras värld. Han befallde solen att tina upp dess frusna inre. Han renade jorden med floder och sjöar. Han klädde dess skrovliga yta med skogar och fält. Han befolkade den med vänliga djur. Jorden var skön och allt var gott. Så, på den sista dagen, skapade Han människan. Kanske hade det varit bättre, om Han vilat dagen innan Han skapade människan i stället för dagen efter. Du vet väl, hur det gick till? En dag började en stor uthungrad apa att med sina hårda händer forma sig vapen för att dräpa de andra djuren. Vad kunde de sex tums långa rovtänderna hos machairodus förmå mot hans vässade flintkniv, skarpare än tigerns sabeltänder? Vad kunde grottbjörnens skarpa klor förmå mot hans trädstam, späckad med törnen och vassa musselskal? Vad kunde deras vilda styrka förmå mot hans list, hans snaror, hans fallgropar? Så växte han upp, en grym Protanthropus, som dräpte allt levande, som kom i hans väg, en Satan bland djuren. Upprätt bland sina fallna offer höjde han sin blodstänkta segerfana över den osjäliga världen och krönte sig själv till skapelsens konung. Det naturliga urvalet rätade ut hans ansiktsvinkel och förstorade hans hjärnskål. Hans vilda skri av vrede och fruktan formade sig till artikulerade ljud och ord. Han lärde sig att tämja elden. Långsamt tog han män-

niskoform. Hans ungar sögo blodet ur det skälvande köttet av de djur han dräpt och slogos som hungriga vargar om märgbenen han krossat med sina väldiga käkar och strött omkring i sin håla. Så växte de upp, starka och grymma som han själv, färdiga till anfall mot varje levande varelse som korsade deras väg, vore det även deras egna fosterbröder. Skogen darrade, när de nalkades, fruktan för människan föddes bland djuren. Rasande av mordlust började de snart slå ihjäl varandra med stenyxor. Den grymma fejden begynte, fejden som aldrig upphört.

— Vrede lyste i Herrens ögon, Han ångrade, att Han skapat människan. Och Herren sade:

— Jag skall utplåna människorna från jordens yta, ty de äro fulla av våld och ondska.

— Han befallde, och det stora djupets källor bröto fram, och himmelens fönster öppnade sig för att dränka människorna och jorden, som människorna besudlat med blod och brott. Om Herren blott dränkt dem alla! Men i sin nåd lät Han jorden än en gång uppstå renad och luttrad av syndaflodens vatten. Förbannelsen levde kvar i blodet av de få, som han låtit rädda i arken. Mördandet började på nytt, kriget blossade åter upp.

— Gud såg på med oändligt tålamod, ovillig att straffa, villig att förlåta intill det sista. Han sände till och med sin egen son till människornas onda värld för att lära dem mildhet och kärlek och för att bedja för dem. Du vet väl vad de gjorde med Honom? Himmeln till trots stucko de sedan världen i brand. Med djävulsk list smidde de nya vapen för att mörda varandra. De tyglade döden att rida i skyn, de förgiftade den livgivande luften med helvetets ångor. Stridens dån skakade hela deras värld. En av änglarne som vaktar Guds tron har berättat för

mig, att Madonnans ögon äro röda av tårar, och att såret i Hennes Sons sida har gått upp igen.

— Men Gud som är barmhärtighetens gud, hur kan Han låta detta mördande fortgå? frågade jag. Hur kan Han lyssna oberörd till dessa ångestrop?

Den åldrige ärkeängeln såg sig försiktigt omkring, att ingen lyssnade.

— Gud är gammal och trött, viskade han liksom slagen med skräck av sina egna ord, och Hans tankar äro tunga av sorg. Änglarna som vaka över Honom med oändlig kärlek ha ej hjärta att störa Hans vila med dessa ständiga budskap om ve. Ofta vaknar den Gamle upp ur sin marfyllda slummer och frågar vad som orsakar dundret som dånar i Hans öron, och flamman som blixtrar genom mörkret. Och änglarna, som stå omkring Honom svara, att dånet är rösten från Hans egna stormdrivna moln, och flamman är åskblixten som Han själv tänt. Och Hans trötta ögonlock sluta sig igen.

— Bättre så, vördade ärkeängel, bättre så. Ty om Hans ögon hade sett, vad jag sett, och Hans öron hört, vad jag hört, skulle Han än en gång ångrat att Han skapat människan. Än en gång skulle Han befalla det stora djupets källor att öppna sig för att förgöra människorna och denna gång skulle Han dränka dem alla och lämna djuren ensamma kvar i arken.

— Frukta Guds vrede! Frukta Guds vrede!

— Jag är ej rädd för Gud. Men jag är rädd för dem som en gång voro människor, de stränga profeterna, kyrkofäderna, S. Peter som befallde mig vänta här tills han kom tillbaka.

— Sanningen att säga, är det inte utan att jag också är en smula rädd för S. Peter, medgav den åldrige ärkeängeln, du hörde hur barskt han förebrådde mig, att jag låtit vilseleda

mig av Lucifer. Gud själv har förlåtit mig och beskärt mig att återvända till Sin himmel. Vet inte S. Peter att förlåta betyder att glömma? Du har rätt, profeterna äro stränga. Men de äro rättfärdiga, de voro upplysta av Gud, och de tala med Hans egen röst. Men kyrkofäderna läsa endast med sina skumma ögon andra människors tankar, deras röster äro människoröster.

— Ingen människa känner en annan människa. Hur kunna de döma dem de icke känna? Jag önskar, att den helige Franciscus vore bland mina domare, jag har älskat honom hela mitt liv, han känner mig, han förstår mig.

— Den helige Franciscus har aldrig dömt någon. Han har endast förlåtit liksom Kristus själv som lägger Sin hand i hans, som om Han vore hans broder. Den helige Franciscus syns ej ofta till i Yttersta Domens sal, där du snart skall stå. Han är ej ens gärna sedd där. Mer än en av martyrerna och kyrkofäderna äro avundsjuka på hans heliga stigmata och mer än en av himmelens magnater känna sig illa till mods i sina guldbroderade mantlar, när Il Poverello visar sig ibland dem i sin trådslitna kåpa. Madonnan lagar och lappar den så gott hon kan, hon säger det tjänar ingenting till att skaffa honom en ny kåpa, ty han skulle bara ge bort den.

— Jag önskar, att jag kunde få se honom, jag har längtat att fråga honom om en sak, som jag förgäves frågat mig själv om under hela mitt liv. Om någon kan besvara den frågan, är det han. Kanske du vise gamle ärkeängel, kan säga mig det? Vart gå djurens själar? Var är deras himmel? Jag skulle gärna vilja veta det, ty jag har . . .

Jag vågade ej säga mer.

— I min faders hus äro många boningar, säger Herren. Gud

som skapade djuren skall nog taga hand om dem. Himmeln är tillräckligt stor för att det i den skall finnas rum även för dem.

— Lyssna, viskade den gamle ärkeängeln och pekade med fingret mot den öppna valvgången, lyssna!

En ljuv melodi buren av harposträngar och milda barnaröster, nådde mina öron, när jag blickade ut över de himmelska trädgårdarna fulla av dofter från elyseiska blommor.

— Lyft dina ögon och se, sade ärkeängeln och böjde vördnadsfullt sitt huvud.

Innan mina ögon varsnat den gyllene glorian kring hennes huvud, hade mitt hjärta sagt mig vem hon var. Vilken oförliknelig målare var han ej, Sandro Botticelli! Där kom hon, just så som han så ofta målat henne, så ung, så ren, och dock med denna underbara modersömhet i sina ögon. Blomsterkrönta jungfrur med leende läppar och barnaögon omgåvo henne med evig vår, späda änglar med hopfällda vingar av guld och purpur buro upp hennes mantel, andra bredde en matta av rosor framför hennes fötter. S. Chiara, den helige Franciscus' älskade, viskade något i Madonnans öra, och det tycktes mig nästan som om Kristi Moder värdigats se på mig för ett ögonblick, då hon gick förbi.

— Frukta ej, sade ärkeängeln sakta, frukta ej. Madonnan har sett dig, Hon skall minnas dig i Sina böner.

— S. Peter dröjer, tillade han, han kämpar en hård kamp med Savonarola för att rädda sina kardinaler.

Ärkeängeln lyfte en flik av det gyllene förhänget och kastade en blick nedåt peristylen.

— Ser du den där anden i sin vita klädnad och med blomman instucken bakom örat? Jag pratar ofta med honom, han är avhållen av oss alla här, han är enkel och oskyldig som ett

barn. Jag iakttager honom ofta med nyfikenhet, han går alltid för sig själv och plockar upp fjädrarne som fallit från änglarnes vingar, han har bundit ihop dem till en liten fjädervippa, och när han tror, att ingen ser honom, böjer han sig ned för att sopa litet stjärndamm från det gyllene golvet. Jag tror inte, att han vet själv, varför han gör det, han säger, att han inte kan låta bli. Jag undrar, vem han var på jorden. Han kom hit för inte länge sedan, han kan kanske tala om för dig allt vad du vill veta om den Yttersta Domen.

Jag såg på den vitklädde anden och igenkände min vän Arcangelo Fusco, gatsoparen från det italienska fattigkvarteret i Paris. Samma ödmjuka, ärliga ögon, samma blomma bakom örat, rosen han med sydländsk artighet räckte till grevinnan den dag hon kom med mig för att ge sina dockor till Salvatores barn.

— Käre Arcangelo Fusco, sade jag och sträckte ut handen till min vän, jag har aldrig tvivlat på, att du skulle komma hit.

Han såg på mig med likgiltiga ögon, som om han inte kände igen mig.

— Arcangelo Fusco, känner du inte igen mig, kommer du inte ihåg mig? Kommer du inte ihåg, hur ömt du skötte Salvatores barn, när de hade difteri, hur du sålde dina helgdagskläder för att betala likkistan, när det äldsta barnet dog, den lilla flickan som du höll så mycket av.

En skugga av lidande gled över hans stilla ansikte.

— Jag minns ingenting.

— Ah, min vän vilken oerhörd hemlighet uppenbarar du ej med dessa ord. Vilken börda lyfter du ej från mitt hjärta. Du minns ingenting. Men hur kommer det sig då att jag kan minnas?

— Kanske du inte är död, kanske du bara drömmer, att du är död?

— Jag har varit en drömmare hela mitt liv, om detta är dröm, är det den underbaraste av alla.

— Kanske var ditt minne bättre än mitt, livskraftigt nog att kunna för en kort stund överleva skilsmässan från din domnade hjärna. Jag vet ingenting, jag förstår ingenting, allt det där är för djupsinnigt för mig, jag gör inga frågor.

— Det är därför, du fick komma hit min vän. Men säg mig, Arcangelo Fusco, kommer ingen häruppe ihåg sitt liv på jorden?

— Så säger man, man säger, att endast de som gå till helvetet komma ihåg sitt jordeliv, det är därför det kallas helvetet.

— Men säg mig, Arcangelo Fusco, var rannsakningen lång, voro domarne stränga?

— De sågo förskräckligt stränga ut först, jag började darra i hela kroppen, jag var rädd, att de skulle fråga mig om den där napolitanske skomakaren, som tog min hustru från mig, och som jag stack ihjäl med hans egen kniv. Men lyckligtvis ville de inte veta något om skomakaren. Det enda de frågade mig om var, om jag hade handskats med guld, och jag sade, att jag aldrig haft annat än koppar i mina händer. De frågade mig om jag hade gods och ägodelar, och jag svarade, att jag ägde ingenting annat än skjortan jag dog i på sjukhuset. De frågade mig ingenting mera och släppte mig in. Så kom en ängel med ett stort paket i händerna.

— Tag av dig dina trasor och sätt på dig dina helgdagskläder, sade ängeln. Kan du tänka dig, det var mina egna helgdagskläder, som jag sålt för att betala begravningsentreprenören, jag kände knappt igen dem, änglarne hade broderat dem med

pärlor och ädelstenar, du skall få se mig bära dem nästa söndag, om du är här ännu. Så kom en annan ängel med en stor sparbössa i handen.

— Öppna sparbössan, sade ängeln, den innehåller dina sparpengar, alla dina kopparslantar som du gav bort till andra som voro lika fattiga som du. Allt vad människorna ge bort på jorden sparas åt dem i himmelen, allt vad de spara på jorden förlora de.

— Kan du tänka dig, det var inte en enda kopparslant i sparbössan, alla mina kopparslantar hade förvandlats till guldpengar.

— Hör på, viskade Arcangelo Fusco, så att ärkeängeln inte skulle höra oss, jag vet inte vem du är, men du ser ut som om du hade mycket dåliga affärer, tag det inte illa upp, men du får hjärtans gärna stoppa i din ficka ett par av guldslantarne ur sparbössan. Jag sade till ängeln, att jag inte visste vad jag skulle göra med alla dessa pengar, och ängeln rådde mig att ge dem till den förste tiggare jag mötte.

— Hade jag följt ditt exempel, Arcangelo Fusco, skulle jag inte vara så utfattig som jag är i dag. Ack! Jag gav inte bort mina helgdagskläder, det är därför jag nu går i trasor. Sannerligen det är en stor lättnad för mig, att de inte frågade dig ingående om den där napolitanske skomakaren du förpassade till en annan värld. Gud vet hur många skomakares liv jag har att svara för, jag som varit doktor i över trettio år.

Det gyllene förhänget drogs åt sidan av osynliga händer, och en ängel stod framför oss.

— Din tur har kommit att träda inför dina domare, sade den gamle ärkeängeln. Var ödmjuk, säg ingenting, framförallt säg

ingenting. Kom ihåg att det var min tunga som bragte mig på fall, och att din kan också bringa dig på fall, om du lossar den.

— Hör på, viskade Arcangelo Fusco med en slug blinkning i ögonen, följ mitt råd och tag ingen onödig risk. Om jag vore som du, skulle jag inte säga ett ord om de där andra skomakarne, du talade om. Jag sade ingenting om min, eftersom de inte frågade mig om honom. När allt kommer omkring, visste de kanske ingenting om honom -- chi lo sa?

Ängeln tog mig vid handen och ledde mig genom en rad av gyllene sfinxer till Osiris' sal. Skyhöga kolonner av lapis lazuli och opal med kapitäl av strålande lotusblommor uppburo det mäktiga valvet, överstrött med himmelens stjärnor.

Jag lyfte mitt huvud och såg myriader av martyrer och helgon i vita mantlar, eremiter, anakoreter och styliter med vilda anletsdrag stekta av Nubiens sol, nakna cenobiter med sina utmärglade kroppar betäckta av en fäll av hår, strängt blickande, långskäggiga profeter, heliga apostlar med palmkvistar i händerna, patriarker och kyrkofäder från alla länder, ett halvt dussin påvar i glittrande tiaror och ett par kardinaler i röda kåpor. I en halvcirkel framför mig, sutto mina domare stränga och obevekliga.

— Det ser illa ut, sade S. Peter och räckte fram mina papper, mycket illa.

S. Ignatius, den Store Inkvisitorn, reste sig från sin stol och talade:

— Hans liv var fläckat av synd, hans själ är mörk, hans hjärta är orent. Som en kristen och ett helgon fordrar jag hans evinnerliga fördömelse, må djävulen pina hans kropp och hans själ från evighet till evighet.

Ett gillande mummel ekade genom salen. Jag lyfte mitt huvud och såg på mina domare. De sågo på mig i sträng tystnad. Jag böjde huvudet och sade ingenting. Jag hade den gamle ärkeängelns varning i minne, och förresten visste jag inte alls, vad jag skulle säga. Plötsligt lade jag märke till att långt borta i bakgrunden stod ett litet helgon, som nickade frenetiskt åt mig. Kort därpå såg jag honom försiktigt bana sig väg bland de stora helgonen fram till där jag stod, nära ingången.

— Jag känner dig väl, sade det lilla helgonet med en vänlig blick i sina milda ögon, jag såg dig komma, och med ett finger på läpparne tillade han i en viskning: jag såg också din trogne vän i hälarne på dig.

— Vem är du vänlige Fader? viskade jag tillbaka.

— Jag är S. Rocco, hundarnes skyddspatron, tillkännagav det lilla helgonet, jag önskar, att jag kunde hjälpa dig, men jag är tyvärr blott ett obetydligt helgon, de bry sig inte om vad jag säger, viskade han med en förstulen blick mot profeterna och kyrkofäderna.

— Han var en otrogen, fortsatte S. Ignatius, en bespottare, en lögnare, en bedragare, en svartkonstnär, en horkarl...

Några av profeterna spetsade öronen.

— Han var ung och eldig, försvarade mig S. Paulus, det är bättre att gifta sig än att brinna.

— Åren gjorde honom icke bättre, mumlade en eremit.

— Han tyckte om barn, sade S. Johannes.

— Han tyckte om deras mammor också, brummade en patriark i sitt skägg.

— Han sparade sig aldrig som läkare, sade S. Lucas, Läkaren.

— Himmeln är full av hans patienter, och så är också helvetet, enligt vad jag hört berättas, bet S. Dominicus av.

— Han har haft den fräckheten att komma hit med en stor hund, som sitter och väntar på honom utanför himmelens portar, upplyste S. Peter.

— Han behöver inte vänta länge på sin husbonde, väste S. Ignatius.

— En hund vid himmelens portar, dundrade en bister gammal profet.

— Vem är det? viskade jag till hundarnes skyddspatron.

— För Guds skull var tyst, kom ihåg ärkeängelns varning. Jag tror, det är Habbakuk.

— Om Habbakuk är bland mina domare är jag förlorad i alla fall, il est capable de tout, sade Voltaire.

— En hund vid himmelens portar, vrålade Habbakuk, en hund, ett orent djur.

Det var för mycket för mig.

— Han är inte ett orent djur, röt jag tillbaka och blängde argt på Habbakuk, han skapades av samme Gud, som skapade dig och mig. Om det finns en himmel för oss, måste det också finnas en himmel för djuren, fastän ni bistra gamla profeter i er oomkullrunkeliga helighet helt och hållet glömt bort dem. Så har förresten också ni fromma apostlar, fortsatte jag tappande huvudet mer och mer, eller varför återgåvo ni i edra heliga skrifter ej ett enda ord från Jesu Kristi läppar till försvar för våra stumma bröder, jag är säker på, att han yttrade dylika ord.

— Den heliga kyrka jag tillhörde på jorden har aldrig intresserat sig för djuren, avbröt S. Anastasius, icke heller önska vi höra något om dem i himmelen. Bespottare, du gjorde bättre

i att tänka på din egen själ i stället för på deras, din egen svarta själ, som snart skall vända åter till mörkret, varifrån den kom.

— Min själ kom från himmelen och inte från helvetet, som ni släppt löst på jorden. Jag tror inte på ert helvete.

— Du kommer snart att tro på det, väste den Store Inkvisitorn med flammande ögonglober.

— Guds vrede har fallit över honom, han är från sina sinnen, han är från sina sinnen, skallade en röst.

Ett skri av fasa ljöd genom tempelsalen:

— Lucifer! Lucifer! Satan är mitt ibland oss.

Moses stod upp, en väldig gestalt med de Tio budorden i sina seniga händer och blixtar av vrede i sina ögon.

— Så ond han ser ut, viskade jag skräckslagen till hundarnes skyddspatron.

— Han är alltid ond, viskade den helige lille mannen tillbaka.

— Låt intet mer bli sagt om denne ande, dundrade Moses. Rösten jag hörde, är rösten från Satans rykande läppar. Människoande eller djävul, bort härifrån! Jehovah, Israels Gud, sträck ut din hand och slå ned honom. Bränn hans kött och låt blodet i hans ådror förtorka. Bryt sönder benen i hans kropp. Förjaga honom från himmelen och jorden och sänd honom tillbaka till helvetet, varifrån han kom.

— Till helvetet! Till helvetet! ekade det genom domarsalen.

Jag försökte tala, men intet ord kom över mina läppar. Mitt hjärta frös, jag kände mig övergiven av Gud och människor.

— Lita på mig, jag skall se efter hunden, om det slutar illa, viskade det lilla helgonet vid min sida.

Plötsligt tyckte jag mig höra kvittret av en fågel genom den förfärliga tystnaden. En orädd liten trädgårdssångare slog ned på min skuldra och sjöng i mitt öra:

— Du räddade min mormor, min faster och tre av mina kusiner från pina och död av människohand på klippön. Välkommen! Välkommen!

I samma ögonblick pickade en lärka på mitt finger och kvittrade:

— Jag mötte en gång en flugsnappare i Lappland, som berättade för mig att när du var pojke lagade du vingen på en av hans förfäder och värmde hans frusna kropp vid ditt hjärta, och när du öppnade handen för att låta honom flyga kysste du honom på huvudet och sade: Lycka på resan lille broder! Lycka på resan lille broder! Välkommen hit! Välkommen hit!

— Hjälp mig lille broder! Hjälp mig lille broder!

— Lita på mig, sjöng lärkan och flög sin väg med en drill av fröjd, lita på mig.

Jag följde med ögonen lärkans flykt bort mot det blånande högland, jag tydligt såg genom den gotiska valvbågen. Hur väl kände jag ej igen dessa blånande kullar från Fra Angelicos tavlor. Samma silvergrå oliver, samma dunkla cypresser avtecknande sig mot den bleka aftonhimmelen. Jag hörde Assisis klockor ringa Angelus, och där kom han, Umbrias bleka helgon, sakta nedför stigen med broder Leo och broder Leonardo vid sin sida. Snabbvingade fåglar fladdrade kring hans huvud, andra åto ur hans utsträckta hand, andra sovo bland de vida vecken av hans kåpa. Den helige Franciscus stod stilla vid min sida och såg på mina domare med sina underbara ögon, dessa ögon som varken Gud eller människor eller djur kunde möta med vrede.

Moses sjönk ned i sin stol och lät de Tio Budorden falla ur sina händer.

— Alltid han, mumlade han bittert, den bräcklige, utmärglade drömmaren med sin flock av fåglar och sitt följe av tiggare och förkastade. Så bräcklig och dock stark nog att hejda din hämnande arm, o Herre. Är det då ej sant, att Du är Jehovah, den stränge guden som steg ned i eld och rök på berget Sinai och kom Israels barn att darra av skräck? Var det ej Din vrede, som bjöd mig att sträcka ut min straffande stav för att förtorka markens örter och träd, så att alla människor och djur skulle dö? Var det ej Din röst som ljungade genom mina Tio Budord? Vem skall frukta flamman av Din förödande blixt, o Herre, om dånet av Din vredes åska kan överröstas av en fågels kvitter?

Mitt huvud sjönk ned på den helige Franciscus' skuldra.

Jag var död, och jag visste det ej.

Boken om San Michele.

The Observer. "Uppenbarar en mycket sällsynt och ovanlig personlighet... Jag har sällan läst någonting mer rörande, ömt och fullt av 'respect humain'. Stil, kvickhet, humor, stor kännedom om livet och människorna och denna egendomliga sinnets enkelhet, som ofta tillhör geniet."

Arnold Bennett i The London Evening Standard. "Den intressantaste biografien jag har läst på åratal är Axel Munthes 'The Story of San Michele'."

Times Literary Supplement. "... skriven med en styrka och en ärlighet, som gör denna bok till ett mycket betydelsefullt, mänskligt dokument."

Daily Telegraph. "Romantisk, realistisk och bedårande, en skattkammare full av händelser och drömmar, strålande av humor."

Daily News. "Boken innehåller tillräckligt material för att förse författare av sensationella noveller med ämnen så länge de leva."

Punch. "En i högsta grad intressant och intagande uppenbarelse, förtjusande berättat."

The Nation and The Athenaeum. "En stor självbiografi — en av de ärligaste och mest fängslande sedan flera år."

Church Times. "Boken är av häpnadsväckande intresse: dess fem hundra sidor hålla läsaren förtrollad och det är svårt att upptäcka en enda slapp rad i hela boken från början till slutet."

The Quarterly Review. "Med författarens kännedom om livet och hans förmåga att uttrycka det, är detta en bok att skatta högt och läsa om igen, ty, tilltalande och rörande i sig själv, är boken ett uttryck för en stor människas tankar och hjärta."

Country Life. "En gång i en månad av idel söndagar kommer till världen en individ, som förlänats Midas' gåva att förvandla allting till guld med sin penna — för dem som lida av sömnlöshet, rekommenderar jag denna bok som skall taga ifrån dem all deras önskan att sova."

Yorkshire Post. "En av de mest originella och fängslande memoarböcker, som publicerats på länge."

Sunday Referee. "Hela boken är fylld av mänsklighet, känslighet och, mot slutet av boken, en ömhet, som lyfter den upp i rangen av de få självbiografier, som utgöra ett berättigande för denna konst. I sanning, detta är en skön bok."

Daily Chronicle. "Boken är en läkares självbiografi, som jag rekommenderar för sitt stora medlidande, sin sympati, vitt omfattande förståelse, och oemotståndliga humor."

Childrens Newspaper. "En kör av beröm."

The Western Mail. "Det är en häpnadsväckande bok, ibland underbart skön, ibland fruktansvärd hemsk — en rival till Allan Poe."

St. Martins Review. "Humor, patos och tragedi omväxla i denna historia om ett människoliv, som återspeglar en exceptionell personlighet och en filosofi, vars namn är barmhärtighet."

Ormonde T. Clarke. "Jag tvekar ej att säga att 'The Story of San Michele', är en av de mest fängslande och intressanta böcker jag någonsin läst. — Jag har läst mycket i nästan varenda gren av litteraturen och för mig är denna bok häpnadsväckande olik andra böcker. En av bokens egendomligheter, som gör den så tilltalande olik andra självbiografier, är att den är fri från pose. Nästan alla andra självbiografier, med få undantag, enkannerligen Samuel Pepys', posera. — Boken är skriven med levande berättarkonst. Doktorns kamp med döden i Neapels kolerasmittade fattiggränder är ett av de hemskaste kapitel jag någonsin läst. Och de sidor där han beskriver sitt liv på Capri äro bland de skönaste jag någonsin läst. Sådan är boken, växlande mellan skönhet och drama, tragedi och komedi, pittoresk, allegorisk, fridfull, hjärtslitande, ironisk, graciös och klok. Boken är allt detta, därför att det är en bok olika alla andra böcker."

New York Herald Tribune. "Liksom den gamla aristokratiens familjehotel i Paris' Faubourg St. Germain, som vetta mot sina trädgårdar och endast visa en enkel fasad för dem som passera förbi på gatan, dölja dessa doktor Munthes minnen sina rikedomar under en titel som är formell, tom och intetsägande. — Här är en av årets mest bedårande böcker, vis i sitt bedömande av människor och livet, sprudlande av humor och väpnad med en ironi, skarpare än kirurgens kniv. — En man med oerhörd energi och osläcklig törst att lära. — Där finnas kapitel som äro verkliga Maupassantnoveller i sin koncentrerade och dramatiska realism och karaktärskisser av läkare och patienter, som äro

verkliga miniatyrporträtter. — Ehuru han ej säger det rent ut, misstänker man dock att ju mer doktor Munthe har sett av män och kvinnor, desto mera har hans respekt ökats för St. Rocco, hundarnas skyddspatron."

Brev från en framstående läkare vid Post-Graduate Hospital. "Under de sista fem åren har ingen bok gjort så stort intryck på mig som 'The Story of San Michele'. Från litterär synpunkt är jag fascinerad. Från vetenskaplig synpunkt är jag fängslad av hans initierade, ehuru i vardagsspråk uttryckta studier inom människosjälens gebit. Ur yrkessynpunkt erkänner jag mig vara nästan förskräckt över den psykologiska skärpa, med vilken han hanterar sina patienter, sina kollegor, sina vänner och sina fiender. — Jag känner också, liksom alla hans läsare skola känna, en varm sympati för hans enkla, kloka mänsklighet, som färgar hela boken. Jag önskade det stode i min makt att ordinera boken åt varenda läkare och varenda patient. Jag är säker på att den skulle lära bägge parterna att förstå varandra bättre. Jag är entusiastisk över boken."

Doktor Philemon Truesdale. F. d. president vid Harvard Medical School. Innehavare av 1929 års guldmedalj från American Medical Association, skriver: "Boken kommer att väcka mycket uppseende, jag är säker på att varenda läsare, lekmän såväl som läkare, skall placera boken på hyllan för sina bästa böcker."

Light. "En tredimensionär bok: det personliga, det opersonliga och det fantastiska, sammanvävt på fem hundra sidor. En märkvärdig bedrift av en man, vars yrke anses böra kedja honom till materialism och livets rena mekanism."

South Carolina State Columbia. "En självbiografi av en man, som har tänkt mycket och gått till djupet; de rika resultaten äro nedskrivna här i en bok, som är förvånansvärt fri från pose och självbelåtenhet."

George N. Shuster, Literary Editor of The Commonwealth. "Boken är otroligt bra. Litterära kritici ha alltid i grund och botten misstänkt att alla stora litterära produkter äro självbiografier. Här föreligger, enligt min åsikt, en av de mest fängslande memoarböcker av en läkare som någonsin skrivits. För mig är boken en skatt, lika mycket för vad den säger, som det sätt varpå författaren säger det. Detta är ett barmhärtighetens evangelium, som bryter igenom litterär realpolitik, som en helgdag bryter genom vardagslivets arbetsdagar."

Rochester Chronicle. "Boken griper läsaren till den grad att man nästan tvingas fråga sig själv om Axel Munthe någonsin existerat."

Journal of The American Medical Association. "Boken bör läsas av alla på grund av sin humor, sin inspiration och sitt drama, men i synnerhet av läkare, därför att den ger en sympatisk tolkning av deras eget liv vis-à-vis deras patienter."

Country Life. "Varenda sida är så full av liv och medlidande och humor att till och med liken — för vilka författaren har en speciell förkärlek — bliva sympatiska."

Washington Star. "En vetenskapsman, en siare, en poet, en äventyrare — en förtrollande människa."

Jacksonville Times Union, Florida. "Boken är skriven med den rika, flytande stilen hos en mästare i engelska språket, trots att författaren är en svensk. — Hans berättelser, omväxlande tragiska och komiska, genomgå hela skalan av sinnesrörelser. — Man kan ej undgå att jämföra dem med Balzacs och Maupassants korta noveller. Hans beskrivning av Capri är full av skönhet och hans berättelser om tomtar och troll i Lappland kunna väl jämföras med de bästa sagor som någonsin skrivits."

6000253949
Göteborgs universitetsbibliotek
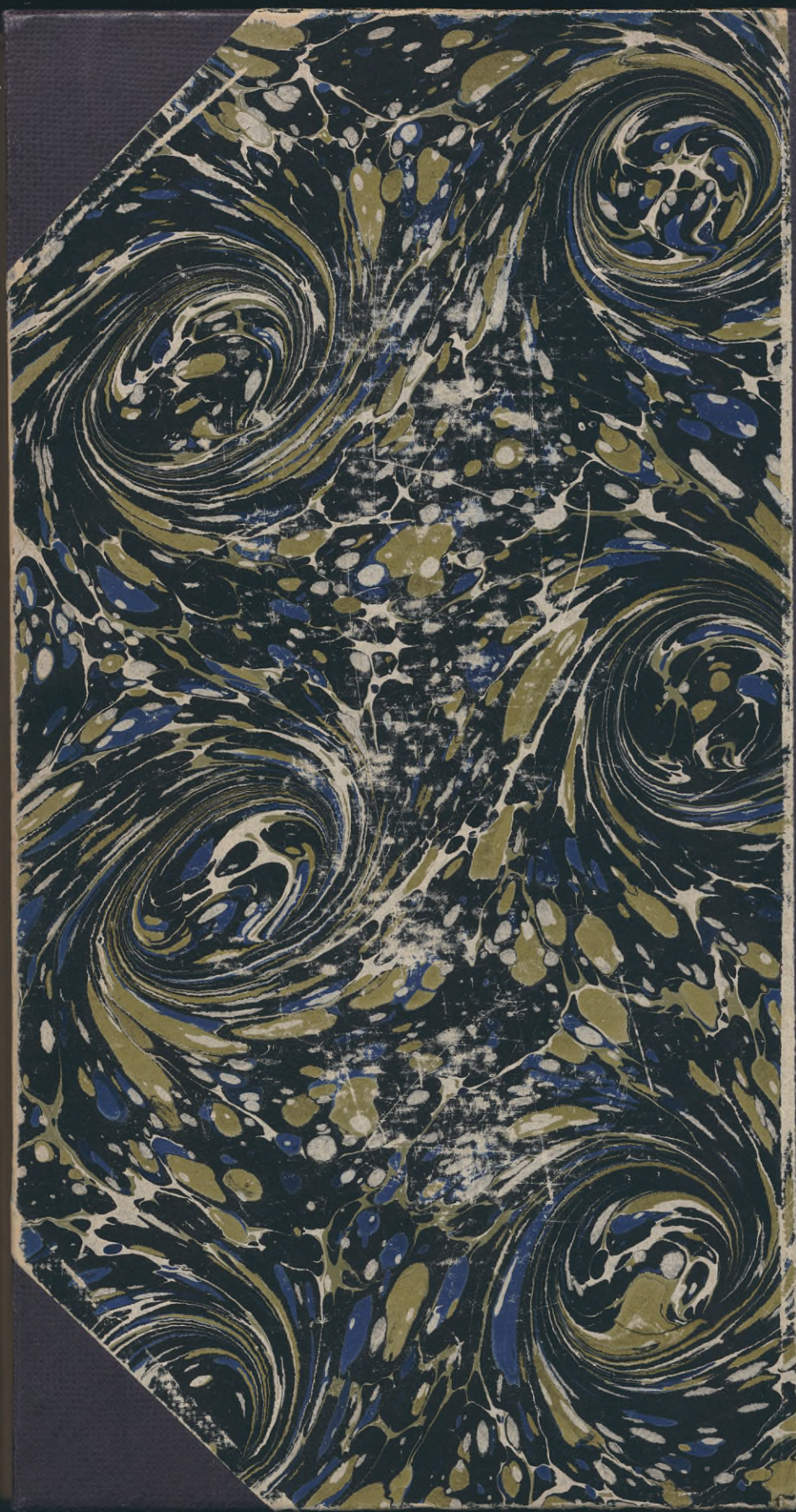
JOHN JOHNSON
BOKBINDARE
GÖTEBORG